

Міністерство освіти і науки України
Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла
Туган-Барановського
School of Education and Administration named after Mieshko
I in Poznan (Poznań, Polska)
Wyższa Szkoła Zarządzania Ochroną Pracy w
Katowicach (Katowice, Polska)
Wisdom University College (Tirana, Albania)

**VI МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ**

**«СТІЙКИЙ РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ
ЕКОНОМІКИ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ТА МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ»**

27 квітня 2023 року

м. Кривий Ріг

УДК (330.5+502.131.1):004.773.7

С80

**Стійкий розвиток національної економіки: актуальні проблеми та механізми забезпечення: матеріали VI міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (27 квітня 2023 р.) – Кривий Ріг: Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського, 2023. 264 с.
ISBN 978-966-385-385-7**

Члени оргкомітету конференції:

Чернега О.Б. – д.е.н., професор, в.о. ректора Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського.

Усарек Владзимеж – доктор, професор, ректор Академії прикладних наук ім. Князя Мешка I в Познані.

Никифоров Р.П. – к.т.н., доцент, перший проректор Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського.

Кожухова Т.В. – д.е.н., професор, проректор з науково-педагогічної роботи, міжнародних зв'язків та розвитку Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського.

Маловичко А.С. - к.е.н., доцент, декан факультету суспільних наук Варшавської філії Академії прикладних наук ім. Князя Мешка I в Познані.

Неізнана О.В. – к.е.н., доцент, директор навчально-наукового інституту економіки, управління та адміністрування Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського.

Бочарова Ю.Г. – д.е.н., професор, завідувач кафедри економіки та міжнародних економічних відносин Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського.

Координатор конференції:

Лижник Ю.Б. – старший викладач кафедри економіки та міжнародних економічних відносин Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського.

Матеріали конференції висвітлюють питання, пов'язані з теоретичними і практичними проблемами соціально-економічного розвитку національної економіки та пріоритетами її функціонування.

Матеріали конференції рекомендуються викладачам і студентам закладів вищої освіти, науковцям, аспірантам, докторантам і практикам.

Матеріали друкуються мовою оригіналу. Погляди, висловлені в публікаціях, є позицією авторів. Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції та їх наукові керівники.

ISBN 978-966-385-385-7

© ДонНУЕТ
імені Михайла Туган-Барановського, 2023
© Автори тез, 2023

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ (ФІЛОСОФСЬКІ, ІСТОРИЧНІ, ПРАВОВІ ТА ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ)	10
Барліт Л.М. АКТУАЛЬНІСТЬ КНИГ В УКРАЇНІ: ДОСЛІДЖЕННЯ ПОПИТУ СЕРЕД НАСЕЛЕННЯ	10
Бухинік О.В. АНАЛІЗ ІНТЕГРАЦІЇ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ В ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ	12
Зима Н.О. АНАЛІЗ МУЗИЧНИХ ВПОДОБАНЬ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ	14
Клименко К.В., Ухналь Н.М. НЕОБАНКИ ЯК ІНСТИТУТ РЕАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНИХ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА РИНКУ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ	17
Коломоєць А.О. АНАЛІЗ НАПРЯМІВ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ ТА ІММІГРАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ	20
Паустовська Т.І., Гущин Б.М. УКРАЇНА – НАТО: ОСОБЛИВОСТІ, ДІАГНОСТИКА ПАРТНЕРСТВА ТА НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА	22
Туз Ю.В., Гростянська К.М. ОБЛІК РОЗРАХУНКІВ З ОПЛАТИ ПРАЦІ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ	25
Федотова Т.А. СТІЙКИЙ РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ: СТРУКТУРНІ АСПЕКТИ	28
Халіна В.Ю., Колбасинський Ю.В. СТАЛІЙ РОЗВИТОК: ЩО АКТУАЛІЗУВАЛА ВІЙНА?	30
Чала Т.Г. УНІФІКАЦІЯ МІЖНАРОДНИХ ПІДХОДІВ ДО МОДЕРНІЗАЦІЇ, УПОРЯДКУВАННЯ ТА УЗГОДЖЕННЯ СТАНДАРТІВ ВИРОБНИЦТВА СТАТИСТИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ	32
СЕКЦІЯ 2. МАКРОЕКОНОМІЧНА ДИНАМІКА: ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ	36
Yeliseiev Ye.Yu. THE AIMS OF INFORMATIZING EDUCATION IN UKRAINE AND THE WORLD	36
Акуленко О.М. КОН'ЮНКТУРА РИНКУ ТЮТЮНОВИХ ВИРОБІВ УКРАЇНИ	39
Базаєва Д.П. АНАЛІЗ СТАНУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ	41
Бондаренко О.О. АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ ДИНАМІКИ ФОНДОВИХ РИНКІВ ЗА УМОВ ДЕСТАБІЛІЗАЦІЇ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ	43

Дугінець Г.В., Бубаренко А.І. МІЖНАРОДНА ТОРГІВЛЯ ПРОДУКЦІЄЮ ВІЙСЬКОВО-ПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ	46
Кінах Б.С. АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ВИРОБНИЦТВА ХЛІБОБУЛОЧНИХ ТА КОНДИТЕРСЬКИХ ВИРОБІВ В УКРАЇНІ	49
Князевич А.О., Крайчук С.О., ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА КРАЇН ЄС	52
Колмакова О.М. ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА В УМОВАХ ГЕОПОЛІТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ	55
Колмакова О.М., Кієнко Д.А. ОСНОВНІ АСПЕКТИ ОЦІНКИ РИЗИКІВ ДІЯЛЬНОСТІ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ	57
Колмакова О.М., Лисенко Б.С. ОПТИМІЗАЦІЯ МОДЕЛЕЙ ЗАКУПІВЕЛЬ, ПОСТАЧАВАННЯ ТА ЗБЕРІГАННЯ МАТЕРІАЛІВ БУДІВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА	59
Кротова А.М., Лижник Ю.Б. АНАЛІЗ ДИНАМІКИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОДУКЦІЇ МАШИНОБУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ	61
Літвін А.В. КОН'ЮНКТУРА РИНКУ БЕЗАЛКОГОЛЬНИХ НАПОЇВ УКРАЇНИ	63
Лохман Н.В., Берідзе Т.М. ЕКСПАНСІЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ	66
Мірошниченко П.Д., Цибань А.О. ГЛОБАЛЬНА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	68
Халіна В.Ю., Абеленцев Є.В. АДАПТИВНИЙ РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ НА ЗАСАДАХ СТІЙКОСТІ	71
Хмелик В.І. ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ	73
Цибань А.О. ВАЛЮТНО-КУРСОВА ПОЛІТИКА НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	76
СЕКЦІЯ 3. РОЛЬ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В АКТИВІЗАЦІЇ ЧИННИКІВ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ ТА СТАБІЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ	80
Воробйова Ю.М. ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В РОЗВИНУТИХ КРАЇНИХ	80
Григорян О.О. БАЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНО – ІННОВАЦІЙНОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ ПОВОЄННОГО ПЕРІОДУ	82

Ковалець І.О.	86
МІЖНАРОДНІ ТОРГОВЕЛЬНІ ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ	
Ковальова С.І.	89
СТАН ТА ОСОБЛИВОСТІ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ	
Лижник Ю.Б.	91
КОРЕЛЯЦІЙНИЙ ТА АВТОКОРЕЛЯЦІЙНИЙ АНАЛІЗ У ВИКОРИСТАННІ ВІДНОВЛЮВАНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ У СВІТІ	
Миценко В.В.	93
СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ З МІЖНАРОДНИМ ВАЛЮТНИМ ФОНДОМ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ	
Неізнана А.І., Корж М.А.	96
ЗЕЛЕНЕ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ ЯК ОСНОВНА СТРАТЕГІЯ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ	
Прокопенко К.О.	98
АГРАРНА ПОЛІТИКА ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	
СЕКЦІЯ 4. МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУСПІЛЬНОГО ДОБРОБУТУ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ	100
Hilorme T.V.	100
ENERGY SECURITY WITHIN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE ECONOMIC DEVELOPMENT	
Гамзіна О.М.	102
НАДХОДЖЕННЯ КОМПЕНСАЦІЙ ДЕРЖАВІ ЯК ОСНОВА ДЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ СУСПІЛЬНОГО ДОБРОБУТУ	
Гелеверя Є.М.Гнатів А.М.	105
ОПТИМІЗАЦІЯ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ	
Гелеверя Є.М.Дзюба А.М.	106
УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЯМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ: ОРГАНІЗАЦІЙНО- ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ	
Зубко Т.Л., Краснощок В.В., Корж М.В.	107
ТОРГОВЕЛЬНЕ ПАРТНЕРСТВО УКРАЇНИ ТА КРАЇН АЗІЇ: МАРКЕТИНГОВИЙ АСПЕКТ	
Кожухова Т.В.	110
ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ІНСТИТУЦІОНАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НА ГЛОБАЛЬНОМУ РІВНІ	
Локцікас М.С.	114
МЕНЕДЖМЕНТ-СТРАТЕГІЇ ВИХОДУ З КРИЗОВОГО СТАНУ В ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД ДЛЯ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ	
Матях В.Д.	116
СТАН ТА ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ВЕЛИКОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ	
Михайлова К.В.	119
ЗАСТОСУВАННЯ ЦИФРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ В РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНИХ ПРОЄКТІВ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ МІСТ	

Пушкар Т.А. ДИЗАЙН-МИСЛЕННЯ В РЕАЛІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ МІСТ	121
Слободянюк Н.О. ВПЛИВ ВОЄННИХ ДІЙ НА ФІНАНСОВУ БЕЗПЕКУ ДОМОГОСПОДАРСТВ УКРАЇНИ	123
Турило А.А., Єлізаров І.Г. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ ТА АДМІНІСТРУВАННІ	126
Турило А.А., Серкін В.М. РОЛЬ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ ЯК ОБ'ЄКТ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БІЗНЕСУ І ВЛАДИ ПРИ ФОРМУВАННІ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ	128
Шахно А.Ю., Клименко К.В. РИЗИКИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ	129
СЕКЦІЯ 5. РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ В СИСТЕМІ ЦІЛЕЙ ТА ЗАВДАНЬ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ	132
Матвєєва Н.М., Мальований Г.О. ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК МІСТА	132
Матвєєва Н.М., Левандовська О.М. ОСОБЛИВОСТІ ПОБУДОВИ ФАКТОРНИХ МОДЕЛЕЙ УПРАВЛІННЯ ГОСПОДАРСЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА	134
Ніколайчук О.А., Мельник О.В. ЗЕЛЕНА ЕНЕРГЕТИКА В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	136
Попова Ю.С., Рикун С.С. КОРПОРАТИВНА СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БІЗНЕСУ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	139
Приймак Н.С. ВПЛИВ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ НА ГІРНИЧО- МЕТАЛУРГІЙНУ ГАЛУЗЬ ДЕРЖАВИ ТА РЕСУРСНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОМИСЛОВОСТІ КРАЇН ЄС	142
Пушкар Т.А., Фурман О.В. ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ЦИФРОВОГО РИНКУ ПРАЦІ	144
Славута О.І., Семенова А.І., АКТУАЛІЗАЦІЯ ВОДНИХ РИЗИКІВ В ГЛОБАЛЬНІЙ ТА НАЦІОНАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ	146
Соболева Г.Г., Іванова А.Д. ГОЛОВНІ ПИТАННЯ ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ	148
Федотова Т.А., Адмідіньш І.С. РИНОК ПРАЦІ УКРАЇНИ: СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	150

Чала Т.Г., Молошніков Є.В.		153
АНАЛІЗ ВТОРИННОГО ВИКОРИСТАННЯ БУДІВЕЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ		
СЕКЦІЯ 6. РОЛЬ МАРКЕТИНГУ І МЕНЕДЖМЕНТУ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ		157
Ткаченко V.V.		
SOCIALLY RESPONSIBLE ANTI-CRISIS WORK IN OPERATIONAL MANAGEMENT		157
Борисенко Д.О.		
АНАЛІЗ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА		159
Коржук П.А., Слободянюк Н.О.		161
УПРАВЛІННЯ КОРПОРАТИВНОЮ КУЛЬТУРОЮ ПІДПРИЄМСТВА		
Лисенко Т.П., Демидюк С.М.		
РОЗРОБКА КОМУНІКАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ КЛІНІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В УКРАЇНІ		164
Мильнійчук Т.В., Приймак Н.С.		
УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ОРГАНІЗАЦІЇ: СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ		168
Петриченко О.О., Барабанова В.В.		
ІННОВАЦІЙНА СТРАТЕГІЯ БАНКІВСЬКОЇ УСТАНОВИ ЯК ОСНОВА ЗАПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ ТА ПРОДУКТІВ В УКРАЇНІ		171
Соболева Г.Г.		
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ		174
Тодріна І.В.		176
ОРГАНІЗАЦІЯ МАРКЕТИНГУ КОНСАЛТИНГОВИХ ПОСЛУГ		
Тохтамиш Т.О.		
ПРЯМЕ ІНВЕСТУВАННЯ ЯК СПОСІБ ВИХОДУ ПІДПРИЄМСТВА НА ЗАРУБІЖНИЙ РИНОК		179
Хромушина Л.А.		
РОЗВИТОК КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ: ЗАКОНОДАВЧІ НОВАЦІЇ ТА ОЧІКУВАННЯ ЇХ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ		182
СЕКЦІЯ 7. ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ МОДЕЛЮВАННЯ І ПРОГНОЗУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ		185
Алієв Е.Г.		
АНАЛІЗ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ ДИНАМІКИ КАПІТАЛЬНИХ ІНВЕСТИЦІЙ У БУДІВЕЛЬНУ СФЕРУ УКРАЇНИ		185
Бондаренко О.О., Олійник К.Д.		
ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНИЙ АНАЛІЗ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ ВИРОБНИЦТВА ОКРЕМИХ ВИДІВ ПРОМИСЛОВОЇ ПРОДУКЦІЇ УКРАЇНИ		187

Василишина Я.А.				
АНАЛІЗ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ КІЛЬКОСТІ БЕЗРОБІТНИХ ЗА РІЗНИМИ ВИДАМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ				190
Герасименко Д.В.				
ДИСПЕРСІЙНО-СЕМІВАРІАЦІЙНИЙ АНАЛІЗ ПОКАЗНИКІВ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ УКРАЇНИ		АНАЛІЗ	ОСНОВНИХ	193
Діденко А.В.				
ОДНО- ТА БАГАТОФАКТОРНЕ АВТОРЕГРЕСІЙНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ КАПІТАЛЬНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНІ				195
Корепанов О.С. Корепанов Г.С.				
ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ГЕНЕРАТИВНОЇ МОВИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ				198
Кочерга С.К.				
ДИСПЕРСІЙНИЙ ТА СЕМІВАРІАЦІЙНИЙ АНАЛІЗ ПОКАЗНИКІВ ПІДПРИЄМСТВА АТ «КРИВОРІЗЬКИЙ ЗАЛІЗОРУДНИЙ КОМБІНАТ»				201
Леуш Л.А.				
ПЕРЕВАГИ ЗАСТОСУВАННЯ АВТОМАТИЗОВАНИХ МЕТОДІВ ОБРОБКИ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ НА ПІДПРИЄМСТВАХ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ СЬОГОДЕННЯ				205
Олійник К.Д.				
АНАЛІЗ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ ПОСЛУГАМИ В УКРАЇНІ				208
СЕКЦІЯ 8. ФІНАНСОВІ ТА БУХГАЛТЕРСЬКІ ІНСТРУМЕНТИ В АКТИВІЗАЦІЇ МЕХАНІЗМУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ПІДНЕСЕННЯ				211
Білоконь В.М.				
НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ				211
Гринюк Н.А.				
ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ КОРПОРАТИВНИХ ПІДПРИЄМСТВ				213
Ільєнков М.С.				
ДИСПЕРСІЙНИЙ ТА СЕМІВАРІАЦІЙНИЙ АНАЛІЗ ПОКАЗНИКІВ ДІЯЛЬНОСТІ UKRSIBBANK				216
Куцевол О.В.				
АНАЛІЗ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ ДИНАМІКИ ДОДАНОЇ ВАРТОСТІ ПО СУБ'ЄКТАМ ВЕЛИКОГО, СЕРЕДНЬОГО ТА МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ				220
Святенко С.В., Грох А.С.				
УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА НА ОСНОВІ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ				224
Сук П.Л.				
ОБЕРНЕНИЙ МЕТОД АМОРТИЗАЦІЇ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ НА ОСНОВІ ВАЛОВОГО ПРИБУТКУ				227

Тіщенко С.С., Святенко С.В.	
УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА НА ОСНОВІ ОЦІНКИ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ	230
Ткаченко А.А., Туманова А.Т.	
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ»	232
Ткаченко А.А., Шевченко А.В.	
ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ І АНАЛІЗУ ГРОШОВИХ КОШТІВ У ЛІСОВОМУ ГОСПОДАРСТВІ УКРАЇНИ	234
Тростянська К.М, Гавриленко О.В.	
СУЧАСНИЙ СТАН ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ	236
СЕКЦІЯ 9. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	240
Gorina G., Usarek W.	
THE IMPACT OF COVID-19 ON THE TOURISM DEVELOPMENT IN EUROPE	240
Бочарова Ю.Г., Маловичко А.С., Іщенко О.В.	
ДИНАМІКА ГЛОБАЛЬНИХ РИЗИКІВ У ХХІ СТОЛІТТІ	243
Бочарова Ю.Г., Філонова А.К.	
СТАН ТА ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТРАНСПОРТНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ	246
Бочарова Ю.Г., Карлаш О.Р.	
ГЛОБАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРЯМОГО ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТУВАННЯ У 2000-2021 РОКАХ	249
Валіон О.П.	
ОСОБЛИВОСТІ ГЕНЕЗИ І РОЗВИТКУ БІЛОРУСЬКОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ МОДЕЛІ: СУЧАСНИЙ КОНТЕКСТ	252
Ільїна М.В.	
АДАПТИВНЕ УПРАВЛІННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ІНСТИТУЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕЗИЛІЄНТНОСТІ ЕКОСИСТЕМ	255
Князевич А.О., Остапчук В.О.	
ТРАНСКОРДОННЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНА-ЄС: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ	258
Назаров Н.К.	
НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВИХ КОНФЛІКТІВ: МІЖНАРОДНИЙ АСПЕКТ	261

СЕКЦІЯ 1. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ (ФІЛОСОФСЬКІ, ІСТОРИЧНІ, ПРАВОВІ ТА ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ)

*Барліт Л. М., здобувач вищої освіти
Науковий керівник: Лижник Ю. Б., ст.викл.
Донецький національний університет економіки
і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг, Україна*

АКТУАЛЬНІСТЬ КНИГ В УКРАЇНІ: ДОСЛІДЖЕННЯ ПОПИТУ СЕРЕД НАСЕЛЕННЯ

Україна є державою з багатою культурною спадщиною та традиціями читання. Однак, в сучасному світі з розвитком інформаційних технологій та зміною життєвих стилів населення, попит на книги зазнає значних змін. Зокрема, книги важливі, бо вони допомагають зберігати та передавати наступним поколінням мову, інформацію, звичаї, культурні цінності, а також впливати на розвиток культурного життя країни. В умовах товарно-грошових відносин значна частина особистих потреб у книгах задовольняється через ринок, де вони представлені попитом на книжкову продукцію [1].

З розвитком сучасних технологій та збільшенням доступності до інформації, книги втрачають свою популярність серед українського населення. Це може мати негативні наслідки для розвитку культури і освіти в країні, а саме: відставання від світових тенденцій, загроза втрати національної ідентичності, зменшення культурного рівня населення і інше. Крім того, навіть за умов такої доступності до інформації, книги залишаються незамінним джерелом знань [2].

Було проведено анкетування серед українського населення для того, щоб дізнатися на скільки вони читають книжки у наш час. Читацька аудиторія досліджувалася за соціально-демографічними показниками: стать, вік, освіта.

Серед респондентів переважали жінки – 58,3%, а чоловіків – 41,7%. Дослідженням було охоплено людей усіх вікових категорій. Респондентів <18 – 41,7%, серед 18-25 було 33,3%, серед 50-60 було 25%. Слід визначити освітній рівень опитування: середня освіта – 58,3%, неповна вища – 33,3%, неповна середня – 8,3%.

На рис. 1 представлені результати опитування серед респондентів.

Можна побачити за результатами опитування, що більшість чоловіків читають книжки. На запитання «Чи читаєте Ви книжки?» позитивно відповіли 41,7% опитаних. Читають інколи – 33,3%, коли є вільний час – 16,7% і тим, кому важко відповісти – 8,3%. Щодо на скільки часто читають книжки, то 41,7% вказали, що читають рідко, інші періодично – 33,3%, деякі часто – 16,7%, інші інколи – 8,3%.

Книги, які читають: паперові чи електронні, відповіді були такі: паперові обрали 41,7%, обидва варіанти – 41,7%, електронні – 8,3%, слухають

аудіокнижки – 8,3%. На запитання «Чи вважаєте Ви, що читання є запорукою успішності людини у суспільстві загалом?» позитивно відповіли – 58,3%, інші вважають, що і так, і ні – 41,7%. За жанрами більшість людей обрали класику – 26%, інші обрали детективи – 26%, деякі обрали романи – 13%, інші обрали фантастику – 12,5%, деякі обрали психологію – 12,5%, інші обрали драму – 10%.

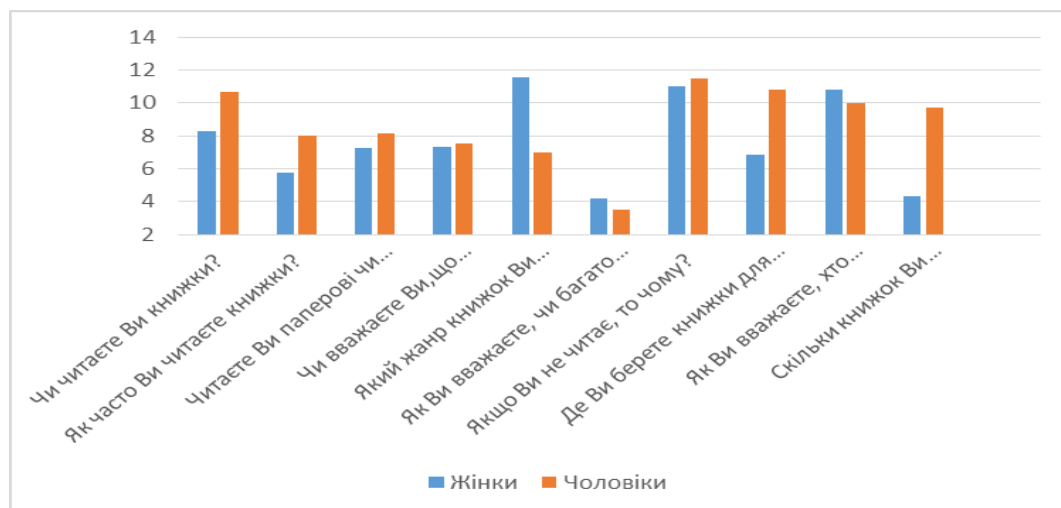

Рисунок 1 – Результати опитування серед респондентів
Джерело: побудовано автором

На запитання «Як Ви вважаєте, чи багато людей в наш час читає книжки?» більшість вважають, що читають трохи людей – 41,7%, інші вважають, що читають небагато людей – 41,7%, а дехто вважають, що багато людей читають – 16,7%. Щодо причини, чому люди не читають, більшості не вистачає часу – 36,4%, іншим важко відповісти – 36,4%, деякі втратили інтерес до літератури – 18, 2%, і решті зникла необхідність обов’язкового читання.

Респонденти, які купують книжки – 41,7%, ті, хто не купують – 25%, інші читають в Інтернеті – 16,7%, решта бере у знайомих чи друзів – 8,3%, інші беруть у бібліотеці – 8,3%. На запитання «Як Ви вважаєте, хто відіграє важливу роль у прищепленні звички читати?» більшість вважає, що сім’я – 58,3%, інші вважають, що школа – 16,7%, решті важко відповісти – 8,3%.

За останні півроку, більшість прочитала 1-3 книжок – 66,7%, інші прочитали 3-6 книжок – 25%, інші прочитали 9-13 книжок – 8,3%.

За даними власних спостережень, значна кількість українського населення читає і книги залишаються популярним засобом розвитку. Отримані дані можуть бути корисними для видавництва, книгарень у визначенні стратегій продажу та реклами книг. Зокрема, результати можуть бути використані для підвищення культурного рівня.

Список використаних джерел:

1. Дайновська С. М. Попит на книги: поняття та класифікація. *Поліграфія і видавнича справа*. Львів, 1998. С. 301-305.

2. Бурнашов І. Ю. Криза читання та український книжковий ринок. *Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого*. Київ, 2021. Вип. 12. С. 18.

*Бухинік О. В., здобувач вищої освіти
Науковий керівник: Лижник Ю. Б., ст.викл.
Донецький національний університет економіки
і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг, Україна*

АНАЛІЗ ІНТЕГРАЦІЇ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ В ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Використання соціальних мереж стає все більш інтегрованим у повсякденне життя, піднімаючи важливі питання про роль технологій у формуванні суспільства та майбутньому взаємодії людей [1].

Соціальні мережі стали повсюдною частиною сучасного життя, і мільйони людей у всьому світі використовують такі платформи, як Facebook, Instagram, Twitter і TikTok, щоб спілкуватися з іншими, ділитися інформацією та висловлюватися. Із зростанням популярності соціальних мереж вони також стали більш інтегрованими в повсякденне життя, і люди покладаються на них для багатьох цілей. Ця тенденція піднімає важливі питання про роль технологій у формуванні суспільства та майбутньому взаємодії людей [2].

Основна мета проведеного аналізу – дослідження інтеграції соціальних мереж у повсякденне життя та наслідків цієї тенденції для людської поведінки, соціальних норм і цінностей.

Згідно з нещодавнім опитуванням, близько 93,8% користуються соціальними мережами, причому більшість користувачів спокійно їх сприймають (рис. 1).

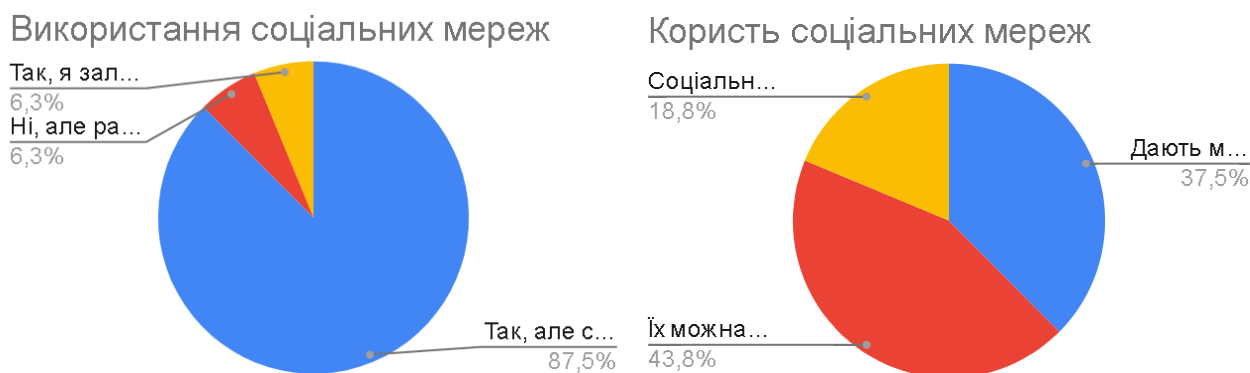

Рисунок 1 – Аналіз результатів опитувань «Використання соціальних мереж» та «Користь соціальних мереж»

Джерело: за даними проведеного опитування

Крім того, соціальні мережі стали важливим засобом спілкування та взаємодії, і 37,5% людей покладаються на них, щоб підтримувати зв'язок із друзями, родиною та 43,8% опитаних вважають, що вони стають інструментом для саморозвитку. Також, соціальні мережі стали важливими (18,8%) засобом заробітку, оскільки багато компаній використовують соціальні мережі для просування своїх продуктів і послуг, а також для взаємодії з клієнтами та підвищення пізнаваності бренду (рис.1).

Соціальні мережі використовуються для багатьох цілей, від обміну особистими оновленнями та фотографіями до пошуку новин і розваг. 25% людей використовують соціальні медіа, щоб бути в курсі поточних подій, наприклад платформи Instagram, Tik Tok, Facebook, Youtube. Соціальні мережі також є популярним засобом розваги, оскільки 25% людей використовують такі платформи, як Youtube, TikTok та Instagram, щоб переглядати та ділитися короткими відео та іншими формами медіа (рис.2).

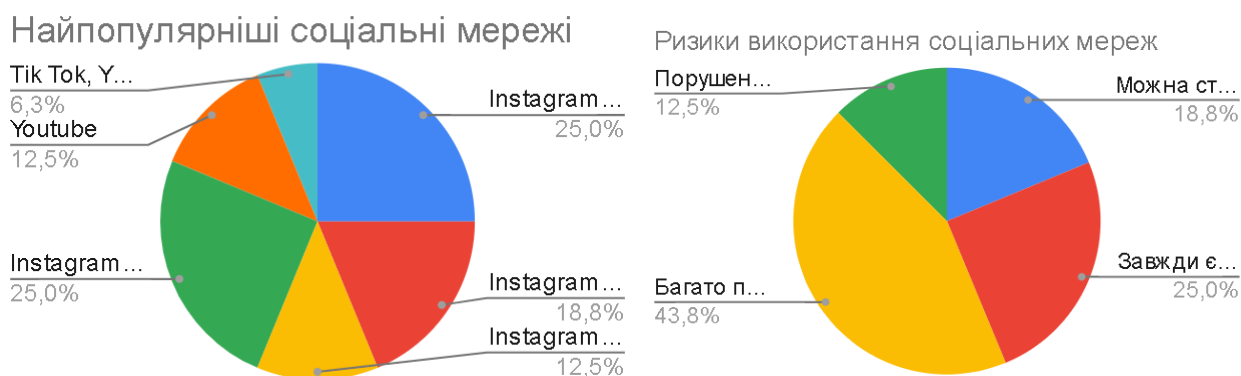

Рисунок 2 – Аналіз результатів опитувань «Найпопулярніші соціальні мережі» та «Ризики використання соціальних мереж»

Джерело: за даними проведеного опитування

Соціальні мережі мали глибокий вплив на суспільство, докорінно змінивши спосіб спілкування та взаємодії людей один з одним. Незважаючи на позитивні ефекти, соціальні мережі також мають потенційний негативний вплив на суспільство. Наприклад, 43,8% опитаних вважають, що соціальні мережі мають багато пропаганди та фейкових новин, або як відповіли 25% людей, завжди є ризик натрапити на шкідливу інформацію (рис.2). Це стало особливо очевидним під час пандемії COVID-19, коли соціальні мережі використовувалися для поширення теорій змови та неправдивої інформації про вірус і вакцини.[2]

Підсумовуючи, соціальні мережі стали невід'ємною частиною життя багатьох людей, і кожен день люди проводять значну кількість часу в соціальних мережах. Ці платформи використовуються для різних цілей, від підтримки зв'язку з друзями та родиною до пошуку новин і розваг. Соціальні мережі мали глибокий вплив на суспільство, докорінно змінивши спосіб спілкування та взаємодії людей один з одним, а також забезпечивши платформу для політичного дискурсу та активності. Однак соціальні мережі також мають

потенційний негативний вплив, наприклад, посилюють соціальну нерівність і сприяють проблемам психічного здоров'я [3].

Дедалі більша інтеграція соціальних мереж та інших форм технологій у повсякденне життя ставить важливі питання про роль технологій у формуванні суспільства та майбутньому взаємодії людей. Оскільки ці технології продовжують розвиватися, дуже важливо враховувати їхній потенційний вплив на окремих людей, громади та суспільство в цілому, а також шукати способи пом'якшити будь-які негативні наслідки, які можуть виникнути [3].

Тому важливо повторити тезу про те, що використання соціальних мереж стає все більш інтегрованим у повсякденне життя, піднімаючи важливі питання про роль технологій у формуванні суспільства та майбутньому людської взаємодії. Наслідки цієї тенденції величезні та далекосяжні, і вкрай важливо, щоб ми продовжували критично досліджувати вплив технологій на наше життя та суспільство. Роблячи це, ми можемо працювати над використанням позитивних аспектів соціальних мереж і технологій, одночасно пом'якшуючи їхній негативний вплив, щоб створити більш справедливе, інклюзивне та процвітаюче суспільство для всіх.

Список використаних джерел:

1. Соціальні медіа для бібліотек: середовище, ресурс, сервіс. Матеріали круглого столу. Міністерство охорони здоров'я України харківський національний медичний університет наукова бібліотека. Харків, 2017. URL: https://repo.knmu.edu.ua/bitstream/123456789/19059/1/Соціальні%20медіа_Збірка.pdf (дата звернення 31.10.2017)

2. Beklemysheva A. Social Network Application Development: Types, Challenges, Technologies, Costs. Steelkiwi inc. URL: <https://steelkiwi.com/blog/social-network-application-development-types-challenges-technologies-costs/> (дата звернення 18.02.2020)

3. Літвак О. Соціальні мережі: поняття, історія виникнення. Запорізька обласна універсальна наукова бібліотека. Запоріжжя, 2022. URL: <https://zounb.zp.ua/resourse/zaporizkyu-kray/zaporizhzhya-bibliotechne/fahova-osvita/socialni-merezhi-piv> (дата звернення 06.06.2022)

*Зима Н.О., здобувач вищої освіти
Науковий керівник: Лижник Ю. Б., ст.викл.
Донецький національний університет економіки
і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг, Україна*

АНАЛІЗ МУЗИЧНИХ ВПОДОБАНЬ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Музика – своєрідний різновид звукової діяльності людей, який поєднує в собі здатність виражати думки, емоції і вольові процеси людини в чутній формі і слугує засобом спілкування людей і управління їх поведінням [1].

В сучасному світі музика займає досить важливе місце в житті кожної людини, завдяки ній людина може розслабитись після важкого дня, втекти на деякий час від реальності, знайти і переосмислити багато речей. В наш час, у світі з'явилися і існують велика кількість абсолютно різних жанрів. Знайти свій смак у музиці може будь-хто завдяки цьому різноманіттю [2].

Музика в навчанні й праці, так само як і під час відпочинку, здатна збудити й заспокоїти, надихати, підбадьорити й розвеселити. Людина через музику здатна пізнати цілий світ. Музика – це універсальна мова для всіх часів і народів, яка не потребує перекладу. Музика діє як посередник між життям розуму й життям почуттів [3].

Розвиток музики приніс у суспільство велику кількість дуже різних жанрів. За підрахунками 60% українців віддають перевагу у прослуховуванні такому жанру як поп-музика. 20% обрали рок, як свій найулюбленіший жанр, ще 12% українців лишили свій вибір за класичною музикою і 8% обирають реп або хіп-хоп. Поп-музика користується попитом серед населення жіночої статі, її обрали 96% опитуваних жінок і всього 4% чоловіків. Класичну музику обирають як і жінки так і чоловіки: 50% на 50%. Реп та хіп-хоп популярні серед населення чоловічої статі.

Також важливою частиною музичних вподобань є мова треків. 48% опитуваних українців обрали корейську мову, як мову якою вони люблять прослуховувати пісні. Всі жінки. І представниками цього вибору є молодше покоління – віком від менше 18 до 30 років. Ще 36% опитуваних обрали англійську мову. І третє місце посідають треки українською мовою – 16%. Старше покоління надає перевагу українській мові.

Важливим при виборі пісні є кілька факторів (1-мелодійність, 2-лірика, 3-якість, 4-презентація пісні/альбому, 5-автор, 6-інструментал, 7-популярність, 8-вокал, 9-реп, 10-біти, 11-відеокліп, 12-актуальність). З яких ми виділимо найпопулярніші серед населення України, завдяки експертній опосередкованій оцінці (рис.1). За експертною опосередкованою оцінкою найголовнішими є фактори при виборі і прослуховуванні музики є якість пісні (15.9% (X8)), популярність трека (15.8%(X2)) та інструментал пісні (12.5% (X1)).

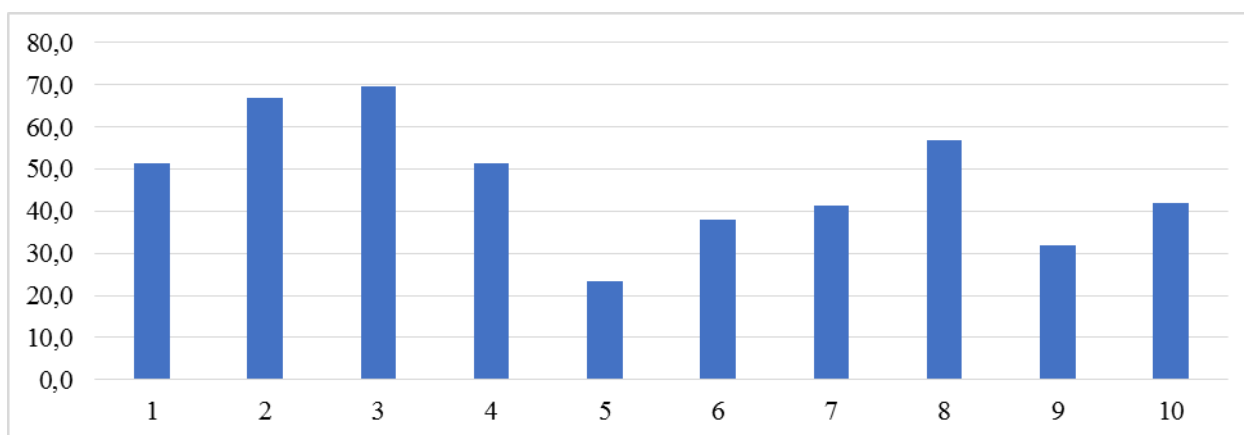

Рисунок 1 – Гістограма впливовості факторів при виборі пісень
Джерело: за даними проведеного опитування

Далі менш важливими є, але все одно впливовими, фактори: актуальність трека (11.8% (X6)), мелодійність (9.7% (X10)), виконавець пісні (8.5% (X5)), вокал (8% (X9)) та біти (6.3%(X12)). Останніми з впливових факторів є презентація пісні (5.9% (X7)), відеокліп до неї (4.6% (X11)), лірика (2.6% (X3)) та реп (2.1% (X4)).

При опитуванні українців й українок ми змогли обчислити середнє значення й узгодженість у відповідях респондентів (рис.2). Отже, можна зазначити, що і чоловіки і жінки мають однакову кількість узгоджених питань, тобто вони мають досить близьку і схожу думку в окремих питаннях.

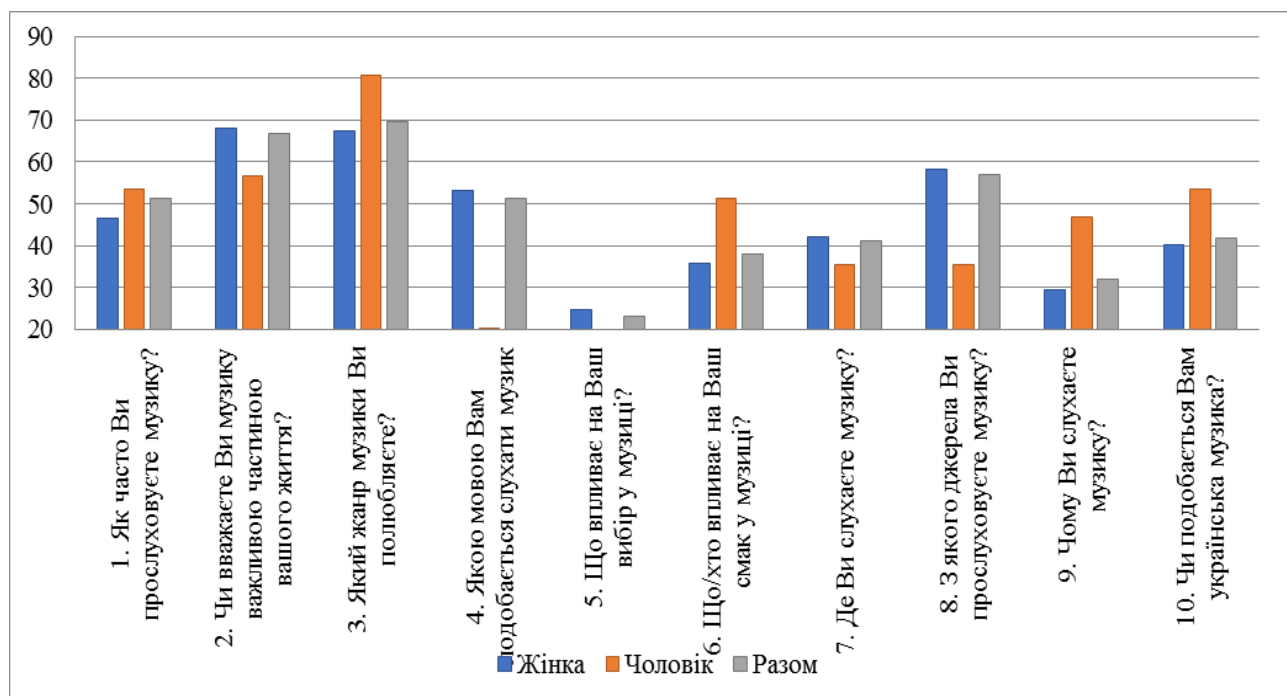

Рисунок 2 – Результати проведеного опитування щодо музичних переваг
Джерело: за даними проведеного опитування

По першому питанню (Як часто прослуховують музику?) та другому питанню (Чи вважають важливою частиною життя?) узгодженість відповідей становить 59% серед жінок. По цим же питанням схожість відповідей становить 94% у представників чоловічого населення України. Третє питання (Який жанр музики ви любляете?) є неузгодженим як серед жінок (63%), так і серед чоловіків(94%).

На питання номер 4 (Якою мовою ви любляете слухати музику?) чоловіки відповіли майже однаково, із схожістю в 94%. Це ж питання серед жінок є неузгодженим, вони мають різну думку щодо нього, різниця складає 48%. Чоловіки мають узгоджену думку щодо 5 питання (Що впливає на Ваш вибір в музиці) -100%. Жінки відповіли по-різному на це питання, воно є неузгодженим серед них. Шосте питання (Що/хто впливає на Ваш смак в музиці?) – жінки мають неоднорідну думку, різниця у відповідях – 63%. Чоловіки, навпаки, на 100% мають однакову думку. Найбільш узгоджене питання серед жінок – це 7 питання (Де Ви слухаєте музику?) – 73%, чоловіки теж мають однакову думку щодо нього, схожість у відповідях – 94%. По

питанням 8 (З якого джерела Ви прослуховуєте музику?) та 9 (Чому Ви слухаєте музику?) чоловіки відповіли з різницею в 94%, а жінки із різницею в 49%. 10 питання (Чи подобається Вам українська музика?) – чоловіки мають узгоджену думку із схожістю в 94%. Жінки відповіли по-різному – 56%.

У проведеному дослідженні здійснено аналіз музичних вподобань населення України. І в результаті можна дійти такого висновку: музичні вподобання українців неоднозначні. У плей-листах більш молодшого покоління переважають закордонні виконавці. Також серед молодшого покоління більш розвинута культура музики і тому вони мають ширший погляд на це. Молодше покоління надає перевагу таким жанрам музики, як поп-музика, рок, реп, хіп-хоп і метал. Представники старшого покоління надають перевагу народному і традиційному. Населення України в цілому багатогранно використовує прослуховування музики, адже 55% з них стверджують, що музика надихає їх працювати, вона заспокоює та покращує настрій. Також важливо зазначити, що чоловіки і жінки у 86% незалежні при виборі музики, вони вважають, що музика будь-якого жанру їм сподобається. Тож музика є невід’ємною частиною культурного розвитку населення України, вона є усюди і всі мають певне відношення до неї, свою думку, погляди та смаки.

Список використаних джерел:

1. Ящук А. А. Музичний оглядач. Вісник студентського наукового товариства Донецького національного університету ім. Василя Стуса. Вінниця. 2021. С.5-6.

2. Якубик В. В. Як музика впливає на людину. Про музику: веб-сайт. URL: <https://yakubik-v9.webnode.com.ua/news/yak-muzika-vplivaje-na-lyudinu/> (дата звернення: 29.04.2023).

3. Вплив музики на формування особистості людини. Особливості музики: веб-сайт. URL: <https://sites.google.com/site/muzika99999/vpliv-muziki-na-formuvanna-osobistosti-ludini> (дата звернення: 29.04.2023)

*Клименко К. В., кандидат економічних наук
Ухналь Н. М., доктор філософії з економіки
ДННУ «Академія фінансового управління», м. Київ, Україна*

НЕОБАНКИ ЯК ІНСТИТУТ РЕАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНИХ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА РИНКУ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ

Індустрія необанкінгу надзвичайно зросла у період пандемії COVID-19 через збільшення попиту на цифрові фінансові послуги. Історія цього явища бере свій початок у Великобританії, де First Direct, перший необанк, що вийшов на ринок фінансових послуг у 1989 р., реалізував концепцію відсутності відділень та обслуговування клієнтів 24 години на добу через кол-центри.

Необанки – це фінансові організації, які надають сучасні банківські продукти, але за своєю сутністю не є банками і не мають ліцензії на залучення

депозитів. Вони зазвичай надають різні фінансові послуги, такі як кредитування, інвестування, страхування, переказ коштів через платіжні системи. Це означає, що вони не можуть надавати банківські послуги, такі як відкриття рахунків, видача кредитів, зберігання грошових коштів тощо. Необанківські фінансові інституції, такі як платіжні системи, краудфандингові платформи, онлайн-кредитори та інші, мають великий потенціал для розвитку в майбутньому. Це пов'язано з тим, що ці інституції використовують передові технології та ефективніші бізнес-моделі, що є конкурентними перевагами порівняно з традиційними банками. Основними перевагами необанківських фінансових інституцій є: швидкість та зручність доступу до фінансових послуг, демократичність в обслуговуванні клієнтів (менші вимоги щодо кредитної історії та інших фінансових показників), гнучкість у вирішенні фінансових проблем клієнтів.

Один з головних факторів, який сприяє розвитку необанківських фінансових установ, – це технологічний прогрес та зростання використання електронних платіжних засобів. Необанки зазвичай мають більш швидку та зручну обробку операцій, менші комісії та більш привабливі відсоткові ставки порівняно з традиційними банками. Тем не менш, необанки можуть надавати інші фінансові послуги, такі як кредитування малого та середнього бізнесу, інвестування в акції та зобов'язання, страхування життя та майна, а також різні платіжні системи.

Однак, як і в банківській сфері, необанківські фінансові установи також мають свої ризики та виклики. Наприклад, це можуть бути проблеми з безпекою, зберіганням персональних даних клієнтів, недостатньою регуляторною базою та інші. У будь-якому випадку, необанківські фінансові установи пропонують нові можливості для клієнтів та є додатковим джерелом фінансування для бізнесу.

Існує кілька основних моделей розвитку необанківських фінансових інституцій, які можуть бути застосовані в різних сферах фінансової діяльності. Основні моделі розвитку необанків включають наступні:

1. Модель платіжних систем передбачає створення ефективної платіжної системи, яка дозволяє користувачам здійснювати різні операції з грошима, такі як перекази, оплату рахунків та інше.

2. Модель онлайн-кредитування полягає в наданні фінансової підтримки шляхом видачі кредитів через онлайн-платформи.

3. Модель краудфандингу передбачає залучення коштів для фінансування нових бізнес-ідей та проектів.

4. Модель електронних грошей передбачає створення електронних грошей, які можуть бути збережені та використані для різних операцій. Такі електронні гроші зберігаються на спеціальних електронних гаманцях, що дозволяє користувачам здійснювати різні операції з грошима в онлайн-режимі.

5. Модель венчурного капіталу передбачає інвестування коштів у стартапи з високим потенціалом росту, що може допомогти залучити необхідні ресурси для розвитку та налагодження бізнесу.

Ці моделі застосовуються у різних галузях фінансової діяльності та можуть бути комбіновані для досягнення кращих результатів. Наприклад, платіжна система може поєднуватися з моделлю електронних грошей, а краудфандингова платформа співпрацювати з венчурним фондом для залучення коштів у новостворені інноваційні компанії.

На світовому ринку капіталу необанківські фінансові установи стають все популярнішими. Наприклад, такі компанії, як PayPal, Square, TransferWise та Revolut, пропонують різноманітні фінансові послуги, такі як переказ коштів, випуск платіжних карток та інші електронні фінансові послуги.

Зараз у світі налічується близько 280 необанків, і ще більше планують відкриття. Найвідоміші з них: у Великобританії – Tandem Bank (заснований у 2013 р.), Atom Bank (2014 р.), Monzo Bank (2015 р.), Starling Bank (2014 р.), США – Simple (2009 р.), Німеччині – Fidor Bank (2009 р.), N26 (2015 р.), Китаї – WeBank (2015 р.), Україні – Monobank (2017 р.).

Наразі в Україні успішно працюють необанківські організації, зокрема «Банк Власний Рахунок» – цифровий банк, що працює за ліцензією Банку Восток, працює з приватними та корпоративними клієнтами; «НЕОБАНК» – за ліцензією «Конкорд Банку» і фокусується на роботі з роздрібними та корпоративними клієнтами; «Монобанк» – на підставі ліцензії Universal Bank, що входить до Групи «ТАС»; sportbank – за ліцензією ОКСІ Банку та фокусується на кешбеку при купівлі спортивного обладнання та послуг; izibank – за ліцензією ТАСкомбанку; O.Bank – за ліцензією Ідея Банку та пропонує кешбек за покупки в цифрових магазинах Google та Apple; todobank – за ліцензією Мегабанку та приймає до оплати не лише власні картки, а й картки інших банків [1].

Для розвитку необанків в Україні, насамперед, необхідно створення нормативно-правового та економічного підґрунтя для активного входження таких банківських установ. Але, на жаль, слід констатувати, що в сучасних реаліях вітчизняний банківський ринок ще недостатньо підготовлений щодо входження даних фінансових посередників у банківську систему. Тому особливої уваги потребує забезпечення розвитку сучасної банківської системи, формування фінансової грамотності нових споживачів банківських послуг, а також забезпечення розвитку банківської інфраструктури задля надання широкого спектру якісних банківських послуг.

Перспективи подальших досліджень полягають в імплементації світової практики розвитку необанкінгу в Україні на середньострокову перспективу, яка повинна корелювати з відповідними програмними документами Національного банку України та Кабінету Міністрів України в контексті розвитку цифровізації банківського сектору України як на макрорівні, так і на рівні конкретної установи.

Список використаних джерел

1. Необанк: поняття, історія та перспектива розвитку в Україні. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/neobank-ponyattya-istoriya-ta-perspektiva-rozvitku-v-ukrayini.html>.

*Коломоєць А. О. здобувач вищої освіти
Науковий керівник: Лижник Ю. Б., ст.викл.
Донецький національний університет економіки
і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг, Україна*

АНАЛІЗ НАПРЯМІВ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ ТА ІМІГРАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Сьогодні міжнародний туризм набуває все більшого значення і стає предметом уваги з боку провідних спеціалістів світу. Досліджуючи категорію міжнародного туризму, можна сказати, що він є однією з форм зовнішньоекономічних відносин. Зростання попиту на туристичні послуги та динамічність сучасної економіки спричинили появу та посилення надзвичайної конкуренції на міжнародному туристичному ринку [1].

Незважаючи на те що в'їзний туризм стримують багато факторів: політична й економічна нестабільність, унаслідок цього скорочення маршрутів, відсутність необхідної матеріальної бази, негативна інформація про суспільний і політичний стан в Україні та багато інших, країна все ж має передумови і потенціал у розвитку міжнародного туризму [2].

В теперішній час вибір країни є найважливішим в житті кожної людини. Згідно з проведеним опитуванням (рис.1), було встановлено, що із 100% опитуваних українців, 60% відповіли що хочуть жити за кордоном. З них 90% жінок, та 10% всього чоловіків. Та 50% тих хто залишиться в рідній країні. З них 50% опитуваних жінок та 50% опитуваних чоловіків.

За підрахунками 60% українців віддають перевагу подорожувати країною з друзями. 15% обрали подорожувати з коханою людиною, та 25% українців обрали подорожувати з родиною. Доросліше покоління, у порівнянні із молодшим, більш обирають подорожування з родиною, ніж з друзями. Молодше покоління віддає перевагу подорожувати з друзями. Подорожувати з коханою людиною обрали 90% опитуваних жінок і всього 10% чоловіків.

Незважаючи на світовий масштаб, туризм залишився регіональним і національним за змістовим наповненням. За загальним правилом на період дії правового режиму воєнного стану чоловікам – громадянам України, віком від 18 до 60 років, а також жінкам-військовозобов'язаним обмежено виїзд за межі України, крім військовозобов'язаних, які не підлягають призову на військову службу під час мобілізації відповідно.

В сучасному світі вибір мови займає досить важливе місце в житті кожної людини. Згідно з розрахунками, можна побачити, що 90% українців хочуть знати мову країни, до якої вони хочуть полетіти. З них 90% опитуваних жінок та всього 10% чоловіків. Також 7% опитуваних вже знають мову улюбленої країни, з них були усі жінки. Та лише 3% опитуваних не хочуть знати мову країни. Молодше покоління, у порівнянні із дорослішим, більш обирають, що хочуть знати мову носіїв обраної країни.

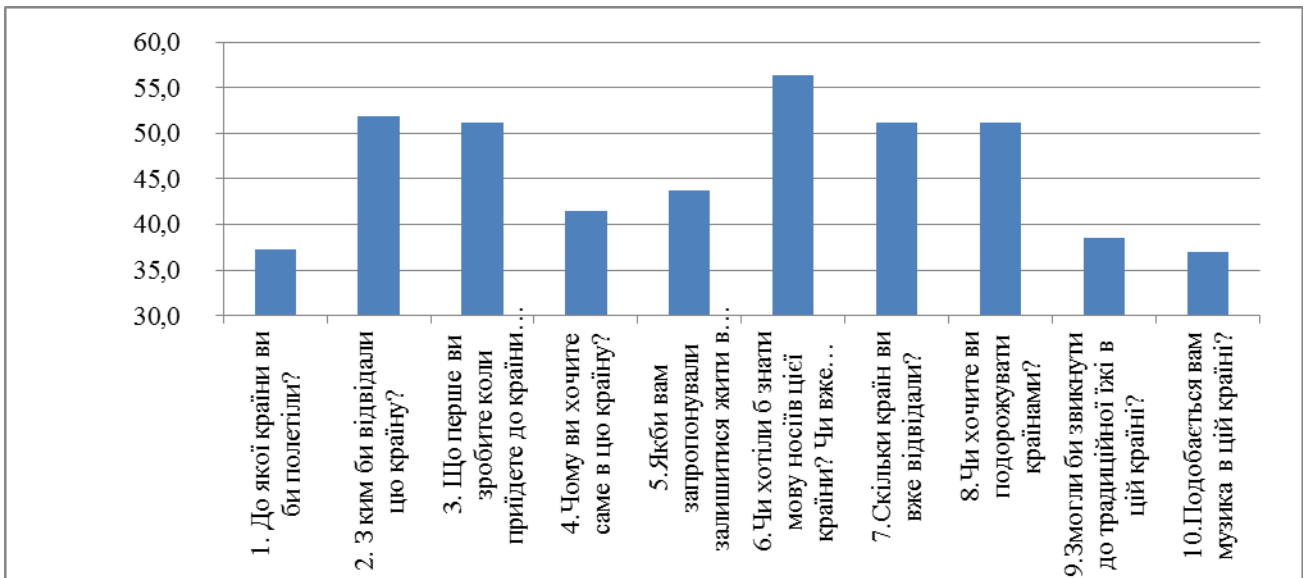

Рисунок 1 – Гістограма факторів впливу на вибір країн для туризму або міграції
Джерело: за даними проведеного опитування

За результатами дослідження опитуваних, ми виявили що 70% жителів України були 1-2 рази за кордоном, з них 60% жінок та 40% чоловіків. Також виявили що 20% громадян були за кордоном 3-4 рази, з них 90% жінок та 10% чоловіків. Та 10% опитуваних, які взагалі не були за кордоном, з них виключно усі жінки.

При опитуванні українців й українок ми змогли обчислити середнє значення й узгодженість у відповідях респондентів (рис 2).

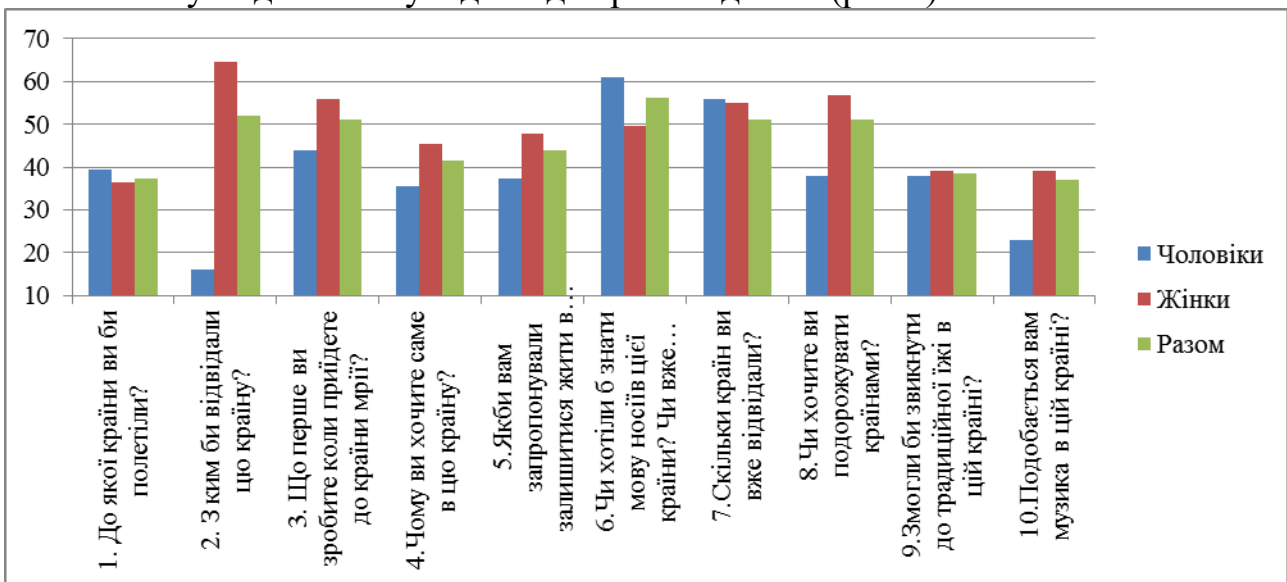

Рисунок 2 – Рівень узгодженості відповідей респондентів, %
Джерело: за даними проведеного опитування

Таким чином, можна зазначити, що і чоловіки і жінки мають однакову кількість узгоджених питань, тобто вони мають досить схожу думку в окремих питаннях.

Отже, можна дійти таких висновків:

1. Виходячи з вищесказаного, слід обов'язково затвердити, що розвиток міжнародного туризму в Україні та перетворення його на джерело значних і стабільних надходжень до бюджету вимагає розроблення відповідної нормативно-правової бази туризму та узгоджених дій усіх органів державної та місцевої влади з розвитку туризму, суттєвого вдосконалення туристичної інфраструктури [3].

2. Перспективи відновлення в'їзного туристичного потоку також пов'язані зі станом в Україні, тому що більшості чоловікам заборонено виїжджати за кордон.

3. Тож у проведеному дослідженні здійснено аналіз вподобань населення України щодо різних країн. В результаті можна дійти наступного висновку: відповіді, які давали українці, майже однакові та співпадають один з одним, але не можна сказати що вони на 100% однакові. Серед молодшого покоління більшість надають перевагу вивченню мови улюбленої країни. Також серед молодшого покоління більшості подобається музика в обраної країни. Серед дорослішого покоління більшість обрали залишитися в рідній країні.

Список використаних джерел:

1. Л. А. Бондаренко Міжнародний туризм в Україні: проблеми та перспективи подальшого розвитку. Ефективна економіка. 2016. № 11. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5289> (дата звернення: 29.04.2023)

2. Гук, Н. А. Міжнародний туризм в Україні: реалії та перспективи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету : Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2016. Вип. 7 Ч. 1. С. 99-102.

3. Сардак С. Е. Інтелектуалізація міжнародного руху людських ресурсів, як провідний засіб вирішення глобальних проблем і викликів економічного розвитку. *Вісник Криворізького економічного інституту КНЕУ. Збірник наукових праць*. 2010. № 4. С. 6-11. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/266990619.pdf> (дата звернення: 29.04.2023)

*Паустовська Т. І., к.е.н., доцент
Гущин Б. М., здобувач вищої освіти
Криворізький національний університет,
м. Кривий Ріг, Україна*

УКРАЇНА – НАТО: ОСОБЛИВОСТІ, ДІАГНОСТИКА ПАРТНЕРСТВА ТА НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА

Основною функцією НАТО є забезпечення безпеки та стабільності в Європі та Північній Америці через колективну оборону та співпрацю у сфері безпеки. До завдань НАТО входить збільшення військової готовності, проведення спільних військових навчань та тренувань, розробка та

впровадження спільної стратегії, обмін інформацією та інтелігенцією, а також сприяння врегулюванню конфліктів та миротворчій діяльності.

Окрім цього, НАТО є важливим форумом для політичного діалогу та співпраці між країнами-членами, а також з іншими країнами та міжнародними організаціями. Вона також здійснює контроль за військовими ресурсами та зброєю, що знаходяться на території країн-членів, з метою забезпечення їхньої безпеки та стабільності.

У сучасних умовах НАТО також займається боротьбою з новими викликами та загрозами, такими як кіберзлочинність, тероризм, протидія гібридній війні, а також змінами клімату та екологічними проблемами.

Отже, НАТО має багато функцій, проте її основна мета залишається забезпечення безпеки та стабільності в регіоні, де вона діє. НАТО створена для захисту країн-членів від зовнішньої агресії та підтримки миру та стабільності в регіоні.

Однією з основних функцій НАТО є колективна оборона. Згідно зі статутом альянсу [1], напад на одну з країн-членів розглядається як напад на всіх інших країн-членів, і кожна з них зобов'язана надавати допомогу військового, дипломатичного та іншого характеру в разі нападу.

Одним з головних викликів, які стоять перед НАТО, є забезпечення національної безпеки та захисту інтересів країн-членів у складних геополітичних умовах. Для досягнення цієї мети НАТО використовує різноманітні інструменти та механізми, включаючи:

1. Військову співпрацю. НАТО забезпечує взаємодію між військовими структурами країн-членів, спільні військові навчання та тренування, обмін досвідом та технологіями.

2. Інформаційну підтримку. Організація забезпечує обмін інформацією та аналізом даних для забезпечення національної безпеки країн-членів.

3. Дипломатичні зусилля. НАТО здійснює дипломатичну діяльність з метою забезпечення міжнародної безпеки та стабільності, включаючи зусилля з миротворчої діяльності.

4. Розвиток та співпрацю з іншими міжнародними організаціями. НАТО співпрацює з ООН та іншими міжнародними організаціями у вирішенні конфліктів та забезпеченні міжнародної безпеки.

5. Розвиток та впровадження спільних стратегій та планів. НАТО здійснює розробку та впровадження спільних стратегій та планів з метою забезпечення національної безпеки країн-членів.

Співробітництво Україна – НАТО має досить довгий шлях, на якому виникло ряд як позитивних, так і негативних наслідків. Партнерство НАТО та України доцільно розглядати з двох цільових точок зору, перша з яких приймає до уваги ситуацію до початку повномасштабної війни, друга – відповідно – після:

1. Сприяння підтриманню стабільності геополітичної ситуації в регіоні – перш за все, попередження виникнення збройних конфліктів. Першими фактичними ознаками загрози цілісності та суверенітету України було

російське збройне вторгнення в Крим у лютому-березні 2014 року з наступною його окупацією, військові дії на сході України в ОРДЛО з квітня 2014 року.

2. Сприяння завершенню війни – важливо відмітити, що Україна, не будучи країною-членом НАТО не може розраховувати на військовий захист з боку Альянсу, проте Україна, за своїм географічним та політичним положенням, є роздільною межею між росією та країнами-членами НАТО, тому доцільно враховувати прямий інтерес НАТО у завершенні війни на користь України та відновленні її територіальної цілісності.

З першої точки зору, враховуючи дійсні події на території України, можна чітко констатувати неефективність партнерства. Важливо відмітити вклад даного партнерства у забезпечення наявного стану галузі оборони та безпеки України – і як наслідок такого стану – можливість військового протистояння агресії росії. За даними інформаційного агентства Global Firepower Україна посідає 15 місце у рейтингу військової потужності з індексом 0.2516, росія – 2 місце, з індексом 0.0714 (деталі щодо розрахунку індексу – [2]), таким чином військовий потенціал України є у 3.5 разів меншим. Проте, основна ціль, визначена як стабілізація геополітичної ситуації, не була досягнута.

Причини такої, на нашу думку, неефективності, потребують окремого більш глибокого аналізу з урахуванням політичного контексту, проте серед основних факторів можна відмітити: розсинхронізацію проваджуваних політик різних урядів України щодо взаємовідносин з НАТО (політика «позаблоковості» Леоніда Кравчука та Віктора Януковича, відсутність ефективних інструментів міжнародного права щодо забезпечення виконання міжнародних угод (Будапештський меморандум), внутрішні економічна та політична кризи в Україні).

З другої точки зору, питання є дуже складним та комплексним. Попередні військові операції НАТО, «Союзна сила» та «Навмисна сила», дають певну інформацію про потенційну ефективність партнерства НАТО з Україною в умовах війни.

«Союзна сила» – це військова операція під керівництвом НАТО в 1999 році, яка мала на меті зупинити етнічні чистки в Косово сербськими військовими. Операція була проведена без дозволу Ради Безпеки ООН і викликала значні суперечки. Операція включала постійну повітряну кампанію проти сербських військових цілей і тривала 78 днів. Зрештою, операція була успішною, змусивши Сербію вийти з Косово, і проклала шлях для створення тимчасової адміністрації ООН у Косово.

«Навмисна сила» – ще одна військова операція під керівництвом НАТО, яка відбулася в 1995 році в Боснії та Герцеговині. Операція була розпочата у відповідь на атаки армії боснійських сербів на безпечні райони, визначені ООН. Операція включала постійну повітряну кампанію проти військових цілей боснійських сербів і тривала 20 днів. Операція була успішною, змусивши військових боснійських сербів сісти за стіл переговорів і призвела до підписання Дейтонських угод.

Ці дві операції демонструють потенційну ефективність військового потенціалу НАТО для вирішення незначних, у порівнянні з війною в Україні,

локальних конфліктів. Також, важливо зазначити, що обидві операції проводилися без використання сухопутних військ, а ситуація в Україні значно складніша. Однією з потенційних загроз, яку слід брати до уваги під час будь-якого аналізу партнерства України та НАТО, є потенціал ядерної війни. Росія володіє значним ядерним арсеналом, і будь-який конфлікт між НАТО та росією може швидко перерости до ядерного конфлікту. Політика ядерного стримування НАТО спрямована на запобігання такому сценарію, проте засоби цього запобігання не є визначеними, та, де факто, мають лише превентивний вплив на розвиток війни в Україні.

Також, слід враховувати можливість прорахунків і недомовок в контексті конфлікту в Україні. Будь-яка військова дія НАТО може бути витлумачена росією як загроза її національній безпеці, тому важливо, щоб усі залучені сторони виявляли стриманість і відкриті лінії зв'язку, щоб запобігти будь-яким передумовам застосування ядерної зброї.

Підсумовуючи, партнерство України та НАТО перед обличчям війни є складним і комплексним питанням, яке вимагає ретельного розгляду попередніх військових операцій, майбутніх успіхів ЗСУ в наміченому контрнаступі і потенційної загрози ядерної війни. Хоча військовий потенціал НАТО був продемонстрований у минулому, ситуація в Україні є значно складнішою, і необхідно враховувати потенціал ядерної війни. Тому, візит Генсека НАТО Є. Столтенберга в квітні місяці 2023 року до Києва, є важливою сторінкою у домовленостях між НАТО та Україною, а обговорення ситуації, яка залишається складною в нашій країні у військовій протидії росії, не передбачає швидких кроків з боку НАТО у питанні членства України в цій організації. Проте, перспектива для України залишається досить реалістичною і обнадійливою на найближче майбутнє.

Список використаних джерел:

1. The North Atlantic Treaty. URL : https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17120.htm
2. GLOBAL FIREPOWER 2023 URL : <https://www.globalfirepower.com/>

*Туз Ю. В., здобувач вищої освіти
Тростянська К. М. к.е.н., доцент
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна*

ОБЛІК РОЗРАХУНКІВ З ОПЛАТИ ПРАЦІ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

Облік розрахунків з оплати праці стосується виплат заробітної плати працівникам освітніх установ. Він необхідний щоб забезпечити коректний розрахунок заробітної плати, врахувати різні види оплати праці, у тому числі за сумісництвом, переробки, надурочну роботу та відпустки. Окрім цього, облік

розрахунків з оплати праці є важливим з точки зору ведення бухгалтерського обліку, підготовки звітності і дотримання законодавства у галузі оплати праці.

Для відображення сум нарахованої зарплати за видами оплат, усіх доплат, допомог, сум всіх відрахувань та сум до видачі використовують розрахункові відомості.

Оперативний облік наявності та складу персоналу установи ведеться у відділі кадрів на підставі первинних документів типових форм, затверджених наказом державного комітету статистики України від 05.12.2008 р. №489:

- П – 1 «Наказ (розпорядження) про прийняття на роботу»;
- П – 3 «Наказ (розпорядження) про надання відпустки»;
- П – 4 «Наказ (розпорядження) про припинення трудового договору»
- П – 5 «Табель обліку використання робочого часу»;
- П – 6 «Розрахунково-платіжна відомість працівника»;
- П – 7 «Розрахунково-платіжна відомість (зведена)» [1].

Коли працівник подає до відділу кадрів оформлену трудову книжку, паспорт, довідку про присвоєння ідентифікаційного коду та заяву на нього заводять особову картку, а на працівників керівних посад – ще й особовий листок з обліку кадрів.

У кожного працівника є свій табельний номер, який зберігається за ним весь час роботи в установі.

Нарахування заробітної плати працівникам установ освіти проводиться згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України від 26.09.2005 року №557 «Про впорядкування умов оплати праці та затвердження схем тарифних розрядів працівників навчальних закладів, установ освіти та наукових установ» [2].

У ньому затверджуються розміри розрядів і коефіцієнтів з оплати праці працівників навчальних закладів, а також схеми тарифних розрядів посад (професій) керівних, науково-педагогічних, педагогічних, наукових працівників, професіоналів, фахівців та інших працівників навчальних закладів.

Більша частина бюджетних установ виплачує заробітну плату два рази на місяць: за першу половину місяця – аванс у розмірі 50% заробітку мінус суми податків; за другу половину місяця – фактичний місячний заробіток за відрахуванням суми авансу й утримань. На виплату планового авансу складається платіжна відомість, а за другу половину місяця розрахунок суми заробітку та відрахувань здійснюється, як правило, у розрахунково-платіжній відомості або в особовому рахунку, які виконують роль реєстрів аналітичного обліку.

Нарахована заробітна плата працівників закладу освіти – це видатки бюджетних установ за КВЕД 1110 «Оплата праці працівників бюджетних установ». Розрахунки з працівниками за всіма видами оплати праці ведуться на пасивному субрахунку 661 «Розрахунки із заробітної плати», за кредитом якого відображаються нараховані суми, а за дебетом – утримання із заробітної плати.

Бухгалтерські проведення з обліку операцій з оплати праці наведено в табл. 1.

Таблиця 1— Бухгалтерські проведення з обліку операцій з оплати праці

Зміст операцій	Кореспонденція рахунків	
	Дебет	Кредит
Нараховано заробітну плату працівникам	801, 802, 811-813	661
Нараховано допомогу у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю	652	661
Депоновано не отриману в строк заробітну плату	661	671
Із зарплати утримано:	661	641
– податок з доходів фізичних осіб		
– внески на обов'язкове державне пенсійне страхування	661	651
– внески на обов'язкове соціальне страхування	661	652
– внески на обов'язкове соціальне страхування на випадок безробіття	661	653
– профспілкові внески	661	666
– за виконавчими документами	661	668
Виплачено заробітну плату	661	301

Джерело: побудовано авторами на основі [3]

На перший погляд система обліку розрахунків з оплати праці закладів освіти може здатись устаткованою та відточеною, але в ній наявні деякі проблеми, а саме:

1) заробітна плата не є узгодженою. За трудовим законодавством, зарплата повинна виплачуватись працівникам у відповідності з умовами їх праці. Часто можуть виникати конфлікти між адміністрацією та працівниками через невідповідність робочих умов рівню оплати;

2) невідповідність законодавству. Відсутність відповідності розрахунків з оплати праці закладів освіти законодавству може створювати проблеми, такі як штрафи та інші санкції;

3) неясність критеріїв оцінки роботи. Критерії оцінки роботи працівників можуть бути неясними, що може призводити до невідповідності заробітної плати до фактичного рівня виконаної роботи;

4) нестабільність фінансування. Фінансування закладів освіти може бути недостатнім або непостійним, що може впливати на можливість виплати зарплат працівникам;

5) недостатня автоматизація процесів. Ручний облік розрахунків може призводити до помилок та затримок у виплаті зарплат працівникам, а також до надмірного навантаження на бухгалтерію та інші відділи.

Удосконалення обліку розрахунків з оплати праці закладів освіти є дуже важливим для забезпечення ефективності та точності процесів виплати зарплат. Це може допомогти уникнути різних проблем, таких як неузгодженість заробітної плати, невідповідність законодавству, неясність критеріїв оцінки роботи, нестабільність фінансування та недостатня автоматизація процесів. Удосконалення обліку розрахунків може забезпечити більшу точність та відповідність зарплат до фактичної праці, зменшити витрати на бухгалтерську роботу та забезпечити більшу ефективність виплат. Крім того, це може допомогти забезпечити відповідність законодавству та уникнути санкцій. Отже,

удосконалення обліку розрахунків з оплати праці закладів освіти є важливим елементом управління закладами освіти та забезпечення задоволеності та мотивації працівників.

Список використаних джерел:

1. Наказ державного комітету статистики України «Про затвердження типових форм первинної облікової документації зі статистики праці» від 05.12.2008 №489 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0489202-08#Text>
2. Наказ Міністерства освіти і науки України від 26.09.2005 року №557 «Про впорядкування умов оплати праці та затвердження схем тарифних розрядів працівників навчальних закладів, установ освіти та наукових установ» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1130-05#Text>
3. Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку та Інструкції про його застосування» від 30.11.1999 №291 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0892-99#Text>

*Федотова Т. А., к.е.н., доцент
Донецький національний університет економіки і торгівлі імені
Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг, Україна*

СТІЙКИЙ РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ: СТРУКТУРНІ АСПЕКТИ

Найбільш представленим аспектом категорії «сталого розвитку» в доктринальному і нормативному середовищі є екологічний. На ранніх стадіях розвитку суспільства втручання людини в природу було незначним і несистемним, не приносило руйнування природних комплексів. Тому в ранні періоди не так гостро стояло питання про вичерпність природних ресурсів.

Аналіз наукових досліджень з питань сталого розвитку свідчить про значне переважання екологічних аспектів цієї категорії. Економічний аспект здебільшого досліджується з позиції впливу економічного зростання на навколишнє середовище. Цей напрям має дві протилежні тенденції:

- консервативна (прихильники структурної екології) – економічне зростання є негативним і таким що призводить до загострення екологічної кризи.

- ліберальна (прихильники захисної моделі розвитку) – економічне зростання надає позитивний вплив, стимулює технологічний прогрес, і сприяє усунення екологічної кризи.

На наш погляд, жоден з цих підходів не відображає в повній мірі тенденції сталого розвитку суспільства на сучасному етапі. Можна казати, що вірна відповідь знаходиться десь посередині – проміжна концепція модернізації навколишнього середовища. Так, обмеження економічного зростання може лише частково покращити екологічну ситуацію, але в той же час суттєво посилити соціальні проблеми суспільства, що призведе до порушення

загального балансу стійкого розвитку. В той же час технічний прогрес сам по собі не в змозі забезпечити стійкий розвиток суспільства, не контролюючи використання невідновлюваних ресурсів, вирішуючи проблеми пропорційного розвитку та зменшуючи ймовірність технологічних катастроф. Отже, більш прийнятним є інституційні зміни, які повинні супроводжуватися активізацією розвитку громадянського суспільства. В свою чергу стратегія охорони навколишнього середовища включає аспекти економічного зростання на принципах дотримання екологічних вимог в соціально розвинутому громадянському суспільстві.

На наш погляд, пануюча впродовж багатьох років тенденція до переважання суто екологічної парадигми сталого розвитку, не є виправданою, оскільки економічні та соціальні аспекти є не менш важливими складовими. В структурі економічних аспектів в якості основних слід виокремити економічне зростання, економічні цикли та економічну рівновагу.

В якості переламного моменту в світовій практиці структурування стійкого розвитку можна зазначити Конференцію ООН з навколишнього середовища та розвитку (ЮНСЕД) у червні 1992 року в Ріо-де-Жанейро, на якій були прийняті основні принципи сталого розвитку, включаючи стурбованість людьми, захист навколишнього середовища, усунення нежиттєздатних моделей своїх виробництв, споживання [1].

На цій же конференції, під егідою ООН, був прийнятий фундаментальний документ «Порядок денний XXI століття», який містить глобальний підхід до забезпечення сталого розвитку. Відповідно до нього, «Економічний розвиток, соціальний розвиток та захист навколишнього середовища є взаємозалежними та взаємодоповнюючими компонентами сталого розвитку. Стійке економічне зростання є необхідною умовою для економічного та соціального розвитку всіх країн, насамперед країн, що розвиваються. За допомогою такого зростання, яке повинно базуватися на широкій основі, щоб принести добро всім людям, країни зможуть підвищити рівень життя своїх народів шляхом викорінення бідності, голоду, хвороби та неграмотності, забезпечення всім людям адекватного житла та надійної зайнятості та збереження екологічного середовища» [2].

Найбільш концентровані нові глобальні виклики для екологічної політики та основні напрямки економічної трансформації відображаються у трьох заключних документах конференцій ООН, прийнятих в Ріо-де-Жанейро (червень 2012 р.), Нью-Йорк (вересень 2015 р.), Париж (грудень 2015 р.). Стає все більш очевидним, що економічна стабільність не може бути забезпечена без вирішення соціальних та екологічних проблем.

Таким чином, як показав ретроспективний аналіз, більшість моделей стійкого розвитку в якості головного виокремлюють екологічний аспект. Нами визначено, що таке ставлення є помилковим, адже економічні та соціальні аспекти сталого розвитку, на наш погляд, є не менш важливими. Найбільш оптимальною буде виступати проміжна концепція. Вона може будуватися на принципах пріоритетів: серед трьох факторів – екологічних, економічних та соціальних – найбільший пріоритет має екологічний аспект, друга позиція у економічного, а третя у соціального. В умовах такої пріоритетності економічна

політика першочергове забезпечує використання ресурсів з урахуванням екологічних обмежень, потім – їх справедливий розподіл, і наостанок – ефективність економічного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Декларація Ріо-де-Жанейро про навколишнє середовище і розвиток 1992. Юридична енциклопедія : [у 6 т.] / ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1998. Т. 2. 744 с.
2. Світова програма дій Порядок денний на XXI століття. *_URL:* <https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=18607&pf35401=5508>
- 3.

*Халіна В. Ю., к.е.н., доцент
Колбасинський Ю. В., аспірант
Харківський національний університет міського господарства
імені О.М. Бекетова, м. Харків, Україна*

СТАЛИЙ РОЗВИТОК: ЩО АКТУАЛІЗУВАЛА ВІЙНА?

Стійка (сестейнова) економіка може бути визначена, як економічна система, покликана вирішувати завдання, сформовані концепцією стійкого розвитку. Після Всесвітнього саміту «Ріо+20» практично синонімом сестейнової економіки став термін «зелена економіка». Сьогодні найбільш поширеним визначенням цього поняття є те, яке було сформульовано ЮНЕП у 2011 р.: «Зелена економіка – це економіка, яка забезпечує довгострокове підвищення добробуту людей і скорочення нерівності, при цьому дозволяючи майбутнім поколінням уникнути істотних ризиків для навколишнього середовища і її збіднення». У цьому визначенні відображені ключові принципи стійкого розвитку.

Аналізуючи наведені вище передумови досягнення стійкого розвитку, можна сформулювати необхідні якості стійкої економіки [1]:

- ресурсовідновлюваність: принциповою основою стійкої економіки повинні стати відновлювальні ресурси;
- дематеріалізація: кардинальне зниження матеріаломісткості, енергоємності і природомісткості;
- трансформаційність: постійне просування в бік вдосконалення через прогресивні трансформації;
- інноваційність: сприйнятливість до швидкого впровадження прогресивних інновацій;
- натуралізація: наближення форми використовуваних матеріалів, видів енергії і технологічних процесів до тих, що існують у природі;
- соціальна орієнтованість: домінантною метою є перехід від пріоритету економічних цілей до пріоритету цілей соціального розвитку людини;

- етизація та гуманізація економіки: реалізація етичних принципів сестейнової справедливості;
- синергетизація: об'єднання окремих економічних суб'єктів у цілісні системи («системи систем»), багато з яких отримують масштаби регіональних, континентальних чи глобальних мереж;
- децентралізація: збільшення свободи окремих економічних суб'єктів у прийнятті рішень і реалізації діяльності за принципом: «центр скрізь, периферія – ніде»;
- самоорганізація: підвищення ступеня самоорганізації систем за принципом: «думай глобально – дій локально».

Стійкість та сталий розвиток, як ніколи актуальні. Але вони набули іншого змісту. Тепер це про те, що компанія повинні мати модель та інфраструктуру, яка дає їй розвиватись за будь-яких умов: зі світлом чи без, зі зв'язком чи без нього, за наявності достатньої кількості працівників чи з мінімальними ресурсами. Дивлячись на сталий розвиток крізь призму подій в Україні, виникає думка, що світовій спільноті та бізнесу доведеться переосмислити глобальні цілі сталого розвитку, принаймні їх пріоритетність та першочерговість. Останніми роками найбільший фокус був на екології та довкіллі. Але, як показала війна в Україні, без базового – миру, справедливості, цінування життя та прав людини – до всього іншого можна і не дожити.

Для міжнародних компаній на сьогодні, вочевидь, не достатньо, в розрізі провадження діяльності на засадах сталого розвитку, лише, наприклад, інвестувати в проєкти з сортування сміття або впровадження альтернативних джерел енергії у виробництво, необхідно ще з етичної та, взагалі, людської точки зору, піти з ринку країни-агресора аби не спонсорувати своїми податками війну. Таким чином певні втрати стануть інвестиціями у зростання, що є відповідальним та справедливим відносно суспільства окремої країни та людства в цілому, а також у лояльність та репутацію бренду.

На думку голови правління Європейського співтовариства з охорони праці ESOSH Ольги Богданової, у сталого розвитку є свій спектр: «Ігнорант – Претендент – Кліктивіст – Активіст – Виконавець – Лідер». Кожна особистість, кожна організація займають у спектрі свою позицію під впливом обставин або всупереч їм. Багато хто змінив свої ролі. Але більшість з тих, хто був у правій частині спектру, продовжують бути в авангарді й у важкі часи. Це підтверджує актуальність концепції сталого розвитку: якщо ви до війни вкладалися у розвиток, він зараз віддячує або стійкістю вашої справи, або відкриттям нової діяльності. Якщо «сталий розвиток» для вас – новий вираз, час задуматися, у якій частині спектру ви хочете опинитися, коли почнеться відновлення і відкриється безліч можливостей. Ваше завтра ви закладаєте сьогодні – це і є сталий розвиток [2].

Отже, тема продовжує бути актуальною, адже це не окремий проєкт, а те, як саме компанія веде бізнес, включаючи питання корпоративного управління, трудових відносин, захисту навколишнього середовища, взаємодії з локальними громадами і т.п. Наразі, перед нашою країною стоять важливі і нагальні задачі: відбудова критичної інфраструктури, забезпечення безпеки

енергооб'єктів та сталих постачань електроенергії споживачам, прискорена імплементація законодавства ЄС щодо змін та адаптації клімату тощо. І важливо втілювати окресленні завдання на принципах зеленого відновлення та сталого розвитку.

Список використаних джерел:

1. Мельник Л.Г. Триалектичні основи управління розвитком економічних систем: монографія. Суми: Універсальна книга. 2015. 445 с.
2. Сталій розвиток: як змінила війна в Україні підходи та вектори? URL: <https://ukraine-oss.com/stalyj-rozvytok-yak-zminyly-vijna-v-ukrayini-pidhody-ta-vektory>.

*Чала Т. Г., к.е.н., доцент
Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна, м. Харків, Україна*

УНІФІКАЦІЯ МІЖНАРОДНИХ ПІДХОДІВ ДО МОДЕРНІЗАЦІЇ, УПОРЯДКУВАННЯ ТА УЗГОДЖЕННЯ СТАНДАРТІВ ВИРОБНИЦТВА СТАТИСТИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

В умовах глобалізації суттєво зростає наукове та прикладне значення уніфікації міжнародних підходів до модернізації, упорядкування та узгодження стандартів виробництва статистичної інформації, що забезпечує єдину методологію організації національних систем збору, обробки та розповсюдження даних та метаданих.

У зв'язку з нагальною потребою використання міжнародних стандартів та класифікацій у статистиці України усім виробникам статистики необхідно враховувати вимоги й рекомендації міжнародних організацій та регулярно оновлювати версії документів, що застосовуються в ході виробництва статистичної інформації.

Метою дослідження є упорядкування та узгодження методологічних принципів статистичного вивчення економічних процесів, що дозволяє забезпечити коректність міжкраїнових зіставлень під час публікації даних в статистичних щорічниках, довідниках, бюлетенях, аналітичних доповідях ООН, міжнародних статистичних базах даних тощо.

Використання статистичних стандартів дозволяє багаторазово збирати статистичні дані на послідовній основі, інтегрувати дані з часом і з різних джерел даних, використовувати дані за межами безпосередньої мети, для якої вони були створені. Стандарти також зменшують вимоги до ресурсів, пов'язані з багатьма аспектами розробки та обслуговування обстеження. Стандарти визначають та встановлюють єдині специфікації та характеристики різноманітних продуктів та/або послуг. За визначенням, представленим у [1], статистичні стандарти представляють собою вичерпний набір статистичних понять, визначень, класифікацій та моделей, методів та процедур, які

використовуються для того, щоб забезпечити єдиний підхід до вирішення статистичних завдань у рамках одного чи декількох процесів, що відбуваються у різний час та у різних місцях.

За глосарієм статистичних термінів організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) [2]: «Статистичний стандарт містить вичерпний набір інструкцій для опитувань та адміністративних джерел, які збирають інформацію з певної теми».

У загальному словнику метаданих термін «міжнародний статистичний стандарт» означає комплекс міжнародних статистичних вказівок і рекомендацій, розроблених міжнародними організаціями, які співпрацюють з національними агентствами [3].

Одним із головних статистичних стандартів є загальна модель статистичного бізнес-процесу (ЗМСБП – GSBPM Generic Statistical Business Process Model), яка описує і визначає набір бізнес-процесів, необхідних для виробництва офіційної статистики [4]. Вона забезпечує стандартні рамки та узгоджену термінологію для надання допомоги статистичним організаціям у модернізації процесів виробництва статистичної інформації.

Першу робочу версію GSBPM було представлено Секретаріатом ЄЕК ООН на робочій нараді METIS у Люксембурзі у квітні 2008 р. За матеріалами двох раундів критичних зауважень у березні 2009 р. було проведено ще одну нараду в Лісабоні, щоб підготувати остаточний варіант стандарту (версію 4.0). Згодом GSBPM стала одним з основних компонентів концепції та стратегії Групи високого рівня модернізації офіційної статистики (ГВР-МОС) на основі стандартів.

Версію GSBPM 5.0 було випущено у грудні 2013 р., а у 2018 році було проведено її докладний аналіз з метою обліку зауважень та пропозицій у версії 5.1, сформульованих на основі досвіду її практичного застосування, та підвищення узгодженості з новими моделями ГВР-МОС.

GSBPM, версія 5.1, складається з трьох рівнів [4]:

- рівень 0 – процес виробництва статистичної інформації;
- рівень 1 – вісім етапів процесу виробництва статистичної інформації (табл. 1);
- рівень 2 – підпроцеси всередині кожного етапу.

У багатьох статистичних організаціях перші кілька етапів розглядаються тільки при створенні нового продукту або при перегляді процесу в результаті оцінки.

Основними змінами у версії 5.1 порівняно з 5.0 є такі: змінено термінологію для покращення сумісності з іншими статистичними стандартами; перейменовано кілька підпроцесів з метою уточнення найменувань; усунуто дублювання основних процесів; оновлено описи етапів та підпроцесів з метою зробити їх менш орієнтованими на обстеження, та додано завдання, пов'язані із взаємодією з постачальниками нестатистичних даних; для покращення наочності оновлено та розширено приклади та описи.

Описана вище версія GSBPM (версія 5.1) вважається остаточною на момент публікації результатів дослідження, але передбачається, що в наступні

роки можуть також знадобитися подальші оновлення або для врахування накопиченого досвіду застосування моделі на практиці, або внаслідок еволюції системи виробництва статистичної інформації. Тому пропонується періодично відвідувати сторінку GSBPM, щоб переконатися в тому, що використовується нова версія [4].

Таблиця 1 – Етапи Типової моделі виробництва статистичної інформації

Етапи виробництва статистичної інформації			
1. Визначення потреб	2. Проектування	3. Побудова	4. Збір
ініціюється у разі визначення потреб у нових статистичних даних, або коли відгуки про поточні статистичні дані вимагають їх перегляду	описує роботи з розробки та проектування, а також будь-яку пов'язану з ними необхідну практичну наукову роботу для визначення статистичних матеріалів, концепцій, методологій, механізмів збирання та робочих процесів	здійснюється побудова та перевірка виробничих рішень з метою забезпечення їхньої готовності до використання у заданих умовах	здійснюється збір усієї необхідної інформації з використанням різних методів збору, а також завантаження їх у відповідне середовище для подальшої обробки
5. Обробка	6. Аналіз	7. Розповсюдження	8. Оцінка
описується процес обробки вхідних даних та їх підготовки до аналізу	здійснюється виробництво статистичних матеріалів та їх докладна перевірка	здійснюється публікація статистичних продуктів для користувачів	здійснюється оцінка конкретних компонентів статистичного бізнес-процесу

Хоча для опису GSBPM використовується логічна послідовність етапів, характерних більшості процесів виробництва статистичної інформації, в різних обставинах елементи цієї моделі можуть вибудовуватися в різному порядку. Крім того, деякі підпроцеси повторюються, утворюючи ітераційні цикли, особливо на етапах обробки та аналізу. GSBPM можна розглядати як контрольний список, який використовується для того, щоб переконатися, що враховано всі необхідні етапи для визначення всіх компонентів процесу виробництва статистичної інформації.

GSBPM потребує гнучкого застосування та тлумачення. Вона не є жорсткою структурою, при якій усі етапи мають бути збудовані у строгому порядку. Навпаки, вона визначає можливі етапи у процесі виробництва статистичної інформації та взаємні зв'язки між ними.

Список використаних джерел:

1. United Nations National Quality Assurance Frameworks Manual for Official Statistics. Including recommendations, the framework and implementation guidance. United Nations. New York, 2019. URL: <https://unstats.un.org/unsd/methodology/dataquality/references/1902216-UNNQAFManual-WEB.pdf>
2. OECD Glossary of Statistical Terms. URL: https://www.oecd-ilibrary.org/economics/oecd-glossary-of-statistical-terms_9789264055087-en

3. SDMX. Metadata Common Vocabulary. 2009. URL: https://sdmx.org/wp-content/uploads/04_sdmx_cog_annex_4_mcv_2009.pdf
4. Generic Statistical Business Process Model. GSBPM. Version 5.1. January 2019. URL: <https://statswiki.unece.org/display/GSBPM/GSBPM+v5.1>.

СЕКЦІЯ 2. МАКРОЕКОНОМІЧНА ДИНАМІКА: ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

*Yelisieiev Ye. Yu., PhD student
National University «Zaporizhzhia Polytechnic»,
Zaporizhzhia, Ukraine*

THE AIMS OF INFORMATIZING EDUCATION IN UKRAINE AND THE WORLD

The origins of distance education can be traced back to the 1700s when Caleb Phillips advertised shorthand lessons through letters in a Boston newspaper. Isaac Pitman further developed this method by sending his lessons through mail in 1840. Later in 1856, an institute of distance education was established in Berlin, where learning was conducted through letters with study material and assignments.

The United States saw the establishment of the first correspondence schools in 1873, with Anna Eliot Ticknor creating the Ticknor Society for women, where students learned through mail correspondence. In 1892, the University of Chicago became the first distance learning institution in the US, and the Royal University of Canada followed suit in 1899. The Calvert Elementary School in Baltimore also offered distance learning in 1906.

Advancements in technology during the first half of the 20th century accelerated the development of distance education, with radio being used for teaching by Pennsylvania State University in 1922, and the University of Iowa offering credits for five courses of radio broadcasting in 1925. In 1934, the University of Iowa launched the world's first educational channel, which is still operational.

Television courses became popular with the advent of television in the 1950s, and universities in the US and Europe started broadcasting courses through television since 1953.

Distance education has a long history, dating back to the early eighteenth century when Caleb Phillips advertised in a Boston newspaper in 1728 for students to learn speed dictation by exchanging letters. The development of new technologies in the twentieth century led to the acceleration of distance education, with the introduction of radio teaching at the Pennsylvania State University in 1922 and the widespread use of television courses by universities in the United States and Europe in the 1950s. The Open University was established in England in 1969 to bring together all educational institutions using distance education. In 1997, the first standard platform for managing and delivering educational courses was developed. More recently, since 2012, the first global online learning platforms have been developed.

The laws regulating distance learning in Ukraine establish a comprehensive system for implementing distance education across all levels of education and self-education. The system includes the Distance Learning System (DLS), which is integrated into the country's education system and has an established regulatory framework, organizational structure, personnel, logistical, and financial support. The

DLS encompasses the Coordinating Council for the Development of Distance Learning, various commissions responsible for different aspects of DLS development, and DLS centers at different levels. The DLS also maintains a bank of certified distance courses and specialized information and communication networks that interconnect all DLS components.

The commissions under the Coordinating Council operate independently in their respective areas of DLS development, covering aspects such as regulatory and organizational support, scientific and methodological support, system and technical support, material and technical support, personnel support, and quality monitoring and certification of distance learning.

The Ministry of Education and Science of Ukraine plays a critical role in overseeing and ensuring the quality of distance learning, carrying out analytical and forecasting activities, developing regulatory frameworks and programs, promoting integration with the global education system, and monitoring compliance with regulations across all educational institutions regardless of ownership and subordination. In conclusion, the regulatory framework for distance learning in Ukraine is well-established, providing a comprehensive system for implementing and ensuring the quality of online education.

Online learning has several advantages that make it a more attractive and efficient method of education. One of the significant benefits is that online learning is more environmentally friendly than traditional education. According to a study by the Open University in the UK, online courses consume 90% less energy and generate 85% less CO₂ emissions per student compared to traditional education [27].

This makes online learning and multimedia content an eco-friendly way to learn and contribute to environmental protection.

Another advantage of online learning is its higher likelihood of completing the course. Offline courses may struggle to retain students throughout the duration of the course, but online courses have increased student retention from 25% to 60%, according to a study by the Research Institute of America. This growth is facilitated by the greater involvement of multimedia content and the lower likelihood of additional obligations [28].

Online learning also provides students with convenient tools that increase their efficiency, such as presentations, tests, videos, chat, screen sharing, and the ability to view a lesson multiple times. In addition, online education gives students the opportunity to communicate with peers from different countries or even different continents, inspiring further cooperation with others in the realization of projects. This makes students culturally sensitive and able to fit into any multicultural company, taking into account the cultural characteristics of different nations.

Furthermore, all the necessary educational materials, including real-time discussion material, training materials, and emails, are securely stored in an online database, preserving the information for future access. This means that if anything needs to be explained, the student will be able to quickly access these documents, saving valuable time. This is especially useful for individuals who need to conduct research on a project and present their findings to a committee.

For five years now, teachers and students in our country have been working online. While in 2019 there were many difficulties in providing educational services, today there are many free courses in Ukrainian, including on the Prometheus platform: Critical Thinking in the Ukrainian Context; IT Product from Scratch: Where to Start and How to Develop?

So, with the development of information technology since the beginning of the eighteenth century, the first educational courses appeared, which were conducted through correspondence in newspapers, then educational programs were distributed through radio broadcasts, and in the mid-twentieth century, universities in Europe and the United States developed television curricula and introduced distance learning courses. At the end of the last century, the first standard platform for managing and delivering educational courses was launched, and in 2012, the first global online learning platforms were developed.

Based on the analysis of the regulatory and legal support for the provision of educational services in Ukraine, it can be concluded that all legislative acts for the development of online education have been adopted at the state level. Online education is a method of distance learning via the Internet and a computer, which is called "distance learning" and is an alternative way to obtain a certain degree offered by universities.

The analysis of the provision of educational services via the Internet has shown some advantages and disadvantages over traditional methods of education.

The advantages of online learning are attractive price, comfort, the ability to study while leaving the main place of work, and to study several courses at the same time, online learning is more environmentally friendly. The disadvantages include: lack of live communication with the teacher or professor and fellow students and discipline of students, lack of individual approach to personal communication and communication with students, lack of practical knowledge, and others.

References:

1. United States. URL: https://digitalcommons.du.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1026&context=law_facpub.
2. Past, Present and Future Access: A History of Distance and Online Education URL: <http://blog.online.colostate.edu/blog/online-education/past-present-and-future-access-a-history-of-distance-and-online-education/>
3. A Brief History (And Future) Of Online Degrees URL: <https://www.forbes.com/sites/ryanraig/2015/06/23/a-brief-history-and-future-of-online-degrees/#19c61eb048d9>
4. History of distance education URL: <http://members.aect.org/edtech/ed1/13/13-02.html>
5. History of learning URL: <https://www.talentlms.com/elearning/history-of-elearning>
6. Advantages and disadvantages of online learning URL: <https://www.easy-lms.com/help/lms-knowledge-center/advantages-and-disadvantages-of-online-learning/item12529>

*Акуленко О. М., здобувач вищої освіти
Науковий керівник: Федотова Т. А., к.е.н., доцент
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг, Україна*

КОН'ЮНКТУРА РИНКУ ТЮТЮНОВИХ ВИРОБІВ УКРАЇНИ

Кон'юнктура ринку – це стан ринку, що характеризується взаємодією між попитом і пропозицією на товари або послуги на певний момент часу. Отже, кон'юнктура ринку визначає, які товари та послуги потрібні на ринку, які ціни на них існують, які компанії домінують на ринку, які конкурентні переваги вони мають та яким є загальний стан економіки.

Кон'юнктура ринку тютюнових виробів в Україні залежить від багатьох факторів, які представлено в табл.1.

Таблиця 1 – Фактори формування кон'юнктури ринку тютюнових виробів в Україні

Назва	Пояснення
Економічна ситуація в країні	Рівень доходів населення та зміна економічної кон'юнктури впливають на попит на тютюнові вироби
Законодавство про тютюнові вироби	Регулювання виробництва, реклами та продажу тютюнових виробів може вплинути на попит на ці продукти
Здоров'язберезувальні програми	Впровадження програм та кампаній щодо здорового способу життя може зменшити попит на тютюнові вироби
Розвиток альтернативних продуктів	Впровадження програм та кампаній щодо здорового способу життя може зменшити попит на тютюнові вироби
Міжнародні угоди	Входження України до світових організацій та угод може вплинути на виробництво та експорт тютюнових виробів

Джерело: складено автором на основі [1]

В якості основних причини зменшення споживання тютюнових виробів в Україні можна зазначити наступні:

– Ріст цін на тютюнові вироби – з кожним роком ціни на тютюнові вироби зростають, що змушує багатьох споживачів шукати альтернативи.

– Заборона куріння в публічних місцях – у 2005 році в Україні було прийнято закон про заборону куріння в публічних місцях, що вплинуло на кількість курців та споживання тютюнових виробів.

– Зміни ставлення до здорового способу життя – все більше людей в Україні переходять до здорового способу життя та відмовляються від куріння.

– Розширення асортименту альтернативних продуктів – на ринку з'являються нові альтернативні продукти, наприклад, електронні сигарети, які замінюють тютюнові вироби.

– Розвиток інтернет-торгівлі – зростання інтернет-торгівлі тютюновими виробами дозволяє споживачам шукати більш вигідні пропозиції та порівнювати ціни на різних сайтах.

Проаналізуємо обсяги виробництва та реалізації тютюнових виробів в Україні (рис.1).

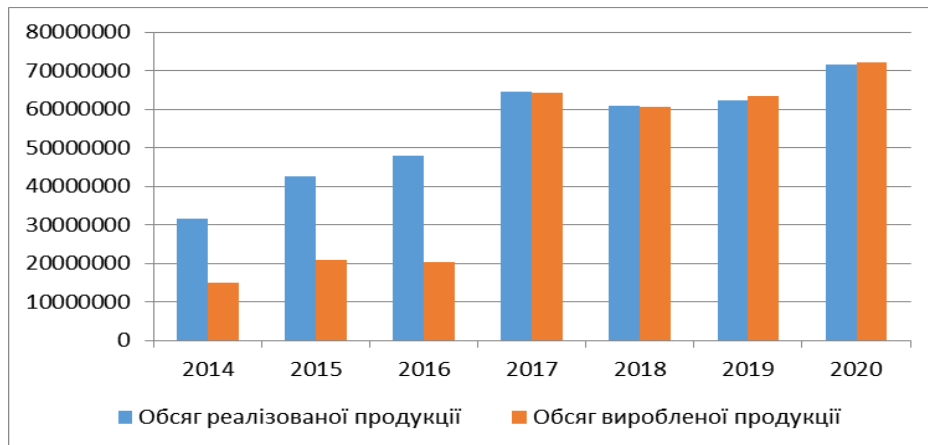

Рисунок 1 – Динаміка обсягу вироблених та реалізованих тютюнових виробів в Україні за 2014-2020 рр., тис. грн.

Джерело: побудовано автором за даними [2]

В обсязі реалізованої продукції тютюнових виробів найменший приріст спостерігається в 2014 році, а найбільший приріст – в 2020 році. В обсязі виробленої продукції тютюнових виробів аналогічно найменший приріст спостерігається в 2014 році, а найбільший приріст спостерігається в 2020 році.

Ринок тютюну умовно поділяється на 4 сегменти, статистичні обсяги яких представлені на рис. 2:

– Преміум-сегмент – це найвищий сегмент ринку, де пропонуються найбільш високоякісні тютюнові вироби за високі ціни (ексклюзивні марки сигар, тютюнові вироби зі спеціальної обробки та інші продукти преміум-класу).

– Середній сегмент – це ринок тютюнових виробів середньої якості за помірні ціни.

– Низький сегмент – це ринок тютюнових виробів низької якості за низькі ціни (дешеві марки сигарет, тютюнові вироби з низьким вмістом тютюну, а також нелегальні вироби).

– Безфільтрові цигарки – це окремий сегмент ринку, який відрізняється від інших відсутністю фільтрів у цигарках.

На вітчизняному ринку найбільш представленим є низький сегмент, котрий на відміну від зниження реальних доходів населення, тільки зростає. Звідси можна зрозуміти, що преміум та середній сегмент тютюну, тільки зменшується, із-за відсутності на них попиту. Коли в 2012 році на ринку частка цих цигарок становила половину, то в 2022 році становить лише шосту частину усього ринку.

Загалом, можна зробити висновок, що кон'юнктура ринку тютюнових виробів в Україні є досить складною та залежить від багатьох факторів, таких як економічна ситуація в країні, рівень доходів населення, державне регулювання, зміни в споживацьких пристрастях тощо.

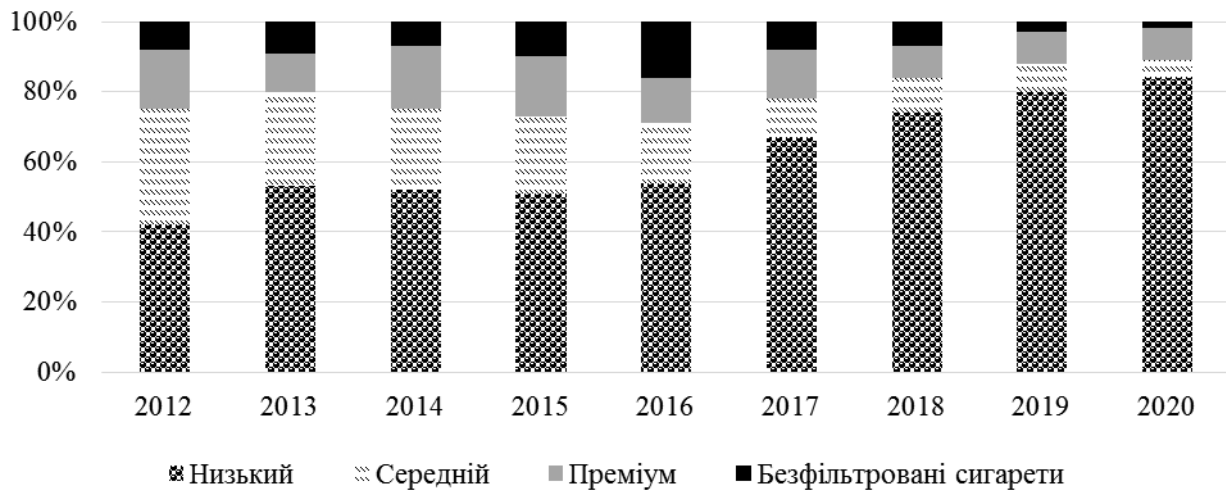

Рисунок 2 – Сегментація ринку сигарет в Україні

Джерело: складено автором на основі даних [3]

На сьогоднішній день споживання тютюнових виробів в Україні зменшується, що може бути пов'язано з багатьма факторами, включаючи зміну споживацьких пристрастей, зростання цін на тютюнові вироби, зміну законодавства щодо тютюнових виробів, зменшення кількості курців тощо.

Список використаних джерел:

1. Кон'юнктура ринку тютюну України: веб-сайт. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=ARD&P21DBN=ARD&Z21ID=&Image_file_name=DOC/2009/09meartu.zip&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1 (дата звернення: 22.04.2023).
2. Державна служба статистики України: веб-сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 21.04.2023).
3. Висновки Рахункової палати України про результати аналізу річного звіту про виконання Закону України "Про Державний бюджет України на 2020 рік": веб-сайт. URL: http://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2021/29-1_2021/Vysn_29-1_2021.pdf (дата звернення: 22.04.2023).

*Базаєва Д. П. здобувач вищої освіти
Науковий керівник: Лижник Ю. Б., ст. викл.
Донецький національний університет економіки
і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг, Україна*

АНАЛІЗ СТАНУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ

Сільське господарство – одна з найважливіших галузей господарського комплексу України, яка відіграє важливу роль у зміцненні економіки нашої країни, підвищенні життєвого рівня населення і розв'язанні соціально-економічних проблем [1].

Однією з основних галузей сільського господарства є рослинництво, яке переважно займається обробкою культурних рослин для виробництва рослинницької продукції. Забезпечує населення продуктами харчування, тваринництво – кормами, багато галузей промисловості (харчову, комбикормову, текстильну, фармацевтичну, парфумерну і ін.) – сировиною рослинного походження [2].

Основними сільськогосподарськими культурами, що роблять Україну одним із світових лідерів, є зернові та кормові культури, включаючи пшеницю, кукурудзу, ячмінь, соняшник, цукровий буряк, тютюн, бобові, фрукти та овочі [3].

На рис. 1 наведена динаміка структури вирощування основної продукції сільського господарства України, 2010-2021рр., %

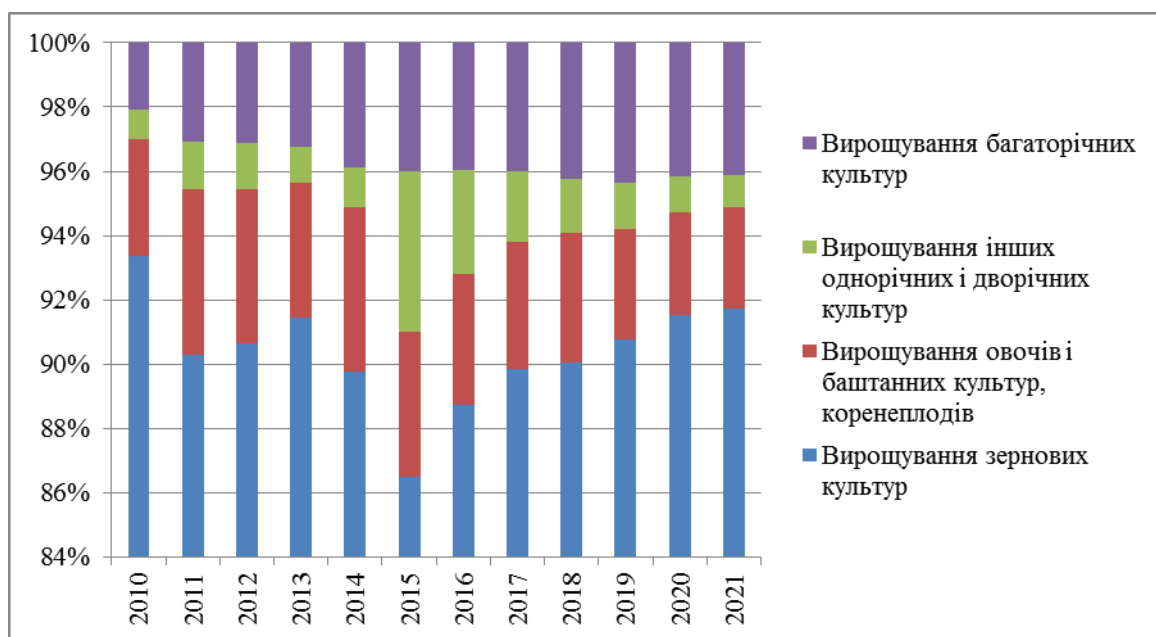

Рисунок 1 – Динаміка структури вирощування основної продукції сільського господарства України, 2010-2021рр., %

Джерело: побудовано автором за даними [4]

Як бачимо з рис. 1, основну часту в структурі товарних культур рослинництва весь досліджуваний період займають зернові культури. Їх частка сягає від 86% у 2018р. до 94% у 2010р. Загальна тенденція показує незначне скорочення частки вирощування зернових культур, проте вона стабільно перевищує 90% від всього рослинництва України.

Постійно зростаючою групою є вирощування багаторічних культур, яке сягало 2% у 2010р. та збільшилося у двічі до 2021р. і досягло 4% (починаючи з 2015р.

Вирощування інших культур стабільно знаходиться на рівні 2%-3%, єдині два роки, коли воно сягало 3%-5% – це протягом 2015-2016рр. Аналогічно без значних змін протягом усього досліджуваного періоду тримається і частка овочів та баштанних культур – у межах 4%-5% від усієї продукції рослинництва.

Отже, Україна має значний потенціал для розвитку сільського господарства. Вона має родючі ґрунти, сприятливий клімат, доступ до водних ресурсів та технічно-технологічний потенціал для підвищення виробництва та покращення ефективності.

Проте сільське господарство в Україні стикається з рядом викликів, таких як недостатні інвестиції в розвиток інфраструктури, слабка технологічна модернізація та недостатній рівень вдосконалення управління в галузі сільського господарства. Також наявні проблеми стосовно власності на землю та нерозвиненої системи кредитування для аграрних підприємств. Крім того, сільське господарство України значною мірою постраждало під час повномасштабного російського вторгнення. Значна частина родючих земель все ще знаходиться під тимчасовою окупацією. Через бойові дії великі території забруднені залишками снарядів та мін та потребують проведення робіт по розмінуванню.

Стосовно територій та областей, де проходили, чи ще проходять бойові дії та які знаходилися і все ще знаходяться в окупації, то відновлення сільського господарства хоча б до довоєнного рівня є складним та тривалим процесом.

Список використаних джерел:

1. Божидай І. І. Аналіз сільськогосподарської галузі України. *Ефективна економіка*. 2018. №9. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/9_2018/152.pdf
2. Денисенко М.П. Сучасний стан та перспективи розвитку сільського господарства України. *АгроСвіт*. 2019. № 12. С. 15–21.
3. Головачко В.В., Ліба Н.С., Вибер Е.Ф. Аналіз можливості розвитку сільського господарства в Україні. *Економіка та суспільство*. 2021. № 27. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/460>
4. Державна служба статистики України. URL: www.ukrstat.gov.ua

Бондаренко О. О., к.е.н., доцент

*Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського
м. Кривий Ріг, Україна*

АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ ДИНАМІКИ ФОНДОВИХ РИНКІВ ЗА УМОВ ДЕСТАБІЛІЗАЦІЇ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

У сучасному глобалізованому світі фондовий ринок розглядається як своєрідний індикатор економічного розвитку країни та одне із ключових джерел накопичення та перерозподілу фінансового капіталу з метою подальшого розвитку бізнесу. За останні декілька років унаслідок низки глобалізаційних трансформацій та масштабних подій світовий фондовий ринок зазнав суттєвих змін. Актуальним залишається питання розвитку українського фондового ринку, який продовжує інтегруватися у глобальну фінансову

структуру, тим не менше, чимало сторін ринку цінних паперів до сих пір не отримали належних якісних змін. А відтак, вони потребують потенційно нових шляхів удосконалення. Окремої уваги заслуговують зміни на ринку у зв'язку з початком повномасштабної війни в Україні, поведінка інвесторів та нововведення держави як регулятора, що вплинули на особливості взаємодії вітчизняного бізнесу з фондовим ринком у непрості для країни часи [6].

Ринок цінних паперів України упродовж усього свого існування можна охарактеризувати як досить турбулентний. Більше того, складнощі пов'язані зі сталим розвитком національного фондового ринку посилюються на фоні геополітичної напруги навколо України. У цілому, за останні 5 років фондові ринки Європи та США продовжують нарощувати свій потенціал та розростатися у масштабах, про що свідчать показники індексів Euro Stoxx 50 та S&P 500, які у 2021 році вже досягли 3919 та 4796 пунктів відповідно. Якщо ж у світових індексах чітко видно позитивну тенденцію, то в українських вона майже не помітна за останні 3 роки. У 2021 році індекси PFTS та UX досягли 522 і 1718 пунктів відповідно. При цьому, треба зазначити, що існує помітний розрив між рівнем розвитку вітчизняного та світових фондових ринків [1].

Початок повномасштабної війни рф проти України кардинально змінив усе, починаючи від умов та середовища розвитку бізнесу і закінчуючи правилами гри на вітчизняному фондовому ринку. За попередніми оцінками Національного банку України наша економіка втрачає близько 50% «невиробленого» валового внутрішнього продукту, або 50 млрд. грн. щотижня без урахування вартості фактичних руйнувань [2]. Завдяки проведеному опитуванню топ-менеджменту Центром розвитку інновацій за підтримки Європейського Союзу було досліджено стан українського бізнесу в умовах війни за березень-червень 2022 року. Відтак, уже в перший місяць війни 64,6% компаній були змушені повністю зупинити роботу, а 17,85% майже зупинили свою діяльність. З плином часу та розвитком подій всередині нашої країни статистика суттєво змінилася у наступні 3 місяці. Частина бізнесу встигла оговтатися та повернутися до роботи, тоді як уже лише 18,7% підприємств все ще не відновили господарську діяльність. Більше того, з'явилися фірми, обсяги робіт яких зросли (4,4%) [3].

Якщо подивитися у розрізі галузей діяльності, то найбільше в умовах війни постраждав наступний бізнес: 1. Аграрний. 2. Металургічний. 3. Логістичний. Повномасштабне вторгнення російської федерації стало переломним моментом для українського бізнесу. За один день інвестори з усього світу суттєво обвалили акції наших компаній. За день до початку відкритої агресії росії акції Kernel Holding коштували 46,4 польських злотих (далі – злотих), тоді як наступного дня вартість впала до рівня 25 злотих і упродовж наступних місяців не змогла повернутися на довоєнну відмітку. Схожими є ситуації з Astarta Holding, KSG Agro та Milkiland Foods. Наразі цінні папери вітчизняного бізнесу є нестабільними, високоволатильними та складно прогнозованими. Сильним фактором впливу на ціну акцій є факт захоплення територій, де розміщена фірма, або ж заблоковані шляхи

постачання і порушений логістичний ланцюг. Усі подібні ризики викликають занепокоєння та тривогу на світовому фондовому ринку [2].

З 24 лютого 2022 року було призупинено обіг усіх цінних паперів в Україні, а також проведення депозитарних операцій, окрім тих, які необхідні Національному банку України (НБУ) для здійснення монетарної та грошово-кредитної політики, а також Міністерству фінансів України (МФУ) для обслуговування державного боргу. Запроваджені обмеження були вимушеними, аби протистояти паніці на фінансових ринках, яка могла їх обвалити. Однак, вже за декілька днів 28 лютого НКЦПФР прийняла рішення щодо дозволу проведення операцій з державними цінними паперами. Протягом усього періоду дії воєнного стану в Україні НКЦПФР намагається полегшувати та підтримувати діяльність професійних учасників ринку. Відтак, Комісія спростила процедуру ідентифікації особи під час купівлі державних облігацій як для резидентів, так і нерезидентів України, а також звільнила емітентів цінних паперів від обов'язкового розкриття регулярної інформації у строки, які визначені чинним законодавством України [4].

Обмеження на фінансових ринках дозволили віднайти активи, які пов'язані з РФ та її союзником Білорусь, і зупинити функціонування бізнесу цих країн у нашій державі. Також нещодавно НКЦПФР розпочала тісну співпрацю з урядом Великобританії у питаннях ринку капіталу. 8 серпня 2022 року НКЦПФР прийняла важливе рішення згідно з яким для підтримки дій уряду України були зняті майже всі обмеження на ринках капіталу. Хоча було відновлено торгівлю усіма цінними паперами, проте фактично операції здійснюються лише з облігаціями внутрішньої державної позики (ОВДП), зокрема, військовими. Військові облігації стали новою реальністю для українського інвестиційного ринку. Це досить специфічні цінні папери, які не мають широкого розповсюдження та які країна емітує лише в особливі часи. Щодо переваг для держави, яка є емітентом військових облігацій, то це насамперед ефективна форма залучення капіталу для подальшого покриття бюджетного дефіциту, фінансування армії та військових дій країни, а також органів державної влади і решти соціальних установ [5].

29 грудня 2022 р. Комісія вирішила допустити до обігу на території України цінні папери, які входять до фондового індексу S&P 500. Прихід на український ринок капіталу всесвітньо відомих компаній є черговим кроком для його інтеграції в міжнародні ринки та збільшення інвестицій для України. Раніше Комісія за власною ініціативою надала такий дозвіл для 412 різних цінних паперів із фондового індексу S&P 500, що можуть обліковуватися на рахунку Національного депозитарію України в міжнародній депозитарно-кліринговій установі Clearstream Banking Luxembourg. На сьогодні в Україні можуть обертатися також 96 цінних паперів іноземних емітентів [6].

Підсумовуючи, перш за все потрібно відмітити, що Україна вже досягла неабиякого прогресу у розвитку національного ринку цінних паперів за останні декілька років, зокрема, у питаннях нормотворчості, а набуття статусу кандидата в Європейський Союз лише посилить вкрай необхідну для держави роботу над спільними проектами у рамках міжнародної технічної допомоги.

Окрім цього, за останній рік вдалося підписати меморандуми про взаєморозуміння з регуляторами фондових ринків В'єтнаму, Польщі та Хорватії, у яких наша країна перейме безцінний досвід для перебудови власного ринку. Зазначимо, що вирішення питань трансформації ринку повинне мати комплексний підхід, а в досягненні максимального результату Україні допоможе євроінтеграція [5].

Список використаних джерел:

1. МінФінМедіа. Фондові індекси. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/markets/stock/>.
2. Рихлицький В. Бізнес в умовах війни: хто зазнав найбільших втрат та як відновлюються підприємства. 23.03.2023. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/03/23/684549/>.
3. CID. Стан та потреби бізнесу в умовах війни: результати опитування. URL: <https://cid.center/the-state-andneeds-of-business-in-wartime-survey-results>
4. LCF. Відновлення роботи фондового ринку. 09.08.22. URL: <https://lcf.ua/thought-leadership/corporate/vidnovlennya-roboti-fondovogo-rinku/>
5. Киричок Я.В. Військові облигації: надійний інструмент для інвесторів та ефективна форма залучення капіталу для країни під час війни / Я.В. Киричок, А.А Прокоп'єва // Перша щорічна конференція пам'яті Надзвичайного та Повноважного 107 Посла України Андрія Петровича Бешти: 1 липня 2022 року. – Київ: МЗС, Посольства України в Таїланді, – 2022.
6. Кіра Іванова. З 2023 року S&P 500 можна торгувати в Україні: НКЦПФР вирішила оживити фондовий ринок. The page. 29.12. 2022. URL: <https://thepage.ua/ua/news/z-2023-sandp-500-mozhna-torguvati-v-ukrayini-nkcpfr-virishila-ozhiviti-fondovij-rinok/>

*Дугінець Г. В., д.е.н., професор
Бубаренко А. І., здобувач вищої освіти
Державний торговельно-економічний університет
м. Київ, Україна*

МІЖНАРОДНА ТОРГІВЛЯ ПРОДУКЦІЄЮ ВІЙСЬКОВО-ПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

Виробництво зброї для будь-якої країни є не тільки економічно доцільним та забезпечує національну безпеку, а і стимулює науково-технічний прогрес. Проте, реалізація зброї на міжнародному ринку має свої особливості, а також юридичні та політичні обмеження.

Механізми і засоби економічного суперництва на світових ринках зброї здійснюють глобальний вплив на соціально-економічну, військово-політичну, науково-технічну та інвестиційно-інноваційну складові міжнародної геополітики.

Міжнародна торгівля продукцією військово-промислового комплексу має свої відмінності та свою специфіку, яка складається з таких факторів:

- виробництво продукції військово-промислового комплексу (далі ВПК) обумовлюється співвідношенням площі території, чисельності і демографічної структури населення, наявністю природних ресурсів і ступенем розвиненості виробничої бази;

- політичний фактор відіграє значну роль у торгівлі даним видом товарів;

- поняття «міжнародна торгівля зброєю» включає передачу озброєння в рамках військової допомоги, обслуговування після продажу, передачу військових технологій для налагодження ліцензованого виробництва, спільну розробку чи модернізацію техніки тощо;

- формуванні попиту та пропозиції відбувається з допомогою політичних, економічних питань, територіальних претензій, зовнішньої та внутрішньої державної політики, військових протистоянь та збройної агресії на території іншої держави;

- монополізація та концентрація виробництва та продажу зброї та здійснення військових послуг у світі.

Безперечно важливим в торгівлі будь-якими товарами залишається регулювання міжнародної торгівлі на ринку озброєння, на яке впливає значний перелік факторів. Зазначимо, що основними нормативно-правовими актами виступають міжнародні угоди, домовленості та закони відповідних країн. І саме специфіка регулювання торгівлі продукцією ВПК, як на державному, так і на міжнародному рівнях базується на різниці в трактуванні таких нормативно-правових актів. Поза сумнівом, держави використовують різні підходи до визначення правил торгівлі зброєю та їх класифікації на товари військового призначення та подвійного використання.

Продукція ВПК – це специфічний товар. Світова торгівля в цьому сегменті надто особлива, адже дані товари є небезпечними, тому необхідним є регулювання торгівлі цими товарами на високому рівні. З іншої сторони торгівля зброєю є важливим інструментом зовнішньої політики, який сприяє просуванню інтересів країни-експортера по всьому світу і відповідним чином впливає на політичний курс країн-імпортерів. У міжнародній практиці даний ринок прийнято називати «ринком зброї» або «ринком озброєнь та військової техніки».

Сучасний світовий ринок зброї – один з найбільш складних сегментів світового господарства. Суперництво окремих країн та угруповань тут є дуже гострим: боротьба точиться не тільки за окремі прибутки, а й за військово-технічну перевагу, тривалу прив'язку покупця до свого технологічного комплексу. Придбані кораблі, літаки, системи протиповітряної оборони, танки, артилерійські комплекси служать, як правило, багато років, однак з часом потребують модернізації, ремонту та утилізації. Тому зв'язки у цій сфері надто вигідні виробнику, оскільки перша угода тягне за собою необхідні чергові контракти [1, с. 5]. Фактом залишається й те, що успішно торгувати зброєю

можуть країни, які мають політичний вплив у світі і володіють розвиненим високотехнологічним та наукомістким виробництвом.

За даними SIPRI, про стан світової торгівлі озброєннями за період 2017–2021 роки найбільшими експортерами зброї були США, РФ, Франція, Китай та Німеччина. Загальний обсяг експорту країн лідерів склав 77% від загального обсягу. Порівняно з попереднім періодом 2012-2016 рр. обсяг світової торгівлі озброєння скоротився на 4,6 %. Водночас змінились тенденції у географічній структурі імпорту озброєнь – спостерігається зниження імпорту озброєнь до Південної Америки, зростання військового імпорту до Європи (+19 %), Східної Азії (+2,8 %) та Океанії (+59 %). Зберігаються високі рівні військового імпорту до Близького Сходу та Африки. Найбільшим регіоном для імпорту основних озброєнь були Азія та Океанія з 43 % часткою у 2017–2021 роках. Австралія, Індія, Китай, Єгипет та Саудівська Аравія увійшли до першої десятки найбільших світових імпортерів. Частка Європи у світовому обсягу імпорту основних озброєнь становила 13 %, найбільші імпортери озброєнь – Великобританія, Норвегія та Нідерланди. У 2021 році, за підрахунками SIPRI, витрати на оборону у світовому масштабі становили 1,98 трлн дол. США. З них 5,9 млрд дол. США – частка України, що відповідає 34 позиції. Серед експортерів озброєння за 2016-2020 роки Україна посідає 12 позицію з часткою у світовому обсязі експорту 0,9%. У структурі українського експорту, за даними SIPRI, обсяг продукції ОПК становить 2%. Вітчизняна статистика не виділяє такий експорт до окремої категорії. Але можна припустити, що йдеться про обсяг близько \$1 млрд. [2]

Зазначимо, що Україна за історію свого існування мала великий військовий потенціал. З початком своєї незалежності український військовий експорт складався з трьох складових: поставки нової або складської техніки, спільні розробки за конкретними замовленнями, обслуговування техніки та обладнання радянського та пост-радянського виробництва. Згідно проведеного попереднього аналізу статистичних даних стає можливим виокремити нестабільну динаміку торгівлі даною групою товарів, яка пов'язана у першу чергу з територіальною цілісністю України. До анексії Кримського півострову та окупації східних територій держави (2014 рік) обсяги експорту значно перевищують обсяги імпорту продукції даного сегменту. Однак за підсумками 2014 року обсяги експорту мали найменше значення, за аналізом торгівлі періоду, який досліджується. Далі впродовж 3 років обсяг експорту продукції переважав показник обсягу імпорту до 2018 року. За рахунок чого сальдо торговельного балансу залишалось додатним (за цією товарною групою). Проте 2018 рік став переломним, імпорт значно зріс, а експорт зменшився, відповідно сальдо стає від'ємним. І ця тенденція не змінилась до 2020 року, коли обсяги експорту та імпорту знаходились майже на одному рівні, з незначною перевагою в імпорті.

Після 24 лютого 2022 року ситуація на світових ринках озброєння демонструє зростання попиту на продукцію ВПК, що є стимулом для збільшення обсягів торгівлі даною групою товарів, проте, що стосується пропозиції, то на даному етапі вона знаходиться в певному кризовому

середовищі, за рахунок дефіциту товарних позицій. Посилення питання національної безпеки серед ключових держав-експортерів може також спричинити зменшення частки експорту озброєння на світовому ринку у короткостроковій перспективі.

Таким чином, міжнародна торгівля продукцією ВПК залежить від багатьох чинників. Позиції України на цьому ринку нестабільні. На даному етапі вона є одним з імпортерів озброєння, оскільки потужності вітчизняного ВПК не вистачає на забезпечення власних потреб. Тому в найближчій перспективі, перш за все, потрібно відбудувати виробничі потужності ВПК, знайти джерела (вітчизняні та міжнародні) для збільшення фінансування науково-технічного, безпекового та оборонного секторів, залучати до роботи внутрішньо переміщених осіб, з метою запровадження повного циклу виробництва перспективних видів продукції.

Список використаних джерел:

1. Бегма В. Світовий ринок озброєння та особливості маркетингу продукції військово-технічного призначення. *Економіка України*. 2000. № 6. С. 5 – 7.
2. Tian, Nan, Fleurant, Aude, Kuimova, Alexandra, Wezeman, Pieter D., Wezeman, Siemon T. (24 April 2022). "Trends in World Military Expenditure, 2021" (PDF). Stockholm International Peace Research Institute. URL: <https://www.sipri.org/>.
3. The Business Standard. «Growth in arms trade stunted by supply issues: Report»/ URL: <https://www.tbsnews.net/world/global-economy/growth-arms-trade-stunted-supply-issues-report-545446>

*Кінах Б. С., здобувач вищої освіти
Науковий керівник: Лижник Ю. Б., ст. викл.
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг, Україна*

АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ВИРОБНИЦТВА ХЛІБОБУЛОЧНИХ ТА КОНДИТЕРСЬКИХ ВИРОБІВ В УКРАЇНІ

У сумарному обсязі продукції всієї харчової промисловості України хлібопекарська галузь займає одне із провідних місць, а частка хлібопродуктів у раціоні населення України складає 15 %, що підтверджує їх статус як основного продукту харчування. Хлібобулочні вироби є важливим продуктом харчування для більшості населення України, а для найбільш вразливих верств – основним. Потреба в них притаманна людям будь-якого соціального статусу і за будь-якого рівня доходів [1].

Цій галузі традиційно приділяється менше уваги, ніж іншим, незважаючи на те, що позиції, які відбуваються на ринку хліба і хлібобулочних виробів, миттєво впливають на економічне та соціально-політичне життя країни.

Ринок хліба України на 99,9% представлений продукцією вітчизняного виробництва. Однак протягом останнього десятиліття в хлібопекарській галузі зафіксовано спад виробництва.

Хлібопекарська галузь – одна з провідних галузей харчової промисловості України, призначена для забезпечення виробництва хліба, хлібобулочних та інших борошняних виробів у обсягах, які відповідають нормам державної продовольчої безпеки [1].

Було проведено аналіз цієї галузі по обсягу виробленої продукції, та кількості підприємств та працівників в ній. Причому реальна вартість обсягів реалізації продукції виробництва хлібобулочних та кондитерських виробів розраховувалась з врахуванням інфляції за досліджуваний період.

Обсяг реалізованої продукції виробництва хлібобулочних та кондитерських виробів та темпи приросту наведено на рис.1.

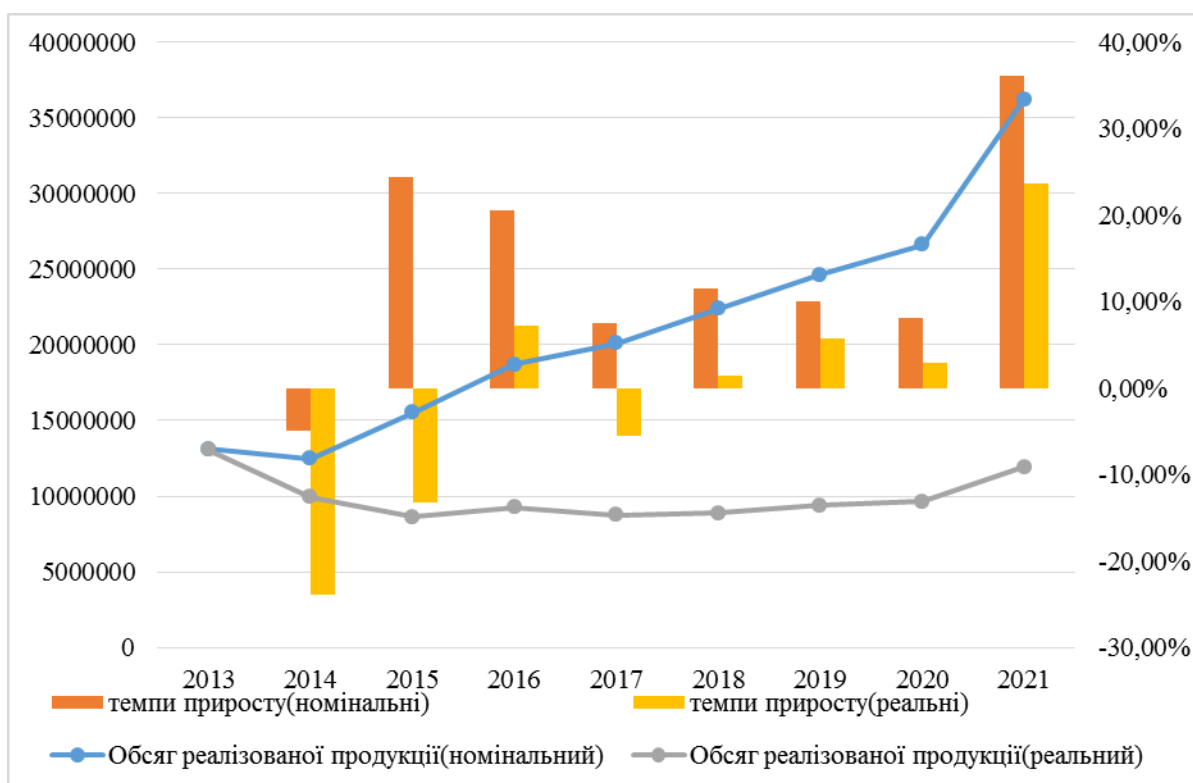

Рисунок 1 – Обсяг реалізованої продукції виробництва хлібобулочних та кондитерських виробів (тис. грн) та темпи приросту (%)

Джерело: складено автором на Держкомстату [2]

Як видно з вищенаведеними графіками, номінальне значення обсягу ринку виробництва хлібобулочних та кондитерських виробів постійно зростало, окрім 2014 року, тоді як за реальними цінами обсягу ринку виробництва хлібобулочних та кондитерських виробів падав у 2014-2016рр, та у 2017 році років. Найбільше падіння було за реальним показником у 2014 році, а найбільше зростання було у 2021 році за номінальним показником.

Надалі було проведено прогнозування подальшої динаміки обсягу ринку виробництва хлібобулочних та кондитерських виробів із використанням авторегресійних прогнозних моделей – рис. 2. Модель по номінальному обсягу реалізованої продукції: $y^* = -3383311,538 * 1,326^x$, і має точність ϵ 96,75%, а по реальному обсягу реалізованої продукції: $y^* = 7914012,359 + 0,168 * x$, і має точність 96,86%.

За результатами зробленого прогнозування обсягів виробництва хлібобулочних та кондитерських виробів на наступні роки прогноз обсягів виробництва хлібобулочних та кондитерських виробів має аналогічну тенденцію до попередніх періодів – номінальний обсяг обсягів виробництва хлібобулочних та кондитерських виробів зростає, а реальний (обсяг виробництва хлібобулочних та кондитерських виробів спадає, але дуже повільно).

Також було розглянуто кількість підприємств та працівників у сфері виробництва хлібобулочних та кондитерських виробів, згідно цим даним, кількість підприємств зростала з 2013р. по 2015р., падала у 2016р., 2017р., з 2018р. зростала до 2020.р, і у 2021р. знову знизилася, але незважаючи на це, загальна кількість підприємств у 2021 році більша, ніж у 2013р., тоді як кількість людей, зайнятих в цій сфері, зменшилася порівняно з 2013 роком, що може свідчити про те, що створюються маленькі пекарні в т.з. «спальних районах», але оскільки виробництво та споживання виробів падає, скорочують виробництво, або закриваються великі хлібопекарські заводи.

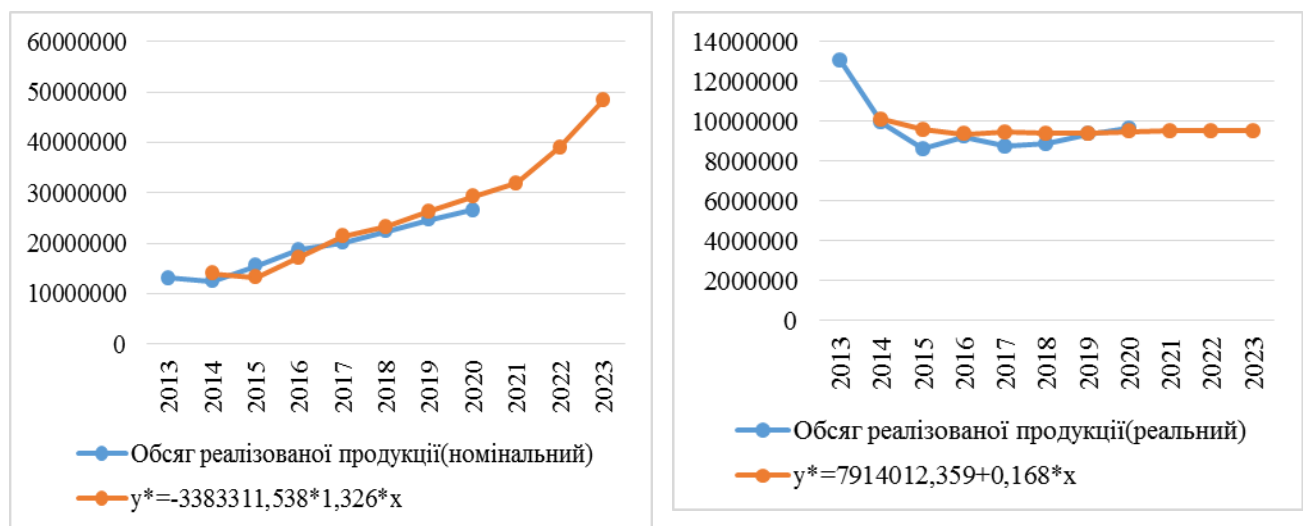

Рисунок 2 – Прогноз обсягу реалізованої продукції хлібобулочних та кондитерських виробів (тис. грн)

Джерело: складено автором на Держкомстату [2]

Отже, протягом всього періоду виробництво хлібобулочних виробів в Україні падає. Як вже зазначалося вище, близько 99% відсотків реалізованої хлібобулочної продукції в Україні це внутрішнє виробництво, і специфіка самого товару (нетривалість зберігання, дуже масовий товар) дає підстави вважати, що в інших країнах більшість реалізованого товару цієї групи це також вітчизняне виробництво, тобто, майже вся галузь працює на внутрішній

ринок. Як відомо, кількість населення в Україні нажалі постійно скорочується, і це напряду впливає на зменшення попиту на хлібобулочні вироби, відповідно підприємства скорочують виробництво, що призводить до подальшого зменшення обсягів виробництва хлібобулочних та кондитерських виробів, що підтверджується проведеним прогнозуванням. Проте номінальні обсяги реалізованої продукції хлібобулочних та кондитерських виробів зростають, в т.ч. і через інфляцію, тоді як реальні, розраховані за виключенням інфляційного зростання – залишаються більш сталими або спадають.

Список використаних джерел:

1. Струнін В. В., Філоненко Т. М.. Вітчизняний ринок хлібобулочних виробів: сучасний стан та перспективи розвитку. *Ефективна економіка*. 2014. № 12. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3661>
2. Державна служба статистики України: веб-сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 27.02.2023).

Князевич А. О., д.е.н., професор

ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука», м. Рівне, Україна

Крайчук С. О., к.е.н, доцент

Рівненський державний гуманітарний університет, м. Рівне, Україна

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА КРАЇН ЄС

Згідно з українськими нормативно-правовими актами, транскордонне співробітництво розглядається як спільні дії, спрямовані на встановлення і поглиблення економічних, соціальних, наукових, технологічних, екологічних, культурних і інших відносин між суб'єктами і учасниками таких відносин в Україні і відповідними суб'єктами і учасниками таких відносин із сусідніх держав у межах компетенції, визначеної їх національним законодавством. Метою транскордонного співробітництва є формування добросусідських відносин та поглиблення взаємодії суб'єктів та учасників транскордонного співробітництва, що сприяє спільному вирішенню завдань місцевого та регіонального розвитку, на основі таких принципів: повага до внутрішніх справ держав; повага до прав людини та її основоположних свобод; взаємовигідне співробітництво; повага до державного суверенітету, територіальної цілісності та непорушності кордонів держав; урахування під час укладення угод про транскордонне співробітництво повноважень суб'єктів та прав учасників транскордонного співробітництва; узгоджене усунення політичних, економічних, правових, адміністративних та інших перешкод для взаємної співпраці [6]. Необхідними передумовами формування та розвитку транскордонного співробітництва є географічна наближеність; можливість спільного використання природних, трудових, науково-технічних й інших ресурсів; подібність галузевих структур [3, с. 12].

Інтеграційні процеси, притаманні глобалізованому світу на постіндустріальній фазі цивілізаційного розвитку, змінили значення і роль кордонів: з лінії розмежування кордон перетворюється в зону співробітництва. Ознакою цього процесу є формування єврорегіонів, що є юридично закріпленою формою транскордонного регіонального співробітництва між територіальними громадами або органами державної влади прикордонних регіонів кількох держав зі спільним кордоном. Це транскордонне співробітництво регулюється Європейською рамковою конвенцією про транскордонне співробітництво територіальних утворень та їх органів урядування (Мадрид, 1980) та Європейською хартією місцевого самоврядування (1985). Транскордонне співробітництво спрямоване на формування спільної інфраструктури, створення сприятливих умов для розвитку туризму і рекреації, охорони навколишнього природного середовища, на всебічний розвиток прикордонних територій, які тривалий час сприймалися в державах як периферійні, але за даних умов можуть перетворитися на центри соціально-економічного розвитку завдяки спільним зусиллям країн-сусідів. Україна ратифікувала Європейську рамкову конвенцію 1993 р. і з того часу доєдналась до формування єврорегіонів, яких було створено 9 по всьому периметру державного кордону країни [4, с. 10].

Транскордонне співробітництво здійснюється як на міждержавному рівні, так і на рівні територіальних громад, їх представницьких органів, місцевих органів виконавчої влади. Таке співробітництво сприяє соціальній та економічній конвергенції прикордонних регіонів та створенню нових можливостей для їх розвитку, в тому числі розвитку економічних, соціальних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших відносин, обміну досвідом. Україна має кордон із сімома державами, 19 із 27 адміністративно-територіальних одиниць є прикордонними. На території таких прикордонних областей, як Вінницька, Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Луганська, Одеська, Сумська, Харківська, Чернівецька, Чернігівська, Донецька, створено дев'ять єврорегіонів – Буг, Верхній Прут, Дністер, Дніпро, Карпатський, Нижній Дунай, Слобожанщина, Донбас та Ярославна, п'ять єврорегіонів створено з державами – членами ЄС (Польща, Словаччина, Румунія, Угорщина). У рамках єврорегіонів транскордонне співробітництво здійснюється з 1993 року [7, с. 227].

Розрізняють п'ять основних способів здійснення транскордонного співробітництва: 1. Створення транскордонних об'єднань та органів транскордонного співробітництва (об'єднання єврорегіонального співробітництва, європейські об'єднання територіального співробітництва). 2. Співробітництво в межах створеного єврорегіону. 3. Укладення угод про транскордонне співробітництво в окремих сферах. 4. Розроблення та реалізація спільних ініціатив, заходів, проектів, програм та стратегій в окремих сферах, що передбачає координацію співробітництва та акумулювання на визначений період ресурсів з метою спільного здійснення відповідних заходів. 5. Встановлення та розвиток взаємовигідних контактів між суб'єктами транскордонного співробітництва.

В умовах повномасштабної війни посилилось транскордонне співробітництво на західному кордоні України. Переважно всю співпрацю було переорієнтовано на гуманітарну та військову підтримку для України. Від початку повномасштабної війни риторика західних сусідів України демонструє значну підтримку. В березні 2022 року за рішенням Європейської комісії було призупинено транскордонне співробітництво і транснаціональне співробітництво з росією і Білоруссю. Варто зауважити, що Європейська комісія мала ряд програм, що фінансувалися ЄС у росії на суму 178 мільйонів євро, з Білоруссю – 257 мільйонів євро. Таким, чином Європейська комісія у повній мірі взяла курс на підтримку української незалежності та суверенітету, продемонструвавши політику солідарності та згуртованості [5, с. 70–71].

Згідно з Державною програмою розвитку транскордонного співробітництва на 2021-2027 роки [2], затвердженою Постановою Кабінету Міністрів України в 2020 році, розвиток транскордонного співробітництва здійснюється в рамках міжурядових рад, комісій, робочих груп, а саме: Українсько-Словацької міжурядової комісії з питань транскордонного співробітництва, Українсько-Угорської міжурядової змішаної комісії з питань транскордонного та прикордонного співробітництва, Спільної Українсько-Польської координаційної міжурядової ради з питань міжрегіонального співробітництва, Українсько-Румунської Міжурядової робочої групи з транскордонного та міжрегіонального співробітництва.

Також розвиток транскордонного співробітництва з країнами регіонів Карпат та Чорного моря здійснюється в рамках міжнародних робочих груп та Керівного комітету Карпатської мережі природно-заповідних територій, які діють під егідою Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат, Карпатської та Азово-Чорноморської Рамсарських регіональних ініціатив, які діють під егідою Конвенції про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення. Актуальним для України є поглиблення транскордонного співробітництва з Турецькою Республікою, Грузією, Республікою Болгарія, Республікою Молдова та створення відповідних міжурядових рад, комісій, робочих груп. Важливим напрямом транскордонного співробітництва є активізація участі України в реалізації Стратегії Європейського Союзу для Дунайського регіону та ініціативи створення нової макрорегіональної Стратегії Європейського Союзу для Карпатського регіону, програм підтримки, які діють та будуть діяти в їх рамках. Крім того, посилення спроможності агенцій регіонального розвитку є також важливою складовою частиною розвитку транскордонного співробітництва в Україні.

Список використаних джерел:

1. Smętkowski M., Kniazevych A., Olechnicka A., Orchowska J., Przekop-Wiszniowska E. (2023) Research for REGI Committee: Cooperation between EU cities and regions with their Ukrainian partners. Brussels: Policy Department for Structural and Cohesion Policies Directorate-General for Internal Policies. https://www.euroreg.uw.edu.pl/dane/web_euroreg_publications_files/9676/ipol_stu_2023_733117_en.pdf

2. Державна програма розвитку транскордонного співробітництва на 2021-2027 роки. Постанова Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 р. № 408. Київ. 2020. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/408-2021-%D0%BF#Text>

3. Колодяжна В. Транскордонне співробітництво України: поняття, види, форми. Історико-правовий часопис. 2013. № 1. С. 11-15.

4. Любіцева О.О., Сировець С.Ю., Урбанська Д.С. Туризм в системі транскордонного співробітництва України. Географія та туризм. Вип. 57. 2020. С. 9-16.

5. Окуньовська Ю.В. Транскордонне співробітництво з Україною в умовах війни. Вісник ДонНУ ім. В. Стуса. Сер.: Політичні науки. 2022. 7. С. 70-74.

6. Про транскордонне співробітництво. Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 45, ст. 499. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-15#Text>

7. Яременко О.Ф. Транскордонне співробітництво як напрям сучасної зовнішньоекономічної політики. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2018. № 1. С. 225-231.

*Колмакова О. М., к.е.н., доцент
Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова,
м. Харків, Україна*

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА В УМОВАХ ГЕОПОЛІТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

У результаті війни, яка визвала геополітичні зміни, підприємствам довелося досліджувати нові ринки та нові джерела сировини та знаходити нові шляхи залучення як клієнтів, так і постачальників, уважно стежачи за можливими небезпеками. Незважаючи на те, що нині зростаючі ціни на енергоносії все ще малюють іншу картину, ланцюжки поставок можна скоротити за допомогою певних механізмів. Це цілком може призвести до хвилі реіндустріалізації в Європі.

Ми переживаємо часи постійних змін, які багато хто називає системною трансформацією або численними кризами, пов'язаними разом. Ці зміни відбуваються в різних сферах і сегментах. Вони, у свою чергу, взаємопов'язані на різних рівнях.

Ризик-орієнтований підхід має на меті визначити та окреслити ключові сфери змін, які впливають на підприємство. Роблячи це, ми уважно вивчаємо системний вплив екологічних, геополітичних, технологічних і соціальних трансформацій на ландшафт ризиків підприємства.

Триваюча війна, швидке посилення фінансових умов і синхронне уповільнення в Європі, материковому Китаї та США, ймовірно, призведуть до зниження зростання світового ВВП з 6% у 2021 році до приблизно 1,7% у 2023

році – найслабшого показника з 1991 року, за винятком фінансової кризи та пандемії.

У той час як у 2021 році більшість компаній встановлювали ціни на оптимальнішому для них рівні, схоже, що в 2022 році багато хто знизив ціни на продукцію до мінімуму. Дивлячись на 2023 рік, потрібно прагнути знайти баланс між цими двома крайнощами.

У майбутньому, швидше за все, сформується середовище, де зростання буде менш стабільним, інфляція залишиться стійкою, відсоткові ставки навряд чи повернуться до нуля, ціни активів, товарів, послуг та ціни на робочу силу будуть демонструвати набагато більшу волатильність, ніж зазвичай.

У цьому невизначеному та геополітично фрагментованому середовищі підприємствам, доведеться продовжувати шукати можливості для зростання. Але керівники підприємств можуть зробити це, розвинувши стійкість і адаптивність, підвищивши економічну безпеку. Більш ніж будь-коли важливо бути проактивним і прагнути краще зрозуміти перспективи та дізнатися, як перетворити потенційні підводні камені на нові перспективи.

У широкому розумінні економічна безпека – це здатність людей постійно задовольняти свої потреби. Це пов'язано як з концепцією економічного добробуту, так і з концепцією сучасної соціальної держави, урядового органу, який бере на себе зобов'язання надавати базові гарантії безпеки своїх громадян.

Спроби забезпечити економічну безпеку покликані слугувати стримуванням нестабільності на ринку, яка, на думку вчених, стала більш важливою в роки після розпаду Радянського Союзу та домінування ринкового капіталізму. Це може бути ще більш актуальним у світлі зниження позиції на переговорах про робочу силу з 1970-х років у постіндустріальних економіках та економічної незахищеності, спричиненої COVID-19.

Економічна безпека дає певні гарантії [1,2]:

- Гарантія доходу означає достатній фактичний, передбачуваний і очікуваний дохід. Це охоплює рівень доходу (абсолютний і відносний) та гарантію його отримання. Класичний дохід отримують підприємства за допомогою механізмів безпеки наступним чином: включають мінімум оплати праці, матеріальних витрат та прогресивне оподаткування.

- Безпека підприємства формується на основі індивідуального представництва і колективного представництва. Індивідуальне представництво – це індивідуальні права, закріплені в законах, а також доступ осіб до установ. Колективне представництво означає право будь-якої особи або групи, яка буде представлена органом, з яким можна торгувати від їх імені та який є достатньо великим, достатньо незалежним і достатньо компетентним.

- Безпека ринку праці виникає, коли є широкі можливості для належного заробітку. Він має структурну складову, тобто це представляє типи та кількість можливостей. Крім того, він має когнітивну сторону. Політика, спрямована на посилення цієї форми безпеки включала повну зайнятість, макроекономічну політику, створення робочих місць, агентств та інших служб розміщення.

- Гарантія зайнятості є гарантією розвитку економіки. Гарантована оплата праці працівників та гарантія зайнятості існує в організаціях і країнах, в яких діє сильний захист проти несправедливого або свавільного звільнення.

- Безпека відтворення включає політики для створення широких можливостей для отримання та збереження навичок шляхом навчання, учнівства та працевлаштування.

- Енергетична безпека дає гарантії економічного розвитку. Держави, які значною мірою покладаються на експорт викопного палива зіткнуться з ризиками та втратять вплив. Постачання енергії більше не буде сферою діяльності невеликої кількості держав, оскільки більшість країн матимуть потенціал для досягнення енергетичної незалежності, збільшуючи, як наслідок, свій розвиток і безпеку.

Список використаних джерел

1. Мазур І.І. Детінізація економічної як пріоритет економічної безпеки України / І. І. Мазур // Стратегічні пріоритети. – 2008. – № 3(8). – С. 76–83.

2. Соломіна Г.В. Забезпечення фінансово–економічної безпеки підприємництва: навчальний посібник. Дніпро: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2018. 234 с

*Колмакова О. М., к.е.н., доцент
Кієнко Д. А., здобувач вищої освіти
Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова,
м. Харків, Україна*

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ОЦІНКИ РИЗИКІВ ДІЯЛЬНОСТІ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Зростання важливості ефективного функціонування в будівельній галузі призвело до появи все більшої кількості досліджень, пов'язаних з ефективним розвитком будівельних підприємств.

Відповідно до нормативних документів, будівельне підприємство – це підприємство, що здійснює діяльність у сфері будівництва, яке виконує пошукові та проектні роботи, виробництво матеріалів і конструкцій, будівництво будівель і споруд і транспортні послуги. У розпорядженні будівельних підприємств є певні ресурси (матеріальні, технічні, трудові), за допомогою яких створюються необхідні продукти [1].

Крім того, будівельне підприємство є складною структурною динамічною системою. Під успішним веденням будівельної діяльності будівельного підприємства розуміється ефективне функціонування в мінливих умовах імовірного конкурентного середовища та різноманітні ризики. З метою підтримки передбаченого сталого режиму роботи будівельних підприємств виробляючи якісну будівельну продукцію, необхідно заздалегідь захистити

свою діяльність на етап реалізації будівельного виробництва від впливу відповідних ризиків та невизначеності. Тому необхідно відзначити важливість співпраці контрагентів, які беруть участь у процесі будівництва, щоб зрозуміти ризики та потенціал проблеми та визначення шляхів їх вирішення, що досягається шляхом оцінювання та аналізу факторів, що викликають ці ризики в умовах невизначеності.

Існує потреба у розробці відповідних науково обґрунтованих методів вимірювання та кількісна оцінка організаційно-технологічної ефективності та потенціалу підприємств, діагностування раціональних параметрів організаційної структури будівельного виробництва та співпраця в умовах ризиків і невизначеності для забезпечення ефективної роботи на цьому підприємстві.

Перш за все, для оцінки результатів факторів ризику треба ідентифікувати ризики. Для ідентифікації важливо враховувати всі ризики в інтегрованій системі. Крім того, керівництво підприємства має оцінити кожен тип факторів ризику на основі експертної оцінки. Це дозволяє визначити, які з ризиків є найбільш небезпечними щодо безперебійного функціонування підприємства. Завершальним етапом реалізації є розробка методів, спрямованих на зниження впливу кожного виду ризику.

Оцінку та запобігання ризиків можна розділити на два етапи: 1. Виявлення та оцінка факторів ризику, що впливають на будівельні підприємства з використанням моделі ієрархічного аналізу. 2. Розробка та аналіз основних заходів, що здійснюються підприємствами, щоб обмежити або зменшити вплив факторів за допомогою моделювання Монте-Карло.

Після виявлення та оцінки факторів ризику фахівці будівельної галузі можуть зробити прийняти необхідні рішення та реалізувати організаційно-технологічні заходи. Ці заходи призначені для стримування ризиків шляхом зменшення ймовірності їх виникнення або мінімізація їх впливу.

Для управління ризиками існує низка заходів, які можуть бути реалізовані в залежності за типом факторів ризику [2, 3]:

1. Уникнення ризику. Цей захід передбачає усунення ризику або його повне уникнення. Перевагою цієї стратегії є те, що це найефективніший спосіб управління ризиком. Ризикована діяльність може бути дуже прибутковою. Недоліком цього заходу є те, що анулюються всі наслідки ризику. Тому цю стратегію краще використовувати в крайньому випадку коли інші стратегії не змогли зменшити ризик.

2. Зниження (пом'якшення) ризиків. Цей підхід полягає у застосуванні заходів, які зменшити ймовірність негативного результату або мінімізувати наслідки ризику якщо це відбудеться. Це, мабуть, найпоширеніша стратегія, і вона підходить для а широкий спектр різноманітних ризиків. Це дозволяє продовжувати діяльність, зменшуючи її небезпечні.

3. Передача ризику. Ця стратегія передбачає передачу ризику від однієї сторони до іншої оплата взамін. Існує два варіанти реалізації цієї стратегії: оплата страхова компанія для управління ризиком (страхування) або платити іншій компанії управління ризикованою діяльністю (аутсорсинг).

4. Прийняття ризику. Коли вартість зниження ризику перевищує ймовірні втрати.

Використовуючи систему управління ризиками при оцінці будівельних проєктів, будівельного виробництва, управління обладнанням, розробляються компенсаційні заходи для усунення ризиків, зменшення їх наслідків та збільшення ефективності діяльності.

Список використаних джерел:

1. Порядок застосування кошторисних норм та нормативів з ціноутворення при визначенні вартості будівництва / Наказ Міністерства розвитку громад та територій України 25 червня 2021 року № 162 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1226-21#Text>

2. Гавриш О. А., Мельникова В.А. (Кавун В.А.). Критичний аналіз нормативних засад управління проєктними ризиками. Економічний вісник НТУУ «КПІ». Вип. 14, 2017. URL: <http://ev.fmm.kpi.ua/article/view/108781/103724>

3. Risk Management Standards. Risk Management Standards / Federation of European Risk Management Assotiations. URL: <http://www.ferma.eu/risk-management/>

Колмакова О. М., к.е.н., доцент

Лисенко Б. С., аспірант

*Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова,
м. Харків, Україна*

ОПТИМІЗАЦІЯ МОДЕЛЕЙ ЗАКУПІВЛІ, ПОСТАЧАННЯ ТА ЗБЕРІГАННЯ МАТЕРІАЛІВ БУДІВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Необхідність заготівлі та зберігання матеріалів на будівельних майданчиках має бути належним чином спланованим і виконаним, щоб уникнути негативних наслідків нестачі матеріалу або надмірного запасу матеріалу на місці.

Недоліки в постачанні та надходженні будівельних матеріалів часто вказувалися як основні причини зниження продуктивності та фінансові втрати. Замовлення меншої кількості матеріалу частіше мінімізує блокування капіталу у матеріальних запасах, однак це збільшує ймовірність браку матеріалів і затримок проєкту. З іншого боку, замовлення більшої кількості матеріалу рідше зводить до мінімуму ймовірність браку матеріалів і затримки проєкту, проте, це збільшує вартість замороженого капіталу у великій кількості запасів на майданчику. Розробникам будівництва необхідно враховувати цей важливий компроміс під час планування закупівлі та зберігання матеріалів на майданчику.

Існує нагальна потреба дослідити критичні та взаємні взаємозалежності між плануванням закупівель матеріалів та динамічним зберіганням матеріалів, плануванням розташування матеріалів на майданчику.

Існуючі моделі закупівель матеріалів зосереджені на рішеннях щодо закупівель з урахуванням наявності місця для зберігання матеріалів на макетах будівельних майданчиків. З іншого боку, існуючий динамічний макет моделі планування та компонування зосереджені на рішеннях щодо планування на місці, не враховуючи вплив рішень щодо закупівлі матеріалів на рівні запасів та потреби в просторі для зберігання. Ігнорування цих важливих взаємозалежностей між закупівлею матеріалів і наявністю місця на майданчику може призвести до серйозних проблем у проекті, дефіцит матеріалів, неправильне зберігання, погане та небезпечне розташування та втрати продуктивності.

Відповідно, існує нагальна потреба в дослідженні та моделюванні критичних взаємозалежностей між матеріалами та рішеннях щодо закупівлі та зберігання матеріалів.

Будівельним підприємствам необхідна розробка моделі планування логістики будівництва, яка здатна інтегрувати та оптимізувати критичні рішення щодо планування закупівель матеріалів і матеріалів зберігання на будівельних майданчиках.

Така модель використовує генетичні алгоритми для створення оптимальних рішень про закупівлю матеріалів і планування для мінімізації витрат на логістику будівництва, включаючи замовлення матеріалів, фінансування, запас і витрати на верстку.

Результати аналіз науковців також показують, що на рішення щодо закупівлі матеріалів впливають критичність обсягів будівельної діяльності, наявність матеріалу та місця на майданчику: динамічний графік поставки матеріалу впливає на рішення щодо закупівлі матеріалів і потреби в просторі для зберігання матеріалів та інші обмеження щодо планування майданчику.

Ці нові можливості розробленої моделі повинні виявитися корисними у складних завданнях планування та оптимізації рішень щодо закупівлі та зберігання матеріалів, особливо для товарів із довготривалим використанням, у проектах будівництва.

Майбутні дослідження для розширення моделі включають [1-3]:

1) розробку онлайн-ової системи співпраці для того, щоб уможливити раннє залучення всіх сторін проекту (тобто власника, дизайнерів, підрядників і постачальників) і безперебійний збір даних;

2) врахування впливу обладнання та персоналу маршрути руху за сформованими планами розташування майданчиків;

3) використання внутрішніх приміщень будівлі для зберігання матеріалів;

4) розвиток графічного інтерфейсу користувача, який полегшує взаємодію з користувачами та інформативна візуалізація сформованих планів;

5) виконання аналіз чутливості для вивчення впливу різного планування параметри (такі як кількість етапів проекту або матеріалів) на продуктивність розробленої моделі.

Розроблення нової моделі логістичного планування будівництва дозволяють інтегрувати та оптимізувати критичне планування рішення заготівлі матеріалів і зберігання матеріалів на будівельних майданчиках. Розроблено змінні для прийняття рішення про закупівлі моделі призначені для визначення періодів фіксованого порядку кожного матеріалу на кожному етапі будівництва, щоб враховувати зміни норми потреби в матеріалах протягом усього проекту. Макет змінних рішень призначений для ідентифікації місць і орієнтації місць зберігання матеріалів та інших тимчасових приміщень на кожному етапі будівництва враховуючи динамічні потреби в просторі майданчика.

Список використаних джерел

1. Ausseil R., Gedik R., Bednar A., Cowan, M. (2020). Identifying sufficient deception in military logistics. *Expert Systems with Applications*, No. 141. DOI:10.1016/j.eswa.2019.112974.
2. Valax L., Grant D. B., Stock J. R. (2019). Improvements in pre-revolution french military logistics: Lessons for modern day supply chains. *Supply Chain Forum*, No. 20(1), pp. 3–14. DOI:10.1080/16258312.2019.1570681.
3. Kolodizieva T. O., Rudenko H. R. (2013). Innovative technologies in logistics. KhNEU, Kharkiv.

*Кротова А. М., здобувач вищої освіти
Лижник Ю. Б., ст. викл.
Донецький національний університет економіки
і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг, Україна*

АНАЛІЗ ДИНАМІКИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОДУКЦІЇ МАШИНОБУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ

Машинобудування є однією з найважливіших галузей будь-якої країни, адже саме їй належить важлива роль в прискоренні науково-технічного прогресу. Також розвиток цієї галузі в країні має важливе значення для її економіки та створення робочих місць.

Україна має багату спадщину в машинобудуванні, особливо важкої промисловості. Країна має високоосвоєні кадри та потенціал для виробництва складних технологічних систем та обладнання. В країні наявний сильний інженерний потенціал та висококваліфікованих фахівців у галузі машинобудування. Інженерна експертиза та розробка нових технологій є важливими складовими успіху галузі.

Українська машинобудівна галузь спеціалізується у деяких сегментах, зокрема виробництві важкої промислової техніки, сільськогосподарського обладнання, енергетичного устаткування, автотранспортних засобів тощо.

Машинобудування – один із найбільших за обсягом і конкурентоспроможністю серед усіх сегментів промислового сектору світової економіки. Українське машинобудування за внеском в економіку відстає від більшості країн ЄС. З огляду на високий мультиплікативний ефект впливу машинобудування на суспільство, саме цей сектор промисловості є рушійною силою у вирішенні питань, пов'язаних зі зростанням зайнятості населення, підвищенням продуктивності праці та середньої заробітної плати [1].

На рис. 1 наведено динаміку обсягу реалізованої продукції в галузі машинобудування та темпи її приросту – в номінальній та реальній вартості.

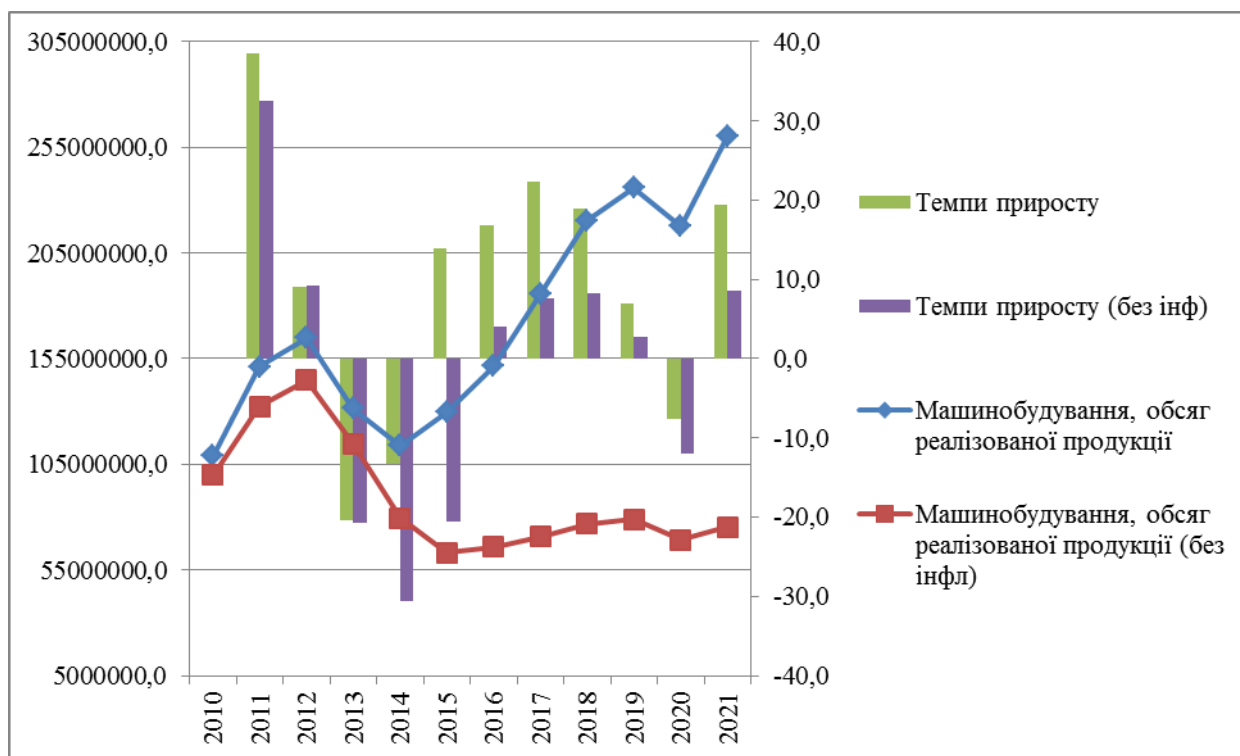

Рисунок 1 – Динаміка обсягу реалізованої продукції в галузі машинобудування та темпи її приросту (в номінальній та реальній вартості), тис. грн., %
Джерело: побудовано авторами за даними [2]

Як бачимо за графіками, обсяг реалізованої продукції галузі машинобудування (у номінальній вартості) постійно зростає, починаючи з 2014р. До того було наявне зростання показника до 2012р. та доволі стрімке падіння протягом 2013-2014рр. У номінальній вартості обсяг реалізованої продукції в галузі машинобудування зазнавав спаду у 2020р.(вплив пандемії та карантинних обмежень) з продовженням росту у 2021р.

Проте, зовсім інша динаміка наявна за графіком реальної вартості (попередні дані, приведені на річні темпи інфляції). Як бачимо, після 2012р. було наявне тривале скорочення обсягів реалізованої продукції галузі машинобудування до 2015р. включно, після чого була наявна тривала стабілізація з дуже незначним зростанням та невеликим спадом у 2020р.

Отже, врахувавши індекси інфляції, можемо побачити, що обсяги реалізованої продукції в галузі машинобудування в Україні майже не

змінювалися з 2015р. З одного боку, це говорить про сталий стан галузі, але, з іншого, про відсутність зростання та розвитку, що є негативною тенденцією.

Стосовно темпів приросту, найбільший приріст обсягів збуту продукції галузі машинобудування був наявний у 2011р. (+38,6%). Стосовно номінальної вартості, ще доволі помітне зростання відбувалося у 2017р. та у 2021р. (22,3% та 19,4% відповідно). Проте, якщо дивитися на динаміку реальної вартості реалізованої продукції галузі машинобудування, то в ці роки темпи приросту становили всього 7,6% та 8,5% відповідно, про те це все одно дозволяє стверджувати про наявність зростаючої динаміки обсягів збуту продукції в галузі машинобудування.

Загалом, незважаючи на певні негативні тенденції, машинобудівна галузь в Україні має потенціал для подальшого розвитку та зміцнення своєї конкурентоспроможності, але потребує системних заходів підтримки, вкладення в дослідження та розвиток, а також розвитку співпраці з міжнародними партнерами.

Список використаних джерел:

1. Розвиток машинобудування в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення: монографія / під. ред. С. О. Іщук. Львів, 2022. 137 с.
2. Державна служба статистики України. URL: www.ukrstat.gov.ua

*Литвін А. В., здобувач вищої освіти
Науковий керівник: Лижник Ю. Б., ст. викл.
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг, Україна*

КОН'ЮНКТУРА РИНКУ БЕЗАЛКОГОЛЬНИХ НАПОЇВ УКРАЇНИ

Кон'юнктура ринку – сукупність умов, які характеризують співвідношення попиту і пропозиції на певні товари й послуги. Кон'юнктурою ринку прийнято вважати конкуренцію між учасниками ринку [1].

Кон'юнктура ринку безалкогольних напоїв України визначається різноманітними факторами, такими як економічні умови, демографічні тенденції, культурні звичаї та технологічні новації.

На сьогоднішній день, ринок безалкогольних напоїв в Україні досить розвинений і динамічний. До безалкогольних напоїв входять напої, що не містять алкогольних спиртів, які можуть бути споживані як окремо, так і як складова частина різних коктейлів і змішувань. Категорії безалкогольних напоїв представлено на рис. 1.

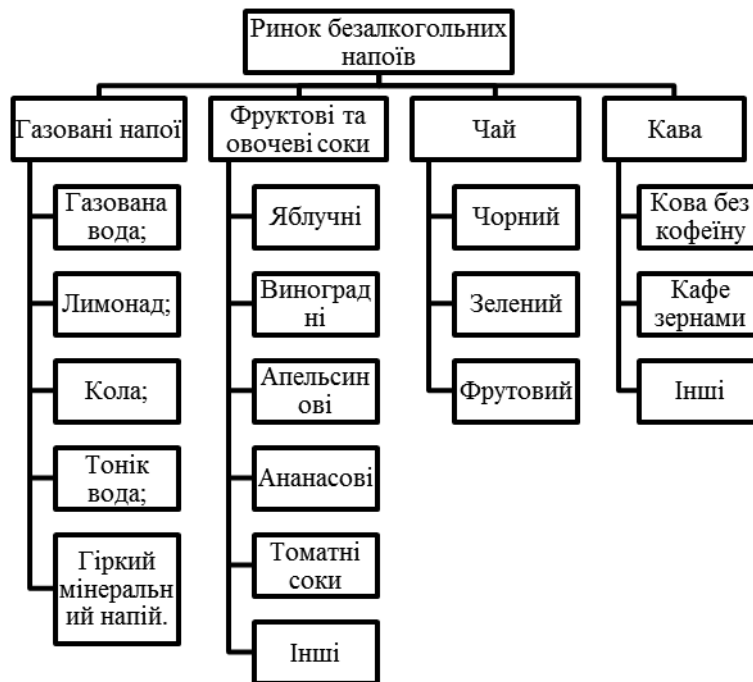

Рисунок 1 – Категорії безалкогольних напоїв в Україні

Джерело: складено автором на основі [2]

Для початку розглянемо загальну динаміку роздрібного товарообороту підприємства роздрібною торгівлю безалкогольних напоїв представлено на рис. 2. За результатом дослідження роздрібного товарообороту підприємств виробництва безалкогольних напоїв спостерігається постійний приріст. Дослідження роздрібного товарообороту підприємств виробництва безалкогольних напоїв без урахування інфляції спостерігається постійний приріст.

Рисунок 2 – Динаміка роздрібного товарообороту підприємств виробництва безалкогольних напоїв та без урахування інфляції (млн.грн)

Джерело: складено автором на основі даних [3]

Тепер розглянемо більше детально роздрібний товарооборот підприємства виробництва безалкогольного напоїв в Україні представлено на рис. 3. Як

спостерігається за даними 2021 року, що найбільше популярним є мінеральні води, які складаються з 32%. Газовані напої є досить популярними через свій освіжаючий ефект та підвищену відчуття смаку, що створюється за рахунок бульбашок вуглекислого газу, які містяться в напоях. Наступним є кава, яка досягає 30%, це спричинено з тим, що майже кожен третій кожного ранку бере собі каву зранку. Найгірше споживається чай, на частку якого припадає 16% від загального обсягу споживання напоїв в Україні.

Рисунок 3 – Структура споживання напоїв в Україні у 2021 році, %
Джерело: складено автором на основі даних [3]

Отже, ринок безалкогольних напоїв в Україні є досить розвиненим і динамічним, та включає в себе різноманітні категорії напоїв, які задовольняють потреби споживачів з різних сфер життя. Серед найпопулярніших напоїв можна відзначити газовану воду, солодкі газовані напої, фруктові соки, чай та каву. Останнім часом, зростає популярність функціональних напоїв, таких як енергетики та напої з вмістом вітамінів та мінералів. Ринок безалкогольних напоїв піддається впливу з боку зарубіжних виробників та нових технологій виробництва, однак має потенціал для подальшого розвитку та розширення асортименту продукції.

Список використаних джерел:

1. Вікіпедія. веб-сайт. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Кон%27юнктура#:~:text=Кон%27юнктура%20ринку%20-%20сукупність%20умов,вважати%20конкуренцію%20між%20учасниками%20ринку> (дата звернення: 24.04.2023).
2. Асортимент і характеристика алкогольних і безалкогольних напоїв веб-сайт. URL: <http://nkkep.com/wp-content/uploads/2020/12/GRS-31-Barna-sprava-Slipko-V.O.-11.12.20.pdf> (дата звернення: 24.04.2023).

3. Державна служба статистики України: веб-сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 24.04.2023).

*Лохман Н. В., д.е.н., доцент
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського
м. Кривий Ріг, Україна
Берідзе Т. М., д.е.н., доцент
Криворізький національний університет
м. Кривий Ріг, Україна*

ЕКСПАНСІЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Інноваційний потенціал являє собою один з найбільш важливих об'єктів соціально-економічного розвитку, він визначається наявністю науково-дослідних, проектно-конструкторських, технологічних організацій, експериментальних виробництв, дослідних лабораторій, навчальних майданчиків, персоналу та технічних засобів цих організацій та виступає обов'язковою умовою розвитку економічних систем.

Функціонування та розвиток інноваційного потенціалу окремих економічних систем потребує систематизації та узгодженості, тому визначення залежності та зв'язку окремих рівнів інноваційного потенціалу є актуальною проблемою, яка вимагає розв'язання.

Ціль проведених досліджень полягає у визначенні детермінації окремих рівнів інноваційного потенціалу.

Інноваційний потенціал економічної системи включає єдину сукупність виробників інновацій (новаторів), посередників і споживачів інновацій і є основою інноваційної діяльності, виконуючи функцію ресурсного забезпечення інноваційного процесу, в тому числі і через організації інноваційної інфраструктури [1].

Логіка дослідження передбачає характеристику інноваційного потенціалу на рівнях: макро- (економічна система країни), мезо- (економічна система регіону), мікро- (економічна система підприємства), нано- (економічна система персоналу). Інноваційний потенціал країни являє собою сукупність трудових, матеріально-технічних, фінансових, організаційних та інформаційних ресурсів [2]. Інноваційний потенціал регіону враховує наявність інноваційних ресурсів, інноваційне середовище, а також кінцеві результати реалізації існуючих можливостей у сфері інноваційної діяльності [3]. Інноваційний потенціал характеризується науково-технічним, виробничо-технологічним, кадровим або іншими компонентами загального потенціалу підприємства [1]. Інноваційний потенціал персоналу пов'язаний зі здатністю працівників виробляти і ефективно реалізовувати як свої, так і сторонні нові ідеї та проекти [1].

Щодо експансії цього поняття з точки зору розглянутих рівнів (макро-, мезо-, міні-, нано-), то вважаємо, що в даному випадку діє «принцип доміно», тобто інноваційний потенціал, який має місце на нанорівні є імпульсом для розвитку інноваційного потенціалу на мікрорівні, цей, в свою чергу, виступає імпульсом при розвитку інноваційного потенціалу на мезорівні, а останній визначає макрорівень інноваційного потенціалу. Слід відмітити, наявність зворотного зв'язку (реверсу), який полягає у розвитку інноваційного потенціалу на мезорівні залежно від інноваційної політики на макрорівні, тоді як інноваційна політика мезорівня є визначальною для розвитку інноваційного потенціалу на мікрорівні, а інноваційна політика мікрорівня є основою для розвитку інноваційного потенціалу на нанорівні (рис. 1).

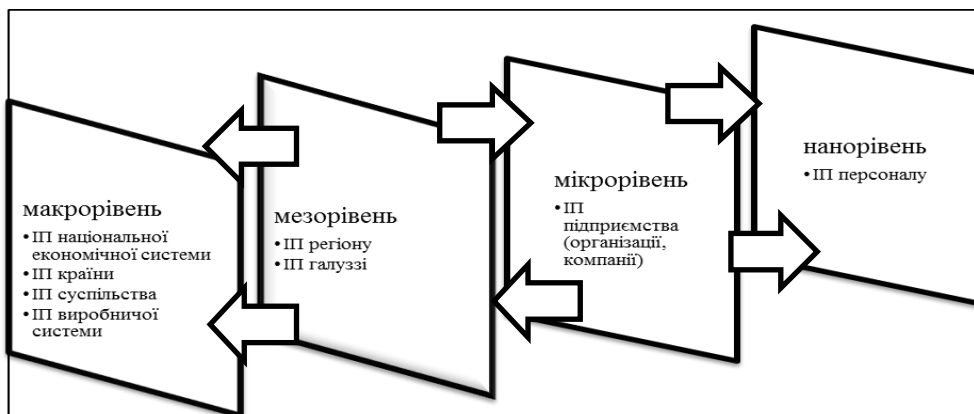

Рисунок 1 – Принцип доміно експансії інноваційного потенціалу економічних систем

Джерело: складено авторами

Якщо ґрунтуватися на гіпотезі, яка передбачає, що усі запропоновані рівні інноваційного потенціалу можливо уявити як систему, то слід зазначити, що основними суб'єктами, які визначають інноваційний потенціал будь-якої системи, є інноватори (здійснюють науково-технічну діяльність, виконують комерціалізацію інновацій), інвестори (здійснюють фінансування інноваційного потенціалу), держава (визначає і регулює інноваційний потенціал) і суспільство (формує інноваційну культуру). Ці суб'єкти покликані забезпечити взаємодії між складовими інноваційного потенціалу, також вони виступають в якості сполучних ланок [4].

Отже, детермінаційний зв'язок окремих рівнів (макро-, мезо-, мікро-, нано-) інноваційного потенціалу представляє собою стійку залежність інноваційного потенціалу окремих економічних систем, яку можливо представити як принцип доміно експансії інноваційного потенціалу цих економічних систем.

Список використаних джерел:

1. Лохман Н.В. Аутентифікація понятійно-категоріального апарату системи інноваційного потенціалу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. № 21. С. 137–141.

2. Григор О.О. Аналіз науково-технічного та інноваційного потенціалу України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2010. № 4. С. 20–22.
3. Буняк Н.М. Інноваційний потенціал регіона: сутність та методика оцінки. *Економіка та держава*. 2011. № 11. С. 38–40.
4. Лохман Н.В. Категоріальні аспекти діалектики інноваційного простору. *Торгівля і ринок*. Кривий Ріг. 2018. № 43. С. 130–136.

*Мірошниченко П. Д, здобувач освіти
Науковий керівник: Цибань А. О., викладач
Черкаський державний бізнес-коледж,
м. Черкаси, Україна*

ГЛОБАЛЬНА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Конкурентоспроможність країни є одним з важливих аспектів економічного розвитку. В умовах російсько-української війни, створення конкурентоспроможної, соціально-орієнтованої ринкової економіки, яка б успішно інтегрувалась у європейський політичний, економічний та правовий простір не є основним пріоритетом для України. Однак, важливим є розуміння глобального виміру конкурентоспроможності України в умовах війни, задля адаптації усіх сфер господарської діяльності країни, створення умов для виживання та розробки планів щодо відновлення країни після завершення воєнного стану.

Для оцінки конкурентоспроможності країни використовують різні індикатори, що відображають економічні, політичні, соціальні чинники та їх вплив на розвиток господарства окремих країн. Загальну конкурентну позицію країни в світовому економічному просторі визначають за допомогою різних міжнародних рейтингів, найвідомішими з яких є:

1. Рейтинг від Всесвітнього економічного форуму, що визначає індекс глобальної конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index).
2. Рейтинг від Світового банку, що використовує індекс легкості ведення бізнесу (Ease of Doing Business).
3. Рейтинг від Інституту розвитку менеджменту, який формує Світовий рейтинг конкурентоспроможності (World Competitiveness Rankings).
4. Рейтинг від фонду Heritage та видання Wall Street Journal, що розраховує індекс економічної свободи (Index of Economic Freedom).
5. Рейтинг цифрової конкурентоспроможності (World Digital Competitiveness Ranking), який публікує Інститут розвитку менеджменту та інші.

Проаналізуємо конкурентоспроможність України, використовуючи дані найвідоміших світових рейтингів за 2019-2022 роки. Результати дослідження наведено в таблиці 1.

Індекс глобальної конкурентоспроможності від Всесвітнього економічного форуму розраховується для 141 країни світу, для України з 1996 р. Оцінювання конкурентних позицій країн здійснюється за 12 групами показників. У 2019 році Україна за індексом глобальної конкурентоспроможності знаходилась на 85 місці, що погіршило позицію країни в рейтингу на два пункти порівняно з попереднім роком, зокрема за рахунок: макроекономічної стабільності (-2,0), якості інститутів (-1,6) та динамічності бізнесу (-1,9). З початком пандемії COVID-19, на межі 2019-2020 року Всесвітнім форумом було випущено спеціальне видання – Доповідь про глобальну конкурентоспроможність, спеціальний випуск 2020: «Як країни просуваються на шляху до одужання», який не містив ранжування країн за рівнем конкурентоспроможності. Важливо зазначити, що Україна, не увійшла до вищезазначеного аналізу економічних можливостей та перспектив щодо підвищення конкурентоспроможності в нових умовах. Загалом, останні роки провідні позиції в даному рейтингу займали Швейцарія, Сінгапур, США. [1, 2]

Таблиця 1 – Позиції України в рейтингах конкурентоспроможності за 2019-2022 роки

Назва міжнародного рейтингу	Місце України в рейтингу			
	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік
Глобальний індекс конкурентоспроможності	85	Спеціальний випуск	-	-
Індекс легкості ведення бізнесу	57	64	Публікація рейтингу тимчасово припинена	
Світовий рейтинг конкурентоспроможності	54	55	54	Україна виключена з рейтингу у 2022 році
Індекс економічної свободи	134	134	127	130
Рейтинг цифрової конкурентоспроможності	60	58	54	Україна виключена з рейтингу 2022 році

Джерело: розроблено автором за даними [1, 3, 4, 5, 6]

Ще одним відомим рейтингом є Ease of Doing Business, що формувався Світовим банком та включав 12 індикаторів. У рейтингу 2020 року Україна посіла на 64-е місце із 190, покращивши позицію минулого року на 7 пунктів. Згідно з даними Світового банку, за рік Україна поліпшила свої показники за 6 показниками з 10, зокрема: захист міноритарних акціонерів, підключення до електромереж, міжнародна торгівля, реєстрація майна, доступ до кредитів. Лідерами рейтингу Doing Business того ж року були Нова Зеландія, Сінгапур, Гонконг. У 2021 році, група Світового банку призупинила публікацію звіту Doing Business через необхідність перегляду та аудиту, причиною якого стали зафіксовані порушення даних. [3]

Рейтингове дослідження щороку проводить і Інститут розвитку менеджменту, за підсумками якого публікується The World Competitiveness Yearbook. Рейтинг охоплює 64 країни, кожна оцінюється на основі 330 критеріїв за чотирма основними показниками: стан економіки, ефективність

уряду, бізнес середовище, стан інфраструктури. У 2021 році Україна зайняла 54 місце серед 64 країн світу у Світовому рейтингу та порівняно з 2020 роком піднялась на 1 сходинку. Світовим лідером конкурентоспроможності вкотре став Сінгапур, який обійшов США (10 місце) та Гонконг (5 місце). [4]

У рейтингу економічних свобод, за підсумками 2022 року Україна зайняла 130 місце серед 177 країн та погіршивши позиції на 3 пункти порівняно з 2020 роком. Загальний бал є нижчим за середньорегіональні та світові показники. Негативно відмічені такі показники як: свобода інвестицій, фінансова свобода та верховенство прав. У 2022 році країнами-лідерами згідно рейтингу Economic Freedom стали Сінгапур, Швейцарія, Ірландія, Нова Зеландія. [5]

За результатами 2021 року у Рейтингу цифрової конкурентоспроможності Україна зайняла 54 місце з 64, піднявшись на чотири позиції. Серед слабких сторін України виокремлюють: низький рівень захисту прав на інтелектуальну власність, насамперед існування піратства, банківські і фінансові сервіси, високі інвестиційні ризики, а також рівень кібербезпеки. Тому, попри позитивну динаміку Україна продовжує залишатися регіональним аутсайдером, й входить до переліку 10-найгірших країн рейтингу. [6]

Загалом, Україна займає досить низькі позиції в міжнародних рейтингах конкурентоспроможності країн за останні роки. Хоча у деяких рейтингах було зареєстровано невелике покращення в показниках, Україна все ще залишається країною з низьким рівнем економічної конкурентоспроможності. Погіршує ситуацію російсько-українська війна, що спричинила зниження економічної активності як на території окупованих районів так і в державі загалом.

Основними шляхами покращення конкурентоспроможності України можуть стати: розвиток інфраструктури та логістики, залучення іноземних інвестицій, підвищення рівня освіти та наукових досліджень, продовження реформ та боротьба з корупцією, підтримка малого та середнього бізнесу, поліпшення бізнес-клімату та реформування державного управління. Отже, на сьогоднішній першочерговим завданням має стати формування дієвих способів підтримки конкурентоспроможності України у світовому економічному просторі та повоєнного відновлення національної економіки.

Список використаних джерел:

1. The World Economic Forum. The Global Competitiveness Report 2019
URL:

https://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf
(дата звернення: 25.04.2023)

2. Цибань А.О., Фесенко В.О. Інвестиційна привабливість України: проблеми та шляхи їх вирішення // Сучасні тенденції розвитку фінансових та інноваційно-інвестиційних процесів в Україні. Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції 12 березня 2021 року: збірник наукових праць. Вінниця: ВНТУ, 2021. С. 433-435.

3. The world Bank. Economy Profile Ukraine. Doing Business 2020
URL: <https://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/country/u/ukraine/UKR.pdf> (дата звернення: 25.04.2023)

4. International Institute for Management Development. IMD World Competitiveness Booklet 2022. URL: <https://imd.cld.bz/IMD-World-Competitiveness-Booklet-2022>. (дата звернення: 25.04.2023)

5. The Heritage Foundation. Index of Economic Freedom: Country Rankings URL: <https://www.heritage.org/index/ranking> (дата звернення: 25.04.2023)

6. World Competitiveness center. Digital Competitiveness Ranking 2022 URL: <https://www.imd.org/centers/wcc/world-competitiveness-center/rankings/world-digital-competitiveness-ranking/> (дата звернення: 25.04.2023)

Халіна В. Ю., к.е.н., доцент

Абеленцев Є. В., аспірант

*Харківський національний університет міського господарства
імені О.М. Бекетова, м. Харків, Україна*

АДАПТИВНИЙ РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ НА ЗАСАДАХ СТІЙКОСТІ

Функціонування екосистем у динамічному середовищі вимагає сьогодні не лише економічних, але й управлінських, партнерських, конкурентних та інших комунікативних перетворень, задля досягнення переваг на ринку, побудови міцного перспективного плацдарму та запобігання ризиків, які оточують бізнес-структури. Швидкість цих змін потребує дії на випередження, оскільки найменша затримка може відкинути успішне підприємство далеко назад. Війна – це завжди крок назад, тому важливо функціонувати на засадах стійкого розвитку, оскільки він передбачає діяти на перспективу. Для ефективного функціонування суб'єктам господарювання необхідна вчасна адекватна адаптація. Тому, доцільно будувати діяльність на засадах адаптивного розвитку, який буде враховувати останні тенденції та перспективні напрямки, сучасні тренди європейського та світового ентерпрайзингу. Узагальнено ці напрями представлені концепцією стійкого розвитку.

Слід зазначити, особливу важливість адаптивних процесів для вітчизняних підприємств, оскільки вони активно беруть участь у інтеграції в європейське середовище, що потребує вивчення та впровадження європейських цінностей та європейських стандартів у виробничу, торговельну, ділову, управлінську та інші сфери діяльності, а на сьогоднішній день вимушені провадити діяльність в умовах війни. Оскільки, вітчизняні методи ведення бізнесу докорінно відрізняються від європейських, що є наслідком особливостей історичного розвитку України, то адаптивні процеси відбуваються доволі повільно і зустрічають деякий ментальний супротив. На сьогоднішній день європейський вектор є остаточною вибором України, що дає їй підприємствам визначені правила ведення бізнесу і розуміння того, чого чекають західні партнери від українських виробників. Отже, для успішного виходу на європейські ринки та ефективного ведення бізнесу в Україні підприємствам необхідно йти шляхом адаптивного розвитку і брати на озброєння принципи сестейновості.

Основна відмінність адаптивного розвитку на засадах сестейновості в тому, що він спрямований на формування цілісної, впорядкованої системи економічних, технічних, наукових, екологічних та соціальних ресурсів, здатної залишатися у стані рівноваги в часі та просторі.

У контексті сестейновості пропонується оцінювати невраховані екодиструктивні втрати, шляхом оцінки за енергоємністю окремих складових процесу споживання, за шкодоємністю виробничих процесів, кількістю екологічно несприятливих ланок у загальному циклі виробництва і споживання продукції. Метою подальших наукових розвідок у цьому аспекті є формування комплексної методики оцінки екодиструктивних втрат на основі визначення інтегрального показника, заснованої на принципах кількісного оцінювання, однозначності, простоти та зрозумілості.

Механізм адаптивного розвитку соціально-економічної системи на засадах сестейновості відображає взаємозв'язок трьох складових (екологічної системи, економічної системи та населення), їхню взаємодію у процесі відтворення та споживання продукції, невраховані втрати кожного з суб'єктів системи, а також механізм їхнього відшкодування. Так, під час видобування ресурсів наноситься часом непоправна шкода екосистемі (у випадку невідтворювальних ресурсів). Для постачання цих ресурсів до місця переробки використовується транспорт, який спричиняє шкоду екосистемі шляхом викиду забруднюючих речовин у повітря.

Під час виробництва втрати несуть і екологічна система (забруднюючі викиди в атмосферу, в воду і т.д.), і підприємство (незадовільні умови праці та виробництва), і населення (втрати працездатності, здоров'я, життя). Реалізація виробленої продукції також потребує транспортування від виробника до місця споживання, що спричиняє вже згадувані втрати. Втрати населення від забруднення навколишнього середовища часто такі ж непоправні, як і самої екологічної системи, при цьому людина сама наносить шкоду екології, забруднюючи її відходами споживання, а підприємства – відходами виробництва. Всі ці відходи накопичуються на звалищах, переробних пунктах, очисних спорудах та часто не утилізуються.

Для подолання цих проблем необхідне формування державного екологічного фонду, який має акумулювати кошти від сплати зборів та штрафів за забруднення навколишнього середовища, як з підприємств, так і з населення, а також інвестиційні ресурси, в тому числі міжнародні. При цьому співвідношення «втрати-відшкодування» має бути як мінімум рівним [1]. Запропонований механізм адаптивного розвитку екосистеми описує процес відшкодування екодиструктивних втрат, які виникають в процесі виробництва та споживання.

Таким чином, адаптивний розвиток, заснований на принципах сестейновості, передбачає вихід соціально-економічної системи на якісно новий рівень в умовах трансформаційних перетворень світової економіки, сприяє інтеграційним процесам у світовому масштабі задля збереження глобальної екосистеми через турботу про локальні, обумовлює поступове перетворення свідомості людини у напряму природозбереження, здійснює вплив на

провідних виробників в контексті гострої необхідності впровадження заходів ресурсо- та енергозбереження. Все перелічене є актуальним вже зараз, оскільки в масштабах глобальної соціально-економічної системи залишилося занадто мало ресурсів для майбутніх поколінь.

Список використаних джерел:

1. Халіна В.Ю., Бугай В.С. Механізм адаптивного розвитку соціально-економічних систем на засадах сестейновості. URL: <http://ojs.dsau.dp.ua/index.php/efektyvna-ekonomika/article/view/1989>.

*Хмелик В. І., аспірант
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара м. Дніпро, Україна*

ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ

Охорона здоров'я – це складова соціальної сфери, яка відіграє ключове значення у забезпеченні добробуту населення, як визначальний чинник якості життя. Обґрунтовані та раціональні інвестиції в систему охорони здоров'я зумовлені не лише необхідністю забезпечення соціальних потреб населення; вони повертаються значними економічними дивідендами.

Складовою частиною державної соціально-економічної політики, спрямованої на подальший розвиток системи охорони здоров'я, є розвиток системи фінансового забезпечення у сфері охорони здоров'я.

Ефективна система охорони здоров'я можлива тільки при створенні адекватної економічної системи, що буде дозволяти об'єктивно аналізувати та оцінювати потреби у фінансових ресурсах, планувати та оптимізувати потоки їх формування та використання.

Аналізу сучасного стану здоров'я населення та перспективам його розвитку присвячували свої роботи такі вчені, як Поворозник М., який досліджував недоліки сучасної медичної системи, історії розвитку медицини присвятили свої роботи Малая Л., Заблудовський П., Сорокіна Т. та інші. Однак, проблеми вивчення розвитку сфери медичного обслуговування населення не було розкрито у повному обсязі, тому робота присвячена дослідженню сучасного стану медичної системи, стану людського здоров'я та перспективам розвитку медичного обслуговування.

Останнім часом з'явилася значна кількість офіційних сайтів, на яких висвітлено питання модернізації системи охорони здоров'я.

До питань які вирішуються для профілактики здоров'я населення України слід віднести такі[1-3]:

– профілактику неінфекційних захворювань та формування усвідомленого та відповідального ставлення населення до власного здоров'я та особистої безпеки населення України, скорочення нерівності, проведення заходів,

спрямованих на зниження основного тягаря хвороб, посилення потенціалу системи охорони здоров'я;

– формування міжсекторального підходу для підвищення ефективності заходів з їх профілактики та формування здорового способу життя;

– оптимізацію організації та фінансування системи охорони здоров'я в межах виконання Загальнодержавної програми «Здоров'я – 2020: український вимір» .

Збереження та зміцнення здоров'я – це головна мета людства протягом усього його існування. Потреба у житті та здоров'я, а також потреба у покращенні стану здоров'я була головним фактором задля появи медицини та систем організації охорони здоров'я зокрема.

Система охорони здоров'я в Україні має ієрархічний рівень. Найвищим рівнем є національний рівень охорони здоров'я, середнім регіональний рівень та найменшим рівнем є субрегіональний або місцевий рівень охорони здоров'я. Наочно структура зображена на рис. 1.

Рисунок 1 – Системи охорони здоров'я в Україні

Джерело: запропоновано автором

Згідно зі ст. 35 Закону України "Основи законодавства України про охорону здоров'я" [4], держава гарантує подання доступної соціальної

прийнятної первинної лікувально-профілактичної допомоги як основної частини медико-санітарної допомоги населенню, що передбачає консультацію лікаря, просту діагностику і лікування основних найпоширеніших захворювань, травм та отруєнь, профілактичні заходи, направлення пацієнта для подання спеціалізованої і високоспеціалізованої допомоги.

Проаналізуємо видатки Державного бюджету України за найбільш вагомими показниками протягом останніх трьох років"[5].

Таблиця 1 – Видатки Державного бюджету України за 2021-2023р.р.

№	роки	2021		2022		2023	
		млн.грв.	%	млн.грв.	%	млн.грв.	%
1	Усього	1490258,9	100,00%	201999,1	100	447476,6	100 %
2	Загальнодержавні функції	206643,1	13,87%	1142872,4	7,47%	17699,8	3,96%
3	Оборона	127527,3	8,56%	443323,2	42,24%	239245,4	53,47%
4	Громадський порядок, безпека, судова влада	174409,6	11,70%	95368,4	16,39%	52346,6	11,70%
5	Економічна діяльність	180989,9	12,14%	4714,1	3,53%	6371,6	1,42%
6	Охорона навколишнього середовища	8200,2	0,55%	528,6	0,17%	494,3	0,11%
7	Житлово-комунальне господарство	164,1	0,01%	184267,8	0,02%	0,5	0,00%
8	Охорона здоров'я	170505,2	11,44%	11051,3	6,81%	24447,6	5,46%
9	Духовний та фізичний розвиток	15970,3	1,07%	58508,1	0,41%	1083,3	0,24%
10	Освіта	63837,1	4,28%	425987,0	2,16%	7632,5	1,71%
11	Соціальний захист та соціальне забезпечення	339278,9	22,77%	136803,3	15,75%	76698,4	17,14%
12	Міжбюджетні трансферти	202733,3	13,60%	201999,1	5,06%	21456,6	4,8 %

Джерело: складено автором

Отже, як бачимо з таблиці на охорону навколишнього середовища ще до війни виділялося всього 0,55 проценту від суми бюджету, що в десятки разів менше, ніж в країнах Європи, а під час війни цей показник, за об'єктивних причин зменшився майже у п'ять разів. Така ж сама ситуація спостерігається і з охороною здоров'я.

Видатки на охорону здоров'я за останні три роки теж зменшилися більш ніж вдвічі (з 11.44% до 5.46%).

Список використаних джерел:

1. Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» // (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, № 4, ст.19. – Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/>.
2. Міністерство охорони здоров'я. Офіційний сайт. – Електронний ресурс. Режим доступу: <http://moz.gov.ua/partneri>.
3. Всесвітня організація охорони здоров'я. Офіційний сайт. – Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.who.int/en/>.
4. Основи законодавства України про охорону здоров'я (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, № 4, ст.19) URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12_11
5. Міністерство фінансів України: URL: <https://minfin.com.ua>

*Цибань А. О. викладач, спеціаліст I категорії
Черкаський державний бізнес-коледж,
м. Черкаси, Україна*

ВАЛЮТНО-КУРСОВА ПОЛІТИКА НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

У наш час, більшість зовнішньоекономічних операцій та міжнародних зв'язків пов'язані з обміном однієї національної валюти на іншу. Тому, валютний курс стає одним з показників макроекономічної стабільності та суттєвим чинником впливу на соціально-економічний розвиток окремої держави.

Під валютним курсом розуміємо ціну грошової одиниці однієї країни, виражену у грошовій одиниці іншої країни. Закон України «Про Національний банк» визначає офіційний валютний курс як «курс валюти, офіційно встановлений Національним банком України (далі НБУ) як уповноваженим органом держави» [1].

Проаналізуємо динаміку офіційного курсу гривні до долара і євро за 2022-поч.2023 року, що зображено на рис. 1.

З рис. 1 видно, що траєкторія динаміки курсу валют долара США та євро до гривні є схожою. З початком повномасштабного вторгнення російської армії в Україну спостерігається значна девальвація гривні. Офіційний курс долара станом на 01.01.2022 становив 27,28 грн/дол.США, а євро – 30,92 грн/євро. З 24.02.2022 року курс долара набував нових значень двічі, а саме: у лютому – 29,25 грн./дол.США та у липні, коли склав 36,57 грн./дол.США. Загалом, здорожчання долара США за період війни спостерігаємо на рівні 34%, а євро на 29%. При цьому різниця між офіційним курсом та курсом на «чорному» ринку досягає п'яти гривень за один долар США, що є негативним явищем.

З метою стабілізації валютного курсу НБУ здійснює валютні регулювання, через реалізацію валютно-курсової політики. Для регулювання курсу гривні відносно іноземних валют Центральний банк використовує такі основні

інструменти: золотовалютний резерв, купівлю-продаж цінних паперів, ставки рефінансування, встановлення режиму валютного курсу та інші [3, с.12].

Рисунок 1 – Динаміка офіційного валютного курсу гривні щодо іноземних валют за період з 01.01.2022 по 01.04.23 року
Джерело: складено автором за даними [2]

До впровадження воєнного стану в Україні використовувався режим гнучкого інфляційного таргетування, що базувався на плаваючому курсі, а метою монетарної політики стала підтримка невисоких та стабільних темпів інфляції. Однак, з початком війни першочерговим завданням стає стабільне функціонування банківської та фінансової системи, забезпечення потреб оборони держави. Тому, задля збереження економіки України, уникнення девальвації, Національний банк України 24 лютого 2022 року тимчасово встановив режим фіксованого валютного курсу, що дозволило стабілізувати роботу фінансової системи країни. Долар США в лютому-серпні 2022 року був зафіксованим на рівні 29,45 грн за долар, а з серпня і до сьогоднішнього дня – 36,57 грн за долар [4].

Також, одним з інструментів валютно-курсової політики, що активно використовуються НБУ під час війни стали валютні інтервенції. Вони здійснюються Центральним банком шляхом купівлі, продажу чи обміну іноземної валюти на міжбанківському валютному ринку. Проведемо аналіз валютних інтервенцій НБУ за 2022-поч.2023 року, що зображено на рис. 2.

Станом на 01.03.2023 року НБУ за час воєнного стану продало на міжбанківському ринку валюти на суму 34,076 млн. дол. США, а купівля складала 3,190 млн. дол. США. Тобто, на відміну від 2021 року, сальдо є від'ємним, становить -30,885 млн. дол. США, що свідчить про використання даного інструменту для згладжування курсових коливань на валютному ринку.

Ще одним інструментом валютного регулювання в Україні є корегування ставки рефінансування, яка впливає на зміну пропозиції грошей в обігу. Ставка рефінансування банків залежить від облікової ставки, яка є орієнтиром вартості грошей. Станом на 23.02.2022 року облікова ставка становила 10%. У зв'язку з

впровадженням воєнного стану 03.06.2022 року, облікову ставку було піднято з 10% до 25%. Такі дії були спрямовані на стримування інфляційних процесів [4].

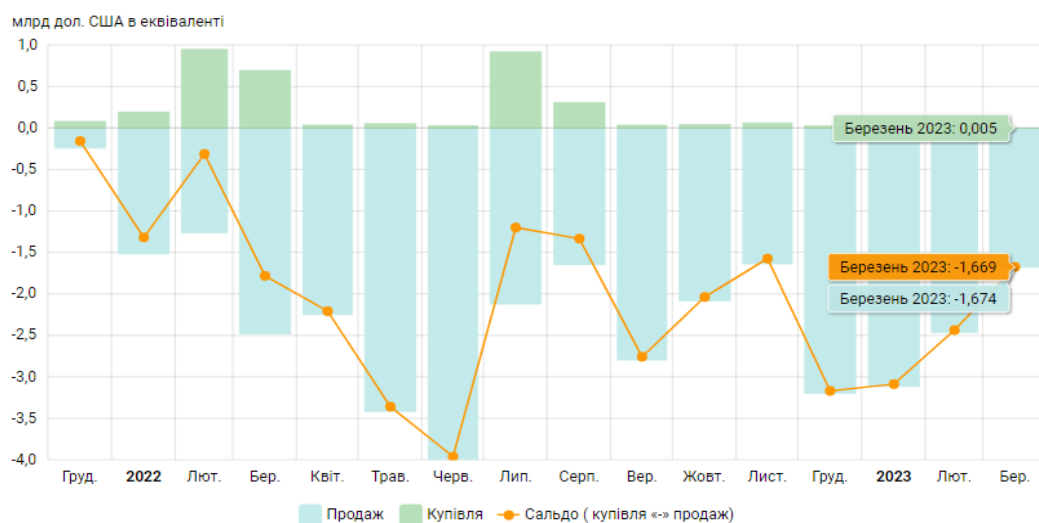

Рисунок 2 – Валютні інтервенції НБУ за період 2022-поч.2023 року
Джерело: складено автором за [4]

Обов’язкові резерви банків також є одним з інструмент валютної політики. У період воєнного стану з метою послаблення інфляційного тиску, було підвищено рівень обов’язкових резервів банків. З лютого 2022 року норматив формування обов’язкових резервів банками у національній валюті за коштами на вимогу збільшився з 0% до 2%, за строковими коштами – залишився на рівні 0%, а в іноземній валюті – збільшився з 10% до 12% [5, С.32].

З метою стримування попиту на іноземну валюту, НБУ 21 жовтня 2022 року НБУ було впроваджено додатковий інструмент для збереження міжнародних резервів. Таким інструментом стала можливість громадян купити американські долари за офіційним курсом з подальшим розміщенням на депозит у банку терміном на 3 місяці.

З початком повномасштабного вторгнення також було прийнято ряд валютних обмежень, що зафіксовані в постанові НБУ «Про роботу банківської системи під час запровадження воєнного стану», зокрема: введено мораторій на транскордонні валютні платежі; введено заборону на зняття готівки в іноземній валюті; встановлено ліміт зняття готівки з рахунків клієнтів а в українських банках на суму 100 тис. грн; призупинено проведення операцій між банками на валютному ринку та здійснення випуску електронних грошей, поповнення електронними грошима різних електронних гаманців [6].

Отже, можна зробити висновки, що у 2022 році порівняно з довоєнними роками валютно-курсова політика НБУ була більш жорсткою. Такі політика НБУ обумовлена воєнним станом, необхідністю стримування інфляційного сплеску, збереження міжнародних резервів, забезпечення сталості фінансової системи. Сьогодні, фінансова та банківська сфери України продовжують працювати, а серед населення та бізнесу зберігається довіра до гривні. Тож, інструменти валютно-курсової політики є дієвими і в міру стабілізації

економічної ситуації, Центральний банк зможе скасувати валютні обмеження та відновити плаваючий обмінний курс та режим інфляційного таргетування.

Список використаних джерел:

1. Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999 р. № 679-XIV. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text> (дата звернення: 10.04.2023).
2. Фінансові ринки. Статистика. *Офіційний сайт Національного банку України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/exchangerate-chart?startDate=01.01.2022&endDate=18.04.2023> (дата звернення: 11.04.2023).
3. М. І. Крупка, М. І. Кульчицький, Н. В. Жмурко, Д. В. Валютно-курсова політика України: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2012. 366 с.
4. Валютне регулювання та курсова політика в період війни та після перемоги. *Офіційний сайт Національного банку України*. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/2022-11-03.pdf?v=4 (дата звернення: 10.04.2023).
5. А. Дьордяй. Порівняльна характеристика грошово-кредитної політики НБУ в 2021 році та на період воєнного стану. Трансформація національної моделі фінансово-кредитних відносин: збірник матеріалів VII Всеукраїнської науково-практичної конференції. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2022. С32-36.
6. Про роботу банківської системи під час запровадження воєнного стану: постанова Національного банку України від 24.02.2022 № 18. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22> (дата звернення: 10.04.2023).

СЕКЦІЯ 3. РОЛЬ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В АКТИВІЗАЦІЇ ЧИННИКІВ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ ТА СТАБІЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

*Воробйова Ю. М., головний спеціаліст
відділу перспективного розвитку району,
інвестицій та інновацій
Виконком Саксаганської районної у місті ради
м. Кривий Ріг*

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В РОЗВИНУТИХ КРАЇНАХ

Державне регулювання інвестиційної діяльності є важливою складовою економічного розвитку в будь-якій країні, включаючи розвинуті держави. Інвестиції є двигуном економічного зростання, стимулюючи інновації, забезпечуючи створення робочих місць і підвищення життєвого рівня. Держави впроваджують різноманітні механізми і інструменти для привертання та регулювання інвестиційної діяльності в своїх країнах.

В даному контексті є доцільним розглянути окремі аспекти здійснення інвестиційної політики у США, Великобританії, Німеччині, Франції та Японії (табл. 1).

Основними методами регулювання інвестиційної діяльності в таких країнах, як США, Великобританія, Франція, Німеччина і Японія виступають:

- регулювання (підтримка або обмеження) загального обсягу капіталовкладень (це головний метод управління інвестиційним процесом, який здійснюється через політику позичкового відсотка, грошову, податкову і амортизаційну політики);
- вибіркове стимулювання капіталовкладень в певні підприємства, галузі та сфери діяльності через кредитні та податкові пільги, наприклад, за допомогою інвестиційного кредиту;
- пряме адміністративне втручання в інвестиційний процес з метою введення або виведення певних виробничих потужностей шляхом узгодження планів і дій найбільших корпорацій.

У розвинених країнах в якості регулюючого інструменту виступають також державні інвестиційні замовлення, до яких уряди цих країн вдаються в наступних випадках:

1. Виявляються розбіжності між інтересами компаній, приватного капіталу та загальнодержавними інтересами;
2. Підприємці і власники капіталу не дуже зацікавлені економічно у вирішенні загальнодержавних проблем;
3. Уряд або місцеві органи влади самі бачать необхідність у періоди криз і спадів підтримати зайнятість окремих фірм і корпорацій;
4. Нейтралізація економічних і негативних соціальних наслідків ринкових відносин в інвестиційній сфері;

5. Формування пріоритетності інвестиційних вкладень з точки зору загальнодержавних або регіональних інтересів;

6. Ліквідація дефіцитів необхідних матеріалів і готової продукції, що виникають від кон'юнктурних ринкових перекосів;

7. Запобігання невиконання зовнішньоекономічних державних зобов'язань.

Таблиця 1 – Характеристика інвестиційної політики розвинених країн

Країни	Характеристика
США	Країна з розвинутою економікою і високим рівнем законодавчої системи. В США хороший інвестиційний клімат. На даний момент ця країна знаходиться на першому місці за обсягами влиття інвестицій в економіку країни. Уряд країни добре усвідомлює важливість іноземних інвестицій, як для окремих штатів так і країни в цілому. Уряд забезпечує самостійність штатам і місцевим органам влади не тільки в економічному розвитку свого регіону, а й підтримці власної справи, а також в експорті товарів та послуг
Велико-британія	Англія спрямована в першу чергу на захист прав власників капіталу і на забезпечення найбільш безперешкодного та швидкого накопичення капіталу в інтересах власників капіталу і, в кінцевому рахунку, на розвиток виробництва і зростання споживання.
Німеччина	Регулювання інвестиційної діяльності країни спрямоване в першу чергу інвестиційним компаніям. За законами країни інвестиційними компаніями являються кредитні установи, які підпорядковуються всім законодавчим нормам.
Франція	У Франції, як і в інших країнах, не існує єдиного спеціального закону регулювання іноземних інвестицій. Незважаючи на це, в країні діє система «попереднього повідомлення влади про наміри продовження термінів апробації», який поширюється головним чином на інвесторів з країн, які не є членами Європейського союзу, у разі участі їх в діяльності французької компанії. В законодавстві країни існує чітке розмежування між прямими та іншими інвестиціями
Японія	Акцентом інвестиційної політики є реалізація державної політики фінансування проектів. Інвестиційна політика Японії будується на партнерстві між державою і приватним інвестором. Держава повністю контролює банківську сферу і самостійно мобілізує заощадження населення, надаючи ці кошти на пільгових умовах корпораціям в обмін на співпрацю і неухильне дотримання прийнятих на себе зобов'язань. Інвестиції розподіляються по приватним фірмам в залежності від потреб. Перевагою моделі є можливість мобілізації істотних коштів на ефективні інвестиції

Джерело: складено автором на основі даних [1]

Розумна політика стимулювання діяльності інвесторів, забезпечення їм гарантій мінімізації ризиків та інші заходи підтримки даної діяльності, а також наявність необхідної інфраструктури, яка буде сприяти залученню існуючих фінансових засобів в інноваційну сферу, необхідні в умовах переходу до інноваційного типу економічного розвитку країн з перехідної економіки. Досвід розвинутих країн може бути використаний іншими країнами для удосконалення їх власної державної інвестиційної діяльності. Кожна з зазначених країн має свої особливості та успішні підходи до регулювання інвестиційного процесу, які можуть слугувати прикладом:

- США – сувору налагоджену систему контролю інвестиційної діяльності;

- Японії – розбірливість в потенційних інвесторах, їх можливостях;
- Франції – політику зниження ризику вкладених в інвестиційні фонди грошових коштів;
- Великобританії – ефективність пільгової політики для інвесторів;
- Німеччині – систему попереднього повідомлення влади і так далі [2].

Отже, характеристики інвестиційної політики розвинутих країн свідчать про використання різноманітних методів та інструментів для регулювання інвестиційної діяльності. Основними методами є регулювання обсягу капіталовкладень, вибіркоче стимулювання капіталовкладень, пряме адміністративне втручання та державні інвестиційні замовлення. Розвинуті країни активно використовують ці методи з метою забезпечення стабільного та прогнозованого інвестиційного клімату, стимулювання розвитку важливих галузей та привабливості для іноземних інвесторів. Вони також зосереджуються на створенні сприятливих умов для підприємництва та інновацій, розвитку необхідної інфраструктури та забезпеченні фінансової підтримки для інвесторів. Крім того, розвинуті країни використовують державні інвестиційні замовлення, коли виникає потреба в управлінні певними аспектами інвестиційної діяльності, що стосуються загальнодержавних інтересів, розбіжностей між приватними інтересами та загальними потребами країни. Наявність розумної політики стимулювання інвестування, гарантій мінімізації ризиків та інших заходів підтримки інвестиційної діяльності, разом з належною інфраструктурою, є ключовими факторами, які сприяють повертанню інвестицій у розвинуті країни.

Список використаних джерел:

1. Гоцуляк, Л. В. Інвестиційна політика розвинених країн в умовах становлення інноваційної економіки. *Ефективна економіка*. 2014. № 9.
2. Пріоритети інвестиційної політики в контексті модернізації економіки України. А. П. Павлюк, Д. С. Покришка, О. О. Молдован, Д. В. Ляпін [та ін.]. К.: НІСД, 2013. 80 с

Григорян О. О., аспірантка
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця, м. Харків, Україна

БАЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНО – ІННОВАЦІЙНОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ ПОВОЄННОГО ПЕРІОДУ

Події 2014 року, які призвели до анексії Криму та збройного конфлікту на Сході України сучасні політики вважають основною причиною спаду економічного розвитку нашої держави. Економіка України за оцінкою МВФ 2016 року за паритетом купівельної спроможності 353 млрд доларів посідала 50 місце у світі за розміром ВВП. ВВП країни починає падати у 2016 році, досягає

59,9% рівня 1990 року [7]. З 2000 до 2008 року ВВП країни постійно зростав і досяг 74,2% рівня 1990 року.

Економіка країни знову зазнала кризи під час збройного конфлікту, валютні резерви скоротилися, на 20% знизився ВВП, а інфляція сягнула майже 60%. У 2015 році за рахунок підтримки Міжнародного співтовариства та кредитів МВФ економічну ситуацію вдалося стабілізувати та навіть досягти зростання ВВП. Економіка України потребує нової концепції, реконструкції, яка б відповідала сучасним умовам.

Межа відмінностей між війною і «збройним конфліктом» є досить умовною. Вважається, що поняття «збройний конфлікт» є більш широке та включає поняття «війна». Зазначимо, що війна – це збройна боротьба двох і більше країн, що характеризується формальним актом її оголошення. Війну ведуть країни не заради самої війни, а заради досягнення політичних цілей, «перемога – це політичне поняття». Засіб досягнення конкретної політичної мети – військова мета. Відновлення економіки можна трактувати як комплекс заходів у різних сферах господарської діяльності у різних сферах країни, спрямованих на відновлення на її конкурентоспроможності, підвищення рівня життя людей та попиту як внутрішнього, так і зовнішнього на основі інноваційних підходів і технологій. У війнах XIX століття головною статтею військових витрат були витрати на утримання особового складу і становили $\frac{3}{4}$ військових витрат, а на військову техніку – лише $\frac{1}{4}$ військового споживання. Головними галузями економіки, які забезпечували війну були сільське господарство, легка і харчова промисловості. Економіка не потребувала структурних корінних змін. XX століття внесли зміни в першій світовій війні половина військових витрат була пов'язана зі створенням зброї і військової техніки. Друга Світова війна за цими показниками становила $\frac{3}{4}$ усіх витрат [1].

Згідно з статтями розподілу видатків Державного бюджету України між державними органами, які забезпечують національну безпеку та оборону майже 80% спрямовується на забезпечення функціонування Міноборони України, майже 857,3 млрд гривень у 2023 році [5].

Станом на 2 лютого 2023 року інфляція сповільнилась до 18,7%, а ВВП зріс на 0,3%, завдяки зниженню безпекових ризиків, налагодженню логістики. Через цілеспрямовані атаки росії на енергетичну інфраструктуру в Україні утворився значний дефіцит електроенергії. Незважаючи на масштаби пошкодження, енергосистема продемонструвала гнучкість та адаптивність, економіка працює на менших рівнях потужностей. Економіка у 2024 – 2025 роках відновлюватиметься завдяки зниженню безпекових ризиків, активізація інвестиційної діяльності в умовах налагодження виробничих і логістичних процесів [3].

Наукою встановлено, що за період з 3600 років до н.е. й до 1980 року н.е. було 14 550 великих і малих війн. Наукове визначення війни було надано німецьким військовим теоретиком К. фон Клаузевіц 1780-1831 роки: «Війна є нічим іншим, як продовженням державної політики іншими засобами» [1]. У війнах загинуло та померло від голоду та епідемій більше 3.6 млрд людей. Наслідуючи досвід країн відновленню передуює політичне рішення, яке

базується на національному патріотизмі та геополітичній доцільності щодо визначення моделі розвитку України. Заходи, які потрібні для успішної реконструкції економіки країн:

створення спеціальних економічних зон,

розробка і реалізація концепції, реконструкції економіки країни з урахуванням геополітичної ситуації, заснованої на інноваційному розвитку,

визначення пріоритетних інноваційних галузей розвитку, які конкурентоздатні на зовнішніх ринках,

прийняття відповідних законів щодо трудових ресурсів та розробка ефективної соціальної політики

розробка механізмів впровадження інновацій.

Особлива увага згідно «Плану Маршала» приділяється секторам економіки енергетичній та паливно-енергетичній галузям та нетрадиційним джерелам енергії згідно з екологічними нормами, аграрно-промислового комплексу, використання у металургійному комплексі новітніх технологій, які дозволяють виробляти «зелену» сталь за допомогою зеленого водню та електроенергії замість вугілля, з використанням циркулярної економіки, хімічної та екологічної безпеки та використанням «зелених» робочих місць, трудових ресурсів [4].

Рисунок 1 – Впровадження інновацій на промислових підприємствах.

Джерело: складено автором за даними [2]

Інноваційна активність підприємств різко знизилась з 1758 одиниць у 2012 році до 329 одиниць у 2021 році. Кількість підприємств, що впроваджували інновації теж скоротилися з 1371 одиниці до 711 одиниць у 2020 році [2].

Постає питання розроблення єдиної дорожньої карти розвитку науки та інновацій, де інновації займатимуть провідне місце у політико-економічному

просторі відновленої економіки України. Основою інноваційної сфери покладено на дослідників теоретиків та практиків [4].

Інноваційний розвиток економіки у постраждалих регіонах може забезпечити створення спеціальних економічних зон і науково-виробничих парків, це створення стимулюватиме розвиток виробництв, заснованих на передових технологіях, створенню робочих місць, зростанню обсягу експорту.

Наша країна далека від глобальної катастрофи, тотальної розрухи під час Другої світової війни. Економічна ситуація в країні не може наблизитися до показників таких країн, як Грузія, яка під час воєнних дій демонструвала мінімальне, але зростання. Забезпечити економічне зростання в нашій державі може як найшвидше завершення воєнних дій і стрімке проведення реформ, спрямованих на відновлення економіки. Виділяти пріоритетні галузі та сфери, які були б спрямовані на розвиток. Президент НАН України Б.Є.Патон пропонує зосередити насамперед на новітніх наукомістких технологіях і матеріалах розвитку космічної, ракетної та інших галузях техніки [6].

Україна стає на новий рівень економічного партнерства, соціально-економічного відновлення після економічних криз, щоб гідно працювати з країнами Східного партнерства, які трансформуються у єдиний інтегрований простір.

Список використаних джерел:

1. Григорян Г.М. (2002). Власність: історія та сучасність: монографія. Харків. ХГЕУ. 188 с
2. Державна служба статистики. Економічна статистика. URL:https://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/ni.htm (дата звернення: 28.04.2023)
3. Інфляційний звіт, січень 2023 року: Національний Банк України URL:<https://bank.gov.ua/ua/news/all/inflyatsiyniy-zvit-sichen-2023-roku> (дата звернення: 28.04.2023)
4. Писаренко Т.В., Кваша Т.К., Мусіна Л.А., Паладченко О.Ф., Молчанова І.В. (2023). Стан інноваційної діяльності та реалізації пріоритетних напрямів інноваційної діяльності за період 2012-2021 рр.: Науково-аналітична записка УкрІНТЕІ. URL: http://www.uintei.kiev.ua/sites/default/files/az_stan_innovaciynoyi_diyalnostiyi_2012-2021.pdf (дата звернення: 28.04.2023)
5. Про Державний бюджет України на 2023 рік: Закон України № 2710-IX від 15.04.2023 року. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20#Text> (дата звернення: 28.04.2023)
6. Сорока М. По фронту науки – революційно: неповторний стиль Бориса Патона URL:[https://www.ukrinform.ua/rubric\\$society/2352593\\$po\\$frontu\\$nauki\\$revolucijno\\$nepovtornij\\$stil\\$borisa\\$patona.html](https://www.ukrinform.ua/rubric$society/2352593$po$frontu$nauki$revolucijno$nepovtornij$stil$borisa$patona.html) (дата звернення: 28.04.2023)
7. Хасцька, О. П., & Вертелецький, М. В. (2018). Аналіз динаміки ВВП України та інших країн світу. *журнал "Ефективна економіка"*

*Ковалець І. О., здобувач вищої освіти
Лижник Ю. Б., ст. викл.
Донецький національний університет економіки
і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг, Україна*

МІЖНАРОДНІ ТОРГОВЕЛЬНІ ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ

Міжнародні торговельні відносини між Україною та Польщею динамічно розвиваються та є вкрай важливими для обох країн. Польща є членом Європейського Союзу, Україна отримала статус кандидатів на членство у ЄС, що ще більше покращує сприятливу основу для співробітництва.

Україна та Польща мають великі торговельний оборот, який постійно зростає. Головні торговельні інтереси торгівлі між країнами включають машинобудування, хімічну промисловість, металургію, продукти харчування та сільське господарство.

Обидві країни активно співпрацюють на рівні урядів для покращення торговельних відносин. Україна і Польща також підписали ряд двосторонніх угод, спрямованих на зміцнення економічного співробітництва. Наразі договірно-правова база між Україною та Польщею на зараз сягає 156 актуальних міжнародних договірно-правових документів Крім того, Україна та Польща активно співпрацюють у рамках регіональних ініціатив, таких як Центральноєвропейська Ініціатива, для розширення економічного співробітництва та обміну досвідом.

З початком повномасштабної війни з росією обсяг торговельних відносин з Польщею значно зріс. На рис.1 наведено динаміку експорту України в Польщу за 2022р.

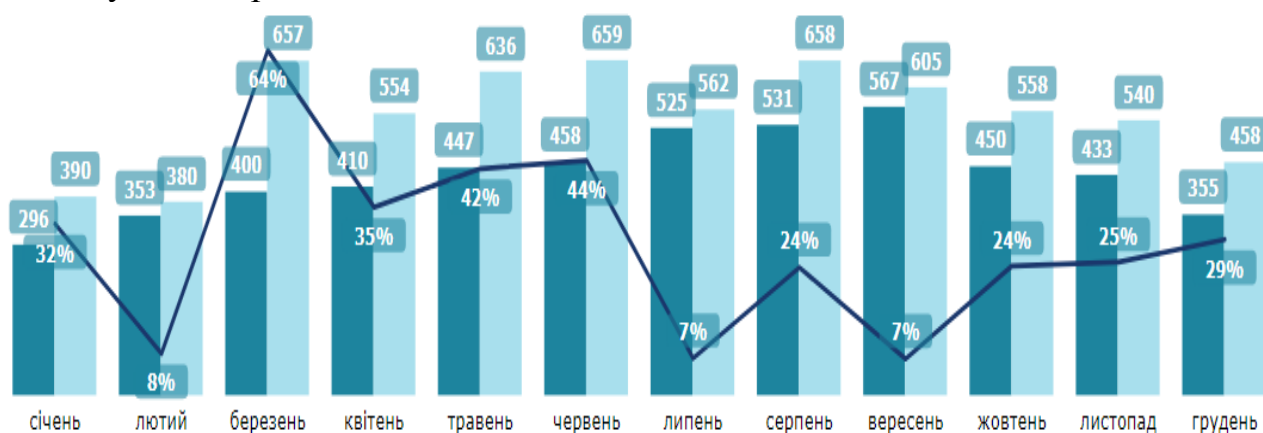

Рисунок 1 – Динаміка експорту України в Польщу за 2022р.
Джерело: побудовано авторами за даними [2]

За 2022р. рік експорт між Україною та іншими країнами зазнав суттєвих змін. Так, на перше місце за обсягом експорту з України за 10 місяців 2022 р. вийшла Польща (понад 5,6 млрд. доларів або 15,4%; за рік – 6,7 млрд. дол. та 15,1%) [1].

Якщо станом на 2021р. Польща займала 7,7% українського експорту і посідала другу позицію (після Китаю з його 11,8%), то в 2022р. стала лідером. Подібні зміни відбулися і стосовно імпорту. В 2021р. Польща посідала 4-ту сходинку українських імпортерів (6,8% імпорту в Україну – майже 4,4 млрд. дол.), а протягом 2022р. посіла другу (9,9%), поступившись лише Китаю.

Для порівняння розглянемо загальну динаміку експорту України – рис.2.

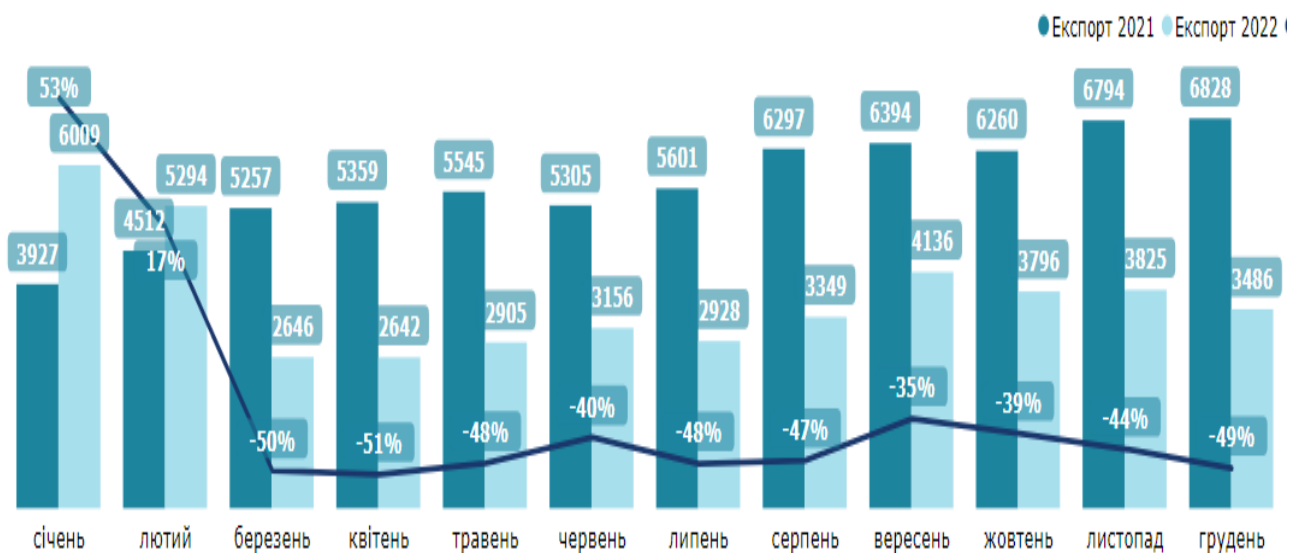

Рисунок 2 – Загальна динаміка експорту України за 2022р.

Джерело: побудовано авторами за даними [2]

Отже, за 10 місяців 2022р. торгівельний обіг між Польщею та Україною становив близько 10 млрд. дол., а торгівельне сальдо склало +1,2 млрд. дол. для України, тобто на зараз в торгівельних відносинах між Україною та Польщею Україна переважно виступає експортером товарів.

При цьому варто зазначити, що в цілому імпорт в Україну протягом 2022р. скоротився майже вдвічі: загальна сума імпорту за 2022 рік склала трохи більше за 44 млрд. дол. порівняно з сумою у 73,2 млрд. дол. у 2021 році. Аналогічні зміни стосувалися і експорту. Загальний експорт в Україну у 2021р. становив 68,1 млрд. дол., а в 2022р. він скоротився до 44,2 млрд. дол. Отже, зростання товарообігу між Україною та Польщею відбулося на тлі дуже значного скорочення міжнародної торгівлі України в цілому.

Порівнюючи рис.1 та рис.2 наочно бачимо, щ якщо в загальному експорті відбувалося постійне падіння по всім місяцям 2022р., то стосовно експорту саме в Польщу відбувалося майже постійне зростання – тобто наявна прямо протилежна тенденція.

В цілому український експорт у 2022р. зазнав зниження на 35,1%, то експорт України до Польщі зріс на 27,4%. Тобто, якщо врахувати загальну динаміку до зниження експорту, то це зростання стає ще більш значущим.

Україна експортує до Польщі такі товари, як зерно, чорні та кольорові метали, хімікати, металеві вироби, дерево і вироби з дерева та інші. У свою чергу, Україна імпортує з Польщі машини та обладнання, транспортні засоби, хімічні продукти, пластмаси та інші товари.

На рис. 3 наведена структура товарного експорту України в Польщу за 2022р. Як бачимо за гістограмою, перше місце в товарних групах експорту посідають чорні метали, на другому знаходяться жири та олії, на третьому – зернові культури.

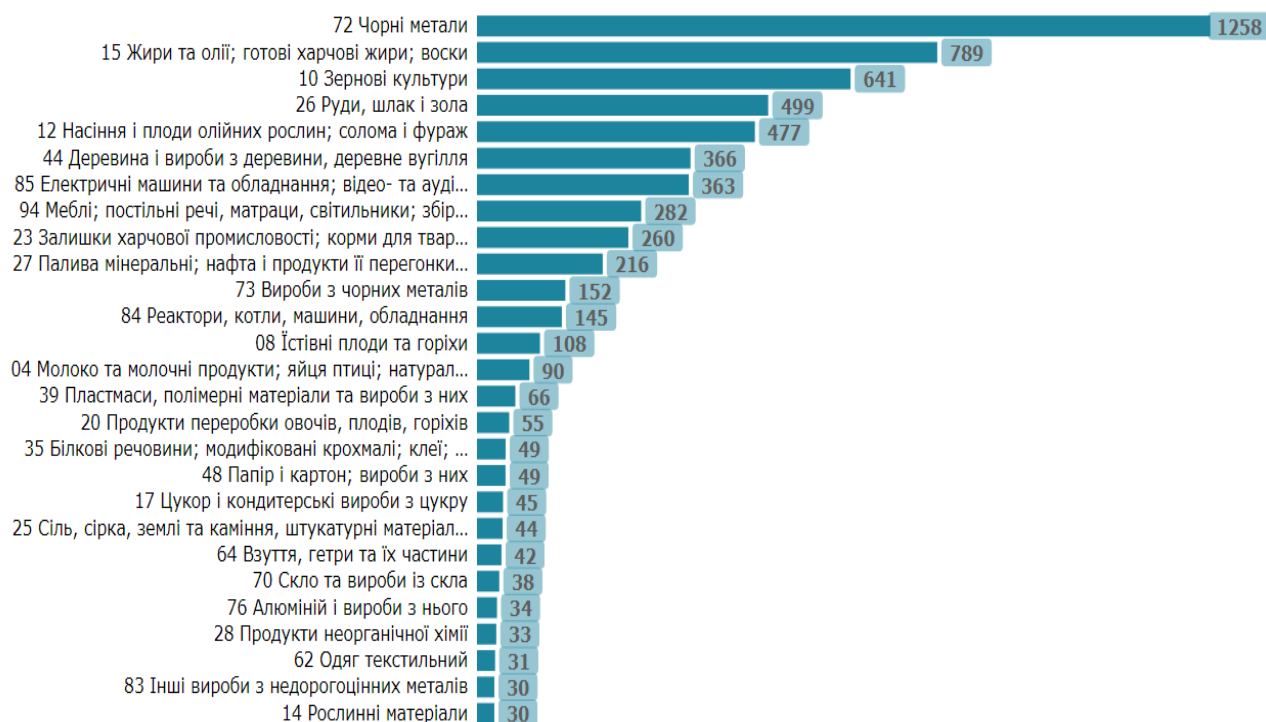

Рисунок 3 – Структура товарного експорту України в Польщу за 2022р.

Джерело: побудовано авторами за даними [2]

Отже, загалом, міжнародні торговельні відносини між Україною та Польщею розвиваються, і обидві країни продовжують сприяти співробітництву для зміцнення торговельних зв'язків та економічного розвитку.

Інтеграція України до Європейського Союзу та факт пріоритету розвитку зовнішньоекономічних відносин нашої країни саме із Польщею є вкрай важливим напрямом розвитку зовнішньо-торгівельних зв'язків України.

Польсько-українські торгові відносини потребують не лише короткострокових заходів відновлення після повномасштабної війни, але й довгострокових стратегій модернізації, реформ та співпраці в різних сферах. Це допоможе обом країнам розвиватися економічно, забезпечувати стійкий розвиток і підтримувати мир та стабільність у регіоні.

Список використаних джерел:

1. Україна експортувала найбільше товарів до Польщі, офіційні поставки в РФ різко впали. Українська правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/12/21/695285/>
2. Дія. Бізнес. Експортний портал. URL: <https://export.gov.ua/>

*Ковальова С. І., здобувач вищої освіти
Науковий керівник: Федотова Т. А., к.е.н., доцент,
Донецький національний університет економіки
і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг, Україна*

СТАН ТА ОСОБЛИВОСТІ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Регіональний розвиток – це процес створення і підтримки економічного, соціального, культурного та інфраструктурного потенціалу в різних регіонах країни або світу з метою забезпечення більш рівномірного розподілу ресурсів і зменшення відставання менш розвинених територій. Регіональний розвиток є важливою складовою національної економіки, оскільки він забезпечує зростання виробництва та доходів на різних територіях країни, знижує безробіття і міграцію населення, підвищує якість життя громадян.

Україна має різноманітні інструменти для регіонального розвитку, серед яких можна виділити наступні:

– Державна підтримка регіонів – забезпечення фінансової та іншої допомоги регіонам, які перебувають в складних економічних умовах.

– Інвестиційні програми – програми залучення іноземних та внутрішніх інвестицій в регіональні економіки.

– Регіональні розвиткові стратегії – розробка довгострокових стратегій розвитку регіонів, які орієнтовані на конкретні сфери економіки.

– Цільові програми – програми з метою підтримки розвитку певних галузей, які є важливими для регіонального розвитку.

– Фінансові інструменти – надання державних та комерційних кредитів, мікрокредитування, гранти та інші фінансові інструменти для розвитку бізнесу;

– Розвиток інфраструктури – будівництво та ремонт доріг, мостів, аеропортів, залізниць та іншої інфраструктури.

– Підтримка малих та середніх підприємств – розробка програм залучення технічної та фінансової допомоги для малих та середніх підприємств.

– Розвиток туризму – розробка інфраструктури для туристичного бізнесу, підтримка податкових пільг та інших заходів для розвитку туризму в регіонах.

– Регуляторна політика – політика спрощення процедур реєстрації та бізнесу в регіонах, сприяння розвитку місцевого самоврядування та ін.

Особливо важливим в регіональному розвитку є врахування потреб і можливостей конкретних регіонів, їхніх історичних, культурних та географічних особливостей, а також забезпечення сталих та збалансованих інвестицій в усі сфери діяльності регіону.

Класифікація підходів до регіонального розвитку потрібна для розуміння та аналізу різних стратегій, які можуть використовуватися для розвитку конкретних регіонів або територій. Це дозволяє знайти ефективні способи покращення економічного, соціального та культурного розвитку в регіоні.

Регіональний розвиток складається різноманітні підходи до їх класифікації представлена на рис. 1.

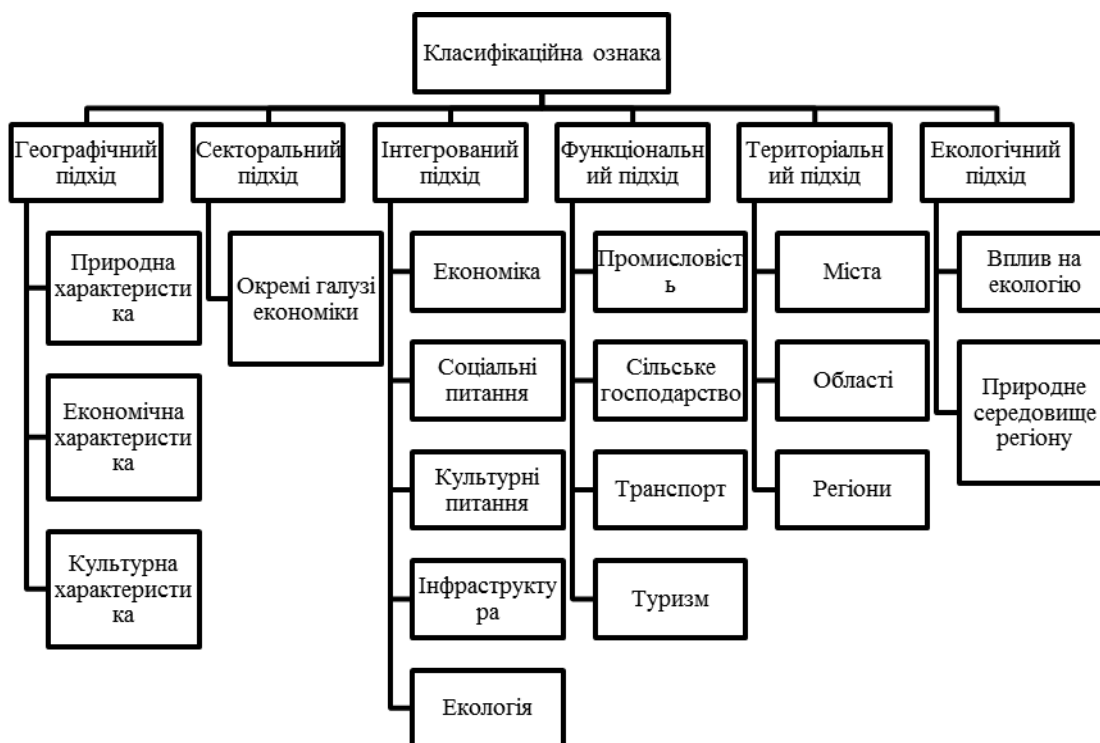

Рисунок 1 – Класифікаційна структура регіонів

Джерело: складено автором на основі [1]

Основними завданнями регіонального розвитку є:

- Створення сприятливих умов для зростання економіки регіону: розвиток промисловості, сільського господарства, транспорту, туризму, науки та освіти.
- Забезпечення соціальної стабільності та розвитку людського капіталу: розвиток охорони здоров'я, освіти, культури, спорту, соціального захисту населення.
- Збільшення конкурентоспроможності регіону: розвиток інфраструктури, залучення інвестицій, підвищення якості життя населення.
- Зниження рівня безробіття та міграції населення: створення нових робочих місць, підвищення кваліфікації працівників, підтримка малого та середнього бізнесу.
- Захист довкілля та природних ресурсів: зменшення викидів шкідливих речовин, раціональне використання природних ресурсів, підтримка екологічної свідомості населення.
- Підвищення рівня самоврядування та громадської активності: залучення громадян до управління регіоном, розвиток місцевого самоврядування, забезпечення відкритості та прозорості в діяльності влади.

Принципи регіонального розвитку є важливими для забезпечення ефективної роботи системи управління розвитком територій і досягнення сталого розвитку регіонів. Основні принципи регіонального розвитку представлено в табл. 1.

Таблиця 1 – Основні принципи регіонального розвитку

Принцип	Зміст
Принцип збереження ресурсів та енергії	Цей принцип передбачає використання ресурсів та енергії з ефективністю та обережністю з метою забезпечення їх сталої регенерації та збереження для майбутніх поколінь.
Принцип узгодженості та взаємодії	Цей принцип передбачає взаємодію між різними секторами економіки, органами влади, громадськістю та іншими зацікавленими сторонами з метою досягнення спільних цілей.
Принцип соціальної справедливості	Цей принцип передбачає забезпечення рівного доступу до можливостей та ресурсів для всіх громадян та регіонів, зокрема, забезпечення рівної доступності до освіти, охорони здоров'я, соціального захисту та інших послуг.
Принцип інноваційності та технологічного розвитку	Цей принцип передбачає використання сучасних технологій та інновацій з метою підвищення ефективності виробництва, забезпечення конкурентоспроможності та досягнення сталого розвитку.
Принцип екологічної безпеки та збереження біорізноманіття	Цей принцип передбачає забезпечення балансу між економічним розвитком та збереженням природних ресурсів, з метою забезпечення екологічної безпеки.

Джерело: складено автором на основі [2]

Отже, можна зробити висновок, що стан та особливості регіонального розвитку України є складними явищами та мають багато викликів. Для забезпечення сталого та збалансованого розвитку регіонів України, необхідно використовувати різні інструменти, такі як регіональні програми, інвестиційні проекти та державну підтримку. Для цього необхідно змінювати та розробляти законодавчу базу, яка забезпечить регулювання відносин між регіонами щодо розподілу бюджетних ресурсів та інших видів державної підтримки, впроваджувати дієві заходи регулювання.

Список використаних джерел:

1. Тодосійчук В.Л. Регіональна економіка. Вінниця: ВДАУ, 2008. 434 с.
2. Боголюбов В.М. Стратегія сталого розвитку. Київ: ВЦ НУБІПУ, 2018. 446 с.

Лижник Ю. Б., ст. викл.

Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг, Україна

КОРЕЛЯЦІЙНИЙ ТА АВТОКОРЕЛЯЦІЙНИЙ АНАЛІЗ У ВИКОРИСТАННІ ВІДНОВЛЮВАНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ У СВІТІ

До відновлюваних джерел енергії належать природні потоки енергії. Передусім до неї відносяться сонячна енергія та вітрова енергія. Розглянемо світові показники використання відновлюваних джерел в цілому (Total

renewables), енергії сонця (Solar power) та енергії вітру (Wind power) та проведемо кореляційний та автокореляційний аналіз для визначення перспектив їх подальшого прогнозування.

Автокореляційна функція економічного показника знаходиться за формулою:

$$\rho_{xx}(\tau) = \frac{\sum_{i=1}^n (x_{i-\tau} - \bar{x}) * (x_i - \bar{x})}{\delta_x^2 * (n - \tau)} \quad (1)$$

Вона показує рівень впливу попередніх значень досліджуваного показника на його поточне значення. Якщо функція автокореляції є повільно спадаючою, це говорить про значну інерційність у часі даного показника, тобто він не зазнає різких змін, і на його поточні значення значно впливають попередні значення [1].

Якщо економічний показник має повільно спадаючу функцію автокореляції, то для його прогнозування доцільно застосовувати авторегресійні прогнозні моделі, які здебільшого показують доволі високу адекватність отриманих прогнозів.

Якщо при дослідженні двох показників можна очікувати, що на основний впливають не лише поточні значення впливового показника, а і його попередні, то доцільно використовувати не коефіцієнт кореляції (який показує зв'язок між поточними значеннями для кожного року), а розраховувати функцію кореляції (яка показує всі рівня зв'язків в залежності від довжини часового зсуву).

Функція взаємкореляції має вигляд:

$$\rho_{xy}(\tau) = \frac{\sum_{i=1}^n (x_{i-\tau} - \bar{x}) * (y_i - \bar{y})}{\delta_x * \delta_y * (n - \tau)} \quad (2)$$

Де τ – досліджуваний зсув у часі.

Побудова функцій взаємкореляції дозволяє визначити, який з попередніх періодів впливового показника найбільше впливає на досліджуваний. Тобто за наведеним прикладом на поточну кількість виробленої (використаної) сонячної енергії найбільший вплив можуть чинити інвестиції у розвиток відповідних джерел за минулий чи позаминулий рік – що визначається у числовій формі на основі аналізу отриманих значень кореляційної функції.

На рис.1 наведено результати проведеного кореляційного та автокореляційного аналізу показників виробленої (використаної) відновленої енергії в цілому, енергії сонця та енергії вітру. За отриманими даними побудовано графіки кореляції та автокореляції.

Автокореляційні функції для показників Total renewables та Wind power є повільно спадаючими, що говорить про високу інерційність цих показників та значний рівень залежності поточних значень Total renewables та Wind power від їх значень у попередні роки, що дозволяє застосовувати авторегресійні багатofакторні моделі для їх прогнозування.

Стосовно показника Solar power, його функція автокореляції є більш швидко спадаючою (переходить на від'ємне значення з 2-го періоду зсуву на

відміну від двох попередніх функцій, які набувають від'ємного значення лише на 4-му періоді зсуву).

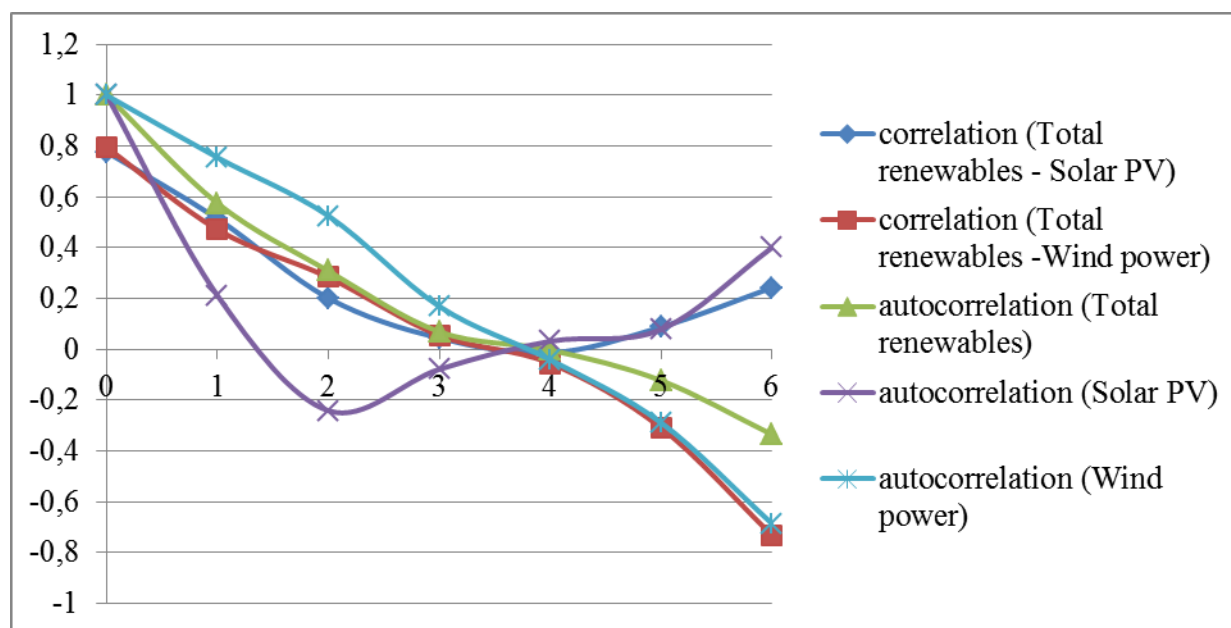

Рисунок 1 – Кореляційні та автокореляційні функції для Total renewables, Solar power та Wind power

Джерело: побудовано автором за даними[2]

Отже попередньо можна зазначити, що доцільність авторегресійного багатофакторного прогнозування power є менш вираженою, оскільки отримані моделі будуть забезпечувати менший рівень адекватності побудованої моделі.

Але в цілому всі три досліджені показники можуть бути використані для побудови одно- та трьох- факторних прогнозних авторегресійних моделей.

Список використаних джерел:

1. Марюта А. Н., Екимов С. В. Математические модели экономики : монографія. Дніпро : Наука и образование, 2005. 211 с.
2. Офіційний сайт Державного агентства з енергоефективності та енергозбереження України. URL: <https://www.sae.gov.ua/>

Міценко В. В., здобувач вищої освіти
Науковий керівник: Федотова Т. А., к.е.н., доцент
 Донецький національний університет економіки
 і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг, Україна

СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ З МІЖНАРОДНИМ ВАЛЮТНИМ ФОНДОМ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ

Міжнародний валютний фонд (МВФ) є ключовим гравцем у світовій економіці, який забезпечує підтримку країнам-членам у вирішенні їхніх економічних проблем.

Україна є однією з країн, які мають довготривалу співпрацю з МВФ, що почалася ще в 1990-х роках. За останні кілька років Україна зіткнулася з серйозними економічними труднощами, пов'язаними з багатьма чинниками, такими як низький рівень ВВП, високий рівень безробіття, інфляційні процеси в країні, корупція, неефективність державного управління та повномасштабне вторгненням. Співпраця з МВФ є важливим інструментом для розв'язання цих проблем та підвищення економічної стійкості країни.

Історично співпрацю України з МВФ можна поділити на 8 основних періодів, кожен з яких характеризується своєю особливістю та умовами. Дані періоди були систематизовані в таблиці 1.

Таблиця 1 – Хронологія співробітництва України та МВФ

№	Період	Передбачений обсяг кредиту	Характеристика
1	1994–1995	498,7 млн. СПЗ (763,1 млн. дол. США)	Програма системної трансформаційної позики. Головною метою цих кредитів була підтримка курсу національної валюти і фінансування дефіциту платіжного балансу України.
2	1995–1998	1,318,2 млн. СПЗ (1,935 млн. дол. США)	Трирічна програма Stand-by. Метою програми спрямовані на поповнення валютних резервів Національного банку України.
3	1998–2002	1,193,0 млн. СПЗ (1,591,0 млн. дол. США)	Програма розширеного фінансування «Extended Fund Facility» (EFF).
4	2002–2008	Безкредитний період	Попереджувальний Stand-by. Програма була сконцентрована у сфері технічної допомоги.
5	2008–2013	21 млрд. СПЗ (31,43 млрд. дол. США)	Нова програма співробітництва Stand-by.
6	2014–2018	22,9 млрд. СПЗ (34 млрд. дол. США).	Нова дворічна програма Stand-by.
7	2020	2 млрд СПЗ (2,8 млрд доларів США)	Stand-by 2020 року. Програма була зосереджена на: підтримці макроекономічної та фінансової стабільності і охоплювала серед іншого такі сфери як: фіскальна політика, монетарна політика, політика фінансового сектору, енергетична політика та антикорупційна політика.
8	2022	1 млрд СПЗ (1,4 млрд доларів США)	Rapid Financing Instrument. Програма зосереджена на швидке фінансове реагування спричинене повномасштабним вторгненням.

Джерело: складено авторами на основі джерела [1,2]

Виходячи з вище зазначених періодів співпраці України та МВФ основні напрями кредитування від МВФ зосереджені передусім на стабілізацію курсу національної валюти. Також слід зазначити те, що останні періоди співпраці були спрямовані на поповнення резервів Національного банку задля зміцнення курсу гривні та зменшення рівня інфляції.

Співпраця України з Міжнародним валютним фондом не обійшлася без певних проблем, до них доцільно віднести наступні [3, 4]:

1. Високі вимоги: Україна змушена виконувати високі вимоги МВФ, що може відображатися на соціальному та економічному стані населення.

2. Корупція: високий рівень корупції в Україні може ускладнювати співпрацю з МВФ, оскільки фонд вимагає від країни виконання реформ, спрямованих на боротьбу з корупцією.

3. Політична нестабільність: політична нестабільність в Україні може впливати на здатність країни виконувати вимоги МВФ та на визначення фондом перспективи співпраці з Україною.

4. Відсутність реформ: виконання реформ у складних умовах із високим рівнем корупції та політичної нестабільності може бути надзвичайно складним.

5. Громадська думка: співпраця з МВФ може не мати підтримки серед населення, що змушувати уряд України вибирати між реформами та підтримкою громадської думки.

Незважаючи на існуючі проблеми, співпраця України з МВФ може мати певні перспективи для підтримки економічної стабільності країни. Деякі з перспектив співпраці з МВФ включають [3, 4]:

1. Фінансова підтримка. Співпраця з МВФ може забезпечити Україні фінансову підтримку для зменшення економічних труднощів та відновлення економічного зростання.

2. Захист від економічних ризиків. Співпраця з МВФ може допомогти Україні захиститися від економічних ризиків, таких як коливання валютних курсів, зростання цін на нафту та газ.

3. Підвищення кредитного рейтингу. Однією з переваг співпраці з МВФ є можливість підвищення кредитного рейтингу України, що може покращити доступ до міжнародного капіталу та знизити витрати на позики.

4. Технічна допомога. Співпраця з МВФ також може забезпечити Україні технічну допомогу для проведення ефективних реформ та покращення управління економікою країни.

5. Посилення довіри інвесторів. Співпраця з МВФ може допомогти підвищити довіру інвесторів до України та підтримати притік іноземних інвестицій.

Отже, співпраця України з Міжнародним валютним фондом має як позитивні, так і негативні аспекти. З одного боку, ця співпраця допомагає забезпечити економічну стабільність, покращення соціального та економічного стану населення, а також залучення інвестицій. З іншого боку, вимоги МВФ в певних аспектах є дуже високими, а політична нестабільність та корупція можуть ускладнювати виконання реформ та визначення МВФ перспективи співпраці з Україною.

Список використаних джерел:

1. Інформаційна довідка щодо історії співпраці з Міжнародним валютним фондом: Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: http://www.minfin.gov.ua/control/publish/article/main?art_id=388292&cat_id=3531
7.

2. Співробітництво України з міжнародними фінансовими інституціями: Офіційний сайт Міністерства закордонних справ України. URL: <http://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/economic-cooperation/ifo-projects>.

3. Ливдар М., Ярошевич Н., Антощук І. Україна і Міжнародний валютний фонд: особливості співпраці. *Підприємництво та інновації*. 2020. Вип. 13. С. 99-104.

4. Богданова, Т., Абрамова, Т. Співробітництво Україна – МВФ: особливості, проблеми та перспективи розвитку. *Старожитності Лукомор'я*. 2022. № 1. С. 65-71.

*Неізнана А. І., здобувач вищої освіти
Науковий керівник: Корж М. А., к.е.н., доцент
Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна*

ЗЕЛЕНЕ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ ЯК ОСНОВНА СТРАТЕГІЯ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Не зважаючи на те, що війна в Україні продовжується, українське суспільство вже усвідомлює необхідність швидкої післявоєнної відбудови суспільного життя. Громадські екологічні організації переконані – треба будувати майбутнє, тому і пропонують запровадити зелене відновлення України.

Зелене відновлення України – це комплекс дій, що включають відновлення критичної інфраструктури та впровадження європейського законодавства щодо забезпечення енергетичної безпеки [1].

Після впровадження Європейським союзом Європейського зеленого курсу (далі ЄЗК), Україна заявила про свої серйозні наміри стати частиною ЄЗК та виконувати всі його цілі і завдання.

Вторгнення росії на територію України зупинило процес зближення з ЄЗК, крім того, через війну в Україні Європейський Союз був змушений внести свої корективи і дещо змінити ЄЗК: декарбонізація та відмова від викопного палива стали найголовнішими пріоритетами у досягненні енергетичної незалежності в ЄС [2].

Фахівці Центру громадського моніторингу і контролю виокремили декілька пунктів, щоб продемонструвати чому зелене відновлення України є важливим [3]:

1. Зелена економіка є однією із вимог до вступу у Європейський Союз. За допомогою зеленої економіки ресурси використовуються більш ефективно, а таким чином збільшується рівень екологічності в країні, до чого і закликає Європейський Союз.

2. Екологічна безпека має стати однією із частин загальної безпеки України. Через активні бойові дії вже понад 6 мільйонів українців зіткнулися з дефіцитом чистої питної води, тому були змушені покинути свій дім. Тому, екологічна безпека зараз важлива як ніколи.

3. Зелена економіка активно залучатиме інвестиції в Україну. Інвестиції будуть сприяти трансформації України і наближення її до концепцій сталого розвитку.

Починати будувати зелену модель економіки потрібно вже зараз. Так як Україна втратила вже до 50 % економіки, відновитися до довоєнного рівня вона зможе лише через 5 років.

На даний момент центр аналітичних досліджень DiXi Group запропонував дві моделі післявоєнного зеленого відновлення України: амбітну та прагматичну.

Амбітна модель передбачає, що основні цілі відбудови України – зелені, коли прагматична модель – це зелений інструмент досягнення цілей, які не завжди можна віднести до «зелених».

Концепція цих моделей є дуже цікавою, тому сказати, що якась одна є кращою не можна [4].

Так як зелена відбудова України буде складатися з багатьох кроків і матиме коротко- і довгострокові перспективи, ми пропонуємо свій ряд принципів для післявоєнної відбудови:

1. Сталість та системність рішень щодо післявоєнної зеленої відбудови.
2. Заохочення участі громад у прийнятті рішень щодо відбудови задля збереження прозорості.
3. Використання сучасних технологій задля прискорення процесу відбудови.
4. Використання концепцій сталого розвитку.
5. Досягнення енергетичної незалежності.
6. Збереження заповідних зон та екосистем України.

Список використаних джерел:

1. Екодія. Зелене повоєнне відновлення України. URL: <https://ecoaction.org.ua/diyalnist/vidnovlennia> (дата звернення 20.04.2023).
2. Європейська правда. Зелене відновлення: на яких принципах буде базуватися відбудова України. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/09/14/7146700/> (дата звернення 20.04.2023).
3. Центр громадського моніторингу і контролю. Відбудова України для людей і природи: чому зелене відновлення важливе на шляху інтеграції до ЄС. URL: <https://naglyad.org/uk/2022/09/26/vidbudova-ukrayini-dlya-lyudej-i-prirodi-chomu-zelene-vidnovlennya-vazhlive-na-shlyahu-integratsiyi-do-yes/> (дата звернення 20.04.2023).
4. Центр аналітичних досліджень DiXi Group. Зелене повоєнне відновлення України: візія та моделі. URL: https://dixigroup.org/wp-content/uploads/2022/08/green_recovery.pdf (дата звернення 20.04.2023).

АГРАРНА ПОЛІТИКА ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Зміна клімату була визначена як одна з найбільших проблем, з якими стикається людство в 21 столітті. Останні доповіді Міжурядової групи експертів зі зміни клімату представили все більше доказів підвищення середніх температур на планеті, зміни структури опадів, збільшення частоти екстремальних погодних явищ та інших метеорологічних і кліматичних явищ, що виникають внаслідок збільшення концентрації парникових газів в атмосфері [1]. Сільськогосподарський сектор дуже залежить від умов навколишнього середовища, особливо температури та опадів, і часто визначається як найбільш вразливий до змін погодних умов.

Україна стикається з низкою серйозних взаємопов'язаних екологічних та економічних проблем, деякі з яких розвиваються до кризового рівня. Ці проблеми також суттєво впливають на сільське господарство. Зокрема, вплив фосфатів, нітратів, води та клімату є ключовими екологічними проблемами. Збереження біорізноманіття, ландшафтів, добробут тварин і використання антибіотиків також є проблемами, нагальне вирішення яких вже є на часі. Враховуючи численні виклики та необхідність дотримуватися юридичних зобов'язань кількох цілей сталого розвитку та клімату, необхідний комплексний підхід до вирішення цих проблем. Іншими словами, існує потреба в оптимізації політики. У продовження своїх зобов'язань щодо Паризької угоди, Уряд схвалив Оновлений національний визначений внесок України до Паризької Угоди (НВВ2). У документі закладена ціль – до 2030 року скоротити викиди парникових газів до рівня 35% порівняно з 1990 роком. Серед основних заходів досягнення такого показника в наступні 10 років є збільшення частки органічного сільського господарства та ресурсозберігаючих практик сільського господарства [2].

Враховуючи вище вказані численні виклики та необхідність дотримуватися юридичних зобов'язань щодо цілей сталого розвитку (ЦСР) та клімату, необхідне розроблення інтегрованого політичного підходу. Слід зазначити, що існує взаємозв'язок між цілями політики, крім того заходи, які необхідно вжити, ймовірно, при цьому різнонаправлено впливатимуть на різні цілі. Це призводить до необхідності оптимізації політики. Завжди є кілька цілей, які можуть виконуватися паралельно, але частіше конкурувати або навіть конфліктувати один з одним.

Розглянуті нами наслідки сталого розвитку для деяких ключових ЦСР, зокрема, нульовий голод (ЦСР 2), відповідальне споживання та виробництво (ЦСР 12), кліматичні дії (ЦСР 13), можуть мати і позитивний, і негативний вплив. Зокрема, для ЦСР 2 позитивним наслідком може стати диверсифікація систем сільського господарства, зниження конкуренції кормів і продуктів харчування, а також короткі ланцюги поставок, засновані на близькості і

сезонності виробництва, можуть сприяти стабільному постачанню продовольства для місцевих споживачів, а негативним – впровадження агроекологічних методів може призвести до зниження врожайності сільськогосподарських культур та пасовищ на гектар.

Позитивним наслідком сталого розвитку для досягнення ЦСР 12 є зменшення використання зовнішніх ресурсів та покращення якості та ефективності використання факторів виробництва, а негативними – а) перехід від мінерального до органічного удобрення може призвести до компромісів між врожайністю та перевагами біорізноманіття та/або вуглецевим слідом; б) зниження економічної стійкості системи землеробства в короткостроковій перспективі.

Для ЦСР 13 сталий розвиток та впровадження агроекологічних методів можуть зменшити викиди парникових газів на фермі та зменшити площі парникових газів на гектар, але, водночас, використання деяких агроекологічних практик може призвести до збільшення викидів парникових газів, наприклад, за рахунок збільшення використання палива для механічної прополки.

Зростаюча в найближчому майбутньому кількість екологічного законодавства та суспільних проблем кидає виклик сільському господарству. Наприклад, зменшення розміру стада в секторі тваринництва може зменшити викиди, але за рахунок втрати доданої вартості в первинному сільському господарстві та його ланцюгах поставок. Скорочення викидів шляхом впровадження інноваційних технологій може забезпечити більш привабливий шлях для одночасного досягнення обох цілей.

Сталий розвиток може конкурувати з доходами аграріїв, що піднімає подальші політичні проблеми. При прийнятті політичних рішень необхідно враховувати, що дохід аграріїв є не тільки прямою (отримання прибутку), але й побічною умовою агрогосподарювання, оскільки дасть можливість здійснювати інвестиції та заходи, необхідні для реалізації кліматичного переходу.

Успішний перехід до екологічно орієнтованого кліматично стійкого сільського господарства вимагає розуміння наслідків переходу для харчових систем для сталого розвитку. Ключовими факторами, що сприяють сталості переходу до вище вказаного сільського господарювання, є: зрілий соціальний капітал та покращення знань фермерів про переваги агроекологічних практик; посилення спільних дій та колективних інституцій для збільшення переговорної сили в ланцюжку створення вартості; і, зміни в поведінці споживачів і структурі харчування.

Список використаних джерел:

1. IPCC. 2013. Climate Change 2013 Summary for Policymakers. URL: <http://www.ipcc.ch/report/ar5/wg1/>

2. Уряд схвалив цілі кліматичної політики України до 2030 року. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-shvaliv-cili-klimatichnoyi-politiki-ukrayini-do-2030-roku#:~:text=%D0%A3%D1%80%D1%8F%D0%B4%20%D1%81%D10%B2%D>.

СЕКЦІЯ 4. МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУСПІЛЬНОГО ДОБРОБУТУ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

*Hilorme Tetiana,
Doctor of Economic Sciences, Associate Professor,
Oles Honchar Dnipro National University
Dnipro, Ukraine*

ENERGY SECURITY WITHIN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE ECONOMIC DEVELOPMENT

There is an increased interest in the use of non-conventional renewable energy sources in various sectors of the economy all over the world. The driving force of this process is changes in the energy policy of countries with structural reorganization of the fuel and energy complex related to the environmental situation and the transition to energy and resource saving technologies in energy, industry, housing and communal services, etc.

The main directions of improving energy efficiency and realization of energy saving potential are not only the mentioned technological modernization of energy supply systems [1]. The use of renewable energy sources under the condition of technological modernization of energy supply suggests the elimination of energy inefficient products and the implementation of the latest technologies, equipment, metering devices and systems. This contributes to the growth of energy efficiency and energy saving.

Review of recent research sources and publications. General scientific opinions on energy security management among scientists should be divided into three functional parts. These are: approaches to defining the concept of energy security, approaches to defining its components and approaches to energy security management at the theoretical level and in real practice. Regarding the scientific approaches of the first group, it should be noted that there is a fairly wide range of views among them. But, in most cases, this group of scientific approaches defines the concept of energy security management in one way or another by defining and describing the components of this system.

At the same time, there are three such groups of components:

- energy security management – as a combination of interrelated measures;
- energy security management – as a combination of functional components;
- energy security management – as a combination of security subjects and instruments of their activity.

In general, it should be noted that these scientists and researchers unjustifiably use the semanteme "system" in their definitions. The use of "system" gives the impression of giving the definitions comprehensiveness, complexity and certain integrity [1].

This allows making the definitions shorter and more meaningful to some extent, but, on the other hand, this approach generates ambiguity of concepts and their conceptual generic relations. In most cases, definitions of this type cannot be

understood fully and consistently without additional interpretation of the context where these definitions are given. Thus, from the semantic point of view, the definitions contained among the definitions of the first approach cannot serve as a basis for understanding the principles of building and functioning of the energy security system. In contrast to the first grouping of approaches to the definition of "energy security", the second grouping consists of definitions based on the semantics of "system" in the interpretation of the essence of energy security management.

To define the concept of "energy security", representatives of the second group use, in particular, general system principles and properties. However, it should be noted that most of the definitions of this group are based on stereotypical systemological formulations.

That means, that the definition is based on one of the classical definitions of the system and the predicate of the system is changed to energy security. In general, this should not be considered incorrect, but in this case, the peculiarities of the energy security system as a kind of social system may not be fully taken into account.

The most difficult to study is the third grouping of approaches to the interpretation of the essence of the energy security system. The third grouping includes studies where the energy security system is not a direct subject of research, but is subject to analysis as a certain component of the general concept of security. In this case, system building in the field of energy security is considered through the prism of the results of system building of other levels of security. These areas of scientific research include the theory of security of social systems, the theory of security of human, society, civilization and a synergistic approach to the creation and functioning of security systems.

High technical and economic performance and stable operating parameters of power equipment can be achieved through the integrated use of solar and wind energy for the combined generation of heat and electricity with their accumulation. One of the factors that impede the widespread use of renewable energy sources is the lack of technical solutions and technological schemes for their implementation, economically acceptable for the middle band. Taking into account the significant financial costs for the construction of an energy supply system with the combined use of renewable energy sources, it is very important to develop correct methods for their calculation, taking into account the initial data of a particular user, which will help minimize the total cost. Otherwise, with a high probability, the operation of the energy supply system will be unsatisfactory, which will entail additional costs for its re-equipment.

A common point that unites different approaches to the construction of indicators is a set of certain threats to the energy supply of the enterprise. At the same time, it is necessary, in our opinion, to investigate the impact of the external and internal business environment in determining energy security using SWOT analysis.

Reference:

1. Hilorme T.V. Substantiation of management decisions on the introduction of energy saving technologies in industrial enterprises: theory, methodology, practice : monograph. Zaporizhzhia: KPU. 2020. 300 p.

НАДХОДЖЕННЯ КОМПЕНСАЦІЙ ДЕРЖАВІ ЯК ОСНОВА ДЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ СУСПІЛЬНОГО ДОБРОБУТУ

Станом на початок російсько-української війни (2022 р.) в правовому полі та практиці державного управління існувала стала практика отримання державою компенсацій та їх перерозподілу. Специфікою такого підходу була орієнтація на отримання компенсацій за порушення режимів природокористування, а також заподіяння шкоди довкіллю [1, С. 28]. В умовах мирного часу така система в цілому відповідала існуючим закликам, і дозволяла в цілому ефективно розподіляти кошти, отримані в якості компенсації від користувачів природних ресурсів.

В новітніх умовах стали очевидними вади існуючої практики компенсацій державі. Далися ознаки такі недоліки. Зокрема, надмірна централізація. Попередня практика акумулювання отриманих коштів полягала у надходженні всіх податків, зборів та інших виплат, пов'язаних із природокористуванням до державного бюджету, і подальшим «ручним» розподілом між отримувачами. При цьому визначальним чинником розподілу були уявлення про допустимі ризики. Існувало припущення, що в умовах недостатнього фінансування розподіл коштів має відбуватися в першу чергу за напрямками та на об'єкти, які по своїй природі несуть найбільші ризики для держави та суспільства.

Мета дослідження. Розкрити суть перспективного механізму отримання компенсацій державі за заподіяну довкіллю шкоду та системи їх розподілу.

Узагальнюючи існуючий досвід утримання коштів за заподіяну шкоду, можна виявити, що наразі більшість досліджень концентрується саме на шкоді, заподіяній внаслідок природних катастроф. Втім, можна казати про те, що шкода, заподіяна природним ресурсам, має накопичувальний характер. В контексті російсько-української війни та шкоди, яка вона наносить довкіллю, слід констатувати збитки, спричинені безпосередньо бойовими діями, а також накопичені збитки внаслідок занедбання роботи з охорони та відновлення природних ресурсів [2, С. 1162].

Аналіз теорії та практики управління ліквідацією екологічної шкоди, яка заподіяна в наслідок збройних конфліктів, дозволив виявити низку проблем, які треба враховувати при формуванні економічних механізмів їх ліквідації, залучення та розподілу коштів:

1) зібраних доказів може бути недостатньо для правової відповідальності потенційного шкідника. При тому, що сам факт завданої шкоди може бути встановленим, ідентифікація самого шкідника може взагалі не мати правових перспектив. Також певні труднощі можуть виникнути при встановленні зв'язку між бойовими діями і заподіяною шкодою;

2) суб'єкт підприємницької діяльності, громадська або державна установа, яка розпоряджається об'єктом, якому було завдано шкоду, може на

час закінчення бойових дій та початку кампанії з відшкодування заподіяної шкоди та відбудови зникнути.

Аналіз економічних проблем відшкодування збитків докільню, заподіяних внаслідок бойових дій, вказує на те, що ефективність такої роботи суттєво обмежується єдиного методологічного підходу до вирішення цієї проблеми. Основним недоліком методів оцінки екологічних збитків та регулювання у цій сфері є відсутність чіткого пріоритету цілей та їх ієрархії при побудові системи управління [4, С. 16].

Найбільш адекватною є позиція вибору у якості об'єкту спрямування коштів на відновлення земельних ділянок всіх видів функціонального призначення, що зайняті відходами виробництва та споживання, забруднені шкідливими речовинами або порушені внаслідок бойових дій. Існує критична позиція, відповідно до якої відновленню підлягають лише ті природні ресурси та об'єкти, які є значимими для економічного життя [1, С. 32]:

1) різноманітність та різноманіття об'єктів, які потребують відновлення, розкиданість по території країни, відсутність ефективних економічних механізмів управління у нових економічних умовах;

2) на даний момент не опрацьована методологія, яка б дозволила проводити градацію всіх об'єктів та земель, які потребують відновлення;

3) різноманітність методів і видів економічної оцінки екологічних збитків та відсутність єдиного методичного підходу. Відсутність у теорії та методології управління природокористуванням єдиних підходів до визначення поняття «накопичена екологічна шкода» і «екологічна шкода внаслідок бойових дій».

Істотною відмінністю макроекономічної оцінки збитків, заподіяних природнім об'єктам в наслідок бойових дій, є облік упущеної вигоди власників таких об'єктів, зокрема, зниження вартості земельних ділянок, компенсація витрат на додаткові заходи щодо захисту будівель, конструкцій від бойових дій та супутніх руйнацій, а також компенсації за втрачені компоненти природного середовища та здоров'я населення. Для обґрунтування економічних моделей оцінки витрат на реалізацію проектів ліквідації слід розробити типізацію таких проектів, що має включати проекти відповідно до ступеня заподіяної шкоди та необхідного обсягу зусиль для відновлення [3, С. 141].

В якості основи можна використовувати наступну градацію:

1) об'єкти, які мають бути повністю ліквідовані за відбудовані наново;

2) об'єкти, які вимагають реконструкції; сюди ж слід віднести земельні ділянки, які вимагають рекультивзації;

3) об'єкти, відновлення яких певним причин має бути відсунуто у часі, і які відповідно потребують коштів на тимчасову консервацію.

В даному випадку методи грошової оцінки проектів мають базуватися на витратному підході і визначати вартість видалення забрудненого шару, рекультивзації земельного ділянки та переробки відходів (уламків, залишків). Основною вимогою до економічних механізмів у проектному підході до управління ліквідацією є забезпечення поділу вартості робіт за проектом.

Також даний підхід враховує можливі витрати на відновлення, які все понесли власники (розпорядники) об'єктів та земельних ділянок.

Таким чином, узагальнюючи вище викладений матеріал, відомості про специфіку роботи попередньої системи збору та розподілу компенсацій, можна виділити наступні елементи, які мають бути обов'язковими для алгоритму надходження і розподілу компенсацій:

1) відмова від принципів «допустимого ризику» та «достатнього відновлення» при розрахунку обсягів, необхідних для відшкодування збитків.;

2) встановлення безпосереднього зв'язку між категоріями «відповідальності» та права розпоряджатися коштами, виділеними на відшкодування збитків;

3) дотримання принципу стимулювання: отримання розпорядником компенсацій не має стати самоціллю чи способом збагачення розпорядника або ж пов'язаних з ним осіб;

4) освоєння компенсацій за заподіяну шкоду має виключати такі дії, як перерозподіл ризиків між потерпілими, а також пов'язаний з ними перерозподіл обсягу компенсацій;

5) виключення «перехресного відшкодування» за часом, джерелами відшкодування та напрямками відшкодування;

6) з огляду на те, що кошти, які будуть надходити в якості компенсації за заподіяну шкоду протягом достатньо тривалого періоду (найбільш ймовірно, на протязі років), їх розподіл між кінцевими отримувачами має відбуватись з огляду на пріоритет тих чи інших об'єктів;

7) важливо враховувати і таку обставину, як неоднакову вартість відновлюваних робіт на подібних за характеристиками об'єктах (і відновленні аналогічних за своїми параметрами територій) в різних регіонах..

Список використаних джерел:

1. Лапін Є.В. Методичні підходи до перерозподілу фінансових ресурсів для компенсації збитків внаслідок надзвичайних ситуацій природного характеру [Текст] / Є.В. Лапін, Ю.П. Скиданенко // Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка. – 2010. – №1. – С. 28-34.

2. Вергелес О.А. Проблеми відшкодування збитків, які були завдані земельним ділянкам внаслідок воєнних дій на території України // The 4 th International scientific and practical conference—Modern research in world sciencel (July 10-12, 2022) SPC—Sci-conf. com. ual, Lviv, Ukraine. 2022. 1161 p.. 2022.

3. Блага А.Б., Мартиненко О.А. Жертви збройного конфлікту в Україні: проблеми компенсації та відшкодування за спричинені збитки // Питання кримінального права, кримінології та кримінально-виконавчого права. – 2019. – №3-2. – С. 135-143.

4. Анісімова А.І. Відшкодування збитків, завданих пошкодженням або знищенням житла внаслідок збройного конфлікту // Підприємництво, господарство і право. – 2020. – №7. – С. 13-17.

*Гелеверя Є. М., к.е.н., доцент
Гнатів А. М., здобувач вищої освіти
Харківський національний університет міського
господарства ім. О.М. Бекетова, м. Харків, Україна*

ОПТИМІЗАЦІЯ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ

Собівартість є важливим показником, який вказує на ефективність роботи підприємства. Якщо підприємство працює економно та якісно використовує власні ресурси, вдосконалює свою техніку, підвищує рівень підготовки робітників, то собівартість продукції буде низькою, а конкурентоспроможність та дохід будуть високими.

Собівартість робіт, послуг – це вартісний вираз витрат підприємства, понесених для надання послуг (сировина, матеріали, паливо, енергія, амортизація основних засобів, інвентар, зарплата працівників, що безпосередньо задіяні в наданні послуг, інші витрати на надання послуг). Склад витрат, які входять до собівартості, визначають за П(С)БО 16 і зважають на галузеві методичні рекомендації з формування собівартості робіт, послуг.

Оптимізація (від латинського *optimum* – найкраще) означає «процес знаходження екстремуму або вибору найкращого варіанта із множини можливих». Отже оптимізація – це дії, або сукупність процесів, які потрібно виконати для досягнення найкращого результату та в найкоротші терміни, тобто вибрати найефективніший варіант серед інших [1]. Оптимізація собівартості продукції сприяє підвищенню конкурентоспроможності підприємства та збільшенню його прибутку, а тому інструменти оптимізації мають бути актуальними та досконалими. Щоб удосконалити ефективність використання всіх ресурсів підприємства, виявити проблеми та знайти вірогідності зниження собівартості продукції, а також для прийняття нових раціональних рішень проводять аналіз витрат – калькуляцію.

Для формування калькуляції витрати повинні бути поділені та оптимізовані за їх цільовим та економічним призначенням, це дозволить розрахувати виробничу та повну собівартості продукції, зробити правильний аналіз та забезпечити цілеспрямоване управління собівартістю. Витрати підприємства можна розділити на прямі (витрати на сировину, амортизація, заробітна плата робітників) та непрямі (орендна плата, енергія, тощо).

Якщо критерій вибору відомий і варіантів небагато, то оптимізаційне рішення може бути знайдено простим перебором та порівнянням усіх варіантів. Однак, часто буває, що рішень можливих варіантів багато і перебір практично стає неможливим. Тоді доводиться формалізувати задачу, скласти її математичну модель та застосовувати спеціальні методи знаходження найкращого рішення [2].

В умовах ринкових відносин, коли ресурси обмежені, виникає питання оптимізації собівартості та економії ресурсів [3]. Задача оптимізації полягає у знаходженні оптимального значення цільової функції на допустимій множині.

Розв'язати оптимізаційну задачу – означає знайти її оптимальне розв'язання. Методами розв'язання оптимізаційних задач є методи математичного програмування.

Список використаних джерел:

1. Вітлінський В.В. Економіко-математичні методи та моделі: оптимізація: навч. посібник. Київ, 2016. 303 с.
2. Григорків В.С. Оптимізаційні методи та моделі: підручник. Чернівці, 2016. 400 с.
3. Економіко-математичне моделювання: навч. посібник. Харків, 2012. 352с.

*Гелеверя Є. М., к.е.н., доцент
Дзюба А. М., здобувач вищої освіти
Харківський національний університет міського
господарства ім. О.М. Бекетова, м. Харків, Україна*

УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЯМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ

В умовах ринку підприємства повинні орієнтувати свою діяльність на задоволення потреб і запитів споживачів, займатися питаннями пошуку і реалізації існуючих та перспективних ринкових можливостей, насамперед – можливостей інноваційного розвитку. А це передбачає зростання ступеня відкритості господарського механізму підприємства, а також ступеня взаємодії з проміжним і зовнішнім середовищем. Відповідно організаційно-економічний механізм підприємства повинен функціонувати в тісній взаємодії з ринковими і регуляторними механізмами. Складність і багатогранність такої взаємодії дозволяє говорити про необхідність формування організаційно-економічного механізму управління інноваційним розвитком підприємств [1].

Для реалізації функцій організаційно-економічного механізму управління інноваційним розвитком у процесі його функціонування як відкритої, динамічної, адаптивної системи, що саморегулюється, самоорганізується і саморозвивається необхідно розробка критеріальної бази і відповідного інструментарію. У процесі функціонування організаційно-економічного механізму управління інноваційним розвитком відбувається розроблення стратегій інноваційного розвитку суб'єкта господарської діяльності, при цьому можливо внесення змін у критеріальну базу і систему інструментів [2, 3].

Слід зазначити, що організаційно-економічний механізм управління інноваційним розвитком є підсистемою традиційного організаційно-економічного механізму підприємства і певним чином реалізується через форми і методи управління всією його господарською діяльністю. Тому їхні елементи (механізми) у частині планування, організації, ціноутворення і

стимулювання стикаються і частково перетинаються, взаємно доповнюючи при цьому один одного [4].

Організаційно-економічний механізм управління інноваційним розвитком повинен орієнтувати діяльність суб'єктів господарювання на цілеспрямований пошук і реалізацію ринкових можливостей інноваційного розвитку, які відкриваються перед ними, що забезпечує їх тривале виживання і розвиток у нестабільному ринковому середовищі відповідно до обраної мети. Тобто він повинен бути одним із основних елементів системи адаптації суб'єктів господарювання до змінних умов зовнішнього середовища, забезпечуючи їх тривале виживання і сталий розвиток.

Список використаних джерел:

1. Ілляшенко С.М. Управління інноваційним розвитком: Навчальний посібник. Київ, 2005. 324 с.
2. Гелеверя Є. М. Управління інноваційним розвитком житлової сфери економіки регіону в умовах децентралізації. Сучасні питання економіки і права, 2015. Вип. 2(10). С. 28 – 34.
3. Бабаєв В. М. Управління міським господарством: теоретичні та прикладні аспекти. Харків, 2004. 204 с.
4. Геєць В. М. Інноваційні перспективи України. Харків : Костанта, 2006. 272 с.

Зубко Т. Л., к.е.н., доцент

*Державний торговельно-економічний університет
м. Київ, Україна*

Краснощок В. В., аспірант

*Запоріжський національний університет
м. Запоріжжя, Україна*

Корж М. В., д.е.н., професор

*Державний торговельно-економічний університет
м. Київ, Україна*

ТОРГОВЕЛЬНЕ ПАРТНЕРСТВО УКРАЇНИ ТА КРАЇН АЗІЇ: МАРКЕТИНГОВИЙ АСПЕКТ

В умовах посилення тенденцій глобалізації та міжнародного стратегічного партнерства відбувається розвиток світової економічної системи, її підсистем різних рівнів (країн, галузей економіки, підприємств). Постала потреба у перегляді та вдосконаленні інтеграційних процесів внутрішнього та міжнародного спрямування. Зростання світової та регіональної конкуренції, загострення суперництва за ринки збуту та ресурсів спричиняють нові виклики, але водночас і можливості для появи нових інтеграційних об'єднань на різних рівнях.

Тривалий період карантину від Covid-19, вторгнення РФ показали, які саме країни стануть нашими партнерами надалі. Більша частина світу (140 серед 184 країн)

підтримують ідею витіснення країни-агресора росії з міжнародного ринку. Відповідно, Україна має можливість «перехопити» певні товаропотоки. Так, за даними Євростату, в росії у 2021 році здебільшого закупували такі товари та послуги:

- паливно-енергетичні товари (267035 млн дол. США);
- метали та вироби з них (51125 млн дол. США);
- машини, обладнання (32631 млн дол. США);
- продукцію хімічної промисловості (37837 млн дол. США);
- деревину і целюлозно-паперові вироби (16985 млн дол. США);
- продовольчі товари та сільськогосподарську сировину (35905 млн дол.США).

Цей перелік порівняно з експортом України незначний, тому майже всі позиції (окрім першої) Україна може забезпечити своїми поставками.

В статті [1] одним з напрямків розвитку зовнішньоторговельної політики визначено стратегічне партнерство з державами позаєвропейського простору.

Країни Східної, Південно-Східної та Південної Азії – це найбільш швидкозростаючий регіон, в якому зосереджено чотири з десяти найбільших економік світу: КНР, Японія, Індія та Південна Корея. У регіоні сконцентровано суттєві інвестиційні ресурси, торговельні потоки, глобальні ланцюги створення доданої вартості та золотовалютні резерви (зокрема в КНР, Японії, Індії) [2].

Одним із напрямів стратегічного партнерства є Азійський мегарегіон, до якого належать Китай, Японія, Республіка Корея та Індія. З цього переліку доброзичливими партнерами для України є Китай та Японія. Китай в останнє десятиріччя є другим торговельним партнером України. Наша країна тісно співпрацює з КНР у сфері сільського господарства, туризму, медицині. Китай закупає у України зернові, м'ясо та м'ясопродукти, для чого запроваджено власну сертифікацію агропродукції України. Розглядаючи торговельні зв'язки з країнами Азії (таблиці 1 і 2) видно, що найбільш взаємовигідним та активним є партнерство з Китаєм та Туреччиною.

Таблиця 1 – Динаміка експорту товарів України до основних країн-партнерів азійського простору (млн дол. США)*

Роки	Індія	Єгипет	Туреччина	Китай	Усього у світі
2010	1426,12	1327,99	3026,67	1316,55	51430,52
2011	2265,30	1335,65	3686,11	2180,03	68394,20
2012	2290,93	2898,30	3685,11	1777,18	68809,81
2013	1974,67	2720,56	3805,54	2726,68	63320,70
2014	1815,85	2862,07	3561,37	2674,13	53901,69
2015	1444,09	2079,78	2771,76	2399,08	38127,15
2016	1903,07	2266,49	2049,06	1832,52	36361,71
2017	2205,66	1831,31	2519,13	2039,33	43264,74
2018	2175,94	1556,94	2352,36	2200,15	47334,99
2019	2024,05	2254,08	2619,02	3593,09	50054,61
2020	1972,10	1618,20	2436,30	7112,72	49212,93
2021	2494,40	1944,60	4142,70	8003,60	68089,30

*відібрано країни з обсягами більше ніж 1 млрд дол. США
Джерело: згруповано за даними ukrstat.gov.ua.

Для поглиблення співробітництва з державами Західної Європи у форматі «Економічного поясу Шовкового шляху» залучення України надає їй перспективи розвитку в науці, техніці, освіті, торгівлі, інфраструктурної системи.

Останніми роками роль Туреччини як політичного, так і економічного партнера України, суттєво зросла. Для цього укладено Угоду про вільну торгівлю, налагоджено співробітництво у воєнно-технічній та оборонно-промисловій сферах, збільшується співпраця в галузях авіакосмосу, аграрній та туризму.

Стратегічним інтересам України відповідає подальше зміцнення та розширення відносин з азіатськими державами та сприйняття (і декларування) азіатського напрямку як важливої складової української зовнішньої політики [3, с.21].

Таблиця 2 – Динаміка імпорту товарів до України з основних країн-партнерів азійського простору(млн дол. США)*

Роки	Туреччина	Китай	Усього у світі
2010	1298,28	4700,39	60739,97
2011	1481,24	6268,33	82608,24
2012	1951,86	7899,64	84658,06
2013	1852,90	7903,23	76986,77
2014	1299,54	5410,95	54428,72
2015	851,74	3770,99	37516,44
2016	1098,55	4687,70	39249,80
2017	1262,53	5648,67	49607,17
2018	1714,30	7608,36	57187,58
2019	2355,45	9204,81	60800,17
2020	2415,00	8305,70	54091,30
2021	3258,20	10972,0	72816,80

*відібрано країни з обсягами більше ніж 1 млрд дол. США

Джерело: згруповано за даними ukrstat.gov.ua.

Аналізуючи динаміку експорту та імпорту з Китаєм та Туреччиною, що наведена на рисунку 1, видно, що це вигідно для України особливо з Китаєм, оскільки створюється позитивне сальдо зовнішньої торгівлі з цими країнами.

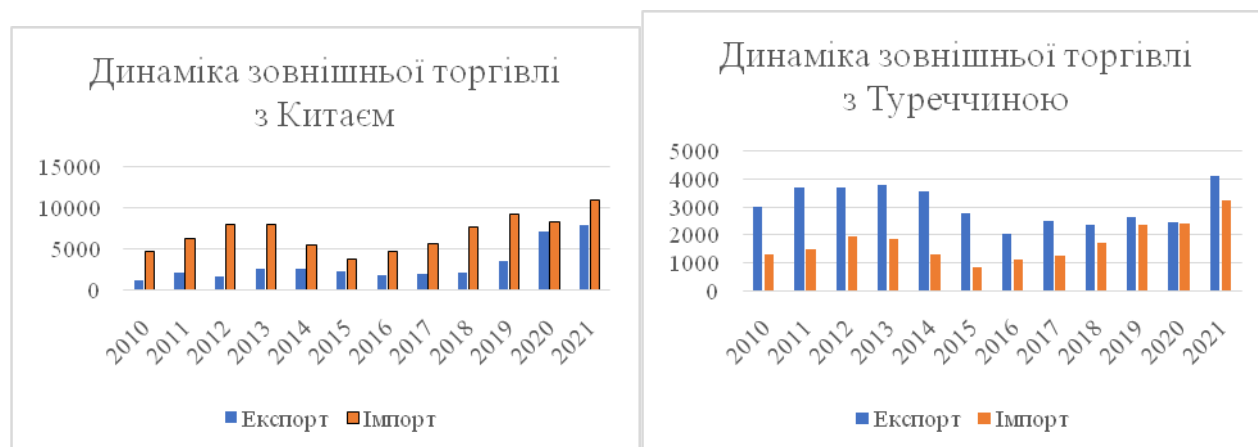

Рисунок 1 – Динаміка зовнішньої торгівлі України з Китаєм та Туреччиною

Головними торговельними партнерами для України в Азії є Китай, Індія, Туреччина (97% площі країни знаходиться в Азії, а 3% в Європі), Індонезія, Саудівська Аравія, Іран, Ірак, Пакистан, Ізраїль. У 2021 році змінилися частки деяких товарних позицій. На азійському ринку найбільшу частку в обсязі імпорту займають такі позиції [1]: 1. Чорні метали – 36,24 %. Протягом останніх п'яти років частка чорних металів у загальному експорті товарів до азійського ринку зростає в 22 рази. 2. Зернові культури – 18,56 %. 3. Руди, шлак і зола – 8,3 % у 2021 р., що майже в 16 разів більше ніж у 2017 р. – 0,54 %. 4. Залишки і відходи харчової промисловості – 4,38 % (у 2021 р.). До цієї групи експорту належать відходи і залишки від виробництва крохмалю, буряковий жом, шрот від сої, соняшнику, ріпаку, льону, відходи пивного виробництва тощо. 5. Жири та олії тваринного або рослинного походження – 3,52 %. Протягом 2017–2020 рр. спостерігалось суттєве зростання цього показника. 6. Насіння і плоди олійних рослин – 3,55 %. Останні чотири групи імпорту збільшилися щонайменше втричі порівняно з 2017 р. Це свідчить про перспективи розширення ринку збуту для аграрної продукції України.

Аналіз торговельних зв'язків України з країнами Азії показав, що протягом 2010-2021 років спостерігається тенденція до збільшення обсягів товарообігу. Перевищення зростання імпорту над зростанням експорту породжує тенденцію до зменшення позитивного торговельного сальдо.

Аналіз товарної структури торгівлі України з основними партнерами свідчить про необхідність посилення уваги до експорту та імпорту високотехнологічних товарів.

Список використаних джерел:

1. Зубко Т.Л. Оцінювання місця України в системі міжнародного бізнесу. *Причорноморські економічні студії*. 2022. 76. 30–38. URL: http://bses.in.ua/journals/2022/76_2022/6.pdf
2. Україна і країни Східної, Південно-Східної та Південної Азії. *Аналітична доповідь*. К.: НІСД, 2021. – 45 с. [Електронний ресурс]. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-03/asia_report_2020_final_sayt-1.pdf
3. Радзієвська С. Україна та країни Азії: торговельно-інтеграційний аспект. *Економіст*. 2013. 11. 21–24.

*Кожухова Т. В., д.е.н., професор
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг, Україна*

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ІНСТИТУЦІОНАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НА ГЛОБАЛЬНОМУ РІВНІ

Посилення глобальної фінансової нестабільності через дерегулювання фінансових ринків, ринків праці, товарів і послуг, що в результаті призвело до накопичення в світовій економіці великих глобальних диспропорцій

(загострення проблем платіжного балансу, збільшення тягаря зовнішньої заборгованості), несумісних з Цілями сталого розвитку, соціально-економічна криза, спричинена COVID-19, російська агресія проти України створили загрозу для своєчасного здійснення Порядку денного сталого розвитку на період до 2030 року. Особливої уваги потребують питання, пов'язані з фінансовою безпекою сталого розвитку, зокрема її інституціональне забезпечення на глобальному рівні.

Виходячи з характеристик елементів загальної фінансової безпеки, сутності глобальної системи фінансування сталого розвитку (як сукупності взаємопов'язаних елементів різних рівнів – суб'єктів (країн, міжнародних фінансових організацій, установ ООН, глобальних фондів), об'єктів за сферами фінансування (соціальна, економічна, виробнича, інфраструктура, продовольча безпека, охорона довкілля тощо) та враховуючи аналіз трактування науковців [1, 2, 3] щодо сутності фінансової безпеки на національному, міжнародному рівнях, під фінансовою безпекою сталого розвитку на глобальному рівні слід розуміти стан глобальної системи фінансування сталого розвитку, що характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатністю забезпечити соціально-економічний розвиток, що передбачає взаємодію економічного зростання, соціального розвитку та захисту довкілля з метою задоволення існуючих потреб, а також майбутніх поколінь населення всіх країн світу.

Загрозою фінансовій безпеці сталого розвитку на глобальному рівні є чинники, які створюють небезпеку фінансовим інтересам сталого розвитку та формують потенціал заподіяння збитків або додаткових втрат у сфері досягнення Цілей сталого розвитку. Вирішенням цих питань займаються установи ООН, міжнародні фінансові інститути, міжнародні організації.

Міжвідомча цільова група ООН з фінансування розвитку (The Inter-Agency Task Force on Financing for Development (IATF)) – цільова група, створена для виконання дій Аддіс-Абебського порядку денного, яка складається з понад 60 установ, програм і відділень ООН, регіональних економічних комісій та інших міжнародних установ. Функції координатора IATF виконує Управління фінансування сталого розвитку Департаменту економічних і соціальних питань ООН, головними учасниками групи є основні інституційні зацікавлені сторони процесу фінансування розвитку – Група Світового банку, МВФ, СОТ, ЮНКТАД та ПРООН. Основними напрямками роботи IATF є: екологічні, соціальні інвестиції та прибуток, дефіцит фінансування торгівлі, узгодження ринків капіталу зі сталим розвитком, фінансування мінімальних рівнів соціального захисту, вплив нових технологій на ринки праці, боротьба з незаконними фінансовими потоками, інвестиції в інфраструктуру та державно-приватні партнерства [4].

Рада з фінансової стабільності (Financial Stability Board (FSB)) – міжнародна організація, метою якої є сприяння міжнародній фінансовій стабільності шляхом виявлення слабких місць в сфері світової фінансової стабільності, здійснення моніторингу, розробки та надання рекомендацій у сфері світової фінансової системи. FSB стала правонаступником Форуму

фінансової стабільності, заснованого в 1999 році міністрами фінансів G7 і керуючими центральними банками. 2009 року Статут FSB було ухвалено главами держав і урядів G20, FSB взяла на себе ключову роль у просуванні реформи міжнародного фінансового регулювання та нагляду. Мандат FSB зокрема охоплює:

оцінювання вразливих місць, що впливають на глобальну фінансову систему, а також своєчасне визначення та перегляд регуляторних, наглядових та пов'язаних з ними дій, необхідних для усунення цих уразливостей та їх наслідків;

сприяння координації та обміну інформацією між органами, відповідальними за фінансову стабільність;

моніторинг і надання консультацій щодо розвитку ринку та його наслідків для регуляторної політики, щодо найкращої практики у дотриманні нормативних стандартів;

проведення спільних стратегічних оглядів міжнародних органів, що встановлюють стандарти, та координація їхньої роботи з розробки відповідної політики, що забезпечує своєчасність, скоординованість, зосередженість на пріоритетах та усунення недоліків;

підтримка планування на випадок надзвичайних ситуацій для транскордонного кризового управління;

співпраця з Міжнародним валютним фондом з раннього попередження ризиків з низьким рівнем ймовірності високих наслідків [5].

Пріоритетними напрямками роботи та новими ініціативами FSB у 2023 році є підтримка глобальної співпраці щодо фінансової стабільності; підвищення стійкості небанківського фінансового посередництва зі збереженням його переваг; покращення транскордонних платежів; використання переваг цифрових інновацій, одночасно стримуючи їх ризики; подолання фінансових ризиків, пов'язаних зі зміною клімату; кібернетична та операційна стійкість [6].

Важливе значення для антикризової та стабілізаційної підтримки країн, зусилля яких спрямовані на досягнення цілей сталого розвитку, відіграє Глобальна мережа фінансової безпеки (Global Financial Safety Net (GFSN)), функція якої є еквівалентною функції міжнародного кредитора останньої інстанції [7]. По відношенню до суверенних урядів GFSN має потрібну мету: забезпечення запобіжного страхування від кризи, забезпечення ліквідності під час кризи, стимулювання проведення розумної макроекономічної політики [8].

Наразі GFSN охоплює 4 елементи, які можуть використовуватися країнами на різних рівнях:

- національні валютні резерви (національний рівень) – накопичення валютних резервів, їх підтримка на рівні загальноприйнятих критеріїв достатності з метою підвищення стійкості фінансової системи та економіки країн до несприятливих подій. Національні валютні резерви відрізняються від інших елементів GFSN тим, що вони не потребують угоди з іншими сторонами і можуть розглядатися як засіб самострахування;

- регіональні механізми фінансування (Regional Financing Arrangements (RFAs) (регіональний рівень) – лінії захисту в GFSN, що допомагають запобігти

та пом'якшити наслідки економічних та фінансових криз. RFAs – механізми або угоди, за допомогою яких групи країн взаємно зобов'язуються фінансово підтримувати країни, які зазнають фінансових труднощів у своїх регіонах (наприклад, Європейський стабілізаційний механізм (European Stability Mechanism (ESM)) [9], Арабський валютний фонд (Arab Monetary Fund (AMF)) [10], Латиноамериканський резервний фонд (FLAR) [11], Чіангмайська багатостороння ініціатива (Chiang Mai Initiative Multilateralisation (CMIM)) [12], Євразійський фонд стабілізації та розвитку (The Eurasian Fund for Stabilization and Development (EFSD)) тощо);

своп-лінії центральних банків, укладені на двосторонньому рівні (міжнародний рівень) – використання свопів центральними банками для отримання короткострокового доступу до ліквідності в іноземній валюті в обмін на його національну валюту з метою збільшення резервів і надання позик вітчизняним банкам і корпораціям.;

фінансування через МВФ (глобальний рівень) – традиційно центральний елемент GFSN, який має тривалий досвід у вирішенні криз за допомогою різноманітних інструментів та ефективної технології кредитування. МВФ відіграє особливу роль у загальному функціонуванні GFSN, оскільки головною метою МВФ є забезпечення стабільності міжнародної валютної системи.

Таким чином, вирішенню проблем фінансової безпеки сталого розвитку, сприянню міжнародної фінансової стабільності, підтримці глобальної співпраці країн, зусилля яких спрямовані на досягнення цілей сталого розвитку, присвячена діяльність Міжвідомчої цільової групи ООН з фінансування розвитку, Ради з фінансової стабільності, Глобальної мережі фінансової безпеки, які мають узгоджені цілі в досягненні Порядку денного сталого розвитку на період до 2030 року та здійснюють заходи, що можуть використовуватися країнами на різних рівнях.

Список використаних джерел:

1. Бригинець О.О. (2017) Правове забезпечення фінансової безпеки України. Available at: <https://www.nusta.edu.ua/wp-content/uploads/2017/06/Дисертація-на-здобуття-наукового-ступеня-доктора-юридичних-наук-Бригінця-Олександра-Олексійовича.pdf>
2. Дмитриев Є.Є. (2014) Міжнародна фінансова безпека в контексті глобалізації. Available at: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=pprbsu_2014_40_12].
3. Ситник Н.С., Стефанків Б.О. (2015) Фінансові аспекти складників економічної безпеки держави. Available at: <https://financial.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/10/29.pdf>
4. About the IAF. Available at: <https://developmentfinance.un.org/about-iatf>
5. Mandate of the FSB. Available at: <https://www.fsb.org/about/#mandate>
6. FSB Work Programme for 2023 <https://www.fsb.org/2023/03/fsb-work-programme-for-2023/>

7. Beatrice Scheubel, Livio Stracca (2016) What we really know about the global financial safety net. Available at: <https://voxeu.org/article/what-we-really-know-about-global-financial-safety-net>

8. What exactly is the Global Financial Safety Net (GFSN)? Available at: <https://www.esm.europa.eu/content/what-exactly-global-financial-safety-net-gfsn>

9. European Stability Mechanism (ESM). Available at: <https://www.esm.europa.eu>

10. Arab Monetary Fund (AMF). Available at: <https://www.amf.org.ae/en>

11. Латиноамериканський резервний фонд (FLAR). Available at: <https://flar.com/en>

12. Chiang Mai Initiative Multilateralisation (CMIM). Available at: <https://aric.adb.org/initiative/chiang-mai-initiative>

Лоцікас М. С., здобувач вищої освіти

Бондаренко О. О., к.е.н., доцент

*Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського
м. Кривий Ріг, Україна*

МЕНЕДЖМЕНТ-СТРАТЕГІЇ ВИХОДУ З КРИЗОВОГО СТАНУ В ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД ДЛЯ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Значна увага до стратегічних аспектів управління розвитком підприємств є характерною рисою сучасного менеджменту. Це пов'язано з тим, що відсутність розробленої стратегії гальмує розвиток компаній. Поняття стратегії займає значне місце в теорії стратегічного управління [1].

В свою чергу, ефективність цього процесу забезпечується реалізацією всіх його складових, що в комплексі дозволяє підприємству реалізувати свій потенціал на найвищому рівні та знайти виходи зі складних ситуацій, які постають перед ним особливо в умовах підвищеного ризику, що є актуальним на сучасному етапі розвитку світової і вітчизняної економіки.

Аналіз ринку та конкурентного середовища може допомогти підприємству вийти з кризового стану. Комплексне дослідження ринку відображає всі аспекти економічних умов, в яких працює підприємство. Цей вид дослідження є найбільш цінним, що застосовується для управління бізнесом, оскільки на ринок діють постійні і тимчасові чинники, такі як:

- макроекономічні умови в країні;
- міжнародна ситуація в регіоні і світі в цілому;
- кон'юнктура попиту і пропозиції на товари і ресурси для їх виготовлення;
- споживчі тренди і переваги;
- діяльність конкуруючих ринкових гравців;
- зовнішня і внутрішня інвестиційна активність;

- форс-мажорні обставини: стихійні лиха, вірусні пандемії, техногенні аварії та інші, завдяки чому складові ринкового середовища перебувають у стані перманентної зміни [2].

Інноваційні методи та технології можуть допомогти підприємствам вийти з кризи, оскільки вони дозволяють зменшити витрати на виробництво, покращити якість продукції та збільшити продуктивність.

Також збереження фінансової стабільності та ліквідності є важливим для малого підприємства, оскільки це дозволяє йому виходити з кризових ситуацій, тому ефективне планування та управління фінансовими ресурсами є необхідним елементом менеджмент-стратегій виходу з кризового стану [3].

Маркетингова стратегія може допомогти підприємству вийти з кризи, оскільки вона є дорожньою картою для розвитку бізнесу та розкриває конкретні кроки до збільшення прибутку. Вона може бути покроковою інструкцією у розвитку бізнесу, спрямовану на його масштабування і реалізацію комерційних планів.

Також маркетингова стратегія допомагає залучити нових клієнтів, що призводить до збільшення продажів і, відповідно, до подолання кризи. Найчастіше для просування проєкту використовують:

- лендінги;
- контекст;
- SEO просування;
- контент-маркетинг;
- email-маркетинг;
- соцмережі [4].

І нарешті, задля ефективної реалізації будь-якої менеджмент-стратегії, потрібна команда. Команда з професіоналів може впливати на реалізацію менеджмент-стратегії підприємства через свої знання та навички. Наприклад, крос-культурний менеджмент може впливати на внутрішньокорпоративні процеси, такі як спілкування, ухвалення рішень, кар'єри, соціалізації, виробництва і т.д.

Тому кадрова стратегія може якісно доповнювати менеджмент-стратегію виходу з кризового стану. Найважливішою умовою впровадження стратегічних змін є зацікавленість всіх категорій персоналу в досягненні стратегічних орієнтирів. В нестабільних економіках нерідко доводиться використовувати стратегії виживання, стабілізації, обмеженого зростання [1].

Отже, підвищення економічного зросту підприємства та ефективність його розвитку при виході на міжнародні ринки господарювання неможливі без реалізації функцій управління, які розв'язують комплекс задач стратегічного управління.

Список використаних джерел:

1. Вешко О.В. Крос-культурний менеджмент як важлива складова реалізації стратегії розвитку підприємств. *Вісник Хмельницького національного*

університету. 2017, № 5. URL: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/pdfbase/2017/2017_5/jrn/pdf/11.pdf

2. Pro-consulting. Комплексне дослідження ринку: інформації багато не буває. URL: <https://pro-consulting.ua/ua/pressroom/kompleksnoe-issledovanie-rynka-informacii-mnogo-ne-byvaet>

3. Нестерова Ю.О. Підходи до формування конкурентної стратегії підприємства. *Розвиток європейського простору очима молоді: економічні, соціальні та правові аспекти. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції докторантів, молодих учених та студентів*: [Електронне наукове видання], м. Харків, 17 травня 2019 р. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2019. Url: <https://cdn.hneu.edu.ua/rozvitok19/thesis02-44.html>

4. Тихонюк Н., Міщенко С. Як скласти маркетингову стратегію. Elit-Blog. URL: <https://elit-web.ua/ua/blog/kak-sostavit-marketingovuyu-strategiyu>

*Матях В. Д., здобувач вищої освіти
Науковий керівник: Федотова Т. А., к.е.н., доцент
Донецький національний університет економіки і торгівлі імені
Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг, Україна*

СТАН ТА ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ВЕЛИКОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Розвиток великого бізнесу є однією з основних складових економічного розвитку будь-якої країни. Україна має великий потенціал для розвитку великого бізнесу в різних секторах економіки, наприклад, таких як інформаційні технології, агропромислова галузь та туризм.

Проте на сьогоднішній день в Україні існують певні проблеми, які обмежують розвиток бізнесу, такі як високий рівень корупції, низький рівень правової культури та бюрократичні перешкоди.

З метою покращення стану та сприяння розвитку великого бізнесу в Україні, уряд країни веде активну роботу з впровадження реформ та створення сприятливих умов для підприємницької діяльності.

Стан розвитку великого бізнесу в Україні, а також його показники у порівнянні з іншими видами суб'єктів підприємництва за період 2010-2021 рр. представлені в табл. 1.

За даними таблиці 1 можна визначити, що великі підприємства займають 0,2 % від загальної кількості підприємств в Україні, що свідчить про високу конкуренцію на ринку.

Але слід зазначити, що в період 2014-2020 рр. відбулося зменшення великих підприємств на 0,1%.

Дана тенденція пояснюється військовими діями на територіях Донецької та Луганської областей та окупацією АР Криму, що змусило припинити діяльність значної кількості підприємств та розірвало територіальні міжгосподарські зв'язки у крупних компаній.

Показник обсягу реалізованої продукції демонструє, що великі підприємства за аналізований період виготовляють третину всієї продукції різних галузей, яка становить більш ніж 36 % від загального обсягу всіх підприємств.

Таблиця 1 – Динаміка основних показників суб'єктів підприємництва в Україні за період 2010-2021 рр.

Рік	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Кількість діючих підприємств, одиниць												
великі підприємства	586	659	698	659	497	423	383	399	446	518	512	610
середні підприємства	20983	20753	20189	18859	15906	15203	14832	14937	16057	17751	17602	17502
малі підприємства	357241	354283	344048	373809	324598	327814	291154	322920	339374	362328	355708	352722
ВСЬОГО	378810	375695	364935	393327	341001	343440	306369	338256	355877	380597	373822	370834
Частка великих підприємств, %	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2
Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств, млн. грн.												
великі підприємства	1401596,8	1775829,0	1761086,0	1717391,3	1742507,9	2053189,5	2391454,3	2929516,6	3515839,5	3631415,3	3626388,0	5140366,8
середні підприємства	1396364,3	1607628,0	1769430,2	1662565,2	1723151,5	2168764,8	2668695,7	3296417,9	3924059,6	4168439,4	4359362,1	5900055,0
малі підприємства	568267,1	607782,4	672653,4	670258,5	705000,5	937112,8	1177385,2	1482000,7	1766150,4	1839875,9	2064120,7	2576371,4
ВСЬОГО	3366228,3	3991239,4	4203169,6	4050215,0	4170659,9	5159067,1	6237535,2	7707935,2	9206049,5	9639730,6	10049870,8	13616793,2
Частка великих підприємств, %	41,6	44,5	41,9	42,4	41,8	39,8	38,3	38,0	38,2	37,7	36,1	37,8
Чистий прибуток (збиток) підприємств, млн.грн.												
великі підприємства	2825,0	5914,7	15203,6	8148,9	-204546,2	-152552,4	46850,0	119619,7	136777,0	187379,5	27632,6	443849,1
середні підприємства	30742,6	19244,5	34612,0	-1567,8	-206223,2	-102769,2	15061,8	70105,0	119659,9	246950,1	65951,7	279405,7
малі підприємства	-19661,4	-10593,6	-14748,3	-29420,9	-179297,5	-118194,4	-32206,8	-20971,9	31868,6	89449,4	-25529,4	162021,7
ВСЬОГО	13906,1	67797,9	35067,3	-22839,7	-590066,9	-373516,0	29705,0	168752,8	288305,5	523779,0	68054,9	885276,5
Частка великих підприємств, %	20,3	8,7	43,4	-35,7	34,7	40,8	157,7	70,9	47,4	35,8	40,6	50,1

Джерело: складено автором на основі [1]

Найбільша частка реалізованої продукції припадає на 2011 рік (44,5 % або 1775829,0 млн. грн.), а найменша прослідковується в 2020 році (36,1 % або 3626388,0 тис. грн.).

За показником чистого прибутку великі підприємства демонструють коливання, що свідчить про економічну нестабільність в країні, високі податки, розвиток експортних операцій та значну конкуренцію на ринку.

Найбільші збитки великі підприємства мають в 2014-2015 рр., що пояснюється початком військової агресії на території проведення АТО, але вже з 2016 року підприємства виходять на прибутковий рівень розвитку, що свідчить про відновлення розірваних міжгосподарських зв'язків та переведення роботи частини підприємств на безпечні та підконтрольні території.

Розвиток великого бізнесу в Україні визначається низкою факторів, які впливають на економічне середовище та підприємницьку діяльність в країні. До найважливіших з них можна віднести такі [2, 3]:

- Корупція та недостатній рівень правової культури. В Україні проблема корупції є дуже актуальною та впливає на всі сфери життя країни, включаючи бізнес. Часті випадки корупції та низький рівень правової культури можуть стати перешкодою для ведення бізнесу та зменшити інтерес інвесторів до України.

- Бюрократія та високі податки. В Україні високий рівень бюрократії та податкового тягара, що становить додаткові витрати для підприємств та може знизити їх конкурентоспроможність.

- Високий рівень економічної нестабільності. Україна відома своєю економічною нестабільністю, яка може негативно впливає на розвиток бізнесу та інвестиційну активність, і значно посилялися з початком військової агресії, а потім військових дій.

- Висока конкуренція. Україна має високий рівень конкуренції в різних секторах економіки, що може знизити прибутковість підприємств та позитивно вплинути на їх конкурентоспроможність та інноваційність.

Розвиток великого бізнесу в Україні до військового стану мав певні позитивні тенденції: налагоджена експортна діяльність, тенденція збільшення обсягів інвестицій, розвиток корпоративної культури та інфраструктури, а також зростання інтересу до України з боку іноземних інвесторів.

Однак, разом з тим існували і негативні тенденції, такі як висока концентрація власності в руках великих бізнес-структур, недостатнє розуміння важливості соціальної відповідальності власників та менеджменту, а також відсутність ефективних механізмів захисту прав споживачів та інших зацікавлених сторін.

З початком військових дій розвиток великого бізнесу значно загальмувався, зросла збитковість підприємств.

Важливим кроком у напрямку покращення умов для розвитку великого бізнесу в Україні є забезпечення ефективного регулювання діяльності великих корпорацій, підвищення рівня соціальної відповідальності бізнес-структур, розвиток інноваційних технологій та забезпечення доступу до інвестицій для малого та середнього бізнесу, і звісно ж припинення бойових дій на території України.

Такі заходи дозволять забезпечити більш справедливу конкуренцію на ринку, покращити рівень життя населення та забезпечити сталий розвиток економіки країни. До того ж великому бізнесу відводиться головна роль у післявоєнному відновленню країни.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 15.04.2023).

2. Причепя І.В. Проблеми конкурентоспроможного розвитку підприємництва в Україні за сучасних умов. Розвиток підприємництва в Україні : теорія, методологія та практика: колективна монографія. Під ред. проф. Непочатенко. Умань. 2017. 244 с.

3. Кіндрацька Г.І., Кулиняк Ю.І. Стан і тенденції розвитку великих, середніх та малих підприємств реального сектору економіки України: порівняльний аналіз динаміки. *Проблеми економіки та управління*: Збірник наукових праць. Національний університет «Львівська політехніка». Львів., 2015. Вип. 815. С. 51–62.

*Михайлова К. В., асистент
Харківський національний університет міського
господарства ім. О.М.Бекетова
м. Харків, Україна*

ЗАСТОСУВАННЯ ЦИФРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ В РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНИХ ПРОЄКТІВ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ МІСТ

Місто як складна соціально-економічна система, яка характеризується різноманітністю не тільки процесів, що забезпечують його життєдіяльність, але і формує складний багатогранний соціум, потребує сучасних інструментів, які дозволяють вирішувати соціальні питання, ефективно реалізовувати соціальні проекти, забезпечувати моніторинг їх впровадження, а також активне залучення бізнесу, громадських організацій, усіх мешканців до їх реалізації. Активні процеси цифровізації суспільного життя, впровадження цифрових технологій в усі сфери життєдіяльності міста, підвищення рівня цифрових компетенцій населення, зокрема активне зростання їх рівня серед усіх груп міських мешканців, створює значні можливості використання цифрових інструментів в реалізації соціальних проектів в містах.

Перспективи використання фандрейзинг, краудсорсингу і його фінансового різновиду – краудфандингу, як інструментів залучення широкого кола верств населення до благодійних проектів, участі в громадському та політичному житті вже в значній мірі досліджені [1-4]. Все більшого застосування дані технології знаходять в сфері інноваційної діяльності та стартапів. Досвід застосування фандрейзинг, краудсорсингу і краудфандингу, можливості їх ефективної реалізації на базі цифрових платформ розкриває вагомі можливості їх застосування для вирішення соціальних проблем сучасного міста та реалізації соціально значущих соціальних ініціатив.

Фандрейзинг визначають як процес залучення матеріальних ресурсів, необхідних для реалізації соціальних ініціатив або як систему взаємозалежних заходів, спрямованих на залучення фінансів для вирішення соціальних проблем [1, С. 207]. В сучасних містах розвиток фандрейзингу може виступати ініціативою як муніципальних органів влади, так і приватної ініціативи. Розповсюдженою формою реалізації є створення благодійних фондів, діяльність яких спрямовується на розвиток та підтримку певних соціальних ініціатив. Прикладом може слугувати досвід лікарень країн ЄС та США, на базі яких створюються фандрейзингові структури, які займаються пошуком і залученням на благодійних засадах коштів для функціонування лікарень, надання медичних послуг незахищеним верстам населення, розвитку дослідницької бази, що стало максимально актуально під час пандемії. Формування таких фондів можливо різними шляхами: прямі благодійні внески, купівля товарів, від продажу яких певна частина відраховується на благодійність, участь в благодійних акціях тощо. Актуальним напрямом реалізації фандрейзингу в сучасних містах, у тому числі України, може стати

утримання міських парків, фінансування і створення умов в міських зоопарках, організація харчування для похилих людей та багато інших.

Ефективним механізмом залучення коштів для спільного фінансування соціальних проєктів є такий вид краудсорсингу як краудфандинг. Визначимо напрями розвитку даних технологій в сучасному технологічному місті. Краудсорсинг – як технологія спільної розробки і залучення широкого кола користувачів до створення продукції актуальна для відбору, розробки міських проєктів, пошуку шляхів вирішення. Реалізація можливостей краудсорсингу потребує впровадження відповідної крауд-платформи, яка буде спрямована на залучення мешканців міста до розробки соціальних міських проєктів, їх обговорення, визначення найбільш актуальних, що неможливо без залучення органів муніципальної влади та/або громадських організацій. Міські соціальні проєкти, які знаходять підтримку, конкретизацію щодо реалізації стикаються з декількома проблемними питаннями: чітке визначення їх виконавця, розподіл їх повноважень та ступеню відповідальності за їх реалізацію, впровадження процедур громадського моніторингу, ролі органів місцевої влади в таких проєктах, нормативного врегулювання.

Наступним етапом виступає процес акумулювання коштів, бажаючих підтримати відібрані соціальні проєкти в міста. Таким інструментом може стати впровадження фінансового різновиду краудсорсингових платформ – краудфандингу. Технологія краудфандингу спрямована на акумулювання коштів для реалізації проєктів за рахунок добровільних внесків, що може стати перспективи інструментом фінансування міських соціальних проєктів.

Отже, розвиток процесів цифровізації відкриває нові можливості відбору, розробки і вирішення питань реалізації соціальних проєктів в містах. Усвідомлення міста його мешканцями як «свого» середовища, підвищення довіри до місцевої влади та громадських фондів і громадських організацій в містах створюють передумови для їх подальшого впровадження.

Список використаних джерел:

1. Глєбова А. О. Сучасні теоретичні та практичні аспекти процесу організації фінансування соціально важливих проєктів на основі фандрейзингу. Проблеми економіки. 2013. № 4. С. 206-211.
2. Строгаль М. О. Благодійність і фандрейзинг: зарубіжний досвід. Культура України. 2016. № 52. С. 46-54.
3. Нікітенко Л. О. Використання краудсорсингових технологій в публічному управлінні містом. Політичне життя. 2021. № 3. С. 36-41
- Наумкіна С. М., Нерубашенко І. А. Краудсорсинг як сучасна модель діалогової взаємодії в суспільстві. Політтікус. Вип. 2. С. 70-74.
4. Цифрові фінанси: тенденції розвитку краудфандингових платформ. Інвестиції: практика та досвід. 2019. №24. С. 125-128.
5. Летуновська Н.Є. Зарубіжний та вітчизняний досвід участі підприємств у розвитку соціальної інфраструктури регіону. Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки. 2013. № 3(19). С. 43-49.

ДИЗАЙН-МИСЛЕННЯ В РЕАЛІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ МІСТ

Підходи дизайн-мислення все активніше заявляють про свої ефективність використання у вирішенні проблемних питань пошуку інноваційних підходів в усіх сферах діяльності, в яких важливим є врахування бачення впровадження нововведень з точки зору потенційного користувача.

Еволюція розвитку дизайн-мислення починається з перших спроб його застосування в сфері архітектури і поступово еволюціонує до сучасним використанням даної технології в різних сферах економіки [1, С. 54]. Л. О. Лігоненко визначає дизайн-мислення (дизайн-менеджмент) як новий підхід до стратегії, організаційної та бізнес-моделі компаній, що, спираючись на методології та інструментарій дизайн-мислення, забезпечує врахування вподобань споживача та передбачає його активну участь у процесах пошуку та впровадження інноваційних рішень [2, С. 66]. В публічному управлінні дизайн-мислення не опирається на припущення, лише фактичні потреби користувачів публічних послуг з обов'язковою деталізацією потреб, побажань користувачів, недоліки та неприємності, які траплялись до впровадження послуги, що значно розширює його перспективи застосування [3, С. 3]. Певний потенціал дизайн-мислення продемонстрував у вирішенні завдання планування міст, пошуку архітектурних рішень, розвитку міського будівництва [4]. Отже, на думку Ситник Н. І., дизайн-мислення як новий перспективний напрям дослідження, який заслуговує на увагу. Однак, при його визначенні, окресленні та обґрунтуванні технології застосування залишається значне коло дискусійним питання щодо меж застосування [5, С. 44].

При впровадженні інновацій в сфері життєдіяльності міста базовими критеріями виступають:

1. доцільність та ефективність інновацій з точки зору конкретного суб'єкта інфраструктури міста, органів публічного управління, бізнесу;
2. доцільність та соціальна ефективність інновацій, підвищення якості життя в містах та якості міського середовища з точки зору сприйняття їх мешканцями.

Відповідність потенційних міських інновацій за двома критеріями, що визначена, забезпечує найбільшу ефективність їх впровадження з позицій довгострокового сталого розвитку міст. Вихідною точкою застосування дизайн-мислення є визначення проблемного питання, яке в подальшому розкривається застосуванням інструментарію дизайн-мислення.

Визначення напрямів впровадження інновацій конкретними підприємствами та організаціями в містах, виходячи із їх інноваційного потенціалу та стратегій розвитку, окреслює перелік доцільних інноваційних

проектів. Але постає питання, чи будуть вони успішними і як їх будуть сприймати мешканці міста, і, головне, чи в межах загальної стратегії розвитку міст вирішують вони питання сталого розвитку міста як складної системи. Відповідь на дане питання дає оцінювання відібраних перспективних інновацій за другим критерієм, врахування сприйняття і позицій міських мешканців, виявлення їх потреб.

Дискусійним питанням залишається питання де саме починається пошук інноваційного рішення. Підхід, який розглянуто, відповідає класичному підходу до впровадження інновацій: потреби, можливості і доцільність з точки зору підприємства з подальшим відбором і доопрацюванням із використанням інструментарію дизайн-мислення, що забезпечує врахування потреб споживачів.

Однак, трансформації розуміння інновацій і міському розвитку виводить на перший план підхід, який є для класичного дизайн-мислення: визначення потреб користувачів на основі базових інструментів дизайн-мислення – співчуття та емпатії, окреслення перспективних напрямів задоволення даних потреб і співвіднесення їх зі стратегією розвитку конкретного суб'єкта господарювання або органів публічного управління.

Місцеві органи влади можуть визначити застосування блокчейну як перспективну інновацію в формуванні баз нерухомості, а потім довести до зручного для користувача вигляду, працюючи з його сприйняттям такого проекту, або почати з користувача, з'ясувавши його потреби, складності щодо формування такої бази і запропонувати, можливо, інший варіант інноваційного вирішення.

Отже, протягом останніх років дизайн мислення як методологія демонструє вагомий потенціал не тільки в діяльності бізнес-структур, соціальних проєктах, але у формуванні якісного міського середовища, яке забезпечує високу якість життя у містах. Врахування сприйняття інновацій користувачами, яким виступають мешканці міст, формує умови легкої адаптації до них і перспективи впровадження, що зумовлює доцільність використання підходу дизайн мислення для забезпечення сталого розвитку.

Список використаних джерел:

1. Захарченко Н. В. Перспективи розвитку дизайн-мислення в управлінні бізнесом та інноваціями. Академічний погляд. 2022. № 1. С. 53-62.
2. Лігоненко Л. О. Дизайн-менеджмент як методологія пошуку та впровадження інновацій. Академічний огляд. 2020. № 2. С. 64-76.
3. Вішка І. С. Особливості застосування дизайн-мислення в публічному управлінні. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. 2022. № 4. С. 1-7.
4. Пушкар Т. А., Соболева Г. Г. Трансформація підходу до оцінки інноваційних рішень в будівництві. Інфраструктура ринку. 2022. Вип. 69. С. 150-155. URL: <http://www.market-infr.od.ua/uk/68-2022>
5. Ситник Н. І. Дизайн-мислення: концептуальні засади, переваги й обмеження. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2021. Вип. 44. С. 43-48.

*Слободянюк Н. О., д.е.н., професор
Донецький національний університет
економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг, Україна*

ВПЛИВ ВОЄННИХ ДІЙ НА ФІНАНСОВУ БЕЗПЕКУ ДОМОГОСПОДАРСТВ УКРАЇНИ

В умовах посиленої дії негативних чинників різної етіології на фінансову стійкість домогосподарств актуальним постає науково-теоретичне обґрунтування основ фінансової безпеки як складової економічної безпеки щодо забезпечення захищеності фінансових відносин домогосподарств та наявності достатнього обсягу фінансових ресурсів задля виконання відповідних обов'язків. Актуальність обраної теми дослідження пояснюється необхідністю оцінки впливу воєнних дій на території України на фінансову безпеку домогосподарств, що зумовило не тільки занепад розвитку національної економіки, підвищення напруженості в суспільстві, активізацію міграційних процесів, але є стало індикатором значного зниження безпосередньо фінансової безпеки домогосподарств, погіршення рівня їх фінансової стійкості та платоспроможності через загострення низки соціально-економічних проблем: зниження реальної заробітної плати; зростання рівня інфляції; девальвація національної валюти; зниження купівельної спроможності домогосподарств; безробіття тощо.

Окремі питання щодо науково-методичних основ фінансової безпеки та формування відповідних механізмів підвищення ефективності управління фінансовою безпекою домогосподарств досліджено в наукових працях З.С. Варналія, О. І. Барановського, Ю.М. Воробйова, М.В. Чабаненко, Т. О. Кізими, С. Б. Єгоричевої та ін. Проте подальшого розвитку потребують теоретичні питання щодо оцінки впливу дії різних чинників на фінансову безпеку домогосподарства, особливо в умовах дії воєнного стану.

Загальновідомо, що виокремлюють чотири групи чинників впливу на фінанси домогосподарств: політичні (формують довіру до державних фінансових інститутів), економічні (цінова політика, податково-бюджетна політика держави), соціальні (охорона здоров'я, освіта, рівень безробіття, система соціального забезпечення) та демографічні (рівні народжуваності та смертності). Такі чинники прямо впливають на рівень фінансової безпеки домогосподарств, що виражається в змінах: доходів та витрат, фінансової стійкості, автономності, співвідношенні реальної та номінальної заробітної плати, співвідношенні середньої заробітної плати до прожиткового мінімуму, частки споживчих витрат у загальному обсязі доходів, інвестиційних можливостях домогосподарства та його схильностей до заощадження [1,2]. В умовах воєнного стану оцінку фінансової безпеки домогосподарств необхідно виконувати в кореляції з оцінкою фінансової безпеки держави через економічну природу виникнення домогосподарств як носія фінансових відношень у суспільному виробництві та каталізатора розповсюдження кризових станів.

Охарактеризуємо зміни в деяких чинниках впливу на фінансову безпеку домогосподарств.

Так, відповідно до статистичних даних протягом 2019-2021 рр. спостерігалось щорічне зниження кількості домогосподарств: в 2021 р. відносно 2020 р. на 106,2 тис. осіб, а в 2020 р. відносно 2019 р. – на 97,4 тис. осіб., що є негативною тенденцією [3]. Внаслідок збройного конфлікту після 24 лютого 2022 року значна кількість громадян емігрували за кордон, що підтверджується даними Міністерства закордонних справ: станом на 01 лютого 2023 року загальна кількість мігрантів склала майже 8 млн. осіб (дорослих 74%), що потенційно є загрозою для національної економіки, оскільки саме домогосподарство виступає носієм робочої сили та генерує приріст національного доходу, приймає участь у розподілі та споживанні ВВП.

Оскільки ключовим чинником, на наш погляд, який впливає на фінансову безпеку, є доходи домогосподарств (найбільша частина яких формується у вигляді трудових доходів) науковий інтерес викликає діагностика стану й розвитку мікро-, малих та середніх підприємства (ММСП) в період збройного конфлікту на території України. За даними аналітичного звіту [4] станом на квітень 2022 р. 50% ММСП працювали на 10-60% потужності довоєнного рівня, що свідчить про проблеми безпеки ведення бізнесу, не достатній обсяг ресурсів для забезпечення підприємницького циклу роботи, а також відтік робочої сили, подекуди скорочення персоналу, дисбаланс між попитом та пропозицією на сукупні блага через масове переміщення людей, відтак це в сукупності мало вплив на показники наповнюваності бюджету податковими надходженнями зокрема.

Через війну порушено ланцюги постачань, відбулося зниження купівельної спроможності та рівня доходів домогосподарств, обмежений доступ до фінансових ресурсів, відсутність доступності кредитних ресурсів для фінансування робочого капіталу підприємства, що посилює негативний вплив на фінансову безпеку домогосподарства та змушує їх скорочувати споживання товарів та послуг, заощаджувати кошти.

За даними 2020 року саме ММСП становили приблизно 99,9% суб'єктів господарювання у країні, а зайнятість на таких підприємствах склала 73% , що підтверджує соціальну значимість таких підприємницьких структур. Так, у 2020 році на підприємствах областей, що були звільнені від російської окупації (Дніпропетровська, Житомирська, Київська, Миколаївська, Сумська, Чернігівська області та місто Київ) було «працевлаштовано майже 3,3 млн осіб, з них 65 відсотків – у ММСП. Підприємства області забезпечували 6 367,3 млрд грн (236,2 млрд доларів США) валових продажів, при цьому 61 відсоток вносили ММСП» [4].

Станом на квітень 2022 р. частка звільнених працівників склала 33%, 42% співробітників МСП отримали знижену заробітну плату, а «кожен третій працівник був відправлений у оплачувану/неоплачувану або частково оплачувану відпустку. Загальна кількість співробітників МСП, які були звільнені з початку війни, оцінюється в 1,2 млн осіб» [4].

Отже, через воєнні дії багато родин втратили житло, роботу, споживча купівельна спроможність українців значно знизилася, витрати здійснювалися виключно на товари першої необхідності, посилилася нерівність розподілу загальних доходів між населенням – це вплинуло на фінансову стійкість та якість життя домогосподарств.

Для порівняння «індекс Джині по загальних доходах населення знизився з 0,247 у 2020р. до 0,244 у 2021р. Співвідношення мінімального рівня загальних доходів серед найбільш забезпечених 10% населення до максимального рівня серед найменш забезпечених 10% населення збільшилося по Україні (з 2,9 до 3 разів) та серед мешканців сіл (з 2,7 до 2,9 разів), а серед міських жителів не змінилося (2,9 разів). Найбільш заможні 20% населення у 2021р. отримували 35% усіх загальних доходів (у попередньому періоді – 36%)» [3].

Негативно впливають на стан фінансової безпеки домогосподарств інші чинники: високий рівень безробіття (залишається вище природного та становить 26%); падіння народжуваності та зростання смертності («за 9 місяців повномасштабної війни РФ у 2022 році в Україні зареєстровано 152 тисячі пологів, ця кількість зменшилася на 36 тисяч порівняно з таким самим періодом 2021 року» [3]); зростання майнового розшарування населення внаслідок зниження середньої заробітної плати через посилення інфляційних процесів; недосконалість системи соціального забезпечення населення (в умовах воєнного стану завдяки макрофінансовій допомозі ЄС та США держава щомісяця в повному обсязі здійснює фінансування зарплат, пенсій, медичних виплат, соціальних виплат); цінова політика (прогнозується зростання цін на 30% протягом 2023 р., інфляція перевищить 30%, зростання курсу долара по відношенню до гривні на 25%) тощо.

Отже, розглянуті чинники негативного впливу на фінансову безпеку домогосподарств та оцінка їх стану внаслідок воєнних дій зумовлює обґрунтування подальших напрямів дослідження – здійснення аналітичної оцінки впливу кожного такого чинника та розрахунок інтегрального показника фінансової безпеки домогосподарств України.

Список використаних джерел:

1. Пшик Б.І. Фінансова безпека домогосподарств в Україні: сучасні проблеми та механізм забезпечення: монографія. Львів: СПОЛОМ, 2020. 138 с.
2. Коцюрубенко Г.М. Оцінювання фінансової безпеки домогосподарств: методичний та аналітичний аспекти. Економіка та суспільство. 2021. № 25/21 URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/269/257> (дата звернення: 19.04.2023).
3. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 19.04.2023).
4. Експрес-оцінка впливу війни на мікро-, малі та середні підприємства в Україні: аналітичний звіт. Київ: Програма розвитку ООН в Україні, 2022. 77 с. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2022-10/UA_Rapid_Assessment_of_War_on_MSMEs_in_Ukraine_0.pdf (дата звернення: 19.04.2023).

*Турило А. А., д.е.н., професор
Єлізаров І. Г., асистент
Криворізький національний університет,
м. Кривий Ріг, Україна*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ ТА АДМІНІСТРУВАННІ

Соціальна відповідальність є надважливим аспектом розвитку сучасного суспільства. В системі публічного управління та адміністрування концепція соціальної відповідальності має особливу вагу, оскільки державні органи займають ключове місце у формуванні соціальної політики та забезпеченні рівного доступу до соціальних послуг всіх верств населення. Тому, виникає необхідність ретельного розгляду ситуації щодо забезпечення соціальної відповідальності в контексті публічного управління та адміністрування.

Однією з проблем, які перешкоджають реалізації важливих засад соціальної відповідальності в публічному управлінні, є недостатня прозорість та відкритість діяльності державних органів. Більшість процесів прийняття рішень в Україні є закритими для громадськості, що не дозволяє виявляти корупційні схеми та інші порушення законодавства. Для забезпечення соціальної відповідальності в публічному управлінні та адмініструванні в Україні необхідно розвивати механізми моніторингу та контролю діяльності державних органів [1].

Також потрібно відмітити недостатню координацію діяльності різних органів влади та установ, які займаються соціальними питаннями. Це призводить до дублювання функцій та неефективній роботі, а також до зниження показників якості надання соціальних послуг.

З метою забезпечення соціальної відповідальності в публічному управлінні та адмініструванні в Україні, необхідно також змінювати культуру державного управління, спрямовуючи увагу на соціальну відповідальність та аспекти етичності поведінки державних службовців [1].

Іншою проблемою, яка потребує уваги в контексті соціальної відповідальності в публічному управлінні та адмініструванні в Україні, є недостатня реалізація законів та регуляторних актів у сфері соціальної політики. Деякі закони не мають конкретних механізмів виконання, а інші не мають достатнього фінансування для їх реалізації.

Для реалізації аспектів забезпечення ефективного рівня соціальної відповідальності в публічному управлінні та адмініструванні в Україні, необхідно розглянути ряд умов, пропозицій та заходів:

1) державні органи повинні забезпечити прозорість та відкритість діяльності, залучати громадськість до процесів прийняття рішень та забезпечувати взаємодію між різними органами влади та установами, що займаються соціальними питаннями.

2) організувати впровадження електронних систем документообігу та електронного управління документами, а також забезпечення доступу до них широкій громадськості.

3) створення об'єднань громадського контролю та механізмів звітування державних органів перед громадськістю. Також, можна активніше використовувати інструментарій електронної демократії (для прикладу – петиції та електронні громадські консультації), які дозволять громадянам брати участь у багатьох процесах прийняття рішень.

4) для забезпечення ефективною реалізації соціальної відповідальності в публічному управлінні необхідно здійснювати координацію діяльності між різними державними органами та установами.

5) забезпечити ефективний механізм контролю за виконанням законів та регуляторних актів у сфері соціальної політики та забезпечити достатнє фінансування для їх реалізації.

6) необхідно забезпечити належне фінансування державних програм соціальної підтримки та забезпечення якісних соціальних послуг. Також важливим є здійснення моніторингу та оцінювання ефективності державних програм та проектів соціального характеру.

7) необхідно забезпечувати постійне підвищення кваліфікації державних службовців, зокрема у сфері соціальної політики, та створити сприятливі умови для їх професійного зростання. Також, важливо забезпечити відповідну інформаційну підтримку, яка допоможе залучати увагу громадськості до соціальних питань та сприятиме зростанню інтересу до участі у процесах публічного управління.

8) доцільно створювати та розвивати партнерські відносини між державними органами та громадськістю, бізнес-структурами та академічним сектором. Такі варіанти партнерства можуть сприяти розробці та впровадженню нових соціальних ініціатив та проектів, а також взаємному обміну досвідом та знаннями.

Взагалі, важливо зробити соціальну відповідальність не просто правилом, а культурою, що пронизує всі сфери життя, включаючи публічне управління та адміністрування. Це може бути досягнуто через відповідну освіту, інформування та свідому поведінку кожного громадянина.

Забезпечення соціальної відповідальності в публічному управлінні та адмініструванні є важливим кроком на шляху до створення сталого та розвиненого суспільства. Таким чином, забезпечення належного рівня забезпечення соціальної відповідальності в публічному управлінні та адмініструванні в Україні потребує багатофакторного підходу та комплексного набору заходів.

Список використаних джерел:

1. Охріменко О., Іванова Т. Соціальна відповідальність [Навч. посібник] – Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут». – 2015. –180 с.

*Турило А. А., докт. екон. наук, проф.,
Серкін В. М., здобувач вищої освіти
Криворізький національний університет,
м. Кривий Ріг, Україна*

РОЛЬ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ ЯК ОБ'ЄКТ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БІЗНЕСУ І ВЛАДИ ПРИ ФОРМУВАННІ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Людський капітал є основою в системі управління процесом розвитку інноваційної інфраструктури. Чим більше обсяг і особливо якість людського капіталу, тим раціональніше, комунікаційніше, продуктивніше та інноваційніше буде інфраструктура корпоративного сектору.

Людський капітал у своїй критичній масі, в розрізі обсягу і рівня якості (згідно поставленої мети і об'єкту дослідження), забезпечує необхідний рівень креативності, підприємливості та якості сукупності рішень, направлених на формування інноваційної інфраструктури [4].

Така інноваційна інфраструктура генерує і розвиває в собі принципи раціональності, комунікативності, продуктивності, конкурентності, системності, тощо, бо інноваційність за своєю сутністю це прогрес у всіх напрямках і у всіх елементах будь-якої цивілізаційної системи [4].

Актуальність інноваційності інфраструктури визначено тим, що її рівень має певне відставання від загального рівня інновацій та інноваційних рішень в надінфраструктурній сфері. Такий стан справ суттєво впливає на ефективність обох напрямів розвитку: інфраструктурного і надінфраструктурного, та знижує в цілому можливість прогресивного розвитку суспільного виробництва і інноваційної його складової зокрема.

Ми вважаємо, що концепцію формування і оцінки взаємозв'язку людського капіталу, креативності та інноваційної інфраструктури потрібно розробляти, спираючись на теорію цінності і розвитку людини. Тільки в такому випадку людський капітал і інноваційна інфраструктура реалізують весь свій високий потенціал для суспільства [4].

Інфраструктура і її інноваційність, на будь-якому рівні господарювання, є важливою умовою, щоб всі основні і допоміжні елементи системи, що утворюються та в подальшому функціонують, могли не просто функціонувати строго за своїм змістовним призначенням, а і з максимальною ефективністю (через саме свою інноваційність). Ретроспективний аналіз показує, що в дуже багатьох випадках інфраструктура в процесі формування і розвитку певних мікро- і макроструктур займає в системі аналітики та управлінських рішень – залишкове значення; вона є суттєво недооціненою. Такий стан справ в цьому аспекті приводить в кінцевому підсумку до серйозних «збоїв» у функціонуванні таких інфраструктур, а головне підприємства в цілому [4].

Саме тому пильна увага до інфраструктури, аналіз її на рівних із всіма іншими елементами в загальній системі діяльності будь-якої суспільно-

господарчої чи підприємницької структури, призводить до важливих висновків стосовно коригування напрямків використання можливостей людського капіталу в аспекті інноваційності та продуктивності інфраструктури як такої, що нами представлена [4].

Список використаних джерел:

1. Базиліук А., Хоменко В. Інвестування в людський капітал як складник корпоративної соціальної відповідальності – Причорноморські економічні студії – 2021. – Вип. 66. – С. 30-34 (в дужках – транслітерація)
2. Гільорме Т., Кислиця К. Оцінювання людського капіталу як складової стратегії соціальної відповідальності підприємства – Глобальні та національні проблеми економіки. – 2016. – Вип. 10. – С. 296-301
3. Охріменко О., Іванова Т. Соціальна відповідальність [Навч. посібник] – Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут». – 2015. – 180 с.
4. Турило А.М., Турило А.А. Цінність людини і людський капітал – фундаментальні чинники фінансово-економічного розвитку суб'єктів господарювання: Навчальний посібник. – Кривий Ріг : Видавець Роман Козлов, 2022. – 140 с.

*Шахно А. Ю., д.е.н., доцент,
Клименко К. В., аспірант,
Криворізький національний університет,
м. Кривий Ріг, Україна*

РИЗИКИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ

В умовах прискорення глобалізаційних процесів та зважаючи на стрімкий розвиток сучасної інноваційної економіки, підприємства постійно знаходяться перед новими викликами та можливостями. З одного боку, інновації можуть допомогти збільшити конкурентні переваги та прибутковість підприємства, а з іншого – надмірний ризик впровадження нових ідей може призвести до значних втрат.

Підприємницький ризик – це загроза понести втрати в результаті кругообігу капіталу, який задіяний в господарській діяльності, під впливом дій підприємця, конкурентів, постачальників сировини та матеріалів, технологічних змін тощо в умовах ринку. Він включає часткову або повну втрату майна, включаючи ризик банкрутства, що притаманне ринковим відносинам. Причиною виникнення ризику є невизначеність ситуації та недостатність вичерпної інформації, що унеможливує прогнозування економічних явищ.

Існують різні види ризиків. Одним із головних ризиків, пов'язаних з інноваційними проектами, є ризик фінансовий. Великі витрати на дослідження

та розробку нових продуктів або послуг можуть значно збільшити витрати підприємства, особливо у випадку, якщо підприємство не може забезпечити необхідних фінансових ресурсів. Це може призвести до того, що підприємство не зможе завершити проєкт або якість продукту буде недостатньою для задоволення потреб споживачів.

Інший важливий ризик – ризик технологічний. При впровадженні нових технологій можуть виникнути непередбачувані проблеми такі, як помилки в програмному забезпеченні, проблеми з обладнанням або несприятливі умови ринку. Ці проблеми можуть призвести до значного збільшення витрат на виправлення помилок, затримок у запуску продукту на ринок або навіть до зупинення проєкту.

Ризик ринковий – ще один важливий аспект інноваційних проєктів. Новий продукт або послуга можуть не відповідати попиту на ринку, що може призвести до низької прибутковості або навіть до втрат. Також, конкурентні підприємства можуть ввести нові продукти або послуги, що спричинить необхідність у зниженні цін на продукцію або виведення її з ринку. Крім того, інноваційні продукти можуть мати складну або непередбачувану структуру витрат, що може призвести до значного ризику для підприємства.

Інвестиційний ризик пов'язаний з вкладенням капіталу на довгострокову перспективу, а під впливом різних зовнішніх та внутрішніх факторів існує ризик недоотримання прибутку або втрата інвестором суми вкладених коштів в певний проєкт. Ризик людського фактору – ще один важливий аспект, який пов'язаний з інноваційними проєктами. Люди можуть не приймати нові продукти або послуги, або не бажати користуватися новою технологією. Крім того, нові інноваційні проєкти можуть вимагати великої зміни в організаційній структурі підприємства, що може викликати опір серед працівників. Необхідно забезпечити достатню кількість кваліфікованих фахівців, які зможуть ефективно працювати з новими технологіями.

Ризик правовий – ще один аспект, пов'язаний з інноваційними проєктами. Підприємства повинні дотримуватися правових вимог, щоб запобігти можливим правовим санкціям та зберегти репутацію підприємства. Зокрема, необхідно дотримуватися авторських прав, правил зберігання даних та конфіденційності, правил використання торгових марок та інших правових вимог.

Усі ці ризики можуть призвести до значних втрат для підприємства. Щоб зменшити ризики, підприємства повинні використовувати різні стратегії, наприклад, внутрішнє тестування, забезпечення додаткових фінансових ресурсів, залучення кваліфікованих фахівців та збільшення своєї гнучкості, щоб швидко реагувати на зміни на ринку. Також підприємства можуть розглядати створення партнерств та співпрацю з іншими компаніями, які мають досвід у впровадженні інноваційних проєктів. Це може зменшити ризик, сприяти обміну знаннями та інноваційними ідеями, та допомогти підприємству швидше виконувати свої інноваційні проєкти. Для успішної реалізації інноваційних проєктів, підприємства також повинні мати чіткий план дій та стратегію. Важливо визначити потреби ринку, цілі та очікувані результати, зробити

ретельний аналіз ризиків та забезпечити належний контроль проєкту на кожному етапі.

Отже, інноваційність є важливою складовою сучасної економіки. Однак, збільшення інноваційної активності також призводить до збільшення ризиків для підприємств. Важливо, щоб підприємства були готові до цих ризиків та використовували стратегії, які зменшать їх вплив та допоможуть досягнути успіху в інноваційному бізнесі.

Крім того, підприємства повинні розуміти, що інновації не є процесом, який можна запустити одного разу і забути про нього. Інноваційний процес повинен бути сталою складовою діяльності підприємницьких структур, а не просто тимчасовою активністю. Важливо пам'ятати, що успіх впровадження інновацій залежить не тільки від самої ідеї, але й від її реалізації та маркетингу. Окрім ризиків, пов'язаних з самим процесом розробки та впровадження інновацій, підприємства також повинні враховувати зовнішні ризики, такі як зміни законодавства, конкуренція, зміни в економіці, а також загрози кібербезпеки.

Одним із способів зменшення ризиків є створення інноваційної екосистеми, яка включає в себе різноманітні стейкхолдери, такі як підприємства, університети, дослідницькі центри, інвестори та державні органи. Така екосистема може допомогти підприємствам у взаємодії з іншими гравцями на ринку, отриманні доступу до нових технологій та знань, а також зменшити ризики.

У підсумку, інновації можуть принести підприємствам значні переваги, але також пов'язані з певними ризиками. Щоб зменшити вплив ризиків на інноваційну діяльність, підприємства повинні ретельно аналізувати та контролювати ризики, створювати інноваційну екосистему та розвивати постійний моніторинг ринку та економіки знань.

Список використаних джерел:

1. Дубчак І.Д., Галянова Т.І., Бондарчук М.А. Ризики інноваційного підприємництва в Україні. *Вісник Чернігівського державного технологічного університету*. 2018. № 2 (82). С. 11-18.

2. Луцька О.О., Хоменко В.В., Баришевська Л.В. Інноваційність та ризики підприємницької діяльності в Україні. *Економіка. Фінанси. Право*. 2019. № 2. С. 38-42.

3. Veres O, Matseliukh Yu., Batiuk T., Teslia S., Shakhno A., Kopach T., Romanova Ye. and Pihulechko I. 2022. Cluster Analysis of Exclamations and Comments on E-Commerce Products. *COLINS-2022: 6th International Conference on Computational Linguistics and Intelligent Systems*, May 12–13, 2022 (Gliwice, Silesian University of Technology, Poland). URL: <https://ceur-ws.org/Vol-3171/paper100.pdf>

СЕКЦІЯ 5. РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ В СИСТЕМІ ЦІЛЕЙ ТА ЗАВДАНЬ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Матвеева Н. М., к.е.н., доцент

Мальований Г. О., аспірант

*Харківський національний університет міського господарства ім.О.М.Бекетова
м. Харків, Україна*

ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК МІСТА

До сучасних тенденцій подальшого розвитку людства можна зарахувати урбанізацію, глобалізацію та глокалізацію. Ці процеси відбуваються на тлі децентралізації (передання владних повноважень із центрального на місцевий рівень), регіоналізації (посилення ролі регіонів) і диверсифікації економіки (що зумовлює розширення асортименту продукції, переорієнтацію ринків збуту, освоєння нових видів виробництва тощо).

За таких умов ускладнюються підходи до управління місцевим економічним розвитком, виникає потреба осмислити нові перспективи й можливості, які реально перетворити на ресурс розвитку міст, виробити ефективні моделі організації взаємодії різних учасників місцевого життя й обрати оптимальні інструменти фінансування місцевих ініціатив і проєктів.

Розвиток міст передбачає активну участь усіх суб'єктів у спільному визначенні способів вирішення локальних проблем і спільну діяльність із втілення ухвалених рішень.

Він ґрунтується на понятті «глокальний» прийшло в міжнародний обіг із японської мови, яке спочатку вживали у сфері бізнесу. Традиційний принцип «дочакука» (япон. «dochakuka» від «dochaku» – жити на власній землі), що означав пристосування господарських методів до місцевих умов, у 80–90-ті роки ХХ століття став позначати нову стратегію японського бізнесу – «глобальну локалізацію», тобто пристосування глобальних цілей і перспектив ділової активності до місцевих умов.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В основу написання даного матеріалу покладено наукові праці та ідеї таких вчених Лелеченко А. П., Васильєва О. І., Куйбіда В. С., Ткачук А. Ф. [2], Сментина Н. В., Фіалковська А. А.[3], Гуляєва В.М.[4], Петровська А. С.[5]. Загальнотеоретичних досліджень існуючої проблематики виявилось недостатньо з позиції компетентного підходу.

Дослідити та проаналізувати маркетингу стратегію розвитку міста, як складову місцевого економічного розвитку.

Визначення місцевих пріоритетів, узгодження їх із місцевою владою, планування й об'єднання зусиль для їх утілення допомагають громадам також розбудовувати довіру між їхніми членами й усіма партнерами та спроможність до довгострокової діяльності, забезпечують зростання добробуту та якості життя.

Світовий Банк, МВФ, низка спеціалізованих установ ООН, ЄС, ОЕСР та інші міжнародні організації наголошують, що глобалізація, регіоналізація, локалізація, урбанізація – взаємопов'язані та взаємозумовлені процеси, залученим до яких останнім часом виявилось практично все населення планети.

Міста сьогодні характеризуються різноманітністю, багатовимірністю та зростанням впливу на основні соціальні й економічні цивілізаційні процеси. Така тенденція виявляється як у територіальній експансії міст і поширенні міського способу життя за адміністративні межі міст, так і часто в «нематеріальному вимірі», наприклад у культурному та інформаційному домінуванні міст. Помітний різкий дисонанс між тією мізерною площею нашої планети, що припадає на міста, і їхнім визначальним впливом на розвиток цивілізації.

Нині вже очевидно, що міста перетворилися на основну форму розселення на планеті. Так, за даними Фонду народонаселення ООН (UNFPA), починаючи з 2008 року більшість населення нашої планети мешкає в містах. Це сталося вперше в історії людства й на наших очах.

За таких темпів рівень урбанізації та вплив міст на майбутні цивілізаційні процеси й надалі зростатимуть. Без перебільшення можна стверджувати, що міста стають основними генераторами економічного розвитку.

До 2025 року перші 23 мегаполіси з населенням понад 10 млн осіб генеруватимуть приблизно 10% обсягу світової економіки. Сьогодні, за даними McKinsey, економіка Токіо (1,62 трлн дол. США на рік) співвідноситься з ВВП Південної Кореї (1,75 трлн дол. США на рік), економіка Сеула (903 млрд дол. США на рік) – з ВВП Малайзії (817 млрд дол. США на рік), Лондона (831 млрд дол. США на рік) – з ВВП Нідерландів (840 млрд дол. США на рік), Шанхая (810 млрд дол. США на рік) – з ВВП Філіппін (744 млрд дол. США на рік).

Глокалізація визначається як соціокультурний феномен, міра взаємопроникнення глобального й локального, що є наслідком взаємодії чинників глобалізації з особливостями конкретних територій у політичній, економічній і соціокультурній сферах суспільного буття, а також конкуренції глобальних і локальних чинників у цих сферах.

Поєднання урбанізації та різноспрямованих демографічних процесів дає підстави прогнозувати загострення суспільних проблем:

- нерівномірності розселення населення (погіршує умови для гармонійного співіснування сільських і міських поселень);
- збільшення масштабу й інтенсивності міграційних хвиль (може призвести до міжетнічних і міжкультурних конфліктів);
- стрімкого старіння населення (призводить до принципової зміни структури витрат місцевих бюджетів).

Досягнення безпеки в містах передбачає забезпечення їхніх жителів доступним житлом, а також докорінну модернізацію нетрів. Потрібні інвестиції у громадський транспорт, створення громадських просторів, збільшення (або збереження) зелених насаджень, а також удосконалення міського планування й управління в такий спосіб, що одночасно забезпечуватиме інклюзивність і загальну рівноправну участь.

Список використаних джерел:

1. Local Economic Development. Primer A. Developing and Implementing Local Economic Development Strategies and Action Plans / World Bank. – Washington, D. C., 2003.
2. Лелеченко А. П., Васильєва О. І., Куйбіда В. С., Ткачук А. Ф. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації повноважень : навч. посіб. Київ : Рада Європи, 2017. 110 с.
3. Сментина Н. В., Фіалковська А. А. Стратегічне планування місцевого розвитку: навч. посіб. Київ, 2019. 244 с.
4. Петровська А. С. Екологізація економіки України в контексті моделі сталого розвитку. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2019. № 4 (20). С. 95–104.

*Матвєєва Н. М., к.е.н., доцент
Левандовська О. М., аспірантка
Харківський національний університет міського
господарства ім.О.М.Бекетова
м.Харків, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ПОБУДОВИ ФАКТОРНИХ МОДЕЛЕЙ УПРАВЛІННЯ ГОСПОДАРСЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

В сучасних умовах господарювання економічний аналіз вивчає діяльність підприємства не ізольовано, а з урахуванням всіх взаємозв'язків, це є методологічною характеристикою методу економічного аналізу. Кожне явище можна розглядати і як причину, і як результат.

У зарубіжній і вітчизняній літературі приділяється значна увага факторному аналізу фінансово-економічних показників. Ці питання розглядалися у працях таких вчених, як Агаджанов Г.[1], Т. Д. Костенко[2], Ковальчук К.Ф.[3], Козак І. І. [4].

Звідси, важливим методологічним питанням у аналізі постає вивчення та вимірювання впливу факторів на величину досліджуваних економічних показників. Без глибокого та всебічного вивчення факторів не можна зробити обґрунтовані висновки про результати діяльності, виявити резерви виробництва, обґрунтувати плани та управлінські рішення [3, с. 126].

В економічному аналізі взаємозв'язане дослідження впливу факторів на величину результативних показників досягається за допомогою їх систематизації. На цьому етапі здійснюється класифікація і систематизація факторів, будується структурно – логічна модель, в якій фактори розміщують у певному порядку з урахуванням їх взаємозв'язку й підпорядкування.

Важливим методологічним питанням в факторному аналізі являється визначення форми залежності між факторами та результативним показником: функціональна вона чи стохастична, пряма чи зворотна, прямолінійна чи криволінійна. Тут використовується теоретичний і практичний досвід, а також

способи порівняння паралельних і динамічних рядів, аналітичних угруповань початкової інформації, графічний і ін. На даному етапі побудова економічно обґрунтованої (з позицій факторного аналізу) факторної моделі.

Моделювання економічних показників також представляє собою тяжку методологічну проблему в факторному аналізі, рішення якої потребує спеціальних знань і практичних навичок в цій сфері. Самий головний методологічний аспект в аналізі – розрахунок впливу факторів на величину результативних показників, для чого в аналізі використовується цілий арсенал способів.

Отже, в менеджменті будь-якого підприємства основними завданнями економічного факторного аналізу є побудова економіко-математичних моделей, що описують вплив чинників на результативний показник, і оцінка що здійснюється цими чинниками впливу.

На результативний показник може впливати один чинник, і в цьому випадку говорять про однофакторний аналіз, або декілька – в цьому випадку використовується багатофакторний аналіз. Поняття чинників і результативного показника аналогічні поняттю незалежних змінних і функції в класичному математичному аналізі.

При цьому однофакторний аналіз аналогічний дослідженню функції однією змінною, а багатофакторний – функції багатьох змінних. Таким чином, основна ідея економічного факторного аналізу полягає в розкладанні загальної варіації результативної функції на окремі, не залежні один від одного компоненти, кожен з яких характеризує вплив варіації того або іншого чинника або взаємодії цілого ряду чинників.

Організаційна структура комунального підприємства включає центри відповідальності за кожен процес, власника, керівника процесу і виконавців. Організаційна структура припускає деталізацію кожного бізнес-процесу до субпроцесів і підпроцесів, що раціоналізує діяльність будівельного підприємства, ліквідує дублювання різних функцій, мінімізує кількість узгоджень, дозволяє виміряти і скоротити тривалість кожного бізнес-процесу. Стратегічні карти бізнес-процесів включають перспективи, цілі і плановані показники, які визначають мету фінансової, клієнтської та внутрішньої складових збалансованої системи показників у рамках стратегічних напрямів, що дозволяє поліпшити ключові показники ефективної діяльності комунального підприємства, досягти високої якості обслуговування клієнтів, поліпшити фінансові показники підприємства.

Технологічні карти бізнес-процесів включають функції, методи, методики і технології, включають перелік документів, з якими виконавець повинен працювати, і алгоритм дій фахівців на кожному робочому місці. Технологічна карта процесу дозволяє зв'язувати усі частини процесу в єдине ціле, зіставляти їх між собою, а також розробляти альтернативні варіанти процесу.

Отже, розроблені деякі методики, що дозволяють скоротити час процесу, підвищити якість процесу, що зрештою підвищує рентабельність комунального підприємства, задоволеність клієнтів підприємством, співробітників своєю працею.

Для того, щоб не завантажувати модель кожного бізнес-процесу, нами рекомендується окремо виділяти стратегічні карти, блок-схеми бізнес-процесів, що включають субпроцеси і підпроцеси, технологічні карти. На підставі розробленої нами методології опису бізнес-процесів комунального підприємства можна побудувати моделі різних бізнес-процесів будь-якого комунального підприємства.

Список використаних джерел:

1. Агаджанов Г. Економіка водопровідно-каналізаційних підприємств: навч. посіб. Харків, 2010. 392 с.
2. Економічний аналіз і діагностика стану сучасного підприємства / Т. Д. Костенко та ін. Київ, 2013. -400 с.
3. Ковальчук К. Ф. Аналіз господарської діяльності: теорія, методика, розбір конкретних ситуацій: навч. посібник. Київ, 2018. 326с.
4. Козак І. І. Економічний аналіз. Львів, 2010. 217 с.

*Ніколайчук О. А., к.е.н., доцент
Мельник О. В., здобувач вищої освіти
Донецький національний університет
економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг, Україна*

ЗЕЛЕНА ЕНЕРГЕТИКА В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Глобальне потепління, забруднення повітря та води, проблема енергетичної незалежності від країн, що видобувають та постачають невідновлювальні джерела енергії, актуалізують розвиток зеленої енергетики в світі.

Особливо актуальним розвиток зеленої енергетики є для нашої країни. За останні роки Україні вдалося досягти значних результатів у розвитку відновлюваної енергетики. Лише на початок 2022 року її встановлена потужність сукупно склала 9,5 ГВт, а обсяг інвестицій у галузь сягнув \$12 млрд. У 2019 році Україна увійшла у ТОП-10 країн світу за темпами розвитку зеленої енергетики, а у 2020 – у ТОП-5 європейських країн за темпами розвитку сонячної енергетики [1].

Через війну половина об'єктів відновлювальних джерел енергетики (ВДЕ) перебуває під загрозою повної або часткової руйнації – в областях, де тривають активні бойові дії, перебуває 47% встановленої потужності електростанцій на відновлюваних джерелах енергії. Також чимало станцій ВДЕ знаходяться в сусідніх з воєнним діями регіонах.

Ще у березні 2022 р. Українська асоціація відновлюваної енергетики (УАВЕ) заявила, що під загрозою знищення перебуває половина «зеленої» генерації України. При цьому, за даними асоціації, в областях із активними

бойовими діями розташовано майже 90% ВЕС, 37% наземних, 35% дахових/фасадних сонячних електростанцій та майже половина (48%) станцій на біомасі.

З метою розвитку відновлюваної енергетики в Україні було прийнято Закон "Про ринок електричної енергії", який передбачає заміну «зеленого» тарифу на аукціонні механізми підтримки відновлюваної енергетики [4].

З метою забезпечення подальшого розвитку сектору з врахуванням курсу на євроінтеграцію необхідними є дієві кроки, що представлені на рис. 1.

Рисунок 1 – Напрями подальшого розвитку зеленої енергетики України

Джерело: складено на основі [2,5]

За свідченнями керівників компаній, сонячна генерація зазнає найбільших втрат від російських окупантів. За даними Української вітроенергетичної асоціації, в Україні зупинено понад 2/3 вітрогенераторів через воєнну агресію росії.

Також внаслідок російського вторгнення, у 2022 р. постраждало 10-15% встановлених потужностей підприємств, що генерують електричну та теплову енергію з біомаси в Україні. Забруднення сільськогосподарських угідь, лісів та лісосмуг боєприпасами, що не зірвались, замінуванням територій, призводить до зменшення рівня заготівлі біомаси зараз і в майбутньому, що має пролонгований вплив на цю галузь зеленої енергетики [1,2].

Останні роки були важкими для розвитку відновлюваної енергетики в Україні через дисбаланс на енергетичному ринку, зниження «зеленого» тарифу та затримки з виплатами. «Зелена» генерація, яка надалі подає електроенергію в енергосистему за «зеленим» тарифом, отримує лише часткову оплату; за повідомленнями державного підприємства «Гарантований покупець», станом на кінець січня 2023 року рівень розрахунків із виробниками за 2022 рік склав 53,5% [3].

В умовах російської агресії проти України розвиток альтернативної енергетики є для нашої держави необхідним довгостроковим пріоритетом. Розвиток зеленої енергетики також додасть більше гнучкості усій національній системі.

Статус кандидата на вступ до Європейського Союзу відкриває нові можливості для розвитку відновлювальних джерел енергетики в Україні, в першу чергу через приведення у відповідність вітчизняного законодавства до європейського, розвитку нових механізмів розвитку галузі відновлюваної енергетики.

Післявоєнна відбудова нашої країни буде проходити на новому технологічному рівні, матиме за мету найскорішу інтеграцію до європейського співтовариства та перехід до "зеленої" енергетики.

Список використаних джерел:

1. Зелена енергетика 2.0: чого чекати її виробникам після закінчення війни. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3533739-zelena-energetika-20-cogo-cekati-ii-virobnikam-pisla-zakincenna-vijni.html>
2. Зелена енергетика в Україні на межі банкрутства. Що далі? URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/04/10/685513/>
3. «Зелена» енергетика: план дій на рік. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/zelena-energetika-plan-diy-na-rik.html>
4. «Зелений» тариф замінять. Уряд вніс до парламенту законопроект про "чистий продаж. URL: [https://suspilne.media/384425-zelenij-tarif-zaminat-urad-vnis-do-parlamentu-zakonoproekt-pro-cistij-prodaz/#:~:text="Зелений"%20тариф%20-%20спеціальна%20ціна,виробники%20теплової%20або%20атомної%20енергетики.](https://suspilne.media/384425-zelenij-tarif-zaminat-urad-vnis-do-parlamentu-zakonoproekt-pro-cistij-prodaz/#:~:text=)
5. Енергетика України: об'єктивна реальність проти стратегії 2050. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/02/20/697207/>

*Попова Ю. С., магістрант
Рикун С. С., асистент
Донецький національний університет
економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг, Україна*

КОРПОРАТИВНА СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БІЗНЕСУ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

З початку повномасштабного вторгнення росії в Україну розвиток корпоративної соціальної відповідальності суттєво змінився, і саме війна змусила український бізнес переорієнтувати свої програми сталого розвитку та благодійної допомоги. Українські підприємства тепер ще більше підтримують економіку та Збройні сили України: мільярди гривень для ЗСУ, авто і дрони, приціли та тепловізори, спорядження та екіпіровка, одяг і взуття, медикаменти, пальне, продукти та інше – це лише частина того, що надає відповідальний український бізнес.

Є поняття «соціальної відповідальності бізнесу» та «корпоративної соціальної відповідальності». Так, концепція соціальної відповідальності означає, що: «компанія функціонує для досягнення своїх фінансових цілей і крім цього допомагає суспільству. Тобто головна ідея полягає в тому, щоб підприємства поєднували прибуткові види діяльності із діяльністю, що приносить користь суспільству. У свою чергу, корпоративна соціальна відповідальність (КСВ) – це концепція управління, в рамках якої компанії інтегрують соціальні та екологічні проблеми у свої бізнес-операції і взаємодіють зі своїми стейкхолдерами» [1]. Тому у нинішньому соціально свідомому середовищі співробітники та клієнти віддають перевагу тим підприємствам, де приділяють велику увагу корпоративній соціальній відповідальності.

КСВ розвивалась в Україні ще до початку повномасштабного вторгнення як цілісний напрям бізнесу. Відповідно до проведених досліджень Центру «Розвиток КСВ» у 2018 році, близько 80% вітчизняних компаній починали впроваджувати КСВ або орієнтувалися на її принципи. При цьому лише 25% з них систематично виділяли бюджет на проекти з КСВ, що суттєво відрізняло український бізнес від міжнародних компаній, де цифри сягають 90-95% [2].

З початком війни у фокусі КСВ з'явилося три ключові напрямки:

1. Систематизація та координація корпоративного волонтерства в межах організації – організації перші стикнулись з цим, адже волонтерська діяльність для людей була і залишається значимою [2].

2. Акцент на wellbeing та war/work balance. Організації почали впровадження практик роботи під час сирен, додаткові відпустки у разі необхідності, військові відпустки зі збереженням компенсації, регулярні «емоційні перевірки» в командах [2].

3. Ukraine first, National Identity, Ukraine Culture Code – напрямки передбачають не лише грошову або ціннісну підтримку, а й підтримку

національної самобутності. Отже, цілями таких проектів може бути: підтримка розвитку національної ідентичності, а також підвищення рівня обізнаності щодо українського культурного патримоніуму [2].

Слід зазначити, що КСВ позитивно впливає на імідж та репутацію компанії, оскільки за допомогою різних проектів та ініціатив компанія може донести свої цінності як до споживачів, так і до співробітників та партнерів, продемонструвати свою позицію не лише на українському, а й міжнародному ринках. Так, актуальним прикладом є вихід міжнародних компаній з ринку росії (рис.1).

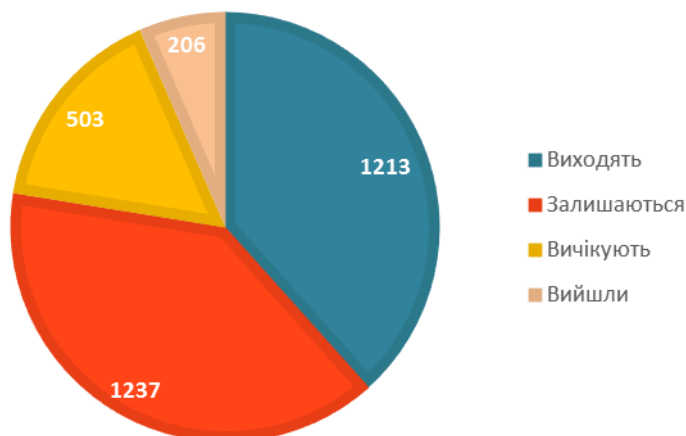

Рисунок 1 – Кількість іноземних компаній, які працюють або працювали на російському ринку

Джерело: складено авторами на основі даних [5]

Згідно з даними видання «The Economist», вартість акцій компаній, які покинули російський ринок, зростає, а тих, які залишились, падає. Це пояснюється тим, що для інвесторів репутація важливіша, ніж втрати. Проведене дослідження обмежується першими місяцями після вторгнення, але показує довгостроковий вплив. Наразі клієнти, співробітники і кандидати дуже уважно спостерігають і за активностями компаній, які працюють в Україні, оскільки для людей стають важливими саме ціннісні речі, а саме: чи вийшла компанія з росії, чи допомагає вона країні, підтримуючи своїх внутрішніх волонтерів чи через зовнішні фонди. Тому чим більше у людини і компанії є спільного саме на рівні цінностей, тим більше лояльності у людини до цієї компанії [2].

Гуманітарна допомога та підтримка цивільного населення, яке потерпає від війни в Україні, сьогодні є пріоритетом. Кожна компанія сама вирішує, як саме реалізовувати КСВ: «надавати фінансову, матеріально-технічну, волонтерську, моральну або будь-яку іншу допомогу» [3, с. 235]. Так, Комітет промислової екології та сталого розвитку Європейської Бізнес Асоціації (ЕВА) оприлюднив інформацію про гуманітарну діяльність українських підприємств та міжнародних компаній в Україні в період воєнного стану. КСВ реалізовувалась в рамках чотирьох напрямів: гуманітарна допомога населенню, підтримка медичних закладів, евакуація та розміщення населення з районів бойових дій, організація сховищ для населення [4].

Найбільші українські компанії надали допомогу у всіх напрямках КСВ. Зокрема, металургійний холдинг «Метінвест» [4]:

- здійснює закупівлю продуктів харчування для продуктових наборів, які потім розвозяться у райони з напруженою ситуацією;

- здійснює допомогу переселенцям у всіх містах присутності (житло, їжа);

- закупив та доставив 1000 т зерна пшениці для запасів провізії у Запоріжжі;

- надав Мирноградській центральній міській лікарні генератор для автономного енергопостачання;

- передав 1610 медичних наборів чотирьом Запорізьким лікарням (на придбання цих медикаментів Група Метінвест витратила приблизно 700 тис. грн.);

- вивозить цивільне населення з гарячих точок у Донецькій області та займається розміщенням (зокрема на соціальних об'єктах Метінвесту у Запоріжжі створено умови для 1000 вимушених переселенців);

- облаштував на всіх підприємствах Групи сховища для населення (при цьому компанія зробила ревізію та виконала ремонт електрокомунікацій у 94 сховищах).

Інше велике металургійне підприємство «АрселорМіттал» з початку ведення воєнного стану перерахувало 1 млн. дол. на рахунок українського уряду для забезпечення гуманітарних потреб переміщених осіб та виділило 1 млн. дол. на забезпечення медичними засобами лікарень у Кривому Розі.

Найбільший енергетичний холдинг України «ДТЕК» [4]: ДТЕК ВДЕ передав 27 тон продуктових наборів; безкоштовно постачав електроенергію медичним закладам; ДТЕК Енерго вивіз 1000 мирних жителів із Зеленодольська; передав приміщення під бомбосховища та забезпечив їх їжею, генераторами та медикаментами.

Підсумовуючи можна сказати, що за рік повномасштабної війни корпоративна соціальна відповідальність бізнесу стала одним з чинників, завдяки яким економіка країни досі тримається, адже важливо, щоб соціально відповідальна компанія мала активну громадянську позицію та допомагала країні в боротьбі з країною-агресором і мала стратегію підтримки своїх співробітників, оскільки війна сильно впливає на фізичне та психічне здоров'я людини. Тому бізнес, який наразі допомагає ЗСУ, реалізовує волонтерські та гуманітарні проекти, не тільки укріпить свою репутацію та посилить лояльність співробітників, але і матиме пріоритет у повоєнній відбудові країни.

Список використаних джерел:

1. Паладієва Я. Соціальна відповідальність бізнесу: що це означає та чому важливо. URL: <https://mainbusinesspartner.ua/sotsialna-vidpovidalnist-bisnesu> (дата звернення: 24.03.2023).

2. Як змінилась корпоративна соціальна відповідальність компаній в умовах війни? URL: <https://budni.rabota.ua/ua/corporate-culture/yak-zminilas-korporativna-sotsialna-vidpovidalnist-kompaniy-v-umovah-viyni> (дата звернення: 24.03.2023).

3. Халєєва Д. В. Корпоративна соціальна відповідальність в умовах воєнного стану. Збірник тез доповідей учасників 78-ї звітної конф. ОНУ ім. І. І. Мечникова. Секція економічних і правових наук. м. Одеса, 19-20 трав. 2022 р. / ОНУ ім. І. І. Мечникова. Одеса, 2022. С. 234 – 236.

4. Соціальна відповідальність бізнесу у період воєнного стану. URL: <https://eba.com.ua/sotsialna-vidpovidalnist-biznesu-u-period-voyennogo-stanu/> (дата звернення: 24.03.2023).

5. Проект «Leave Russia» (спільно з KSE Institute та SelfSanctions). URL: <https://leave-russia.org/uk/bi-analytics> (Дата звернення: 02.04.2023).

*Приймак Н. С., д.е.н., доцент
Донецький національний університет економіки
і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг, Україна*

ВПЛИВ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ НА ГІРНИЧО-МЕТАЛУРГІЙНУ ГАЛУЗЬ ДЕРЖАВИ ТА РЕСУРСНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОМИСЛОВОСТІ КРАЇН ЄС

Україна є унікальним постачальником локальних ресурсів, які формують стартову сировинну базу для забезпечення виробничої діяльності стратегічно-важливих галузей господарювання країн ЄС. Гірничо-металургійний комплекс України сьогодні є експортером 46% залізної руди у країни ЄС.

Військові дії в Україні ставлять під загрозу металургійну промисловість Європи не стільки простоями своїх потужностей (за інформацією [2] підприємства ГМК України працюють станом на кінець травня 2022 року на 50 – 75%, надаючи перевагу виробництву поточних запасів металопродукції та металосировини), а проблемами із логістичними потоками (заміновані морські порти, окупація морських портів України росією, піратство росії у акваторії Чорного моря, підриви залізничних колій та ракетні удари то залізничній інфраструктурі).

Перш за все, серед прямих загроз економічній безпеці країн ЄС варто розглянути скорочення обсягів виробництва металопродукції (табл. 1).

Таблиця 1 – Зміна оперативних показників діяльності металургійних підприємств ГМК України внаслідок військових дій в Україні, млн. т.

	Чавун	Сталь	Прокат
3 міс. 2021 р.	5313	5291	4734
3 міс. 2022 р.	3499	3641	3116
Зміна, %	-34,14	-31,19	-34,18

54 тис. робочих місць, 3,2% ВВП і близько 10% експорту товарів з України

Джерело: складено автором на основі узагальнення [1; 2]

Середнє скорочення випуску металопродукції основними виробниками з України становить 30% за I квартал 2022 року порівняно із аналогічним періодом 2021 року. Зазначена тенденція існує з урахування того, що 80% металургійних підприємств України (8 з 10 комбінатів) розташовано у трьох областях: Дніпропетровській, Полтавській та Запорізькій, тобто у областях, які не є плацдармом активних військових дій, хоч їх ареал базування назвати безпечним немає можливості.

До прикладу – зміни основних показників діяльності одного із металургійних гігантів, розташованих у Дніпропетровській області нашої держави – ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» наведено у табл. 2.

Таблиця 2 – Зміна основних показників діяльності ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» за 2020 рік (довоєнний період) – 2022 рік (період військових дій на території України), тис. грн. [3]

Показник	2020 рік	2021 рік	2022 рік	$\Delta 2022/2020$ pp, %
Валовий дохід	63496684	109303155	43818410	-30,99
Чистий прибуток	740902	25282951	-48339061	-6624,35
Вартість активів	88349556	105800975	52682761	-40,37
Розмір зобов'язань	27470270	21889735	18423468	-32,93

З табл. 2 видно, що криза перевиробництва у металургійній промисловості Європи та світу, яка панувала у 2020 році не знайшла значних катастрофічних відбитків у діяльності комбінату – діяльність була прибутковою. За результатами 2022 року комбінат є збитковим та має значні падіння основних результуючих показників діяльності в межах 30-41%, діяльність є збитковою. І це тільки приклад одного підприємства.

Загроза економічній безпеці існує ще й з урахуванням того, що припинення експорту металосировини та металопродукції до країн ЄС із України не передбачає субституційних можливостей повної заміни їх на прокат із Китаю та металосировину із Австралії та Бразилії. Основна причина відсутності субституційності – логістика та ціновий фактор (наприклад, з часів початку військових дій ціни на залізну руду (Fe 62%) в Китаї зросли майже на 15%, тоді як ціни на вітчизняну металосировину після підйому на початку 2022 року на 11,7% на кінець лютого стабілізувалися; ціни на металобрухт з Туреччини зростають на 20% за тиждень із початку війни [1; 2]).

Список використаних джерел:

1. Оперативні показники роботи ГМК України у I кварталі 2022 р. Сайт Укрметалургпром. URL: <https://www.ukrmetprom.org/operativni-pokazniki-roboti-gmk-ukra-37/> (дата звернення 05.04.2023)
2. Аналітика сайту gmk.center. URL: <https://gmk.center/ua/analytics/> (дата звернення 05.04.2023).
3. ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг». URL: <https://opendatabot.ua/c/24432974> (дата звернення 22.04.2023).

*Пушкар Т. А., к. е. н., доцент,
Фурман О. В., здобувач вищої освіти
Харківський національний університет
міського господарства ім. О. М. Бекетова
м. Харків, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ЦИФРОВОГО РИНКУ ПРАЦІ

Становлення цифрової економіки суттєвим чином змінює ринок праці. Соціальні зрушення, технологічний прогрес, який виражається в активному впровадженні «проривних» інноваційних технологій, новітні форми економічної діяльності формують нові вимоги до всіх учасників ринку праці. Ці процеси змінюють практики найму працівників, підвищується гнучкість і мобільність робочої сили, вимагають нових підходів до освіти та підготовки фахівців [1].

Розвиток технологій, трансформаційні процеси в суспільстві підвищують актуальність питань функціонування ринків праці в цифровій економіці. Багато вітчизняних і зарубіжних науковців обрали дану тему для власних досліджень, зокрема це Н. Азьмук, О. Білик, В. Круглов та інші [2-5]. Проблемам впливу цифровізації на сферу зайнятості та ринку праці присвячені дослідження Міжнародної організації праці, Єврокомісії, Всесвітнього економічного форуму та інших міжнародних інституцій [2].

У цифровій економіці зміни відбуваються як у характері праці, так і всій системі соціально-трудових відносин. Серед особливостей, які характеризують сучасний ринок праці виділяють наявність цифрової зайнятості, підвищення рівня глобалізованості, зростання ступеню гнучкості та конкуренції, прискорення динаміки змін робочої сили і робочих місць, розвиток комерційної інфраструктури.

Особливо слід відзначити високий рівень сучасного цифрового ринку праці, його адаптованості до змін, що пов'язано з все зростаючим ступенем трудової мобільності. В цифровому суспільстві мобільність цього сегмента ринку праці зумовлюється саме її віртуалізацією, тобто рух робочої сили відбувається без її фізичного переміщення та будь-яких географічних обмежень.

На даному етапі виокремлюють формування нового типу мобільності – цифрової, яка значною мірою скорочує витрати на її пошук, найм та утримання роботодавцем. Поширенням мережі Інтернет сформувало нову категорію працівників – Інтернет-працівники, які вбачають у глобальній мережі не лише спосіб отримання та передачі інформації, але й платформу для розвитку індивідуальної кар'єри. Зацікавленість у цій формі організації праці властива не тільки незалежним фахівцям, але й компаніям будь-якої сфери діяльності, державним органам, які вбачають у віддаленій зайнятості спосіб економії [1]. Однак, поряд із значною кількістю позитивних ефектів, формування цифрового ринку праці значно посилює негативні процеси. Зокрема, негативним явищем є посилення цифрового розриву, який дозволяє створити додаткові привілеї для

осіб, які мають відповідні цифрові навички, та обмежує доступ іншої частини робочої сили, в основному низькокваліфікованої, до цифрового ринку праці [1].

Розвиток технологій прогнозовано йде по шляху підвищення ефективності виконання окремих завдань в рамках певних бізнес-процесів без повної заміни працівників. Цифрові трансформації вимагають від фахівця нового бачення своїх обов'язків та роботи, яку він виконує.

Конкурентоспроможними стають ті фахівці, які здатні до виконання складних високофункціональних завдань, володіють навичками критичного мислення, креативних підходів, гнучкості до сприйняття нових навичок, у тому числі цифрових, здатність до постійного навчання, опрацювання інформації, зокрема великих масивів даних. Креативність та творчий підхід в роботі стає вагомою характеристикою будь-якої роботи в цифровому середовищі. Серед нових навичок працівників, яких вимагає сучасний ринок праці, особливо виділяють розвинені цифрові компетенції. Саме на формування цифрових навичок спрямовані цифровізація освітніх процесів, впровадження програм «навчання протягом всього життя» та досягнення цифрової грамотності населення [7].

Отже, цифрові трансформації формують не тільки новий тип працівника, який може креативно та творчо підходити до вирішення завдань, природньо сприймає новітні умови здійснення робочих функцій, вільно орієнтується в технологічних особливостях цифрових умов роботи, має розвинені цифрові компетенції, але і висуває необхідність формування інноваційних підходів до роботи з персоналом на підприємствах та організаціях, зокрема формування гнучких моделей кар'єрних перспектив та побудови кожним працівником власних трендів розвитку своєї професійної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Азьмук Н. А. Цифрова зайнятість у системі регулювання національної економіки. Проблеми економіки. № 1 (43). С. 52-58.
2. Білик О. І. Вплив цифрової економіки на зменшення негативних наслідків соціального ризику. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2019. Вип. 4. С. 4-16.
3. Грішнова О. А., Міщук Г.Ю. Соціальні інновації у трудовій сфері: сутність, види, особливості реалізації в Україні. Демографія та соціальна економіка. 2013. № 2. С. 167-177.
4. Круглов В. Державна політика трансформації ринку праці: виклики цифрової епохи. Науковий вісник: Державне управління. 2021. Вип. 1 (17). С. 140-161.
5. Цифрова економіка: тренди, ризику та соціальні детермінанти. Центр Разумкова. 2020. Стр. 38; 54; 75. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_digitalization.pdf (дата звернення 03.03.2023 р.)
6. Черьомухіна О., Чалюк Ю., Кириленко В. Сучасний вимір ринку праці в умовах цифровізації. Економіка та суспільство. 2021. Вип. 34. URL:

<http://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1039> (дата звернення 03.04.2023 р.)

7. Петрова І.Л., Балака О. Г., Качан Г. М. Цифрова економіка та поява цифрової зайнятості. *Social and Labour Relations: Theory and Practice*. 2020. Вип. 10 (1) . С. 10-19.

Славуца О. І., к.е.н, доцент

Семенова А. І., магістрант

Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова, м. Харків, Україна

АКТУАЛІЗАЦІЯ ВОДНИХ РИЗИКІВ В ГЛОБАЛЬНІЙ ТА НАЦІОНАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Водна криза, яка входить до десятки найважливіших за останнє десятиліття, є актуальною проблемою для бізнесу з безліччю фізичних, фінансових, репутаційних і регуляторних ризиків. Оціночна вартість бізнесу, який знаходиться під загрозою через дефіцит води, забруднення та зміни клімату в розмірі, становить 301 млрд. дол. США. Від того, як компанії вирішують ці виклики, залежатиме життєздатність їх функціонування в майбутньому.

На сільське господарство припадає 70% від світового забору води, тоді як на промисловість, яка включає видобуток ресурсів і виробництво, припадає 19%. Внутрішні водні шляхи, які висихають із рекордною швидкістю, також необхідні для транспортування матеріалів і сполучення продуктів із споживачами. Зменшення водопостачання призводить до перебоїв у роботі та ланцюгу поставок для бізнесу, а також збільшення витрат. [1]

У 2018 р. глобальні компанії зазнали 38,5 млрд. дол. США збитків, пов'язаних з водою, а в 2022 р. виснажені та забруднені запаси води призвели до втрати активів на 13,5 млрд. дол. США. у чотирьох основних галузях промисловості: нафтова і газова промисловість, електроенергетика, металургія та гірничодобувна промисловість) [2].

Зростаючий інтерес компаній до води зумовлений низкою факторів, у тому числі чисто операційною ефективністю, бренд-менеджментом і корпоративною етикою/філантропією. Проте всі вони в кінцевому підсумку керуються бажанням зменшити пов'язані з цим бізнес-ризиком, чи то зберегти соціальну ліцензію на діяльність, створити конкурентну перевагу, заохотити інвестиції або забезпечити довгострокове постачання води.

Незважаючи на чіткі економічні та екологічні вимоги до дій, компанії ще не скорочують забір води відповідно до глобальних цілей сталого розвитку. Лише 31% підприємств у секторах із високим впливом встановили стимули для керівників із питань, пов'язаних з водою. [3]

Впливовість і види водних ризиків, а також відповідні стратегії їх пом'якшення, залежать від географічного розташування, виду галузі та обсягу

використання води. Бізнес-ризик, пов'язаний з водою, поділяють на три основні види: та за своєю суттю взаємопов'язані категорії:

- фізичні ризики, які виникають в наслідок з неможливістю доступу до належного водопостачання або послуг для ефективного управління діяльністю компанії. Це може бути спричинено посухою або тривалим дефіцитом води (тобто недостатнім та/або ненадійним доступом до води); затопленням (спричинення пошкодження інфраструктури та/або перебоїв у постачанні); або забрудненням в тій мірі, в якій така вода стає непридатною для експлуатації. Найчастіше з цією проблемою стикаються компанії, розташовані у регіонах з дефіцитом води. У багатьох із цих регіонів зміна клімату загострює проблеми нестачі води;

- регуляторні ризики проявляються, коли змінюється нормативна база або практику управління водними ресурсами, що призводить до зміни доступу компаній до водопостачання, збільшення витрат на експлуатацію, тощо. Більш жорсткі нормативні вимоги часто є результатом дефіциту води та/або конфлікту між різними потребами (екологічними, міськими, сільськогосподарськими, промисловими), або через сприйняття громадськістю використання та/або скиду води підприємствами як шкідливого або марнотратного несправедливого;

- репутаційні ризики виникають через погіршення сприйняття зацікавлених сторін (споживачів, інвесторів, місцевих громад тощо) через неефективну або шкідливу виробничу діяльність, яка має негативний вплив на екосистеми та спільноти. Занепокоєння репутацією може призвести до зниження цінності бренду, споживчої привабливості.

Водні ризики призводять до фінансових ризиків, які створюються збільшенням витрат, або втратою доходів, або неправильним управлінням водними ресурсами. Наприклад, дефіцит води або надмірне забруднення може призвести до підвищення цін на воду, перебоїв у виробництві через ненадійне водопостачання, вищих цін на енергоносії, вищих витрат на страхування та кредитування або підірвати довіру інвесторів, і, отже, значно вплинути на прибутковість певних операцій.

Україна відноситься до країн з невеликими запасами води. Водний дефіцит у центральних регіонах становить 159–222 мм на рік, у південних регіонах – понад 460 мм. Також на стан водних ресурсів негативно впливає військова агресія РФ. Постійні обстріли та замінування, знищення промислових і інфраструктурних об'єктів призводять до додаткового забруднення наземних та підземних вод. Це посилює проблему водних ризиків для національної економіки.

Перехід до управління водними ресурсами та безпечне майбутнє вимагатиме трансформації бізнес-моделей, практики та продуктів. Першочергово варто почати з оцінки впливу на весь ланцюжок створення вартості та залежності від води. Необхідно провести комплексну оцінку водного сліду та ризиків, що дозволить встановити перелік проблемних місць і засобів їх запобігання.

Список використаних джерел:

1. The Global Risks Report 2022, 17th Edition. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_The_Global_Risks_Report_2022.pdf.

2. A wave of change: The role of companies in building a water-secure world. Global Water Report 2020. URL: https://cdn.cdp.net/cdp-production/cms/reports/documents/000/005/577/original/CDP_Water_analysis_report_2020.pdf?1617987510.

3. Sarni W. Five questions on business risks related to water and other critical resources. URL: <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/au/Documents/risk/deloitte-au-risk-risk-angles-business-risk-related-water-critical-resources-250215.pdf>.

Соболева Г. Г., к.е.н., доцент

Іванова А. Д., здобувач вищої освіти

Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова, м. Харків, Україна

ГОЛОВНІ ПИТАННЯ ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ

«Зелена економіка» – це поняття, яке турбує сьогодні. Ідеальна модель, яка може стати заміною вже існуючим економічним моделям, вирішивши питання нерівності, браку ресурсів та охорони довколишнього середовища. Однак такий вихід на нову економічну реальність має цілу низку проблем, на які треба знайти оптимальне вирішення.

Основою економіки країн, що розвиваються, часто є базові сектори економіки (наприклад, металургійний, хімічний, виробництво будівельних матеріалів тощо), засновані на первинній переробці природних ресурсів, що пов'язано з вищим викидом вуглецю. На відміну від економік, що розвиваються, основним видом діяльності в розвинених країнах є виробництво товарів і послуг з високою доданою вартістю та меншим впливом на навколишнє середовище. Таким чином, в економіці розвинутих економік і країн, що розвиваються, існують значні відмінності в галузевій структурі економіки.

Якщо говорити про стан переходу країн на зелену економіку, то слід зазначити, що країни Європи, які були лідерами думок, які підтримували негайний перехід на зелену економіку, стикнулися з проблемами ще на першій стадії – стадії переходу. На підставі цього прогнозують, що у наступні кілька десятиліть енергетичного «переходу» спостерігатиметься економічний спад через енергетичні проблеми – споживанням, нестачею палива і, як наслідок, уповільненням економічного зростання через вразливість поставок. Переходу з можливістю контролювання вже не передбачається.

В основі «зеленої» економіки лежать «зелені» технології, які усувають причини екологічних проблем, змінюють ставлення, продукти та поведінку споживачів. Ці «зелені» технології включають: альтернативну енергетику,

системи енергоменеджменту, екологічний транспорт, поводження з відходами, викиди в повітря та воду.

Ці технології дозволять досягти наступних цілей, які ставить перед собою сучасна світова економіка:

1. Зменшення забруднення навколишнього середовища та підвищення ефективності використання ресурсів у будівництві, виробництві, сільському господарстві та інфраструктурі.

2. Пом'якшення несприятливих змін клімату через перехідний період до «зеленої», чистішої енергії (вітрова, сонячна, геотермальна, приливна, гідро- та біоенергетика, перетворення відходів у енергію, водень) і процеси кінцевого використання з низьким вмістом вуглецю (електричні або гібридні двигуни).

3. Зменшення вразливості та адаптація до зміни клімату шляхом розробки систем раннього попередження та технологій, стійких до температурних аномалій; покращення управління біорізноманіттям та лісовими ресурсами.

4. Підвищення добробуту шляхом більш продуктивного та сталого використання ресурсів біорізноманіття, включаючи натуральну косметику та ліки [2].

Прихильники зеленої енергії вказують на її головну перевагу: середня вартість технологій чистої енергії нижча, ніж у викопного палива. Адже граничні витрати вітрової та сонячної енергії практично дорівнюють нулю. Таким чином, капітал для проектів у сфері відновлюваної енергетики надходить здебільшого авансом, тоді як вартість одиниці енергії є фактично безкоштовною.

Подальший розвиток «зеленої економіки» потребує вирішення протиріч екологізації виробництва, посилення ролі держави у стимулюванні зелених інвестицій та інновацій, створення умов для підвищення конкурентоспроможності національних виробників зеленої продукції, формування нового ставлення до населення до навколишнього середовища.

Пропонуються альтернативні шляхи подолання енергетичної кризи – за рахунок вітрової, хвильової, гідро- та сонячної енергії.

Проте, за найоптимістичнішими підрахунками, тут вичерпується лише 10-12% необхідної кількості енергії. Екологічний порядок денний є однозначним пріоритетом розвитку людської цивілізації у 21 столітті [3]. У будь-якому випадку, саме орієнтація на екологічність стала візитною карткою євроатлантичної цивілізації. Одним із найгостріших регулярних питань міжнародних дискусій є прийнятність використання тих чи інших джерел енергії та видобутку відповідних ресурсів. Якщо вугільні проекти визначаються як однозначне і безкомпромісне зло, то за ту ж атомну енергетику почалися справжні битви.

З точки зору основного критерію – забруднення навколишнього середовища (переважно вуглекислим газом) – атомна енергетика є абсолютно «зеленою». З точки зору стабільності та виробничої потужності він значно відрізняється в кращу сторону від будь-яких інших «зелених» джерел. Крім того, перспективи розвитку галузі надзвичайно великі. За останнє десятиліття

мирний атом здійснив справжній прорив у технологічних рішеннях, безпеці та утилізації токсичної складової ядерного палива.

Отже, що стосується надійності, наука вже працює над тим, щоб зробити атомні електростанції безпечнішими. Неможливо не помітити успіхи в цьому напрямку інших країн. Це робота з реактором, який запускається прискорювачем, щоб реакція відбувалася тільки з його допомогою. Тоді вибуху не буде ні в якому разі. Головне питання зараз полягає в тому, що наша атомна промисловість повинна вийти з підпілля і зайняти належне їй місце самостійної галузі.

Список використаних джерел:

1. Green Economics Institute. green-economics-inst. URL: <http://www.greenecomicsinstitute.com/>.

2. Зелена економіка: як досягти балансу. Журнал ECOBUSINESS. URL: <https://ecolog-ua.com/news/zelena-ekonomika-yak-dosyagty-balansu-0>.

*Федотова Т. А., к.е.н., доцент,
Адмідінш І. С., здобувач*

*Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг, Україна*

РИНОК ПРАЦІ УКРАЇНИ: СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Ринок праці України протягом останніх років характеризується незбалансованістю попиту та пропозиції, на ринку сформувалась чітка тенденція переваження пропозиції над попитом. Недосконалість державного регулювання, недостатність робочих місць, низький рівень заробітної плати та інші фактори призвели до зростання безробіття та виїзду кадрів за кордон. Досить складну ситуацію на ринку праці ще більше ускладнила пандемія COVID-19 та повномасштабна війна, які суттєво вплинули на введення бізнесу в Україні або ж взагалі змусили компанії покинути український ринок.

За даними Державної служби статистики України, за останні 10 років безробіття мало наступну тенденцію (рис. 1).

Виходячи з даних рис. 1, безробіття носить досить зміну тенденцію, протягом кількох років безробіття зменшується, так у 2019 році безробітне населення становило 1487,7 тис. осіб, у 2014 році спостерігається інша тенденція та безробіття досягає піку в 1847,6 тис. осіб безробітних, що можна пояснити політичною ситуацією в країні: окупацією АР Крим та конфлікті на сході країни, що стало причиною втрати робочих місць населення та причиною виїзду до інших областей України.

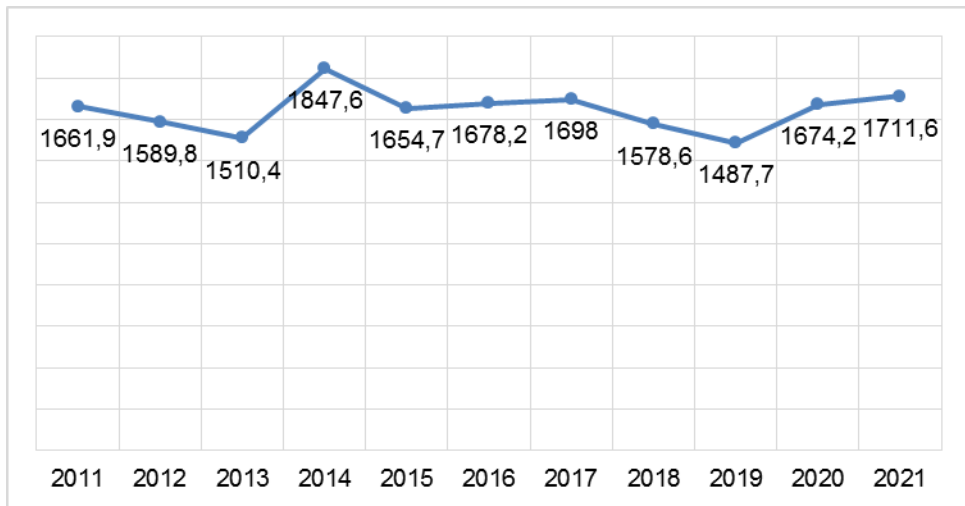

Рисунок 1 – Безробітне населення у віці 15-70 років (тис. осіб)

Джерело: складено авторами на основі даних [1]

З початку повномасштабної війни кількість безробітного населення у 2022 році становила 2981,6 тис. осіб [1], причинами стала: окупація українських територій та неможливість підприємств господарювати, знищення великої кількості підприємств різних форм власності, призупинення діяльності іноземних компаній та холдингів на території України та інше.

Не дивлячись на таку важку ситуацію в країні, багато підприємств змогли перенести свої потужності на більш безпечні території та продовжити свою діяльність, інші переозброїли виробництво для потреб держави та Збройних сил України, що призвело до поживлення економічної активності та збільшило попит на робочу силу.

Так за даними Національного банку України, для роботодавців пошук працівників не був проблемою – «за опитуванням НБУ щодо ділових очікувань підприємств, упродовж воєнного стану брак працівників зазначали як обмежуючий чинник для розвитку підприємства лише близько 14% респондентів» [2]. Кон'юнктура ринку праці України представлена на рис.2.

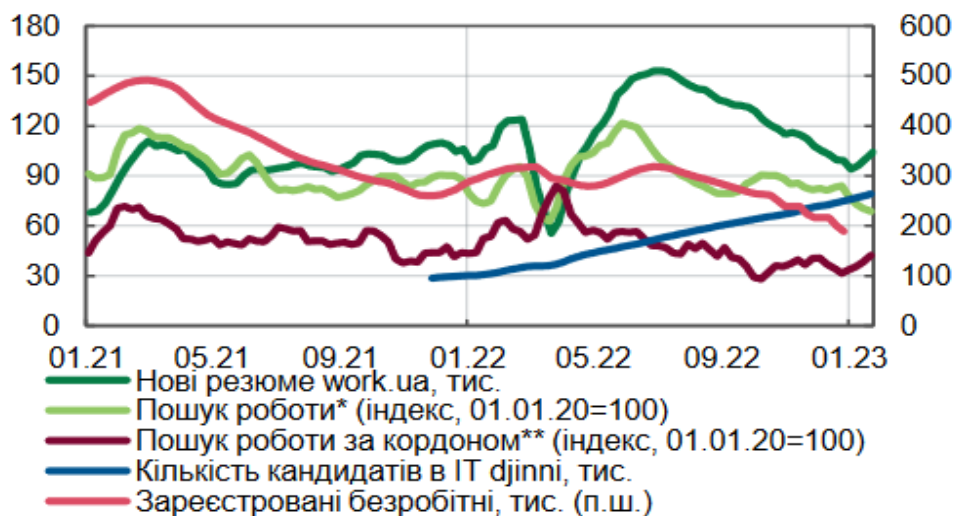

Рисунок 2 – Попит та пропозиція на ринку праці

Джерело: складено авторами на основі даних [2]

На ринок праці суттєво впливає переміщення осіб в межах країни та міграція за її межі, що стало причиною дефіциту персоналу, особливо на територіях активних бойових дій. Так, 6,5 млн. українців стали внутрішньо-переміщеними особами, але 4,5 млн. повернулись додому після переміщення [3]. Рис. 2 свідчить, що з проблемою працевлаштування стикнулись не лише українці, що залишились на території країни, але й ті українці, які виїхали за кордон (рис. 3).

Рисунок 3 – Статус зайнятості українських мігрантів за кордоном, у %
Джерело: складено авторами на основі даних [2]

Інформація представлена на рис.3 дає розуміння того, що частина українських мігрантів продовжує діяльність в Україні дистанційно, велика частина працює або ж шукає роботу в країні перебування. Можливо припинення активних бойових дій, стабілізація української економіки позитивно вплинуть на українських мігрантів щодо рішення про повернення додому.

Ринок праці є важливим елементом будь-якої країни, адже впливає на економіку та добробут країни, тому розвиток ринку праці – є одним із ключових напрямків післявоєнної відбудови країни, що має відбуватись за рахунок відповідної політики, яка мусить включати:

1. Сприяння зайнятості населення.
2. Скорочення рівня безробіття.
3. Створення робочих місць.
4. Розроблення державних програм по відновленню інфраструктури, особливо житлової.
5. Забезпечення соціального захисту населення, яке постраждало внаслідок війни та втратило працездатність.
6. Забезпечення пристойної заробітної плати.

Отже, збільшення безробіття, міграційні процеси в межах країни та за кордон, дефіцит робочих місць, зменшення заробітних плат та інше, що викликано військовою агресією, лише погіршило ситуацію на ринку праці. Не дивлячись на збільшення економічної активності, велика кількість підприємств не змогла відновити роботу, що не дало бажаного позитивного впливу на ринок праці. Відновлення ринку праці є одним з ключових завдань післявоєнної

відбудови країни, що потребує створення дієвого державного механізму та запровадження відповідних заходів.

Список використаних джерел:

1. Державна служба статистики України: офіційний сайт. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Офіційне інтернет-представництво Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/macro-indicators#3>.
3. Скопенко Н.С., Євсєєва-Северина І.В. Сучасні трансформаційні процеси на ринку праці України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. №5. С. 18-27. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/investplan/article/view/1188>.
4. Мантур-Чубата О.С., Ваганова Л.В. Ринок праці в умовах воєнного стану. *Економіка і регіон*. 2022. Т. 2 (85). С. 81-87. URL: [https://doi.org/10.26906/EiR.2022.2\(85\).2636](https://doi.org/10.26906/EiR.2022.2(85).2636).
5. Пищуліна О., Маркевич К. Ринок праці в умовах війни: тенденції та напрямки стабілізації. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2022/07/18/2022-ANALIT-ZAPIS-PISHULINA-2.pdf>.
6. Жаліло Я. Економічні підсумки 2022 року та очікування щодо 2023 року. Національний інститут стратегічних досліджень. 2022. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/pidsumky-2022-roku>.

*Чала Т. Г., к.е.н., доцент
Молошніков Є. В., магістрант
Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна, м. Харків, Україна*

АНАЛІЗ ВТОРИННОГО ВИКОРИСТАННЯ БУДІВЕЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ

Розмір світового ринку будівельних матеріалів у 2022 р. оцінювався на рівні 1060,38 млрд дол. США. Прогнозується, що в 2023 р. його розмір складе 1131,85 млрд дол. США та до 2030 року досягне 1632,28 млрд дол. США, зростаючи щорічно на 5,53% [1].

Діяльність, пов'язана з будівництвом, використовує природні ресурси та вимагає значних витрат енергії для виробництва матеріалів, водночас скидаючи побічні продукти цих процесів у ґрунт, воду та атмосферу. Будівельний сектор має значний вплив на екологію; ця сфера людської діяльності формує майже 36% утворених відходів [2]. Сюди входять матеріали від знесення будівельних об'єктів, а також ті, що утворилися в процесі будівництва. Окрім складу цих відходів, проблемою є їх обсяг, отже це пов'язано з їх зберіганням.

Дослідження охоплює проблеми, пов'язані з вторинним використанням будівельних матеріалів. Проблеми навколишнього середовища, як ніколи раніше, стали провідними у сфері людської діяльності, що впливає на зміну

клімату, забруднення повітря та використання природних ресурсів.

Щоб нівелювати проблеми, пов'язані зі збільшенням кількості будівельного сміття, вживаються заходи на урядовому, національному та регіональному рівнях майже в усіх країнах світу [3]. Найбільш прийнятним рішенням є повторне використання матеріалів у будівництві. У цьому разі фінансові та екологічні витрати обмежуються витратами на демонтаж, транспортування та будівництво на новому місці. Другим підходом є використання матеріалів від знесення будівель на додаток до нових матеріалів. Додаткові витрати пов'язані з процесом подрібнення та повторного використання матеріалу. Важливим фактором у кожному з цих випадків є витрати, пов'язані з відновленням матеріалів, і, отже, їх конкурентоспроможність у порівнянні з новими матеріалами. Окремої уваги потребує аналіз використання таких будівельних матеріалів як деревина, пластик, бетон, скло та метал.

Деревина має широкий спектр застосування в сучасному будівництві, включаючи можливість заміни енергоємних і потенційно шкідливих будівельних матеріалів [4]. У той же час збільшення використання деревини у будівельній галузі безпосередньо зменшить і обмежить викиди CO₂, що виробляються під час будівельного процесу. Немає сумніву, що це матиме вплив на покращення якості повітря та навколишнього середовища. Деревина є екологічно чистою і, дотримуючись сталого управління лісами, може постійно відновлюватися.

За даними Construction and Demolition Recycling Association, деревина становить принаймні 20–30% усіх відходів будівництва [4]. Частка відходів деревини змінюється залежно від країни виробництва. За оцінками [4], у Німеччині вона становить 26,7 %, 10–16 % у Бразилії і 6–7 % у Сполучених Штатах.

Особливе занепокоєння для навколишнього середовища викликає кількість пластикових відходів. Тому робляться спроби розробити політику поводження з цими відходами та їх повторного використання [2, 3]. Дослідники знайшли застосування пластикових відходів у виробництві найпоширенішого традиційного будівельного матеріалу в будівництві, тобто цегли. Виробництво цегли з пластикових відходів є альтернативою їх традиційному виробництву, і таке виробництво є найбільш економічним і екологічно чистим рішенням у будівельній галузі [3].

Іншим аспектом є будівництво будівель із використанням відходів ПЕТ-пляшок як будівельного матеріалу замість стандартної цегли. Увагу дослідників привертає проблема їх складного біологічного розкладання, причому повторне використання матеріалів, що не розкладаються, стає найбільш екологічним рішенням. Ще одним аспектом повторного використання пластику в містобудуванні є будівництво доріг, що навіть покращує довговічність доріг, покритих шаром переробленого пластику.

Будівельним матеріалом, який створює найбільший вуглецевий слід, є бетон. Його виробництво має великий вплив на навколишнє середовище. Традиційне виробництво бетону використовує цемент, воду, пісок і заповнювачі. Останні два елементи можна відновити з бетонних відходів, замінивши природні

матеріали. Однак перероблений бетон не має абсолютно таких же властивостей, як класичний бетон; спостерігається зниження еластичності та більша усадка [3]. З цієї причини перероблений бетон найчастіше використовується в неконструкційних елементах. Альтернативним методом є додавання до перероблених заповнювачів суперпластифікаторів, які покращують механічні властивості бетону.

У сучасному будівництві в багатьох напрямках використовується скло. Так, воно є елементом віконних конструкцій, фасадів, стін, дахів і підлог, для яких використовується армоване, плоске рулонне або загартоване скло. Матеріал характеризується великою різноманітністю властивостей. Скло є інертним матеріалом, який можна багаторазово обробляти без зміни своїх хімічних властивостей. Воно має різні фактури, відтінки і ступінь прозорості, а також різні значення термічного опору і механічної міцності. Такий широкий спектр характеристик дозволяє визначити його оптимальне застосування в регіонах з різними потребами, кліматичними та соціальними умовами.

Відходи скла можна багаторазово використовувати завдяки високій здатності до формування цього матеріалу. Але переважна більшість скляних відходів складається з матеріалів з різних джерел, що, як наслідок, може призвести до хімічної несумісності в процесі переробки. З цієї причини необхідне дороге розділення скляних відходів на відповідні типи та кольори. Невідсортоване скло інертної природи неминуче потрапляє на звалища.

Завдяки своїм хімічним властивостям і хімічному складу, серед різноманітних твердих побутових відходів, скло можна вважати найбільш прийнятною заміною цементу та піску. Скляні відходи можна повторно використовувати в будівельній промисловості різними способами. Повторне використання склобою може включати виробництво скляної плитки та цегли, стінових панелей, ізоляції зі скловолокна, а також як заповнювач у ході будівництва доріг, асфальту, бетону.

Металеві вироби широко використовуються в будівництві як окремі матеріали так і як компоненти інших виробів [1, 3]. Використання металевих виробів має великий екологічний вплив, пов'язаний з видобутком руди та виготовленням матеріалів, що, у свою чергу, пов'язане з високою енергоємністю цих процесів. Це призводить до досить високої ціни кінцевого продукту в порівнянні з іншими групами матеріалів. На популярність використання металевих виробів впливає їх широке застосування в будівництві. Це включає елементи сталевих конструкцій, арматуру в залізобетонних елементах, механічні кріпильні елементи, частини інших виробів, таких як двері та вікна, а також монтажні елементи, а саме, труби, електричні кабелі, фасадні та оздоблювальні матеріали

Як чорні, так і кольорові метали є бажаними матеріалами для повторного використання. Завдяки своїй цінності та можливості повторного перероблення, їх майже повністю використовують як матеріал для переплавлення. Відсоток від загальної кількості відходів, які утворюються під час будівельних та демонтажних робіт, оцінюється від 2,5 до 4,0 %.

Природні матеріали, які використовуються в процесі будівництва, наприклад кераміка, забезпечують можливість повторного використання лише за умови незначної обробки на етапі виробництва. На жаль, використовувати їх у природному стані в більшості випадків неможливо або неекономно. Як наслідок, останніми роками зростає стурбованість громадськості проблемою поводження з відходами загалом, і промисловими відходами та відходами будівельної галузі зокрема [5].

Список використаних джерел:

1. Advanced Building Materials Market. URL: <https://www.alliedmarketresearch.com/advanced-building-materials-market-A16498>
2. Eurostat. Waste Statistics. Total Waste Generation. URL: www.ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Waste_statistics#Total_waste_generation
3. Wolf C., Cordella M., Dodd N et al. Whole life cycle environmental impact assessment of buildings: developing software tool and database support for the EU framework Level(s). 2022. URL: <https://pubag.nal.usda.gov/catalog/7924162>
4. Jahan I., Zhang G., Bhuiyan M., Navaratnam S. Circular Economy of Construction and Demolition Wood Waste – A Theoretical Framework Approach. 2022. URL: <https://www.mdpi.com/2071-1050/14/17/10478>.
5. Bianchi M., Cordella M. Does circular economy mitigate the extraction of natural resources? Empirical evidence based on analysis of 28 European economies over the past decade. 2022. URL: https://www.researchgate.net/publication/363924418_Does_circular_economy_mitigate_the_extraction_of_natural_resources_Empirical_evidence_based_on_analysis_of_28_European_economies_over_the_past_decade

СЕКЦІЯ 6. РОЛЬ МАРКЕТИНГУ І МЕНЕДЖМЕНТУ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ

*Tkachenko V.V., PhD of economics, Associate professor
Sumy National Agrarian University
Sumy, Ukraine*

SOCIALLY RESPONSIBLE ANTI-CRISIS WORK IN OPERATIONAL MANAGEMENT

A business crisis is an event that can threaten a company's success and health by tarnishing its reputation, harming its business operations, adversely affecting its finances, or harming its employees.

A business crisis can be caused by internal or external factors. Because of the severity of a business crisis, it's important to be prepared to manage one of these events with a plan that you and your team should develop before it happens.

Crisis management is the process of preparing for and managing any disruptive or unexpected emergency that affects the business, stakeholders, employees, customers and profits. Crisis management is an important component of public relations.

The main steps of the crisis management process are [3]:

1) Pre-crisis management. The first part of crisis management is to prevent any potential crises. This includes creating a crisis management plan, hiring and training crisis management staff, and conducting practical exercises to implement your plan.

2) Crisis management and response. At this stage, the anti-crisis management plan of the enterprise is put into effect. Initial crisis management messages are issued, employees and stakeholders are contacted, and public and company safety is prioritized (more than usual).

3) Post-crisis management. When a crisis passes or subsides, the work of crisis management is not over. It is important to stay in touch with your employees, customers and stakeholders and remain available to answer questions. It's also best to send proactive updates to these parties.

If a business faces a crisis of any kind and does not have a crisis management plan that details exactly how to handle the situation, the business is likely to experience serious and long-lasting consequences. These consequences can be related to various legal, operational and societal issues. Planning can help an organization contain and mitigate the negative effects of a crisis. An organization's response to a crisis speaks to its culture and reflects its leadership [1].

Advantages of developing crisis management plans at the enterprise:

- will help maintain a good reputation among customers, competitors and industry leaders during and after the crisis;
- will improve the safety, health and well-being of everyone who works for the company and conducts business with it.
- will serve as "reassuring" for the enterprise – you will be ready for any situation that may come your way;

- will increase productivity during and after a crisis. Everyone will know their role and functions during a crisis, so there is less downtime, more action and faster problem solving.

To create an anti-crisis management plan, you need [2]:

- 1) identify all possible types of crises;
- 2) determine the impact of each type of crisis on business;
- 3) consider the actions to be taken to resolve each type of crisis;
- 4) decide who will be involved in the actions to be performed in each scenario;
- 5) develop resolution plans for each type of crisis;
- 6) educate everyone who should be familiar with the plans;
- 7) review and update plans regularly and as needed.

Therefore, preparing a business for any number of possible crises will allow you to maintain a positive and professional reputation among customers and competitors, as well as employees.

By developing a crisis management plan, taking into account the possible stages of a crisis and creating a team of people who will help overcome any unforeseen event or disaster, you can prevent long-term negative consequences.

A crisis plan – or the lack of one – can make or break a business. How your organization responds to a disaster will determine its future, and that's a good reason to have a proper plan in place for any potential crisis that occurs. A business can emerge from a crisis better, stronger and more resilient if it is able to anticipate and assess potential threats and has a rapid response and recovery plan [4].

A crisis is an objective phenomenon in the socio-economic system, and the basis of its functioning and development lies in the controlled activity of a person. The desire for effective management of the economic system can be expressed in the desire to expand the scope of management, to reduce the number of uncontrolled processes. And to some extent it succeeds. It can be assumed that in the future a person will completely rule out a crisis in the development of socio-economic systems, while today's crises only characterize the level of human development, lack of knowledge, imperfection of management, etc.

Insignificant crises are necessary for the enterprise because they change the life trends of the operational system, i.e. disrupt its stability, radically renew it. Small crises strengthen the enterprise, raise the qualification level of personnel in crisis management.

References:

1. Bacik, R., Kloudova, J., Gonos, J., Ivankova, V. (2019). Management of Competitiveness and Economic Performance Based in the V4 Countries. *Marketing and Management of Innovations*. No. 3. P.73-88.
2. Berk, A. (2017). Small Business Social Responsibility: More than Size. *Journal of Corporate Citizenship*. Vol. 67. P. 12–38.
3. Kukoba, V.P. (2015). The main directions of work to ensure the transfer of energy efficient technologies in the enterprises. *Strategiya ekonomichnogo rozvitku Ukrayini : zb. nauk. prats KNEU*. Vol. 37. P. 45-53.

4. Terent'ieva, O.V. (2014). The main components of the mechanism of ensure of anti-crisis enterprise activity. *Biznes – Inform.* Vol. 5 P. 311-316.

*Борисенко Д. О., здобувач вищої освіти
Науковий керівник: Лижник Ю. Б., ст.викл.
Донецький національний університет економіки
і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг, Україна*

АНАЛІЗ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних умовах розвитку вітчизняних підприємств управління їх конкурентоспроможністю розглядається як один з аспектів менеджменту, дія якого спрямована на формування, розвиток та реалізацію конкурентних переваг й забезпечення життєздатності підприємства як суб'єкта економічної конкуренції. Ефективне функціонування підприємств перебуває під впливом численних факторів, які формують несприятливі умови розвитку цих підприємств: нестабільність політичної обстановки, складність фінансово-економічного становища тощо [1].

За визначенням Перцовського Н.І., конкурентоспроможність – це процес управління суб'єктом власними конкурентними перевагами для досягнення своїх цілей у боротьбі з конкурентами, за задоволення об'єктивних або суб'єктивних потреб у межах законодавства або в природних умовах. [2].

Основоположні чинники успішної конкурентоздатності перебуває у прямому взаємозв'язку із здатністю до формування попиту, завоювання та утримання клієнтів за допомогою створення конкурентних переваг латентного характеру, що побудовані на сучасних технологіях у сфері інтелектуального розвитку [3]. У ході дослідження було виділено дванадцять основних факторів впливу на конкурентоспроможність підприємства:

1. Технологія виробництва (фактор містить в собі сукупність науково і практично обґрунтованих методів, та прийомів, які застосовує підприємство для створення товарів, а також полегшує працю людини);

2. Система обліку (механізм підготовки і відображення інформації про майновий та фінансовий стан підприємства);

3. Фінансові можливості (фінансова стабільність, платоспроможність та прибутковість підприємства, сукупність економічних відносин, які пов'язані з рухом грошових коштів, а саме їх формуванням, розподілом і використанням у процесі господарської діяльності підприємств);

4. Інформаційні ресурси (збір інформації, моделювання та комп'ютеризація процесів управління, знання про діяльність конкурентів та ін.);

5. Ефективність управління (характеристика рівня управління, що визначається при зіставленні в тимчасовому і просторовому аспектах);

6. Ступінь задоволення потреб споживача (параметри продукції можуть чітко відповідати нормативній та технічній документації, однак змінюються вимоги споживачів і якість при незмінних параметрах погіршиться чи втратиться зовсім);

7. Розвиненість інфраструктури (комплекс цехів, господарств і служб, які мають допоміжний характер і забезпечують умови нормальної роботи в цілому. Підтримання соціально-побутових і культурних потреб працівників підприємства);

8. Система постачання (синхронізація процесів доставки матеріальних ресурсів, з метою мінімізації витрат);

9. Можливість швидкої адаптації (передбачає здатність до швидкої реакції на зміни навколишнього середовища);

10. Логістика (саме процес перевезення товару від виробника до споживача, забезпечення синхронності та зовнішнього вигляду в момент доставки);

11. Ефективність контролю виконання (здатність, якою наділений суб'єкт контролю та який може раціонально виконувати контрольні дії, зміст та наслідки яких будуть обумовлювати досягнення мети контролю);

12. Попит на продукцію (загальний обсяг продажу на конкретному ринку певної марки товару або сукупності його марок за будь-який проміжок часу).

За даними опосередкованої експертної оцінки (рис.1) було визначено рівень впливу цих факторів. Де x_1 – технологія виробництва; x_2 – система обліку; x_3 – фінансові можливості; x_4 – інформаційні ресурси; x_5 – ефективність управління; x_6 – ступінь задоволення потреб споживача; x_7 – ефективність інфраструктури; x_8 – система постачання; x_9 – можливість швидкої адаптації; x_{10} – логістика; x_{11} – ефективність контролю виконання; x_{12} – попит на продукцію.

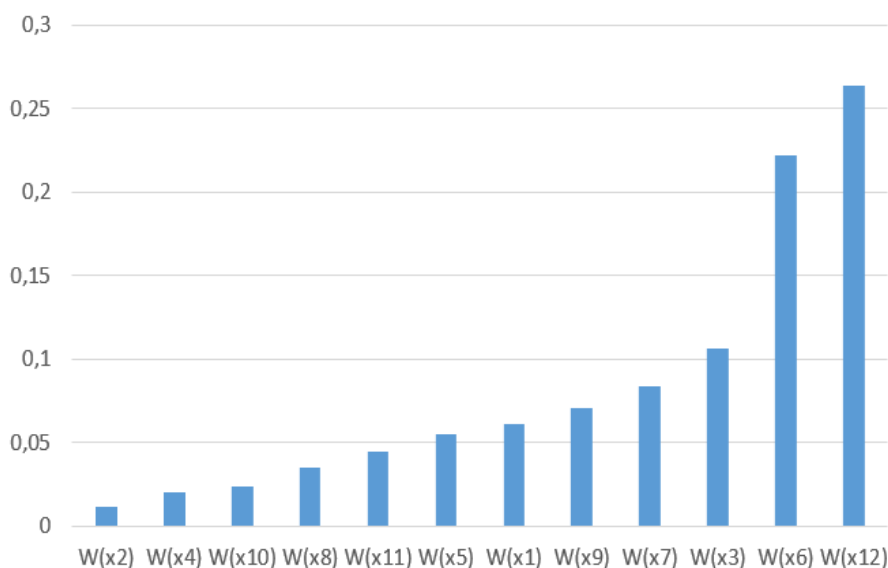

Рисунок 1 – Важливості факторів впливу на конкурентоспроможність підприємства

Джерело: складено автором на основі експертних оцінок

Отже, можемо зробити висновки, що за результатами дослідження, найголовнішими факторами для конкурентоспроможності підприємства є попит на продукцію(x12) – 26% та ступінь задоволення потреб споживача(x6) – 22%. Менш важливими: фінансові можливості(x3) – 10%, розвинута інфраструктура(x7) – 8%, можливість швидкої адаптації(x9) – 7%, технології виробництва(x1) та ефективність управління(x5) – по 6%. Та найменш важливими: ефективність контролю виробництва(x11) – 5%, система постачання(x8) – 4%. А також логістика(x10), інформаційні ресурси(x4) та система обліку(x2) – загалом становлять лише 6% від важливості в конкурентоспроможності підприємства.

Так як конкурентоспроможність підприємства є одним з ключових факторів успіху на сучасному ринку, то ж управління цим процесом вимагає глибокого розуміння теоретичних понять та їх взаємозв'язків. Дослідження теоретичного поняття управління дозволяє розкрити основні аспекти його реалізації та визначити ефективні методи та інструменти для досягнення конкурентоспроможності. Важливо також зазначити, що успішне управління конкурентоспроможністю підприємства потребує постійного аналізу ринкових тенденцій та розвитку нових стратегій, що дозволяють підтримувати високий рівень конкурентоспроможності протягом тривалого періоду часу.

Список використаних джерел:

1. Удосконалення механізму управління конкурентоспроможністю переробних підприємств : дисертація Котелевець Д.О. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2018. 235с.
2. Перцовський Н.І., Спиридонів І.А., Барсукова С.В. Міжнародний маркетинг: Київ: Вища школа, 2001. 239с.
3. Геращенко І.О., Шмадченко О.О. Управління конкурентоспроможності підприємства. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2015. Вип. 50. С. 297-301.

*Коржук П. А., здобувач вищої освіти
Науковий керівник: Слободянюк Н. О., д.е.н., професор
Донецький національний університет
економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг, Україна*

УПРАВЛІННЯ КОРПОРАТИВНОЮ КУЛЬТУРОЮ ПІДПРИЄМСТВА

Забезпечення соціально-економічної стабільності ведення бізнесу в сьогоденнішніх реаліях є одним з пріоритетних напрямків для повернення підприємств до повноцінної діяльності. Одним з інструментів для досягнення даної стабільності є налагодження системи управління корпоративною

культурою на підприємстві шляхом впровадження в практичну діяльність дієвих інструментів ефективного менеджменту.

Через недосконалу організацію системи корпоративної культури існує ризик відсутності чіткої та послідовної стратегії розвитку підприємства, що призводить до невпевненої поведінки працівників та зниження загальної ефективності підприємства. Це має прояв через незадоволеність працівників своєю роботою та їх низьким рівнем залученості до економічних процесів підприємства, що впливає на якість випуску продукту. Відтак, це й пояснює обрану тематику наукового дослідження.

Поняття корпоративної культури було засновано у ХІХ столітті. З того часу воно вивчалось, адаптувалось, і набуло більшої об'єктивності, отже, почало розповсюджуватись на широкий загал, як один з ефективних інструментів в управлінні трудовим колективом. За весь цей час, велика кількість науковців встигли зробити свій внесок у вивчення даного питання, зокрема свої роботи продемонстрували: Д. Елдрідж і А. Кромбі, К. Голд, Г. Морган, М. Мескон, О. С. Віханській і О. І. Наумов, М. І. Магура, С. А. Ліпатов, Е. Шейн, О. Б. Бабич та інші. Проте, незважаючи на існуючі напрацювання, подальшого розвитку потребують окремі питання щодо теоретичного обґрунтування управління корпоративною культурою підприємства як ключового показника конкурентоспроможності суб'єкта господарювання.

Метою дослідження є узагальнення положень щодо теоретико-методичних основ управління корпоративною культурою підприємства.

Результати статистичних опитувань власників вітчизняного бізнесу виявили неоднозначне їх ставлення до необхідності та розуміння управління корпоративною культурою підприємства: 55% сучасних українських керівників вважають, що в ідеалі корпоративна культура має бути на підприємстві; 40% підприємців намагаються сформулювати її за допомогою західних технологій; 35% визнають потребу в ній, але для цього в них не вистачає ні часу, ні ресурсів; 25% узагалі вважають її непотрібною [1]. Проте 70% респондентів одностайно підтвердили вплив корпоративної культури на фінансові показники підприємства [2].

Вплив корпоративної культури на ефективність і цінності підприємства було оцінено іноземними респондентами наступним чином: понад 90% керівників стверджують, що організаційна культура є одним з найважливіших аспектів ведення бізнесу; 92% керівників вважають, що покращення корпоративної культури на підприємствах збільшить його вартість; понад 50% респондентів вважають, що корпоративна культура впливає на продуктивність, креативність, прибутковість, корпоративну цінність та зростання [2].

Це ще раз підкреслює серед керівництва та управлінського персоналу існуючі прогалини загальних та спеціальних знань стосовно менеджменту корпоративної культури та її складових, необхідності практичного застосування механізму управління корпоративною культурою задля покращення економічних показників діяльності підприємства та максимізації прибутку.

Загальновідомо, що основні елементи управління корпоративною культурою підприємства включають:

1) Визначення місії, цінностей та цілей розвитку підприємства відповідно до прийнятої концепції розвитку на довгострокову перспективу;

2) Розробка і розвиток стратегії управління культурою. Керівництво повинно розробити і узгодити відповідні документи, які відображають базові цінності та підходи до роботи на підприємстві;

3) Залучення та утримання талановитих працівників. Підприємство створює сприятливі умови для розвитку талантів та визнання досягнень працівників, які дозволяють їм відчувати себе частиною команди, отримувати відповідні знання та навички, розвиватись та долучатись до різноманітних проектів;

4) Забезпечення відкритої та ефективної комунікації між співробітниками та керівництвом, забезпечувати співпрацю між різними відділами та командами, а також розвивати інструменти для збору та обробки фідбеку, щоб забезпечити відчуття залученості та розуміння між всіма членами команди;

5) Підтримка постійного розвитку та навчання працівників задля підвищення рівня ефективності управління персоналом та покращення професійних навичок трудових ресурсів;

б) Створення корпоративної ідентичності на основі розробки логотипу, колірної гами, типографій та інших візуальних елементів, що в сукупності відображає основні принципи підприємства та визначає його унікальність.

Чіткість цілей і стратегії, встановлення цінностей, ефективна комунікація, залучення співробітників, а також підтримка і розвиток культури є ключовими елементами успішної культури підприємства, яка підвищує згуртованість і мотивацію команди, збільшує продуктивність праці і впливає на задоволеність клієнтів. Належна увага до культури підприємства може також залучити та утримати талановитих працівників, які поділяють цінності та бачення підприємства.

Оцінка рівня корпоративної культури підприємства передбачає застосування методичних інструментів: опитування працівників (може проводитися у формі анонімних анкет, інтерв'ю або фокус-груп, включати питання про культуру підприємства, такі як: місія, цінності, комунікація та лідерство); спостереження за поведінкою співробітників (використовується задля встановлення зв'язку між поведінкою співробітників та рівнем корпоративної культури); аналіз внутрішнього середовища підприємства (оцінка організаційної структури, звичок та поведінки працівників, співробітництва між підрозділами, стиль керівництва та інші аспекти внутрішнього середовища); порівняння з іншими підприємствами в частині корпоративної культури та її складових тощо.

Зазначені методики щодо управління корпоративною культурою підприємства можуть бути розширені іншими інструментами в залежності від мети та стану об'єкту управління: еталонний та метод експертних оцінок; кластерний аналіз; регресійний аналіз; методика OSAI Камерона і Куїнна; методика Посту і Конінг; методика «Культурне поле» Т.О. Соломанідіної;

Методика ОСР О'Рейлі, Чатмана і Калдвелла та ін. Такий широкий інструментарій містить ключові показники щодо оцінки цінностей, правил й норми поведінки персоналу, оцінки організаційної культури відповідно до моделі «Рамкова конструкція конкуруючих цінностей», оцінки психологічного клімату та моделювання «культурного поля» підприємства [4].

Отже, можна зробити висновок, що розуміння теоретико-методичних основ процесу управління корпоративною культурою підприємства виступає одним з ключових факторів ведення успішного бізнесу, в який входить згуртована, мотивована команда, задоволені клієнти, а в результаті й кращі фінансові показники. Подальші наукові дослідження автори пов'язують з науковим обґрунтуванням та адаптації європейського досвіду застосування моделей управління корпоративною культурою до вітчизняних реалій ведення бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Кицак Т. Г. Вітчизняні реалії становлення корпоративної культури на підприємствах. *Ефективна економіка: електрон. наук. фахове вид.* 2014. № 1. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2810> (дата звернення: 19.04.2023).

2. Ринкевич Н. С. Організаційна культура підприємств: виклики, загрози та тенденції. *Економічний вісник Донбасу.* 2019. № 3. URL: <http://evd.luguniv.edu.ua/index.php/evd/issue/view/3/3> (дата звернення: 19.04.2023).

3. Corporate Culture Matters A Lot, Says New Study. *Forbes* : веб-сайт. URL: <https://www.forbes.com/sites/susanadams/2015/11/12/corporate-culture-matters-says-new-study/?sh=41cf9aa322b4> (дата звернення: 19.04.2023).

4. Перезовова І. В., Дергачова В. В., Мінакова С. М. Характеристика етапів формалізованої оцінки стану та рівня організаційної (корпоративної) культури підприємства. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління.* 2020. Том 19 № 3(46). С. 422-439.

Лисенко Т. П.

Українська асоціація клінічних досліджень, м. Дніпро, Україна

Демидюк С. М., к.е.н, доцент

ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука», м. Рівне, Україна

РОЗРОБКА КОМУНІКАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ КЛІНІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В УКРАЇНІ

З ковідними часами, а особливо, з початком повномасштабної війни, стан галузі охорони здоров'я України, її дієві механізми та канали комунікацій суттєво змінилися під тиском значної кількості критичних обставин. Відродження вітчизняної системи охорони здоров'я має базуватися на

подальшому впровадженні медичної реформи, залученні інвестиційних ресурсів для відбудови та покращення якості всіх ланок медичної сфери, налагодженні тісної та довготривалої співпраці із закордонними партнерами.

Одним з важливих напрямів співробітництва вітчизняних медичних закладів із закордонними партнерами, який потребує суттєвого перегляду щодо безпекових, соціальних та особливо маркетингових складових, є сфера проведення клінічних досліджень, яка суттєво відреагувала і видозмінилася у відповідь на виклики сьогодення.

Згідно з вітчизняним законодавством [2], до клінічних випробувань (досліджень) відносять науково-дослідницьку роботу, метою якої є будь-яке дослідження за участю людини як суб'єкта дослідження, призначене для виявлення або підтвердження клінічних, фармакокінетичних, фармакодинамічних та/або інших ефектів, у тому числі для вивчення усмоктування, розподілу, метаболізму та виведення одного або кількох лікарських засобів та/або виявлення побічних реакцій на один або декілька досліджуваних лікарських засобів з метою оцінки його (їх) безпечності та/або ефективності.

Клінічне дослідження проводиться для оцінки безпечності та ефективності активної речовини, що міститься в досліджуваному лікарському препараті, або підтвердження ефективності та безпеки медичного виробу [1; 3; 4].

Розрізняють кілька видів клінічних досліджень: комерційні, що проводяться з метою отримання реєстраційного посвідчення на лікарський засіб чи медичний виріб (в основному проводяться фармацевтичними та біотехнологічними компаніями); некомерційні – проводяться з метою розвитку клінічної практики та пошуку нових методів лікування, зосереджені переважно на аналізі ефективності та безпеки ліків, які вже є на ринку (найчастіше проводяться університетами, науково-дослідними інститутами, асоціаціями та фондами).

Проведення ефективних клінічних досліджень в Україні, як одного з напрямів розвитку наукової діяльності та міжнародного співробітництва, потребує значної кількості фінансових ресурсів, а отже розробки нової комунікаційної стратегії, яка відображає реалії та знаходить механізми подолання ризиків, пов'язаних з війною.

Комунікаційна стратегія – це відповідь на 5 ключових запитань: «1. Навіщо? 2. Що? 3. Кому? 4. Де? 5. Як?». Розкриємо детально відповіді на кожне з них на прикладі формування комунікаційної стратегії для проведення клінічних досліджень в Україні.

1. Навіщо? На цьому етапі розробки стратегії необхідно чітко сформулювати цілі та завдання.

Ціль: відновити алокацію нових клінічних випробувань в Україну.

Завдання: Змінити ставлення спонсорів (інвесторів) по відношенню до проведення клінічних досліджень в умовах повномасштабної війни.

2. Що треба сказати? Ключовим повідомленням при розробці комунікаційної стратегії залучення фінансування для проведення клінічних досліджень на базі вітчизняних організацій і установ сфери охорони здоров'я є

формулювання наступних тверджень, що можуть бути покладені в основу подальшої промоційної компанії:

«Українська система охорони здоров'я (клінічних досліджень) успішно долає виклики сьогодення та швидко адаптується до кризових умов не втрачаючи надання рівня якості медичних послуг».

«Високий ступінь адаптивності до динамічно змінного зовнішнього середовища зі збереженням якісних внутрішніх властивостей».

Дані твердження виконують одночасно три функції. Вони дозволяють створити в уяві інвесторів більш сприятливий інвестиційний клімат, виступають елементом відображення механізмів зниження майбутніх ризиків та дозволяють ефективно працювати із запереченнями.

Щодо механізмів зниження ризиків, важливою є їх ідентифікація та віднесення до певних класифікаційних груп. У процесі дослідження нами виділено 4 основних групи ризиків, пов'язаних з пацієнтами, дослідницькою командою, логістикою та даними.

Ризики, пов'язані з пацієнтами: мобілізація пацієнтів; міграція всередині країни/еміграція за кордон; ПТСР та інші психічні розлади у пацієнтів; загибель пацієнта внаслідок активних воєнних дій/загибель пацієнта на візиті внаслідок активних воєнних дій; відсутність можливості у пацієнта доступу до відповідних інформаційних джерел, в т.ч. сайтів та інших каналів комунікації з дослідницькою командою; страхування пацієнтів; недостатній рівень набору пацієнтів.

Ризики, пов'язані з дослідницькою командою, сайтом: виїзд закордон дослідницької команди; загибель персоналу під час виконання службових обов'язків; мобілізація персоналу; PI oversight; фізичне пошкодження/знищення сайту та інших каналів комунікацій внаслідок воєнних дій.

Ризики, пов'язані із забезпеченням, логістикою та інфраструктурою: швидкість та якість доставки препаратів/матеріалів; затримки на митниці; збереження холодового ланцюгу; відповідність зберігання лікарських засобів та зразків у лікарні; обмежені ресурси команди; блекаут, порушення зв'язку; відсутність SOC, можливості закупівлі стаді-специфічного обладнання; затримки, порушення дедлайнів (набори, репорти, етика, регуляторика); порушення візитної «сітки» дослідження внаслідок форс-мажору.

Ризики, пов'язані із надійністю зберігання та обробки даних, регуляторними питаннями, системні фактори: якість даних; втрата даних, в т.ч. архівних; передача персональних даних (хмарні сховища не врегульовані); збереження первинної документації; відсутність звітів від регулятора щодо результатів клінічних аудитів дослідницьких центрів під час військового стану; зміни регуляторики через військовий стан; стабільність банківської системи.

3. Кому адресована комунікація? Необхідно здійснити детальний опис типового портрету цільової аудиторії або груп. Розуміння цільової аудиторії проекту дасть змогу: 1) використовувати відповідний канал для комунікації з нею; 2) обрати ефективний жанр і стилістику комунікації; 3) спланувати і розрахувати ефекти комунікації та ризики; 4) організувати релевантні

механізми просування. Крім того, варто зважати на специфіку цільової аудиторії у B2B.

4. Де? Відповідь на це питання передбачає збір всіх доступних каналів комунікації (де може бути потенційно розміщуватися те чи інше інформаційне повідомлення):

- 1) сайти компаній;
- 2) галузеві портали;
- 3) персональні сторінки експертів/лідерів думок.

Важливим є залучення до спільноти якомога більшої кількості осіб. Також необхідним є врахування тренду останніх років – довіряти конкретним людям, а не колективній бізнес-сторінці.

5. Як? Для створення контенту та комунікації з партнерами, формування думки про компанію використовують різні матеріали для тих чи інших ресурсів – веб-сторінок, соцмереж, месенджерів, розсилок: текстові пости – огляди, новини, статті; графічні матеріали – зображення, фото, інфографіка; відеоролики в соцмережах, на YouTube; аудіо – музика, подкасти.

Усі вони можуть виступати самостійними одиницями контенту або поєднуватися і доповнювати одна одну. Бажаним є залучення професійних рерайтерів для створення контенту та адаптування для різних каналів комунікації.

Таким чином, процес формування комунікаційної стратегії для проведення клінічних досліджень в Україні в стані війни має бути направлений на ідентифікацію ризиків та розробку шляхів їх подолання внаслідок раптового виникнення. Поняття адаптивності, креативної складової та антикризових механізмів мають бути ключовими для забезпечення ефективності реалізації цієї стратегії.

Список використаних джерел:

1. Науково-дослідницький центр. Комунальне підприємство «Лікарня №1» Житомирської Міської Ради. Режим доступу: <https://cml1.zt.ua/ndc>

2. Про затвердження Порядку проведення клінічних випробувань лікарських засобів та експертизи матеріалів клінічних випробувань і Типового положення про комісії з питань етики. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 23.09.2009 № 690.

3. Українська асоціація клінічних досліджень. Режим доступу: <https://uacr.org/>

4. Участь пацієнтів з України в клінічних дослідженнях, які проводяться в Польщі. Рекомендації в галузі клінічних досліджень. POLCRO. 2022 Режим доступу: <https://pacjentwbadaniach.abm.gov.pl/pwb/page-ua/-1/1319,file.html>

*Мильнійчук Т. В., здобувач вищої освіти
Приймак Н. С., д.е.н., доцент
Донецький національний університет економіки
і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг, Україна*

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ОРГАНІЗАЦІЇ: СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ

Однією із найбільш важливих функціональних складових організацій будь-якого типу є фінанси підприємств та організацій, які, по суті, відбивають сукупність грошових відносин організації з приводу формування, використання та розподілу доходів підприємства від основної та неосновної діяльності в умовах ринку.

Важливою характеристикою фінансів підприємства, та фінансової діяльності, яка визначає зміст зазначених вище відносин, є те, що фінансова діяльність підприємства існує та реалізується допоки, доти існує організація (підприємство, фірма тощо). Фінансова діяльність ведеться навіть тоді, коли не здійснюється виробнича діяльність (діяльність з виготовлення товарів, послуг, робіт).

Саме з огляду на це, ефективне управління фінансовою діяльністю організації (підприємства, фірми), є важливою складовою менеджменту та однією із першочергових задач, від якої залежить існування та ефективне функціонування організації в умовах ринкового середовища.

Різні аспекти управління фінансовою діяльністю підприємства вивчалися вітчизняними та закордонними дослідниками, до числа яких можна віднести Г. Азаренкова, І.Бланка, П. Бårоле, Р. Брейлі, В. Гриньова, М. Данилюка, В. Ковальова, Джай К. Шима, Джой Г. Сигела, С. Майерса, А. Поддєрьогіна, Р. Сайфуліна, Г.Філіна та інших. Не дивлячись на численні наукові дослідження у сфері фінансової діяльності, її організації, методів та методик управління, дана проблематика все ще залишається актуальною та потребує подальших досліджень та удосконалення методів управлінського впливу на її ефективність.

Висвітлення питання управління фінансовою діяльністю підприємства потребує значної уваги до двох категорій – «фінансова діяльність» та «управління фінансовою діяльністю».

Під фінансовою діяльністю організації прийнять розуміти діяльність з формування і використання фінансових ресурсів суб'єкта господарювання, необхідних для ефективної діяльності в умовах ринку. Важливість фінансової діяльності для суб'єктів господарювання різних сфер та для держави визначає важливість побудови ефективного механізму управління фінансовою діяльністю організацій.

Теоретичні підходи науковців щодо визначення сутності терміну «управління фінансовою діяльністю» наведено у табл. 1.

Узагальнивши наведені у табл. 1 визначення, варто зазначити, що управління фінансовою діяльністю організації – це професійна діяльність, яка направлена досягнення цілей функціонування організації через ефективну систему фінансово-економічного функціонування підприємства.

Також доцільним, на нашу думку, також є визначення управління фінансовою діяльністю організації як сукупності управлінських впливів керуючої системи (системи фінансового менеджменту) на керовану систему (фінансову діяльність) з метою ефективного формування та розподілу фінансових ресурсів та досягнення за рахунок цього максимального прибутку у поточному та перспективному періодах.

Таблиця 1 – Підходи науковців до трактування терміну «управління фінансовою діяльністю»

Автор	Трактування терміну «управління фінансовою діяльністю»
Томашук І.О., Терещук С.М., Салькова І.Ю. [1, с. 345-348]	«одна з головних функцій апарату управління підприємства, має ключову роль у ринковій економіці, яка є своєрідною професійною діяльністю, спрямованою на управління фінансово-економічним функціонуванням підприємства і є одним з ключових елементів всієї системи управління сучасним підприємством» [2, с. 345-348]
Гудзенко І. С. [2, с.73]	«діяльність, яка дозволяє забезпечити необхідний ресурсний потенціал високих темпів приросту господарської діяльності підприємства, постійне зростання власного капіталу, підвищення його конкурентної позиції на товарному та фінансовому ринках, забезпечити стабільний економічний розвиток у стратегічній перспективі» [4, с.73]
Сладкевич В.П. [3, с. 359]	«це вид професійної діяльності, направленої на управління фінансово-господарським функціонуванням підприємства» [9, с. 359]
Аранчій В.І. [4, с. 8]	«система управління фінансами, яка складається з двох підсистем – механізмів управління фінансовими відносинами та грошовими фондами» [11, с. 8]
Васьківська К. В., Сич О. А. [5, с. 6]	«полягає в діях з придбання, фінансування і управління активами, спрямованих на реалізацію певної мети» [12, с. 6]
Поддєрьогін А.М. [6, с. 88]	«це система використання різних форм і методів для фінансового забезпечення функціонування підприємств та досягнення ними поставлених цілей, тобто це та практична фінансова робота, що забезпечує життєдіяльність підприємства, поліпшення її результатів» [14, с. 88]

Головна мета управління фінансовою діяльністю організації – це зростання добробуту її власників за рахунок постійного підвищення ринкової вартості активів та стабільної конкурентоспроможності на цільових ринках (ринках товарів, послуг, капіталів).

«Управління фінансовою діяльністю підприємства – це багатогранний і складний процес, який у якості об’єктів управління передбачає:

– фінансові ресурси – грошові кошти та прирівняні до них потоки, що перебувають у розпорядженні підприємства;

- джерела фінансових ресурсів, до яких належить власний капітал, зобов'язання і доходи майбутніх періодів;
- фінансові відносини, що виражають грошові зв'язки між суб'єктами економічних відносин.

Поняття «фінансові ресурси» і «фінансові відносини» є лише складовими елементами об'єкта управління фінансовою діяльністю підприємства і не можуть комплексно його характеризувати» [7, с. 85].

Управління фінансовою діяльністю підприємства реалізує свою головну мету і основні завдання шляхом здійснення певних функцій. Ці функції поділяються на дві основні групи, обумовлені комплексним змістом управління фінансовою діяльністю підприємства:

1) функції управління фінансовою діяльністю підприємства як керуючої системи (склад цих функцій у цілому характерний для будь-якого виду управлінської діяльності, хоча і повинен враховувати її специфіку). Дані функції можна звести до наступних: планування, організація, мотивація та контроль;

2) функції управління фінансовою діяльністю підприємства як спеціальної галузі управління підприємством (склад цих функцій визначається конкретним об'єктом управління фінансовою діяльністю) [5].

Саме специфіка складових, мети, об'єктів та функцій управління фінансовою діяльністю організації визначає її автентичність та унікальний характер у кожному конкретному аналітичному та практичному випадку.

Список використаних джерел:

1. Томашук І. О., Терещук С. М., Салькова І. Ю. Теоретичні аспекти управління фінансовою діяльністю підприємства. *Гроші, фінанси і кредит*. 2019. Вип. 27. С. 347–350.
2. Гудзенко І. С. Теоретичні підходи до організації фінансової діяльності підприємства. *Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка*. 2014. Т. 19, Вип. 4. С. 70-76.
3. Сладкевич В.П. Стратегічний менеджмент організацій; Підручник. К. : ДП «Видавничий дім «Персонал», 2008. 496 с.
4. Аранчій В.І. Фінанси підприємств: Навч. посібник. К.: Професіонал, 2004. 304 с.
5. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. / [Васьківська К. В., Сич О. А.]. Львів : «ГАЛИЧ-ПРЕС», 2017. 236 с.
6. Поддєрьогін А.М. Фінанси підприємств: Підручник. К.: КНЕУ, 2000. 460с.
7. Бондар, Ю.А., Єрошкін, К.А. Теоретичні аспекти управління фінансовою діяльністю підприємства. *Причорноморські наукові студії*. Одеса, 2020. Вип. 55. с. 83-87.

*Петриченко О. О., магістрантка
Барабанова В. В., к.е.н., доцент
Донецький національний університет економіки
і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг, Україна*

ІННОВАЦІЙНА СТРАТЕГІЯ БАНКІВСЬКОЇ УСТАНОВИ ЯК ОСНОВА ЗАПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ ТА ПРОДУКТІВ В УКРАЇНІ

Наявність ефективного та розвинутого банківського сектору є запорукою успішної економіки в державі. Забезпечення фінансової стійкості, конкурентоспроможності та розвитку банківських установ є головною ціллю для зростання реального сектору економіки кожної країни. В останні роки через нестабільну ситуацію на фінансовому ринку, пандемію COVID-19, недостатність фінансових ресурсів та військові дії в Україні, перед банківськими установами постає завдання щодо вдосконалення системи управління банківським бізнесом шляхом запровадження інновацій за рахунок використання новітніх технологій, розробки нових банківських продуктів. Створення ефективної бізнес-моделі є основою для інноваційного розвитку банківського сектору України та мінімізації впливу різних ризиків на його діяльність.

Вітчизняні науковці визначають «Банківські інновації», як кінцевий результат інноваційної діяльності в банківській сфері, що втілюється у вигляді якісного нового або удосконаленого продукту чи послуги, реалізованих на ринку, або нового удосконаленого технологічного процесу, що застосовується в практичній банківській діяльності, завдяки якому підвищується рівень задоволення потреб клієнтів, зростає конкурентоспроможність та ефективність діяльності з позиції «прибуток-ліквідність-ризик» і відбувається інноваційний розвиток банку [1].

Ю.О. Силкіна вважає, що банківські інновації – це система різноаспектних (економічних, організаційно-управлінських, інституційних) нововведень в будь-якій сфері банківської діяльності, яка забезпечує певний позитивний економічний, соціальний і стратегічний ефект, що має прояв у зовнішньому середовищі, тобто у підвищенні конкурентоспроможності, розширенні клієнтської бази банку, його філійно-збутової мережі, зміцненні позиції на ринку, а у внутрішньому середовищі проявляється через скорочення трансакційних витрат і підвищенні результативності діяльності банку, у забезпеченні його ефективного функціонування та стабільного розвитку [2].

Виділимо основні ознаки, які дозволяють ідентифікувати банківські інновації:

- підвищення продуктивності праці персоналу через їх реалізацію;
- зростання якості банківських послуг і продуктів, новизна споживчих властивостей, що дає в свою чергу збільшити контроль над часткою ринку в банківському секторі;

- зменшення впливу ризиків і підвищення ліквідності банківських продуктів;

- наявність стратегічних ефектів, що виявляються у зниженні операційних витрат банківської діяльності, підвищення рівня задоволення потреб клієнтів, зростанні рівня прибутку, конкурентоспроможності;

- забезпечення глобалізації діяльності (інновації у сфері дистанційного обслуговування) та виходу на новий рівень розвитку.

Я.М. Кривич розглядає банківські інновації за напрямками їх запровадження [3, с. 34-35]:

- продуктові інновації (створення нових продуктів з кращими споживчими властивостями, ніж минулі або модифікації існуючих через удосконалення окремих характеристик з метою задоволення раніше неврахованих клієнтських потреб);

- процесні інновації (запровадження нових чи вдосконалення існуючих бізнес-процесів (технологій, способів діяльності, обладнання та програмного забезпечення) з врахуванням програми комплексного управління якістю;

- маркетингові інновації (трансформація банківських відділень, використання соціальних мереж та месенджерів як каналу комунікації та онлайн-банкінгу);

- технологічні інновації (розвиток технічних можливостей функціонування, зокрема створення нових і вдосконалення діючих технологій надання банками послуг, обробки та захисту інформації, технологічного забезпечення й технічного обладнання; вплив на цей напрям має динамічний розвиток ІТ-сфери);

- управлінські інновації (визначення нових форм організаційної структури банківської установи, механізмів управління тощо).

Процес розробки та реалізації інноваційної стратегії банківської установи повинен включати наступні етапи:

- 1) стратегічний аналіз зовнішнього середовища функціонування банку, зокрема визначення його інноваційної позиції в конкурентному середовищі, вивчення інноваційного потенціалу;

- 2) розроблення інноваційних цілей, орієнтованих на довгострокову перспективу (головною метою етапу є усвідомлення і вибір реальних та сумісних із концепцією діяльності банку цілей, що в свою чергу дасть конкурентну позицію у банківському секторі);

- 3) оцінка альтернатив та вибір певної інноваційної стратегії (за рахунок аналізу наступних чинників: стан інноваційного розвитку національної економіки (зокрема моніторинг нормативно-правової бази); можливість виходу з інноваційним продуктом на міжнародний фінансовий ринок; визначення структури банківського сектору (аналіз наявних ресурсів для реалізації або можливості їх залучення (фінансові, інтелектуальні); оцінка реальних та потенційних ризиків, пов'язаних з інноваційною діяльністю, визначення шляхів щодо їх мінімізації та нейтралізації);

4) реалізація та поточне корегування інноваційної стратегії (врахування особливостей діяльності у банківському секторі, рівня інноваційного потенціалу та технологічних можливостей).

У найближчий час до числа найбільш затребуваних напрямків реалізації інновацій у банківській діяльності можна віднести наступні:

- застосування штучного інтелекту у сфері мережевого обслуговування клієнтів банку;

- впровадження хмарних технологій в систему банківського обслуговування та інтернет-банкінгу;

- визначення ролі криптовалют в забезпеченні проведення банківських розрахунків та платежів та адаптація платіжних систем банківського сектору під можливість використання криптовалюти як засобу платежу;

- широке застосування інструментів Big Data в аналітичних процесах, які здійснюють банківські установи в процесі планування своєї діяльності. Big Data дозволяє здійснити ефективно та зручно використання великих обсягів структурованої (внутрішні бази даних банків) та неструктурованої інформації (соціальні мережі, державні реєстри тощо).

Банки можуть використовувати Big Data за такими напрямками: аналіз доходів і витрат клієнтів та їх сегментація; оцінювання ризиків та запобігання шахрайським схемам (так мобільні оператори «Київстар», «Lifecell», «Vodafone» надають можливість банкам за допомогою спеціальних фінансових скорингових моделей визначити кредитоспроможність клієнта при визначенні рішення щодо надання позики або торгівлі акціями, що упереджує шахрайські схеми [4]); управління зворотним зв'язком з клієнтами. Треба зазначити, що «ПУМБ» з 2021 року відкрив власну школу по навчанню Big Data-аналітиків та інших спеціалістів по обробці великих обсягів даних.

Таким чином, можна відмітити, що від розроблення успішної інноваційної стратегії банківської установи залежить впровадження нових інноваційних банківських продуктів, підвищення якості обслуговування клієнтів, збільшення рівня прибутку та ефективної діяльності. Менеджери банківських установ повинні створити таку бізнес-модель яка буде враховувати усі ризики, швидко та гнучко реагувати на них. На сучасному етапі розвитку, лише банківські установи які впроваджують інноваційні банківські продукти та технології можуть бути стійкими, конкурентоспроможними та фінансово успішними у довгостроковій перспективі.

Список використаних джерел:

1. Банківський менеджмент: інноваційні концепції та моделі: монографія; за заг. та наук. ред. проф. Л. О. Примостки. К.: КНЕУ. 2017. 384 с.

2. Силкіна Ю. О., Мазур І. М. Особливості інноваційного розвитку в банківській сфері. *Ефективна економіка*. 2019. № 11. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7440> (дата звернення: 08.05.2023). DOI: 10.32702/2307-2105-2019.11.86

3. Кривич Я. М., Драніцина А. О. Банківські інновації, як фактор підвищення рівня довіри та лояльності клієнтів. *Вісник Сумського державного*

університету. Серія: Економіка. 2019. № 3. С. 33-39. (дата звернення: 08.05.2023)

4. Рішення на базі Big Data: інструмент розвитку фінсектора і страхівка від шахраїв. Офіційний сайт Мінфін. URL: Рішення на базі Big Data: інструмент розвитку фінсектора і страхівка від шахраїв (minfin.com.ua). (дата звернення 08.05.2023)

*Соболева Г. Г., к.е.н., доцент
Харківський національний університет міського
господарства імені О.О.Бекетова
Харків, Україна*

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Управління – це цілеспрямований постійний процес впливу суб'єкта управління на об'єкт управління, спрямований на зміну стану об'єкта та / або суб'єктів (в тому числі і себе) за задалегідь продуманим планом [1] це діяльність щодо приведення об'єктивного процесу до суб'єктивно обраної мети. В основі будь-якого управління обов'язково лежить доцільність.

При вивченні та аналізі будь-якої системи треба чітко розрізняти дві її основні характеристики – функція і мета.

Функція системи – характеристика, що визначає зміну станів системи. Безліч всіх можливих станів системи зумовлюється кількістю її елементів, їх різноманітністю і взаємозв'язками.

Функція управління – особливий вид управлінської діяльності, конкретні форми управлінського впливу на діяльність системи, які обумовлюють і визначають зміст ділових взаємин.

Мета системи – певна (бажане, заданий ззовні або встановлене самою системою) стан її виходів, тобто певне значення або сукупність значень функції системи.

Метою виробничого процесу на підприємстві є оптимальний випуск заданого асортименту продукції при найбільш раціональному використанні обмежених технологічних ресурсів і прогресивних методів організації виробництва.

Безліч спостережуваних станів функції системи описує траєкторію руху системи. Поняття функції, цілі і траєкторії системи стосуються її як цілісного утворення, а не окремих елементів. Важливими характеристиками системи є її структура, розмір і складність. Структура управління – упорядкована сукупність стійко взаємопов'язаних елементів, що забезпечують функціонування і розвиток організації як єдиного цілого. Організаційна структура апарату управління – форма поділу праці з управління виробництвом.

Кожен підрозділ і штатна одиниця на підприємстві створюються для виконання певного набору функцій управління або робіт, наділяються певними правами за розпорядженням ресурсами і несуть відповідальність за виконання закріплених за підрозділом функцій.

Організаційна структура регулює розподіл завдань по підрозділах, їх компетентність у вирішенні певних проблем, загальне взаємодія цих елементів.

В рамках організаційних структур протікають весь управлінський процес, а також рух потоків інформації, в якому беруть участь керівники всіх рівнів.

Розмір системи характеризується кількістю її елементів і зв'язків між ними, складність – різноманітністю, неоднорідністю властивостей елементів і особливостями зв'язків між ними.

Управління як процес впливу суб'єкта на об'єкт управління немислимо без системи управління, під якою зазвичай розуміється механізм, забезпечує процес управління, тобто безліч взаємозалежних елементів, що функціонують злагоджено і цілеспрямовано. Елементи, які беруть участь в процесі управління, об'єднуються в систему за допомогою інформаційних зв'язків, а конкретніше – за принципом зворотного зв'язку.

Визначаючи поняття «управління», французький засновник адміністративної (класичної) школи управління А. Файоль називає шість таких функцій (операцій) [2]:

- технічні (виробництво, виготовлення і обробка);
- комерційні (купівля, продаж і обмін);
- фінансові операції (залучення коштів і розпорядження ними);
- страхові (страхування і охорона майна і осіб);
- облікові (бухгалтерія, калькуляція, облік, статистика і т.п.);
- адміністративні (прогнозування, організація, розподіл, координування і контроль).

Розкриваючи зміст адміністративної операції, вчений пояснює: «Управляти означає організовувати, розпоряджатися, координувати і контролювати; передбачити, тобто враховувати майбутнє і виробляти програму дій; організовувати, тобто будувати подвійний матеріальний і соціальний організм підприємства; розпоряджатися, тобто змушувати персонал працювати належним чином; координувати, то є пов'язувати, об'єднувати, гармонізувати всі дії і всі зусилля; контролювати, тобто піклуватися про те, щоб все відбувалося відповідно до встановлених правил і відданих розпоряджень ».

Будь-якому управлінському процесу притаманні характерні особливості:

- необхідність створення і функціонування закінченою системи;
- цілеспрямоване вплив на систему, результатом якого стає досягнення впорядкованості відносин і зв'язків, здатних виконувати поставлені завдання;
- наявність суб'єкта і об'єкта управління як безпосередніх учасників управління;
- інформація як головна сполучна ланка між учасниками управління;
- наявність ієрархії в структурі управління (Елементи, підсистеми, системи, області, регіони і т.п.);

– використання різних форм підпорядкування об'єкта управління суб'єкту управління, в рамках яких використовуються різні прийоми, форми, способи, методи і засоби управління.

Кожен з типів управління відрізняється призначенням, якісної своєрідністю, специфічними особливостями, інтенсивністю здійснюваних управлінських функцій і операцій.

Щодо кількісного складу функцій управління у вчених немає єдиної думки. Наприклад, в [2] виділено п'ять основних функцій управління (передбачення, організація, розподіл, координація і контроль), в роботі [3] – шість (планування, організація, керівництво, лідерство, робота з кадрами і контроль), в [4] – десять (визначення мети, організація, координація, прийняття управлінського рішення, планування, регулювання, контроль, робота з кадрами, лідерство і адміністрування), а в [5] – чотири (планування, організація, мотивація і контроль) та прийняття рішення як наскрізна і взаємозв'язок функцій. Цей набір здається найбільш оптимальним, тому що поняття організації досить широке і всеохоплююче і включає в себе ті функції, які деякі автори виділяють як функції управління.

Управління вирішує завдання забезпечення економічного зростання підприємства, підвищення його конкурентоспроможності поточне управління забезпечує безперервність і синхронність роботи всіх ланок підприємства, спрямовані на виконання встановленого оперативного завдання в розвитку національної економіки.

Список використаних джерел:

1. Ширяев В.І., Баєв І.А., Ширяев Є.В. Управління підприємством: моделювання, аналіз, управління. М.: Либроком, 2015. 272 с.
2. Fayol H. Administration industrielle et générale / H. Fayol. Paris : Dunod et Pinat. 2017. 174 p.
3. Кунц Г., О'Доннел С. Управління: системний і ситуаційний аналіз управлінських функцій. М., 2001. 250 с.
4. Кейнс, Дж.М. Загальна теорія зайнятості, відсотка і грошей: перекл. з англ. М., 2002. -352 с.
5. Мескон М., Альберт М., Хедоурі Ф. Основи менеджменту. М., 2007. 704 с.

*Тодріна І. В., к.е.н., доцент
Харківський національний університет
міського господарства імені О.М. Бекетова
м. Харків, Україна*

ОРГАНІЗАЦІЯ МАРКЕТИНГУ КОНСАЛТИНГОВИХ ПОСЛУГ

Динамізм та глобалізація сучасного економічного світу призвела до загострення конкурентної боротьби між суб'єктами господарювання.

Підприємствам для підтримки своєї конкурентоспроможності потрібно постійно підвищувати ефективність ведення бізнесу, навчати персонал новим управлінським методам, вирішувати складні управлінські проблеми. Все це спричинило підвищення попиту на консалтингові послуги. В той же час просування консалтингових послуг ускладнюється внаслідок певних об'єктивних та суб'єктивних чинників, зокрема, високий рівень невизначеності, суб'єктивне оцінювання цінності консультування, удаваної невідчутності цих послуг. Сьогодні значну увагу приділяють маркетинговій складовій процесу управління консалтинговими компаніями.

Маркетинг консалтингових послуг являє собою цілеспрямовану діяльність з забезпечення консультантам та їх професійним діям високого конкурентного статусу на ринку консалтингових послуг шляхом задоволення потреб клієнтів у високоякісному консалтинговому обслуговуванні. Маркетинг консалтингових послуг можна також розглядати як процес, покликаний допомогти фірмам-клієнтам дізнатись про консультаційні послуги, оцінити спроможність консультантів вирішувати складні управлінські проблеми, а клієнтів – купувати консультаційний продукт.

Теоретичними засадами маркетингу консалтингових послуг є концепції та моделі маркетингу послуг, зокрема концепції Д.Ратмела, П.Ейгліє і Е.Ланггарда, К.Грьонроса, М.Бітнер, моделі Ф.Котлера, К.Лаврока [2, с.65].

Консалтингові послуги, як будь-який вид бізнесу, потребують просування на ринку. Це пов'язано з конкуренцією, необхідністю інформувати потенційних клієнтів про послуги, створенням суспільної думки по відношенню до консалтингової фірми або консультанта. Крім того, консалтингові послуги специфічний вид бізнесу, який пов'язаний з формуванням довіри і довготривалих стосунків з клієнтами, тому в ньому особливу роль відіграє маркетинг взаємовідносин. Слід враховувати також, що консалтингові послуги в своїй більшості є послугами B2B (бізнес для бізнесу), де рішення приймається відповідальними особами в інтересах підприємств, на яких вони працюють, або колегіально. Для прийняття такого рішення потрібна інформація про консалтингову компанію, її репутацію, досвід роботи на ринку в проблемних питаннях, реалізованих проектах. Маркетингова діяльність консалтингових фірм будується на створенні інформаційного поля; створенні репутації фірми та її співробітників; формуванні та піддержанні взаємозв'язків з клієнтами.

Маркетинг консалтингових послуг суттєво відрізняється від маркетингу споживчих товарів або засобів виробництва, що пов'язано з особливостями товару «консалтингова послуга». Через неможливість наочно продемонструвати вид та якість майбутньої консультаційної послуги споживачу складно порівняти її з товарами-аналогами, тому важливим завданням маркетингу є надання консультаційній послугі «матеріального» вигляду.

Консультант повинен продавати власну компетентність, кваліфікацію та досвід, а не послугу, наголошуючи на вигодах та перевагах, які отримають користувачі послуги. Складність оцінки послуги полягає у відмінності між її собівартістю та ціною, яку він повинен оплатити, адже клієнт зазвичай не

враховує і не усвідомлює необхідності здобуття консультантом нових знань, які необхідні для виконання завдання.

Ще однією проблемою маркетингу у сфері консалтингу є можливість зміни її якісних характеристик у процесі обслуговування клієнта. В окремих випадках під час збору в організації клієнта інформації та опору персоналу цього підприємства запропонованим змінам початковий консультаційний продукт може бути змінений, що може знижувати його цінність.

Успішність продажу консультаційних послуг залежить від маркетингової кваліфікації консультанта. У консультаційному бізнесі основними завданнями маркетингу є вивчення та прогнозування ринку (клієнти, партнери, конкуренти), розробка методів пристосування до ринкових умов (просування товарів), визначення ефективної цінової політики.

Маркетинг консалтингових послуг охоплює такі елементи, як визначення типів консалтингових продуктів, які може запропонувати фірма, аналіз кон'юнктури ринку консалтингових послуг, сегментування ринку, вибір цільової групи споживачів, систему просування консалтингових послуг, методи продажу консалтингових послуг, систему збереження клієнтів [1, с.180].

Специфічність консалтингового продукту визначає вибір маркетингу, основними елементами якого повинен бути комплекс маркетингових комунікацій, цінова політика, індивідуалізація послуг, управління попитом та пропозицією консалтингових послуг.

Результатом маркетингової стратегії консалтингової фірми є формування її конкурентного статусу, який характеризується як кількісними (кількість клієнтів, консалтингових послуг, консалтингових проєктів) так і якісними показниками (інноваційний потенціал).

Просування консультаційних послуг здійснюється через відповідні канали зв'язку та інформаційні засоби, що є авторитетними для визначеної цільової аудиторії. Важливим елементом маркетингової комунікації є пропаганда і реклама компанії, окремих видів її діяльності тощо.

Традиційними інструментами маркетингової комунікації є розміщення матеріалів у електронних і друкованих засобах масової інформації для висвітлення інформації про діяльність фірми, організацію зустрічей, семінарів, вебінарів, презентацій, а також наданні безплатних консультацій, спонсорська діяльність.

Реклама може проводитись у вигляді публікацій у вузькоспеціалізованих виданнях, адресної розсилки інформаційних брошур про діяльність консалтингових фірм, щорічних звітів про діяльність фірми або інформаційних листків про нові види послуг, що надаються потенційним клієнтам. Ефективність цього методу залежить від спроможності потенційних клієнтів отримувати істотну інформацію.

Сьогодні консультаційні фірми, які дотримуються традиційної стратегії бізнесу, побоюються того, що пряма реклама може скомпрометувати їх ретельно завуальоване просування продукту. Використовуючи спеціальні способи доставки рекламної інформації щодо себе бізнес-еліті, вони запрошують керівників потенційних клієнтських фірм обговорити загальні

управлінські проблеми за діловим обідом, субсидують проведення лекцій у вишах, публікують матеріали семінарів та наукових конференцій, у яких висвітлюються результати останніх досліджень в управлінській науці.

Консалтингові фірми, що тільки починають свою діяльність, здебільшого вдаються до вузькоорієнтованого та великого за просторовим обсягом рекламування, вважаючи такий метод запорукою успішної діяльності. Проте провідні фірми, навіть такий авторитет консалтингу, як Accenture, який є регулярним рекламодавцем журналу «The Economist», дедалі частіше послуговуються непрямой рекламою. Andersen Consulting виступав спонсором турніру з гольфу.

Зазначимо, що консалтингові фірми практично не використовують масову рекламу, оскільки консалтинг не є масовим бізнесом, досить обмежено використовується пряма реклама. Як показала практика, більш ефективними методами просування консалтингових послуг є участь у соціальних проєктах, спонсорство, підтримка освітніх проєктів.

Отже, специфіка маркетингу консалтингових послуг зумовлена тим, що консалтингові компанії повинні мати високий ступінь довіри, бути конкурентоспроможними, володіти специфікою ринку b2b (бізнес для бізнесу), мати довготривалі ділові стосунки. Побудова системи маркетингу консалтингових послуг сприяє не лише підвищенню ефективності роботи консалтингової компанії, а й в свою чергу дозволяє надавати якісні консультаційні послуги, забезпечуючи таким чином, конкурентоспроможний розвиток бізнес-структур.

Список використаних джерел

1. Колісник Г.М., Левкулич В.В. Стратегія маркетингу облікових консалтингових послуг в Україні. //Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. Хмельницький, 2020. №4. Том 2. С.177-182.

2. Марченко О. С. Економіка та організація консалтингової діяльності. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2019. 90 с.

Тохтамиш Т. О., к.е.н., доцент

*Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова
м. Харків, Україна*

ПРЯМЕ ІНВЕСТУВАННЯ ЯК СПОСІБ ВИХОДУ ПІДПРИЄМСТВА НА ЗАРУБІЖНИЙ РИНОК

Мотиви виходу фірми на зовнішній ринок, як правило, розглядають на трьох рівнях: глобальному (сучасні тенденції міжнародних економічних відносин), національному (місце країни в міжнародному розподілі праці) і власне фірмовому. Компанії, що вирішила вийти на зарубіжний ринок,

необхідно взяти до уваги існування безлічі обмежень і перешкод у міжнародній торгівлі – як у країні, на ринок якої воно збирається вийти, так і в своїй власній.

Організація міжнародної діяльності підприємства передбачає вибір способу виходу на зарубіжні ринки, який залежить від мети підприємства, масштабів діяльності, характеру товару й намірів контролювати продаж. Необхідно також врахувати:

- потенційний обсяг продажу;
- витрати й інвестиції на організацію руху товарів;
- наявність підготовленого персоналу (продавців);
- інші умови [1].

Під час формування маркетингової стратегії підприємства слід врахувати 4 групи наступних факторів:

- тенденції розвитку попиту та зовнішнього маркетингового середовища (ринковий попит, запити споживачів, системи товароруку, правове регулювання, тенденції у ділових колах);

- стан та особливості конкурентної боротьби на ринку, основні фірми-конкуренти та стратегічний напрямок їх діяльності;

- управлінські ресурси та можливості фірми, її сильні сторони у конкурентній боротьбі;

- основну концепцію розвитку фірми, її глобальні цілі та підприємницькі завдання в основних стратегічних зонах [1].

Підприємство може зупинитися на експорті, спільній підприємницькій діяльності або прямому інвестуванні за кордоном. Кожний наступний стратегічний підхід потребує прийняття на себе більшого обсягу зобов'язань та більшого ризику, але при цьому обіцяє і більш високі прибутки.

Особливе місце серед способів виходу підприємства на зовнішній ринок належить прямому інвестуванню чи трансферту капіталу.

Інвестування може виконуватися підприємством самостійно або разом з господарчими суб'єктами країни, в яку ввозиться капітал. В останньому випадку мова йде про вищезгадане створення спільного підприємства. При самостійному вкладенні капіталу за кордоном фірма приймає підприємство під свою повну відповідальність. Цей спосіб виходу на зовнішній ринок передбачає інвестування капіталу в створення за кордоном власних складальних або виробничих підрозділів, забезпечуючи найбільш повне залучення підприємства до зовнішньоекономічної діяльності.

Складальні підприємства часто збирають машини й устаткування зі складових, вироблених на підприємствах основної компанії, і продають їх іноземним покупцям через місцевих посередників.

Підприємства з повним виробничим циклом – це підприємства, здійснюють обробку сировини, випускають напівфабрикати і готову продукцію, а потім самі реалізують її [4].

Наприклад, фірма SONY спочатку постачала деталі для своїх складальних підприємств у США із заводів Японії. Тепер же з Японії постачають лише електронні прилади і кілька спеціальних інтегральних схем. Усі інші деталі виготовляють уже в США.

Часто новий підрозділ підприємства, створеного за кордоном, стає кінцевою ланкою виготовлення продукту компанії. Причому за головним підприємством на новий ринок виходять вітчизняні фірми-суміжники. Для цього партнери засновують локальну фірму-постачальника в країні присутності.

Наприклад, завод японської компанії Nissan у США має прямий комп'ютерний зв'язок зі своїми американськими постачальниками сидінь, дисків та приладів кондиціонування повітря. Відповідно до виробничої потреби постачальники кожні дві години відправляють потрібні матеріали безпосередньо на конвеєр Nissan.

Вигодами створення за кордоном власних складальних і виробничих підприємств є:

1. Економія на витратах внаслідок:

- нижчих витрат виробництва в країнах, де створюють її підприємства;
- фінансових пільг, наданих урядом закордонному інвестору;
- скорочення транспортних витрат завдяки поставкам обладнання в розібраному вигляді;
- скорочення митних платежів, тому що митні платежі на деталі у всіх країнах нижчі, ніж мита на готові вироби.

2. Подолання високих митних бар'єрів, які існують в деяких країнах.

3. Можливість користування різними пільгами, введеними урядом приймаючої країни задля стимулювання іноземних інвесторів.

4. Встановлення більш тісних контактів із державними органами, клієнтами, постачальниками, дистриб'юторами приймаючої країни, що дає можливість краще пристосовувати свої товари до місцевого маркетингового середовища.

Зокрема, створення підприємства за кордоном може сприяти подоланню такого бар'єру на шляху просування товарів на зарубіжний ринок, як бажання споживачів. Тобто споживачі можуть надавати перевагу товарам вітчизняного виробництва навіть тоді, якщо вони коштують дорожче, й ігнорувати іноземні товари. Причинами такої переваги може бути віра в те, що товари іноземного виробництва гіршої якості (ефект країни-виробника); побоювання, що обслуговування і доставка запчастин для імпортованих товарів будуть важкими чи занадто дорогими.

5. Збереження фірмою цілковитого контролю над своїми капітальними вкладеннями і, отже, можливість розробляти такі політичні установки в галузі збуту й маркетингу, які відповідають її довготривалим завданням у міжнародному масштабі [3].

Одна з важливих переваг такої стратегії полягає в тому, що підприємство може заощадити кошти за рахунок більш дешевої робочої сили або сировини, за рахунок пільг, наданих іноземними урядами закордонним інвесторам, за рахунок скорочення транспортних витрат тощо. Створюючи робочі місця в країні-партнері, підприємство забезпечує собі тим самим сприятливіший клімат у цій країні. Застосовуючи стратегію прямого інвестування, підприємство налагоджує глибші відносини з державними органами, клієнтами,

постачальниками і дистриб'юторами країни, на ринок якої воно виходить. Це дає можливість краще пристосовувати свої товари до місцевого маркетингового середовища.

Обираючи пряме інвестування як спосіб виходу на зарубіжний ринок, підприємство може стикнутися з наступними проблемами:

- пряме інвестування є найбільш ризикованим способом виходу на зарубіжний ринок;
- створення за кордоном підприємства буде помилкою, якщо перед тим не створено систему збуту і маркетингу, не вивчено ретельно ринок;
- відмінності в індустріальному розвитку між країнами, рівнем кваліфікації робочої сили, рівнем оволодіння працівниками певними професіями можуть створити труднощі.

Наприклад, японська хімічна компанія Sekisui відкрила в США завод, але змушена була через деякий час залишити країну, оскільки не зуміла налагодити збут своїх товарів і дійшла висновку, що на ринку жорстока конкуренція.

Отже, який би спосіб виходу на зарубіжні ринки не обрало підприємство, завжди будуть і позитивні сторони, і негативні. Обов'язково варто розставити пріоритети, розуміти, що цей напрямок буде актуальним, якщо: товар на ринку унікальний, не схожий на інші і буде затребуваний; якщо товар новий і буде цікавий споживачеві; якщо конкуренти використовують таку ж стратегію.

Список використаних джерел:

1. Барбаш В.А. Потенціал недеревної рослинної сировини для виробництва паперу і картону. *Лісове господарство, лісова, паперова і деревообробна промисловість. Міжвідомчий науково-технічний збірник*. 2019. № 37(1). URL: http://nbuv.gov.ua/Portal/natural/lglpdp/2011_37-1/37-1-60.pdf.

2. Князева Т.В., Колбушкін Ю.П., Петровська С.В. Міжнародний маркетинг: навч. посібник. К. : НАУ, 2019. 164 с.

3. Міжнародний маркетинг: навчальний посібник для студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів / М.С. Рахман. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2017. 180 с.

4. Keegan, Warren J. Global marketing/Warren J. Keegan, Mark C. Green. 8th ed. Pearson Prentice Hall, 2018. 324 p.

*Хромушина Л. А., к.е.н., доцент
Сумський національний аграрний університет,
м. Суми, Україна*

РОЗВИТОК КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ: ЗАКОНОДАВЧІ НОВАЦІЇ ТА ОЧІКУВАННЯ ЇХ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ

Впевнений поступ України до європейського простору, обраний вектор майбутнього цивілізаційного розвитку зумовлює об'єктивну необхідність приведення та адаптації національного законодавства до законодавства

Європейського союзу у багатьох сферах правового регулювання, у тому числі, у сфері корпоративного управління. Тому постає необхідність з'ясувати та проаналізувати особливості законодавчих змін, які відбулися у нормативно-правовому забезпеченні здійснення корпоративного управління в Україні.

Оскільки в Україні значна частина підприємств обрала акціонерну організаційно-правову форму, то впровадження кращих стандартів корпоративного управління має велике значення для інвестиційної привабливості країни [1].

З огляду на це, розглянемо основні зміни, які стали основою для прийняття Закону України «Про акціонерні товариства», який набрав чинності з 1 січня 2023 р. (далі – Закон) [2]. Зауважимо, що до цього діяв закон з такою ж назвою, який втратив чинність, тобто законодавці не просто внесли зміни в існуючий закон, а прийняли новий [3].

З 1 січня 2023 р. структура управління акціонерним товариством (АТ) може бути як дво-, так і однорівневою. При однорівневій структурі корпоративного управління органами управління є тільки загальні збори акціонерів і рада директорів, а створення наглядової ради не передбачається. Виконавчий орган при однорівневій структурі може бути виключно колегіальним (рада директорів). Така можливість сприяє спрощенню системи управління та надає більше свободи у прийнятті рішень.

Також стала іншою вимога щодо мінімального розміру статутного капіталу АТ: він зменшений з 1250 до 200 розмірів мінімальної зарплати (на початок 2023 р. – 1,34 млн. грн.). На сьогодні це відповідає сучасним умовам, надає більше можливостей для створення АТ.

Цифровізація економіки та суспільства знайшла також своє відображення, оскільки Законом передбачено можливість проведення загальних зборів акціонерів шляхом електронного голосування та опитування (дистанційні загальні збори акціонерів), яка набуде чинності з 1 січня 2024 р. Електронне голосування може проводитися лише шляхом електронного заочного голосування акціонерів з використанням авторизованої електронної системи, яка забезпечує ідентифікацію і реєстрацію власників цінних паперів (або їх представників) для участі у зборах з використанням кваліфікованого електронного підпису.

У разі проведення дистанційних загальних зборів бюлетені заповнюються акціонерами також дистанційно і надсилаються через депозитарну систему України. Для організації проведення електронного голосування на загальних зборах акціонерів має використовуватися авторизована електронна система, тобто це авторизований Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку програмно-технічний комплекс Центрального депозитарію цінних паперів. Цей комплекс забезпечуватиме ідентифікацію і реєстрацію власників цінних паперів (або їх представників) для участі у зборах акціонерів, отримання документів для ознайомлення акціонерів у разі необхідності, голосування бюлетенем та можливість участі в обговоренні питань порядку денного, визначення підсумків голосування з питань порядку денного загальних зборів та ін.

Чинний Закон передбачає запровадження посади корпоративного секретаря в обов'язковому порядку для:

- АТ, цінні папери яких допущені до торгів на організованому ринку капіталу або щодо цінних паперів яких здійснена публічна пропозиція;

- банків, страховиків, недержавних пенсійних фондів, інших АТ, які є підприємствами, що становлять суспільний інтерес;

- ПрАТ з кількістю акціонерів-власників простих акцій 100 і більше осіб.

Законом запроваджується поняття та представлено механізм функціонування класичного корпоративного договору, згідно з яким акціонери товариства зобов'язуються реалізовувати свої права та повноваження певним чином або утримуватися від їх реалізації.

У Законі виключено обов'язок АТ створювати ревізійну комісію або впроваджувати посаду ревізора. Це також заслуговує позитивної оцінки з погляду послаблення адміністративного навантаження.

У фахових колах в цілому сформувався позитивна оцінка ухваленого нового Закону, оскільки він не тільки відповідає сучасному рівню розвитку корпоративних відносин, трендам цифрової економіки та цифрового суспільства, а й враховує європейський досвід та стандарти у сфері корпоративного управління. Звичайно, переконатися у доцільності, дієвості та результативності прийнятих законодавчих норм можна буде лише у процесі їх застосування та через певний час. Можна сподіватися, що удосконалення правового регулювання створення, функціонування та розвитку АТ стане природним процесом і сприятиме підвищенню рівня корпоративного управління в Україні.

Список використаних джерел:

1. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. Корпоративне управління. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/activity/rehuliatorna-diialnist-i-litsenzuvannia/korporatyvne-upravlinnia/> (дата звернення: 20.04.2023).

2. Про акціонерні товариства. Закон України від 27 липня 2022 р. № 2465-IX (поточна ред. від 01.01.2023 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#Text> (дата звернення: 19.04.2023).

3. Про акціонерні товариства. Закон України від 17 вересня 2008 р. № 514-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-17#Text> (дата звернення: 19.04.2023).

СЕКЦІЯ 7. ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ МОДЕЛЮВАННЯ І ПРОГНОЗУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

*Алієв Е. Г., здобувач вищої освіти
Науковий керівник: Лижник Ю. Б., ст.викл.
Донецький національний університет економіки
і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг, Україна*

АНАЛІЗ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ ДИНАМІКИ КАПІТАЛЬНИХ ІНВЕСТИЦІЙ У БУДІВЕЛЬНУ СФЕРУ УКРАЇНИ

Будівельна галузь є найбільш поширеною серед усіх галузей народного господарства. Це пов'язано з поліпшенням фінансового стану провідних промислових та комерційних підприємств, з розвитком інфраструктури і зростанням інвестиційної привабливості. Будівництво, як галузь матеріального виробництва, призначено для створення основних фондів виробничого і невиробничого призначення та відновлення основних засобів всіх учасників економічної системи [1].

Здатність будівельної сфери України до відновлення та розвитку напряму залежить від економічних криз у країні. Під час криз на ринку відбувається дисбаланс між попитом та пропозицією, тому такі моменти є переломними для економіки. Це в свою чергу стає приводом для скрутного становища компаній на галузі та ринку загалом. [2].

Дослідимо зміну і темпи приросту капітальних інвестицій у будівництво України протягом 2010-2021 рр., за даними Держкомстату.

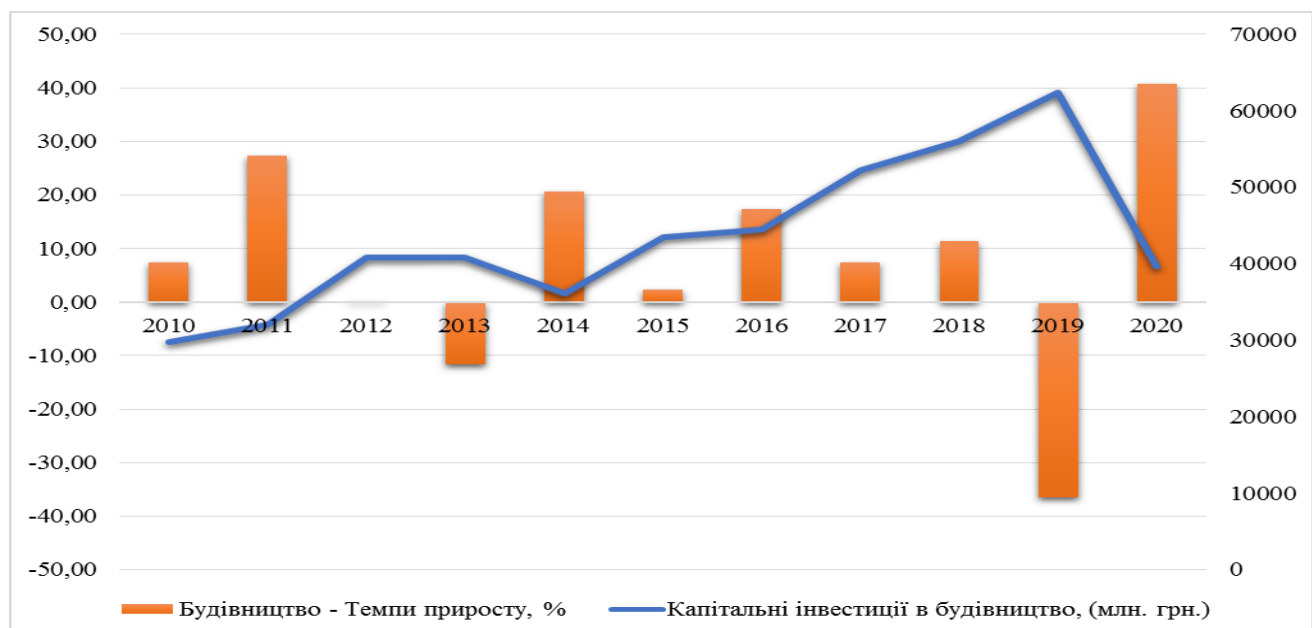

Рисунок 1 – Динаміка капітальних інвестицій та їх темпів приросту у будівництво України

Джерело: За даними Держкомстату [3]

За даними рис. 1 ми бачимо, що з 2010 по 2012 роки капітальні інвестиції у будівництво зростали. Впродовж 2012-2013 рр. інвестиції у будівництво залишалися на однакових показниках.

Починаючи з 2014 року капітальні інвестиції у будівництво України почали стрімко зростати. Якщо у 2010 році цей показник становив 29767 млн.грн., то у 2019 році він збільшився до 62346,6 млн. грн.

З кінця 2019 року капітальні інвестиції у будівництво почали стрімко знижуватись і на момент 2020 року цей показник становив 39614,9 млн. грн. Перед початком 2021 року капітальні інвестиції у будівництво почали стрімко зростати і на середину року цей показник становив 55724,6 млн. грн. Темпи приросту капітальних інвестицій у будівельну сферу України впродовж 2011-2021 рр. то зростали то знижувались. Від’ємні темпи приросту зафіксовано у 2014 та 2020 роках і вони становили -11,62% та -36,46% відповідно. Найбільші темпи приросту були у 2012 і 2021 роках, які становили 27,41% та 40,67% відповідно.

Основний фактор, що стримує розвиток будівництва в Україні є фінансове обмеження. Проте останнім часом відбуваються певні зміни в економіці України, які дають надію та гарні сподівання щодо розвитку цієї галузі у майбутньому.

Побудуємо прогнозну модель, щоб визначити значення капітальних інвестицій у будівництво на майбутні роки. Прогнозна модель має вигляд – рис.2.

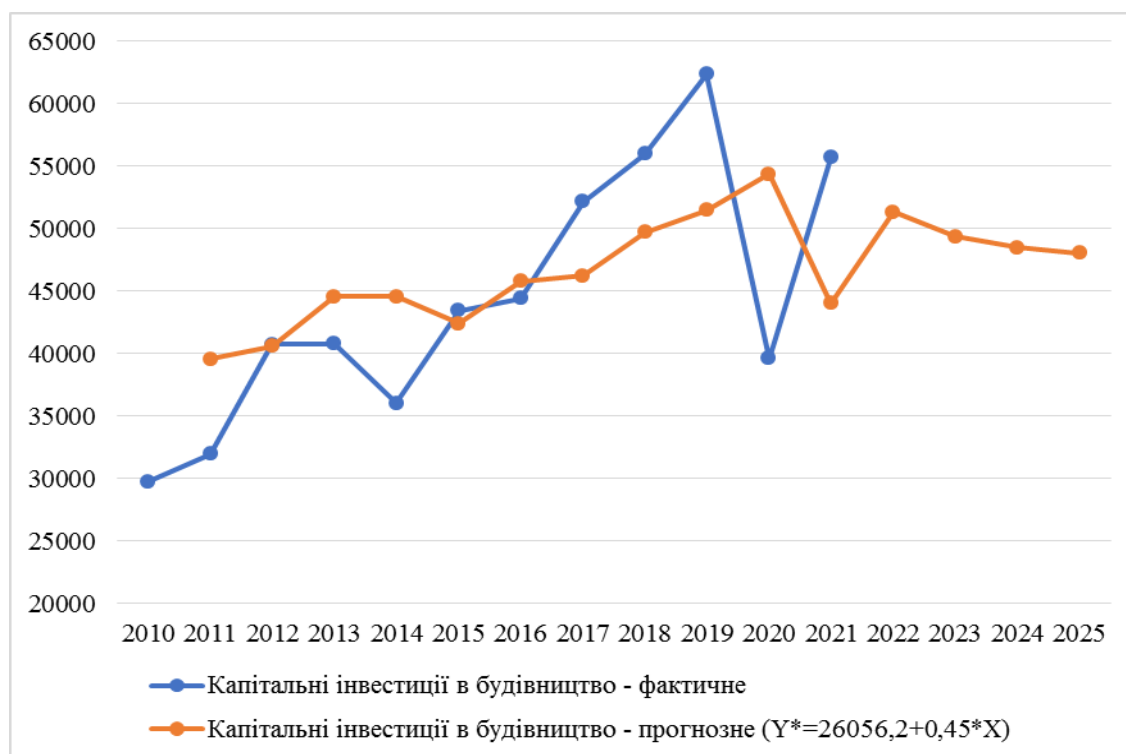

Рисунок 2 – Фактичне та прогнозне значення капітальних інвестицій у будівництво України (млн. грн.)

Джерело: За даними Держкомстату [3]

Зробивши прогноз на 2022-2025 рр. по капітальним інвестиціям у будівельну сферу України ми бачимо наступне: формула прогнозу $Y^* = 26056,2 + 0,45 * X$; у 2022 році інвестиції становлять 51355,81 млн. грн., у 2023 році інвестиції становлять 49372,33 млн. грн., у 2024 році інвестиції становитимуть 48471,81 млн. грн. та у 2025 році капітальні інвестиції у будівництво становитимуть 48062,96 млн. грн. Точність цього прогнозу складає 82,65%, що є доволі високим показником і свідчить про обнадійливі дані щодо капітальних інвестицій у будівельну сферу України в майбутні роки.

На сьогоднішній день найбільшим бодем ринку є відсутність грошових ресурсів як у забудовників, які не можуть не лише розпочати втілення нових проєктів, але й завершити вже розпочаті житлові комплекси, так і у покупців, що інвестували в нове житло. Окрім того на ринок вплинув дефіцит будівельних матеріалів, логістичних зв'язків для їх поставок, а також нестача робочої сили [2].

Отже, ми дослідили динаміку зміни капітальних інвестицій у будівельну сферу України. Побудували темпи приросту та прогнозну модель за методом лінійної авторегресії, оцінили її адекватність, яка становить 82,65% та визначили майбутні показники капітальних інвестицій в Україні впродовж 2022-2025 років.

Список використаних джерел:

1. Будівництво стане лідером за темпами зростання серед українських галузей у 2017 році: Інтерфакс Україна. URL: <https://interfax.com.ua/news/economic/452367.html> (дата звернення: 02.05.2023).
2. Моделювання розвитку інвестиційного потенціалу будівельної промисловості в умовах невизначеності. URL: <http://confmanagement.kpi.ua/proc/article/view/271997> (дата звернення: 02.05.2023).
3. Державна служба статистики. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 02.05.2023).

*Бондаренко О. О., к.е.н., доцент
Олійник К. Д., здобувачка вищої освіти
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського
м. Кривий Ріг, Україна*

ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНИЙ АНАЛІЗ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ ВИРОБНИЦТВА ОКРЕМИХ ВИДІВ ПРОМИСЛОВОЇ ПРОДУКЦІЇ УКРАЇНИ

Промисловість є провідною галуззю господарства України. В структурі промисловості України велику питому вагу займають галузі важкої індустрії, особливо машинобудування, чорна металургія та вугільна промисловість.

Важка промисловість формує понад 80 % загальної вартості реалізованої продукції промисловості, в тому числі на машинобудування припадає 12-14 % [1].

У дослідженні було розглянуто динаміку виробництва промислової продукції за 2011-2020 роки за такими видами:

- Вугілля кам'яне;
- Нафта сира, у тому числі нафта, одержана з мінералів бітумінозних;
- Піски будівельні, такі як глинисті, каолінові, полевошпатові (крім кременистих та металоносних пісків);
- Крихта, гранули та порошок з травертину, екаусину, граніту, порфіру, базальту, пісковика та іншого каменю;
- Вапняк, флюс вапняковий та інший вапняковий камінь для виготовлення вапна й цементу (крім подрібненого вапнякового наповнювача та каменю вапнякового заданих розмірів).

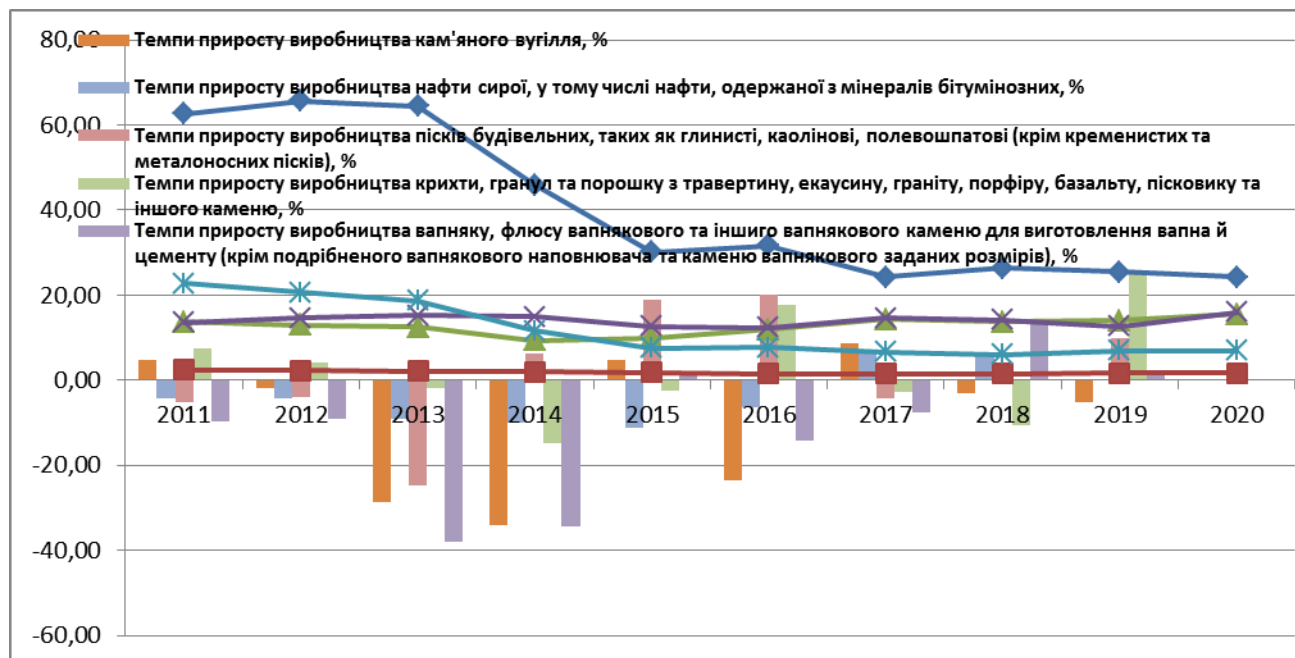

Рисунок 1 – Динаміка виробництва промислової продукції за 2011-2020рр.
Джерело: за даними Держкомстату [2]

За даними рисунка 1 можна зробити такі висновки: виробництво окремих видів промислової продукції за період 2011-2020 рр. найбільше відбувалося за таким видом промислової продукції, як кам'яне вугілля, хоча і мало за цей період великий спад. Найбільший та наймасштабніший спад обсягів виготовлення усіх показників відбувся у 2014 році, та у 2015 році, крім обсягів виготовлення пісків будівельних, таких як глинисті, каолінові, полевошпатові (крім кременистих та металоносних пісків).

Для прогнозування майбутньої динаміки зовнішньої торгівлі, було проведено регресійний та авто регресійний однофакторні аналізи, а також багатфакторний авторегресійний аналіз. Провівши ці три аналізи та розрахувавши їх точність, ми отримали результати, що наведені в таблиці 1.

Таблиця 1 – Порівняння точності проведених аналізів за видами послуг (%)

Види послуг	Точність регресійного аналізу	Точність однофакторного авторегресійного аналізу	Точність трьох факторного авторегресійного аналізу
Вугілля кам'яне	97,62%	81,42%	87,22%
Нафта сира, у тому числі нафта, одержана з мінералів бітумінозних	98,55%	94,98%	93,69%
Піски будівельні, такі як глинисті, каолінові, полевошпатові	76,25%	88,29%	85,69%
Крихта, гранули та порошок з травертину, екаусину, граніту, порфіру, базальту, пісковіку та іншого каменю	40,83%	91,62%	91,53%
Вапняк, флюс вапняковий та інший вапняковий камінь для виготовлення вапна й цементу	98,38%	82,24%	89,07%

Джерело: складено авторами за даними Держкомстату [2]

Порівнявши результати трьох проведених аналізів було обрано найточніші. Майбутні показники розраховані за цими аналізами наведено в таблиці 2 (показники, де найточнішими є розрахунки отримані за допомогою регресійного аналізу, наведено за допомогою найбільш точних, окрім регресійного, так як за допомогою цього аналізу вираховуються лише приблизні показники).

Таблиця 2 – Прогнозований обсяг виробництва промислової продукції за видами, що буде отримана у 2023-2024 роках (млн.т)

Вид послуг	2023 рік	2024 рік
Вугілля кам'яне	23,78	23,72
Нафта сира, у тому числі нафта, одержана з мінералів бітумінозних	1,61	1,6
Піски будівельні, такі як глинисті, каолінові, полевошпатові	13,98	13,74
Крихта, гранули та порошок з травертину, екаусину, граніту, порфіру, базальту, пісковіку та іншого каменю	14,1128	14,1164
Вапняк, флюс вапняковий та інший вапняковий камінь для виготовлення вапна й цементу	6,45	6,41

Джерело: складено авторами за даними Держкомстату [2]

Найбільший приріст обсягів виготовлення вапняку, флюсу вапнякового та іншого вапнякового каменю для виготовлення вапна й цементу (крім подрібненого вапнякового наповнювача та каменю вапнякового заданих

розмірів) був у 2019 році. Найбільший спад обсягів виготовлення нафти сирової, у тому числі нафти, одержаної з мінералів бітумінозних був у 2016 році.

Найбільший приріст обсягів виготовлення пісків будівельних, таких як глинисті, каолінові, полевошпатові (крім кременистих та металоносних пісків) відбувався у 2016, 2017 та 2020 рр. Найбільший приріст обсягів виготовлення крихти, гранул та порошку з травертину, екаусину, граніту, порфіру, базальту, пісковику та іншого каменю був у 2017 та 2020 рр.

Список використаних джерел:

1. Промисловість України – Вікіпедія. *Wikimedia*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Промисловість_України (дата звернення: 25.04.2023).

2. Державна служба статистики. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 25.04.2023).

*Василишина Я. А., здобувач вищої освіти
Науковий керівник: Лижник Ю. Б., ст.викл.
Донецький національний університет економіки
і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг, Україна*

АНАЛІЗ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ КІЛЬКОСТІ БЕЗРОБІТНИХ ЗА РІЗНИМИ ВИДАМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Однією з найважливіших соціально-економічних проблем сучасного етапу розвитку України є безробіття. Це складне макроекономічне явище економічного життя. Економічна криза в Україні згубно позначається на зайнятості в країні. Нині безробіття стає неодмінним елементом життя України, що впливає не тільки на соціально-економічну, а й політичну ситуацію в державі. Воно залишається в центрі уваги і населення, і наукової громадськості, а також є однією з актуальних проблем у країні [1].

Загалом, феномен безробіття – найбільш гостра проблема, з якою стикається населення України. Причиною такого розповсюдженого явища є неефективність використання робочої сили у минулому і відсутність економічних умов, які б дали змогу людям застосовувати свої навички у продуктивній роботі за пристойну плату. Саме тому це явище являється як економічною, так і соціальною проблемою [2].

Будь-яке економічне явище, особливо якщо його всебічно можна виразити через кількісні характеристики, часто піддається математичному моделюванню. При цьому, під регресією розуміється залежність однієї випадкової величини від іншої випадкової величини. Такий процес побудови математичних залежностей між факторною (факторними) ознакою та залежною змінною дозволяє не тільки визначити наявний тісний зв'язок між даними показниками (що вирішується за допомогою кореляційного аналізу), але й прогнозувати одну (залежну) змінну (y) на основі іншої (інших) змінної (x).

Таким чином, регресійний аналіз дозволяє робити аргументовані висновки щодо розвитку даного економічного процесу, що базуються та підкріплюються конкретними математичними розрахунками [3].

Доволі точним методом прогнозування є трьохфакторний регресійний аналіз. Тож для початку побудуємо прогнозну модель, щоб визначити кількість безробітних в сільському господарстві протягом 2013 – 2016рр. – рисунок 1.

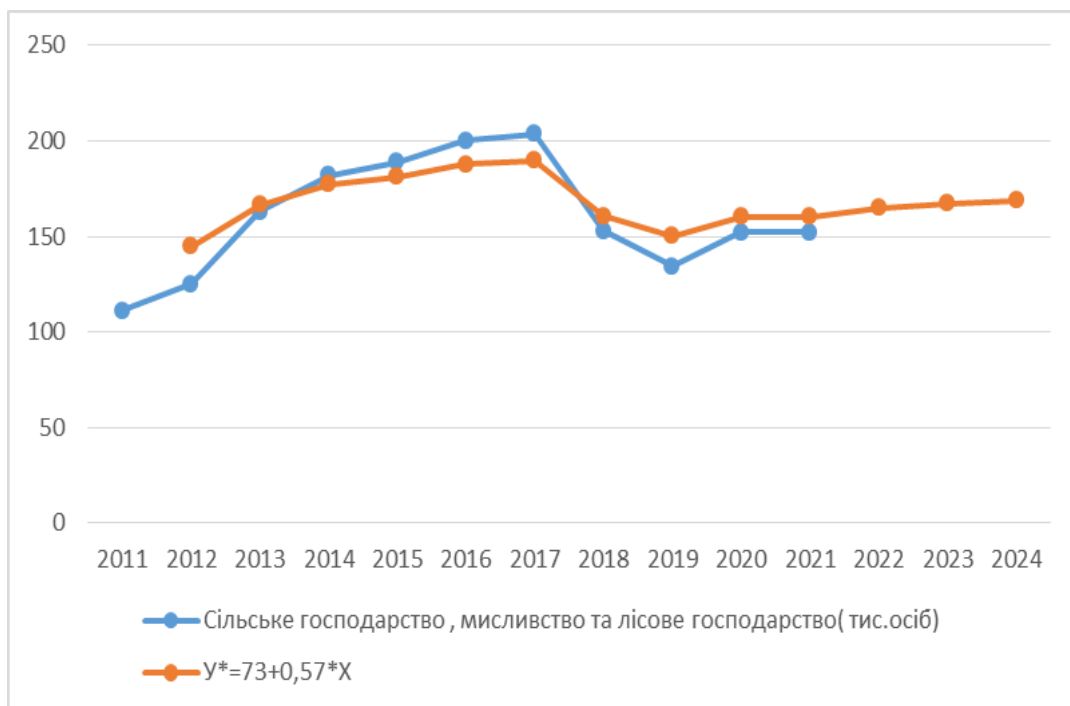

Рисунок 1 – Фактичне та прогнозне значення кількості безробітних в сільському господарстві

Джерело: за даними Держкомстату[3]

Трьохфакторна регресійна модель зміни кількості безробітних в сільському господарстві має вигляд: $Y_{заг}^* = ((231,6 + (-0,37) * X_1) * (183 + (0,07) * X_2) * (66,2 + 0,6 * X_3))^{1/3}$. Точність цієї прогнозної моделі 88,3%. Очікується, що швидкого підвищення рівня кількості безробітних протягом 2021-2024 рр., не буде. Оскільки в 2021 році кількість безробітних складатиме 170,7 тис. осіб, в 2022 році збільшиться до 172,6 тис. осіб, після чого в 2023 році зменшиться до 172,4 тис. осіб, і потім в 2024 році значно спаде до 170,1 тис. осіб, що на 600 осіб менше ніж в 2021 році.

Також побудуємо прогнозну модель, щоб визначити кількість безробітних в промисловості протягом 2021 – 2024рр. – рисунок 2.

Трьохфакторна регресійна модель зміни кількості безробітних в промисловості має вигляд: $Y_{заг}^* = ((142,5 + 0,38 * X_1) * (111,4 + 0,52 * X_2) * (53,6 + 0,75 * X_3))^{1/3}$. Точність цієї прогнозної моделі 82,5%.

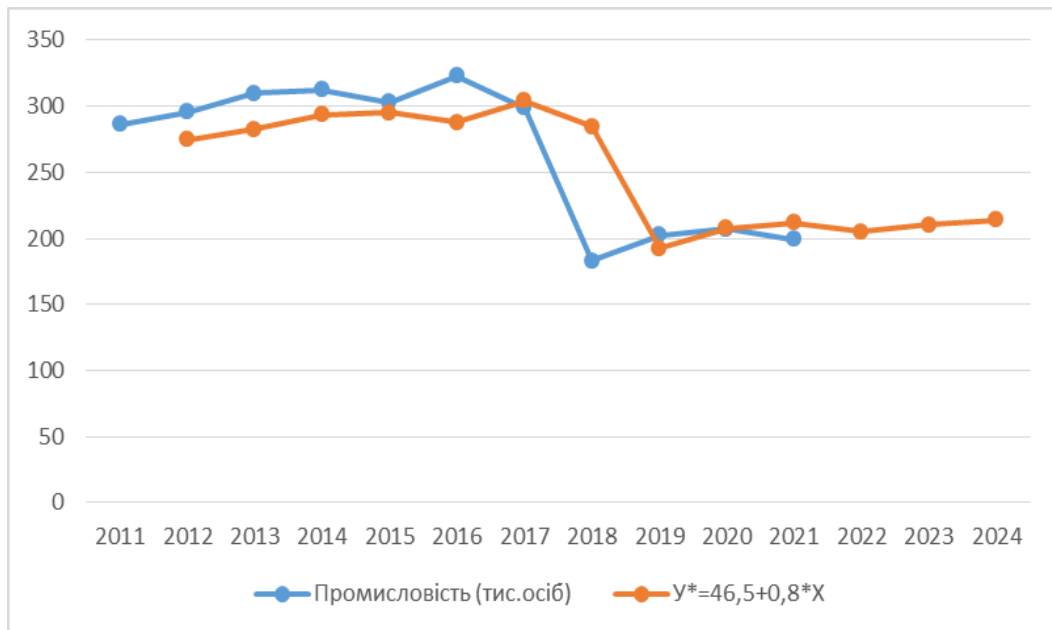

Рисунок 2 – Фактичне та прогнозне значення кількості безробітних в промисловості

Джерело: за даними Держкомстату [3]

Очікується, що кількість безробітних на промисловості протягом 2021-2024рр., буде поступово зростати. Тому, що в 2021 році кількість безробітних складатиме 213,2 тис. осіб, в 2022 році зросте до 216 тис. осіб, потім в 2023 році зросте до 218,2 тис. осіб, а уже в 2024 році сягатиме 220 тис. осіб. Але в порівнянні з кількістю безробітних в 2016 році то цей показник зменшився аж 112 тис. осіб, що не може не привернути уваги.

Прогнозуючи кількість безробітних на будівництві протягом 2021-2024 рр., за тим самим методом точність отримали 74,5 %

Значних коливань не спостерігається. Оскільки, в 2021 році кількість безробітних складатиме 31,3 тис. осіб, в 2022 році спаде до 31 тис. осіб, в 2023 році зросте до 31,3 тис. осіб як це було в 2013 році , а в 2024 році зросте до 31,5 тис. осіб. Тож, як бачимо кількість безробітних на будівництві буде майже стабільною. Стосовно кількості безробітних в торгівлі, ремонті автомобілів протягом 2021-2024 рр., трьохфакторний регресійний аналіз дав точність 76%.

Цього разу прогнозується тенденція до зниження рівня безробіття в цій сфері. Тому, що в 2021 році показник складає 133,2 тис. осіб, в 2022 році 127 тис. осіб, в 2023 році спадає до 114,8 тис. осіб, і в 2024 році найменший показник 105,8 тис. осіб.

Прогнозуючи кількість безробітних в діяльності готелів та ресторанів отримали точність в 89,5%. Очікується, що показник безробітних протягом 2021-2024 рр., буде знаходитись приблизно на одному рівні. Оскільки, в 2021 році кількість складатиме 20,4 тис. осіб, в 2022 році 20,3 тис. осіб, після чого в 2023 році зменшиться до 20 тис. осіб і в 2024 році зросте до 20,1 тис. осіб.

Отже, за допомогою багатофакторного регресійного аналізу було виконано прогнозування кількості безробітних за дослідженими видами

діяльності. Було побудовано прогнозні моделі, щоб бачити на прикладі динаміку зміни кількості безробітних протягом 2021-2024 рр.

Список використаних джерел:

1. Слюсар С.Т. Аналіз рівня безробіття в Україні: проблеми і шляхи його подолання. *Розвиток сільських територій і соціальна сфера села*. Переяслав-Хмельницький, 2018. Випуск 5.

2. Полуяктова О.В. Проблеми безробіття в Україні. *Серія економіка і суспільство*. 2016. Випуск 2. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/2_ukr/6.pdf

3. Державна служба статистики. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2006/rp/zrp/zrp_u/prved_rik_u.html

*Герасименко Д. В., магістрант
Науковий керівник: Лижник Ю. Б., ст.викл.
Донецький національний університет економіки
і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг, Україна*

ДИСПЕРСІЙНО-СЕМІВАРІАЦІЙНИЙ АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ПОКАЗНИКІВ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ УКРАЇНИ

Дисперсійно-семіваріаційний аналіз є статистичним методом, який використовується для порівняння середніх значень між трьома або більше групами. Цей аналіз дозволяє виявити, чи є статистично значущими різниці між середніми значеннями, тобто чи варіювання між групами є більшим, ніж варіювання всередині групи.

Зазвичай дисперсійно-семіваріаційний аналіз використовується для дослідження впливу одного або більше факторів на залежну змінну, яка може бути числовою або категоріальною.

Тобто цей метод дослідження є доцільним при дослідженні різних економічних станів, процесів та періодів. Адже завдяки результатам дослідження ми маємо змогу простежити, які фактори мають статистично значущий вплив на змінну, та допомогти прийняти обґрунтовані рішення на основі результатів дослідження.

Для проведення аналізу ризикованості діяльності банків України було обрано 10 банків для дослідження: Восток Банк, Кредобанк, Таскомбанк, ОТП Банк, А-Банк, Глобус, Прокредит Банк, Акордбанк, Правекс-банк, Банк Кредит Дніпро.

Для дослідження було обрано щоквартальні статистичні дані по показникам: активи, ліквідні кошти, чистий прибуток, розмір кредитного портфелю, власний капітал та зобов'язання за період з 4 кварталу 2019р. по 3 квартал 2022р.

На рис. 1 наведено результати обчислення дисперсійних та семіваріаційних ризиків зміни та зменшення обсягів активів обраних банків України за методом порівняння з середнім.

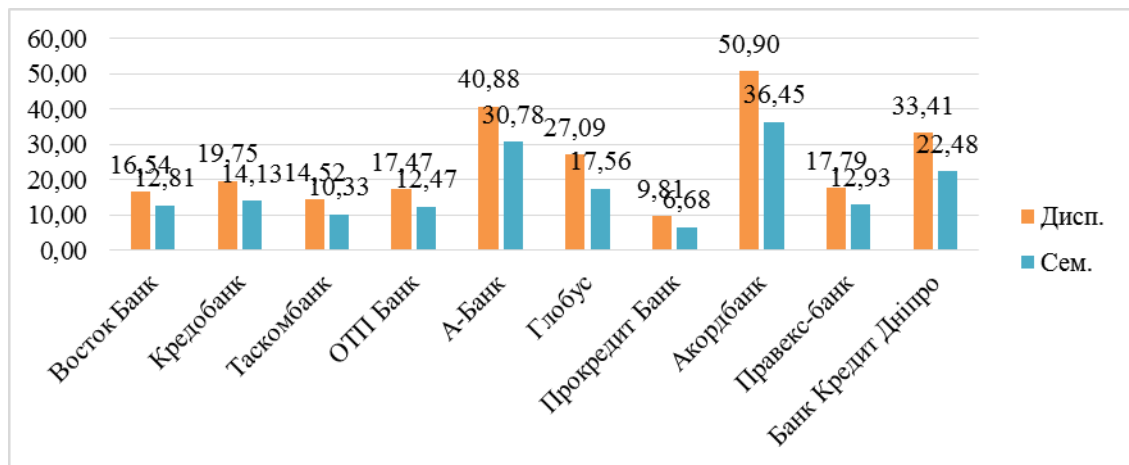

Рисунок 1 – Оцінка ризиків зміни та зменшення обсягів активів обраних банків України за методом порівняння з середнім

Джерело: обчислено та побудовано автором за даними [1]

Для розрахунку дисперсійних та семіваріаційних ризиків зміни та зменшення обсягів активів обраних банків України за методом порівняння з середнім було використано формулу дисперсії:

$$\sigma^2 = \Sigma[(x_i - \bar{x})^2]/(n-1) \quad (1)$$

де: σ^2 – дисперсія;

Σ – сумування значень від $i=1$ до n (кількість даних);

x_i – i -те значення змінної;

$\bar{x}$ – середнє значення змінної;

n – кількість даних.

А також формула семіваріаційного ризику:

$$S^2 = \Sigma[(x_i - x_m)^2]/(n-1) \quad (2)$$

де: S^2 – семіваріація;

Σ – сумування значень від $i=1$ до n (кількість даних);

x_i – i -те значення змінної;

x_m – середнє геометричне значення змінної;

n – кількість даних.

За активами за методом середнього найбільший ризик має Акордбанк: ризик зміни – 50,90%, ризик зменшення – 36,45%. При цьому високі ризики має Банк Кредит Дніпро (ризик зміни – 33,41%, ризик зменшення – 22,48%) всі інші банки мають помірні ризики. Найменший ризик у Прокредит Банк, ризик зміни – 9,81% та ризик зменшення – 6,68%.

На рис. 2 наведено результати обчислення дисперсійних та семіваріаційних ризиків зміни та зменшення обсягів активів обраних банків України за методом порівняння з прогнозним значенням.

Отже, з наведених результатів розрахунків можна стверджувати, дисперсійно-семіваріаційний аналіз основних показників діяльності банків

України є важливим інструментом для визначення ризиків та прийняття рішень в управлінні банківською діяльністю.

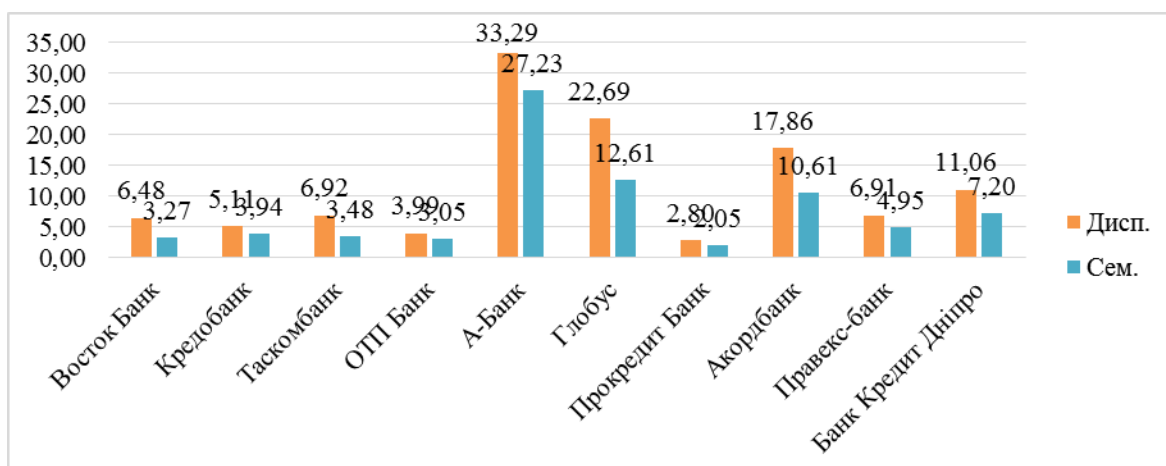

Рисунок 2.2 – Оцінка ризиків зміни та зменшення обсягів активів обраних банків України за методом порівняння з прогнозним значенням
Джерело: обчислено та побудовано автором за даними [1]

Основні показники діяльності банків, які були включені до аналізу:

1. Активи банку: це сукупність усіх активів, які належать банку і включають готівку, кредити, цінні папери та інші активи.
2. Чистий прибуток: це різниця між доходами та витратами банку.
3. Пасиви банку: це сукупність усіх зобов'язань, які банк повинен сплатити, включаючи вклади клієнтів, борги та інші зобов'язання.

Проведений аналіз показав наскільки значення цих показників різняться від середнього значення і між собою. І найголовніше, дозволяє зробити висновки про ступінь ризику, пов'язаний з кожним показником, та визначити напрямки подальшого управління діяльністю банку.

Список використаних джерел:

1. Міністерство фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://minfin.com.ua/>

*Діденко А. В., здобувач вищої освіти
Науковий керівник: Лижник Ю. Б., ст.викл.
Донецький національний університет економіки
і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг, Україна*

ОДНО- ТА БАГАТОФАКТОРНЕ АВТОРЕГРЕСІЙНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ КАПІТАЛЬНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНІ

Капітальні інвестиції за видами економічної діяльності промисловості є найважливішим чинником розвитку економіки. Залежно від галузі

промисловості, рівня технологічності та потреб споживачів, капітальні інвестиції можуть відрізнятися за обсягом та напрямками використання.

Сучасний розвиток економіки неможливий без залучення капітальних інвестицій, які необхідно спрямовувати на структурне та якісне оновлення основних засобів, відбудову виробничих комплексів, створення ринкової інфраструктури тощо, що дає змогу пришвидшити позитивні ринкові перетворення, посилити конкурентоспроможність регіонів та національної економіки загалом, активізувати виробництво та сферу послуг, поглибити співпрацю з міжнародним бізнесом [3].

Інвестиційна діяльність промислових підприємств тісно пов'язана з економічною безпекою та розвитком країни і залежить зокрема від рівня інвестицій, як іноземних, так і внутрішніх, оскільки таке інвестиційне забезпечення створює умови в тому числі для технічної модернізації виробництва, що в свою чергу забезпечує зростання обсягів виробництва [2].

Проаналізуємо капітальні інвестиції за видами економічної діяльності промисловості протягом 2010-2019рр., за даними Держкомстату.

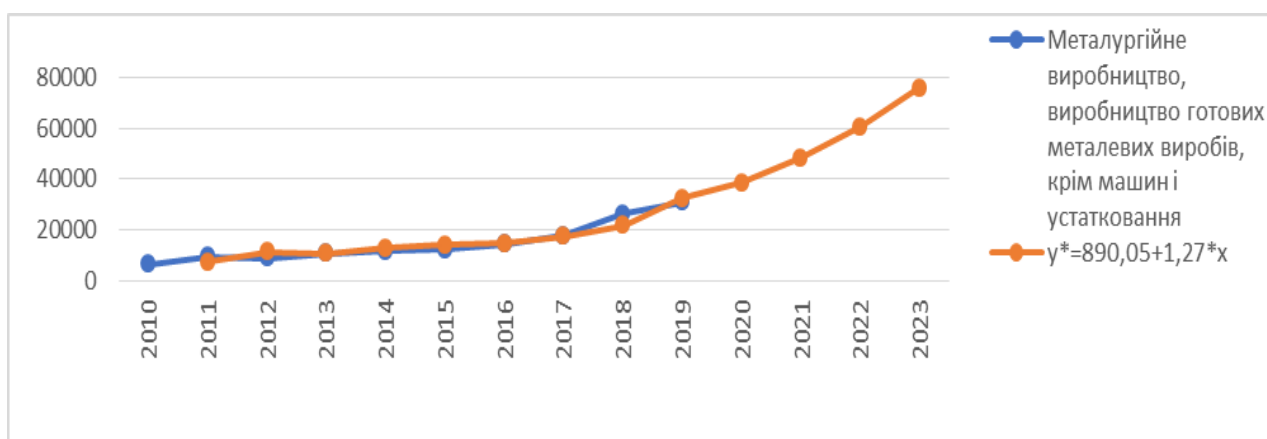

Рисунок 1 – Однофакторне авторегресійне прогнозування для капітальних інвестицій у металургійному виробництві, виробництві готових металевих виробів, крім машин і устаткування до 2023 року (включно)

Джерело: обчислено та побудовано автором за даними [1]

За даними рис.1 бачимо, що з 2010 року по 2019 рік найбільш всього інвестицій надходило на металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування.

Спрогнозуємо однофакторне та трьох факторне авторегресійне прогнозування, окремо, для деяких показників.

Виконаємо однофакторне авторегресійне прогнозування для капітальних інвестицій у металургійному виробництві, виробництві готових металевих виробів, крім машин і устаткування до 2023 року (включно) (рис.2).

Отримали точне прогнозне числове значення – 87,21%, даної моделі $y^* = 890,05 + 1,27 * x$ капітальних інвестицій для даного показника.

Далі проаналізуємо лінійну, експоненційну та поліноміальну моделі для даного показника. Отримали такі прогнозні дані: лінійна – точність 82,7%;

експоненційна – точність 92,9%; поліноміальна – точність 95,8%. Найточніша поліноміальна модель $y = 371,87x^2 - 1722,6x + 10242$.

Отже, якщо порівняти з іншими моделями, то необхідно зробити наступний висновок: значення однофакторної авторегресії 87,21% краще за показник найгіршої лінійної моделі 82,7%; але гірша за показників експоненційної 92,9% та поліноміальної 95,8% моделей. Експоненційна та поліноміальна моделі є найбільш точними. Застосування регресивних моделей є більш точнішими, але вони дозволяють приблизно оцінити дані на наступні роки.

Проаналізуємо трьохфакторне авторегресійне прогнозування для капітальних інвестицій у металургійному виробництві, виробництві готових металевих виробів, крім машин і устаткування до 2023 року (включно) (рис.2).

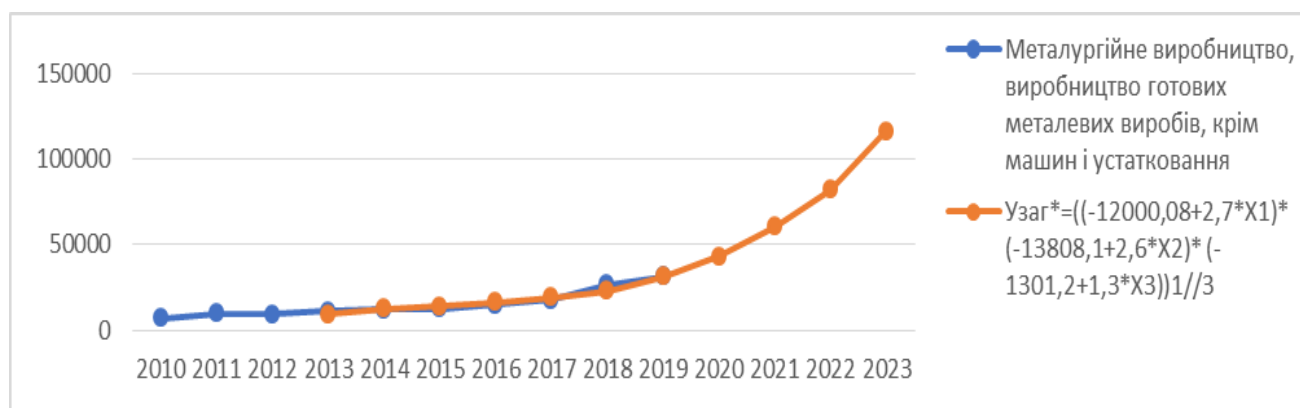

Рисунок 2 – Трьохфакторне авторегресійне прогнозування для капітальних інвестицій у металургійному виробництві, виробництві готових металевих виробів, крім машин і устаткування до 2023 року (включно)

Джерело: обчислено та побудовано автором за даними [1]

Отримали точність 89,91%, даної моделі $Узаг^* = ((-12000,08 + 2,7 * X1) * (-13808,1 + 2,6 * X2) * (-1301,2 + 1,3 * X3))^{1/3}$. Даний показник вище ніж в однофакторном авторегресійном прогнозуванні та більш точний.

Але, якщо порівняти з іншими моделями, то значення трьохфакторної авторегресії є менш точнішим ніж показники експоненційної та поліноміальної моделей.

Розглянемо наступний показник та виконаємо однофакторне авторегресійне прогнозування для капітальних інвестицій у виробництві комп'ютерів, електронної та оптичної продукції до 2023 року (включно).

Отримали точне прогнозне числове значення – 66,35%, даної моделі $y^* = 221,65 + 0,63 * x$ капітальних інвестицій для даного показника.

Далі проаналізуємо лінійну, експоненційну, поліноміальну, логарифмічну та степеневу моделі для даного показника. Отримали такі прогнозні дані: лінійна – точність 56,6%; експоненційна – точність 60,3%; поліноміальна – точність 62,1%; логарифмічна – точність 42,8%; степенева - точність 50,2%. Найточніша поліноміальна модель $y = 7,5947x^2 - 21,778x + 315,72$.

Отже, якщо порівняти з іншими моделями, то необхідно зробити наступний висновок. Значення однофакторної авторегресії найбільш точне за

всі показники, а саме: лінійної 56,6%; експоненційної 60,3%; поліноміальної 62,1%; логарифмічної 42,8% та ступеневої 50,2% моделей.

В даному випадку, для прогнозування виробництва комп'ютерів, електронної та оптичної продукції краще всього підходить однофакторне авторегресійне прогнозування.

Проаналізуємо трьохфакторне авторегресійне прогнозування для капітальних інвестицій у виробництві комп'ютерів, електронної та оптичної продукції до 2023 року (включно).

Отримали точність 58,64%, даної моделі $U_{zag} = ((443,8 + 0,3 * X_1) * (349,3 + 0,4 * X_2) * (195,5 + 0,7 * X_3))^{1/3}$. Даний показник нижче ніж в однофакторном авторегресійном прогнозуванні. Але, якщо порівняти з іншими моделями, то значення трьох факторної авторегресії є більш точнішим ніж показники лінійної, логарифмічної та ступеневої моделей. Та є менш точнішим ніж показники експоненційної та поліноміальної моделей. В даному випадку, для прогнозування виробництва комп'ютерів, електронної та оптичної продукції краще всього підходить однофакторне авторегресійне прогнозування.

Таким чином, спрогнозувавши однофакторне та трьохфакторне авторегресійне прогнозування, окремо, для деяких показників, можна зробити наступний висновок. В першому показнику трьох факторне авторегресійне прогнозування для капітальних інвестицій більш точний, а в другому – краще всього підходить однофакторне авторегресійне прогнозування.

Список використаних джерел:

1. Державна служба статистики. URL: www.ukrstat.gov.ua (дата звернення: 01.03.2023).

2. Злотенко О. Б. Аналіз динаміки та структури інвестицій промислових підприємств в Україні. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Випуск 26, частина 1. 2019. С. 64-70.

3. Савіцька О.П. Капітальне інвестування в Україні. Економіка та управління національним господарством. Випуск 60. 2021. С.41-47.

*Корепанов О. С., д.е.н., професор
Корепанов Г. С., к.е.н., доцент
Харківський національний університет
імені В.Н.Каразіна, м. Харків, Україна*

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ГЕНЕРАТИВНОЇ МОВИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Останнім часом людство має багато можливостей використання інновацій гіперавтоматизації та штучного інтелекту (ШІ).

ChatGPT або, Chat Generative Pretrained Transformer, – це чат-бот і інструмент генеративної мови штучного інтелекту, розроблений та запущений OpenAI у

листопаді 2022 року [1]. З моменту появи ChatGPT аматорський доступ до штучного інтелекту різко зріс, і люди використовують платформу з безлічі причин, від написання сценаріїв фільмів до моделювання і прогнозування економічного розвитку. ChatGPT стає частиною архітектурних рішень, які автоматизують, доповнюють роботу людей і машин, а також автономно виконують бізнес- та ІТ-процеси [2].

Метою дослідження є визначення перспектив використання інструментів генеративної мови штучного інтелекту та її вплив на розвиток професій.

Оскільки технологія ChatGPT продовжує розширюватися, її, ймовірно, використовуватимуть для заміни та переосмислення деяких дій і завдань, включених до різних професій. Побойовання, що штучний інтелект може замінити людей, спонукали користувачів запитати ChatGPT, які роботи він міг би взяти на себе.

ChatGPT представив список таких вакансій, які він потенційно може замінити, а саме, працівник із введення даних; представник служби підтримки клієнтів; коректор; помічник юриста; бухгалтер; перекладач; копірайтер; аналітик з маркетингових досліджень; менеджер соціальних мереж; планувальник зустрічей; віртуальний помічник; репортер; туристичний агент; репетитор; аналітик технічної підтримки; електронний маркетолог; модератор контенту тощо [3, 4, 5].

Із поширенням використання ChatGPT будуть безумовно створені і нові робочі місця, деякі будуть перевизначені. Чисельність робочої сили може різко змінюватиметься залежно від галузі, місця розташування, розміру підприємства та пропозицій тощо. Однак очевидно, що використання таких інструментів, як ChatGPT, гіперавтоматизація та інші інновації штучного інтелекту, буде зосереджено на завданнях, які є повторюваними та охоплюють великі обсяги інформації, з наголосом на ефективності, підвищенні продуктивності та покращенні контролю якості. ChatGPT також буде інтегровано в бізнес-додатки. Це полегшить адаптацію, а в додатках буде доступна відповідна контекстна інформація [4, 5, 6, 7].

Узагальнюючи наведені аргументи, доцільно рекомендувати удосконалювати політику компаній, співробітники яких використовують ChatGPT, а не блокувати його. Пряма заборона може призвести до «тіньового» використання ChatGPT. Розумний підхід полягає в тому, щоб відстежувати використання та заохочувати інновації, але гарантувати, що технологія застосовується лише для розширення внутрішньо фірмової роботи, а не з клієнтами та партнерами в неконтрольований спосіб [6, 7].

Інновації III загалом прискорюються, створюючи численні варіанти використання генеративного штучного інтелекту (ГШІ) у різних видах економічної діяльності, включаючи такі, що представлені у табл. 1 [7, 8, 9].

Маркетинг та медіа вже відчують на собі вплив ГШІ. Дослідження технічної дослідницької компанії Gartner [2, 8, 9] передбачило, що:

– до 2025 року 30 % вихідних маркетингових повідомлень від великих організацій будуть створюватися синтетично, порівняно з менш ніж 2% у 2022 році;

– до 2027 року чат-боти стануть основним каналом обслуговування клієнтів для приблизно 25 % компаній;

– до 2030 року вийде великий фільм-блокбастер, 90 % контенту якого буде створено штучним інтелектом (від тексту до відео), порівняно з 0 % у 2022 році.

Таблиця 1 – Використання ГШІ у різних видах економічної діяльності

Напрямок	Деталізація
Розроблення ліків	Середня вартість впровадження ліків у медичну практику від їх відкриття до виходу на ринок становить приблизно 1,8 млрд доларів, з яких витрати на відкриття ліків складають приблизно третину, а процес розроблення займає колосальні три-шість років. ГШІ вже використовувався для розробки ліків протягом кількох місяців, пропонуючи фармацевтиці значні можливості для скорочення як витрат, так і термінів відкриття ліків.
Створення нових матеріалів	ГШІ впливає на автомобільну, аерокосмічну, оборонну, медичну, електронну та енергетичну промисловість, створюючи абсолютно нові матеріали з певними фізичними властивостями. Процес, який називається інверсним проектуванням, визначає необхідні властивості та виявляє матеріали, які, ймовірно, мають необхідні властивості, замість того, щоб покладатися на випадковість.
Дизайн мікросхем	ГШІ може використовувати метод машинного навчання для оптимізації розміщення компонентів у дизайні напівпровідникового чипа, скорочуючи час життєвого циклу розробки продукту з тижнів за участю експертів-людей до годин за допомогою генеративного штучного інтелекту.
Створення синтетичних даних	ГШІ це один із способів створення синтетичних даних, які є класом даних, що генеровані, а не отримані шляхом прямих спостережень за реальним світом. Це забезпечує конфіденційність вихідних джерел даних, які використовувалися для навчання моделі. Наприклад, медичні дані можуть бути штучно створені для досліджень і аналізу без розкриття особи пацієнтів, чий медичні записи використовувалися для забезпечення конфіденційності.
Генеративна конструкція деталей	ГШІ дозволяє автомобільній, аерокосмічній та оборонній промисловості, проектувати деталі, оптимізовані для задоволення конкретних цілей і обмежень, таких як продуктивність, матеріали та методи виробництва. Наприклад, автовиробники можуть використовувати генеративне проектування для інноваційних конструкцій, сприяючи досягненню більшої економічності.

Більшість систем ШІ сьогодні є класифікаторами, тобто їх можна навчити розрізняти зображення різноманітних об'єктів. Генеративні системи штучного інтелекту можна навчити генерувати зображення різноманітних об'єктів, яких не існує в реальному світі. Здатність технологій бути креативними принципово змінить наше життя.

Список використаних джерел:

1. Introducing ChatGPT. 2022. URL: <https://openai.com/blog/chatgpt>
2. Your 7 Biggest Questions About ChatGPT, Answered. 2023. URL: <https://www.gartner.com/en/articles/your-7-biggest-chatgpt-questions-answered>
3. ChatGPT may be coming for our jobs. Here are the 10 roles that AI is most likely to replace. 2023. URL: <https://www.businessinsider.com/chatgpt-jobs-at-risk->

replacement-artificial-intelligence-ai-labor-trends-2023-02#legal-industry-jobs-paralegals-legal-assistants-3

4. Will ChatGPT take my job? Here are 20 professions that could be replaced by AI. URL: <https://economictimes.indiatimes.com/news/how-to/could-ai-take-your-job-chatgpt-says-it-can-replace-humans-in-these-20-professions/articleshow/98756808.cms>

5. Here's how many U.S. workers ChatGPT says it could replace. URL: <https://www.cbsnews.com/news/chatgpt-artificial-intelligence-jobs/>

6. How Can Enterprises Leverage ChatGPT & GPT-3 Models? 2023. URL: <https://info.rasa.com/gartner-how-can-enterprises-leverage-chatgpt-and-gpt3-report>

7. Gartner Summit: ChatGPT Best Practices for Enterprises. 2023. URL: <https://aibusiness.com/nlp/gartner-summit-chatgpt-best-practices-for-enterprises>

8. Gartner: ChatGPT interest boosts generative AI investments. 2023. URL: <https://www.techrepublic.com/article/gartner-executives-chatgpt-investments/>

9. Beyond ChatGPT: The Future of Generative AI for Enterprises. 2023. URL: <https://www.gartner.com/en/articles/beyond-chatgpt-the-future-of-generative-ai-for-enterprises>

Кочерга С. К., магістрант

*Науковий керівник: Лижник Ю. Б., ст.викл.
Донецький національний університет економіки
і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг, Україна*

ДИСПЕРСІЙНИЙ ТА СЕМІВАРІАЦІЙНИЙ АНАЛІЗ ПОКАЗНИКІВ ПІДПРИЄМСТВА АТ «КРИВОРІЗЬКИЙ ЗАЛІЗОРУДНИЙ КОМБІНАТ»

Фінансова стабільність та прогнозованість це дуже важливий фактор для будь якого підприємства, особливо для підприємств які мають відношення до металургійної галузі. А все тому що для нашої країни саме ця галузь стратегічно важлива складова всієї нашої економіки, так як доволі великий процент бюджету нашої країни формується за допомогою саме неї.

Тому для аналізу стабільності показників діяльності було обрано акціонерне товариство «Криворізький залізно рудний комбінат», у якого основна діяльність це видобуток залізної руди. Для аналізу було обрано такі показники як: Необоротні активи, Оборотні активи, Власний капітал, Довгострокові зобов'язання і забезпечення, Поточні зобов'язання і забезпечення, Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), Валовий прибуток, Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток, Фінансовий результат до оподаткування: прибуток, Чистий фінансовий результат: прибуток.

Також було обрано період діяльності з 2011 по 2020 рік за яким я буду проводити дисперсійний та семіваріаційний аналіз, це більш менш стабільний період для того щоб провести цей аналіз. Так як якщо брати більш нові

показники то із-за нестабільного економічного стану в державі деякі показники діяльності мають не коректний вигляд або зовсім відсутні.

Перший метод за яким ми будемо проводити аналіз це метод середнього значення, для цього ми беремо вибраний нами період та виводимо по кожному показнику діяльності його середнє значення. Далі за допомогою формули $X - X_{\text{серед}}$ ми знаходимо відхилення показників у порівнянні із середнім, та формуємо таблицю за весь період та для кожного показника. Далі всі ці значення ми зводимо в квадрат, та за допомогою отриманого результату знаходимо дисперсійний ризик по кожному показнику. Наступним кроком буде знаходження семіваріаційного ризику, але для цього ми формуємо таблицю за допомогою формули $(X - X_{\text{серед}})^2$ – якщо $X < X_{\text{серед}}$.

За результатами першого методу можна зробити наступні висновки, що після дисперсійного та семіваріаційного аналізу за методом середнього значення можна побачити на графіку динаміку всіх показників за вибраний період з 2011 по 2020 рік (рис.1). А тобто найбільший ризик змін у таких показників як оборотні активи (дисп. – 59,11%; семів. – 38,94%), довгострокові зобов'язання (дисп. – 44,12%; семів. – 29,14%), власний капітал (дисп. – 40,91%; семів. – 24,63%). Найменші ж ризики у таких показників як Необоротні активи (дисп. – 23,79%; семів. – 14,63%), Чистий дохід від реалізації (дисп. – 28,36%; семів. – 18,52%), Валовий прибуток (дисп. – 28,24%; семів. – 18,68%). Всі інші показники діяльності приблизно в цьому ж діапазоні значень які були вказані перед цим.

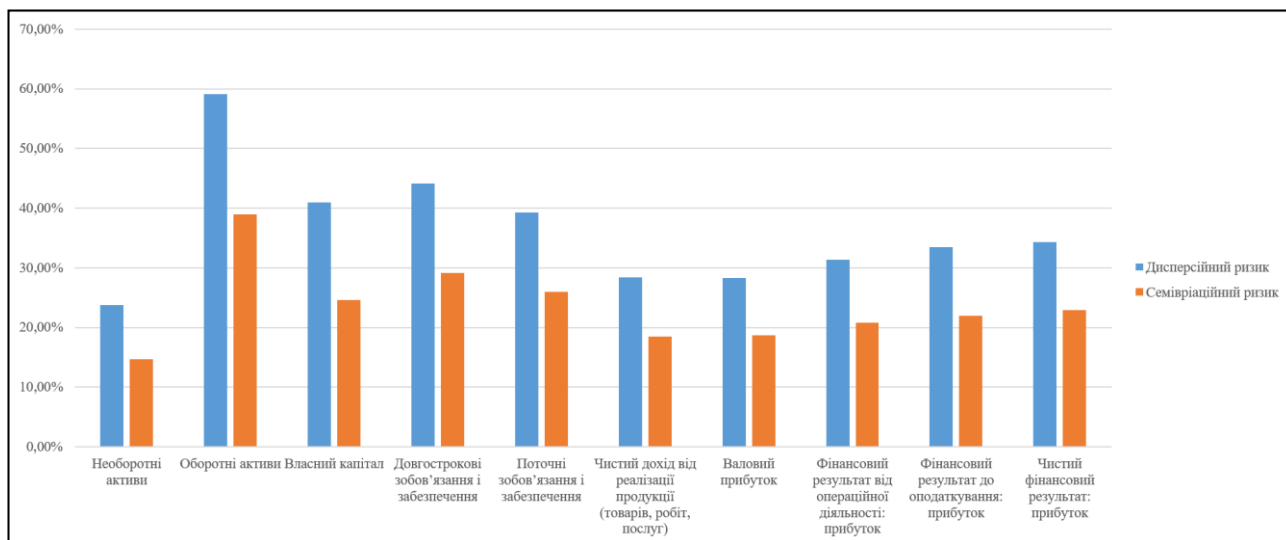

Рисунок 1 – Динаміка дисперсійного та семіваріаційного ризику за методом середнього значення

Джерело: обчислено автором за даними [1]

Наступний метод аналізу який ми розглянемо це метод ковзного середнього, його розрахунок дисперсійного та семіваріаційного ризику доволі схожий на минулий але має відмінність в підготовці даних за допомогою яких ми будемо робитимемо обчислення. Для початку ми вибираємо не весь період з 2011 по 2020 рік, а відкидаємо перший та останній рік для всіх показників. Далі

за допомогою двох формул проводимо розрахунок ковзного середнього, формули за допомогою яких я роблю обчислення мають приблизно такий вигляд:

- для першого та останнього року – $(X_{n-1} + 3 * X_n + X_{n+1}) / 5$
- для всіх інших – $(X_{n-2} + 2 * X_{n-1} + 5 * X_n + 2 * X_{n+1} + X_{n+2}) / 11$

Наступним кроком після складання таблиці з обчисленими даними ковзного середнього за період з 2012 по 2019 рік, я роблю ті ж самі обчислення що і за методом середнього. Беручи ті самі формули та розраховуючи дисперсійний та семіваріаційний ризик, та на основі отриманих даних складаємо графік динаміки коливань за показниками (рис.2) та робимо висновок. Що найбільший ризик змін у таких показників як Чистий фінансовий результат (дисп. – 39,47%; семів. – 26,57%), Фінансовий результат до оподаткування (дисп. – 38,36%; семів. – 24,70%) та третє місце за дисперсійним аналізом займає Фінансовий результат від операційної діяльності – 35,01% а за семіваріаційним аналізом на третьому місці Поточні зобов'язання – 24,35%. Найменші ж ризики змін за дисперсійним аналізом у таких показників як Власний капітал – 16,46%, Чистий дохід від реалізації продукції – 17,12% та Необоротні активи – 18,96%. Найменший ризики зміни за семіваріаційним аналізом у таких показників як Чистий дохід від реалізації продукції – 15,76%, Необоротні активи -16,08%, Власний капітал – 16,24%. Всі інші показники діяльності приблизно в цьому ж діапазоні значень які були вказані перед цим.

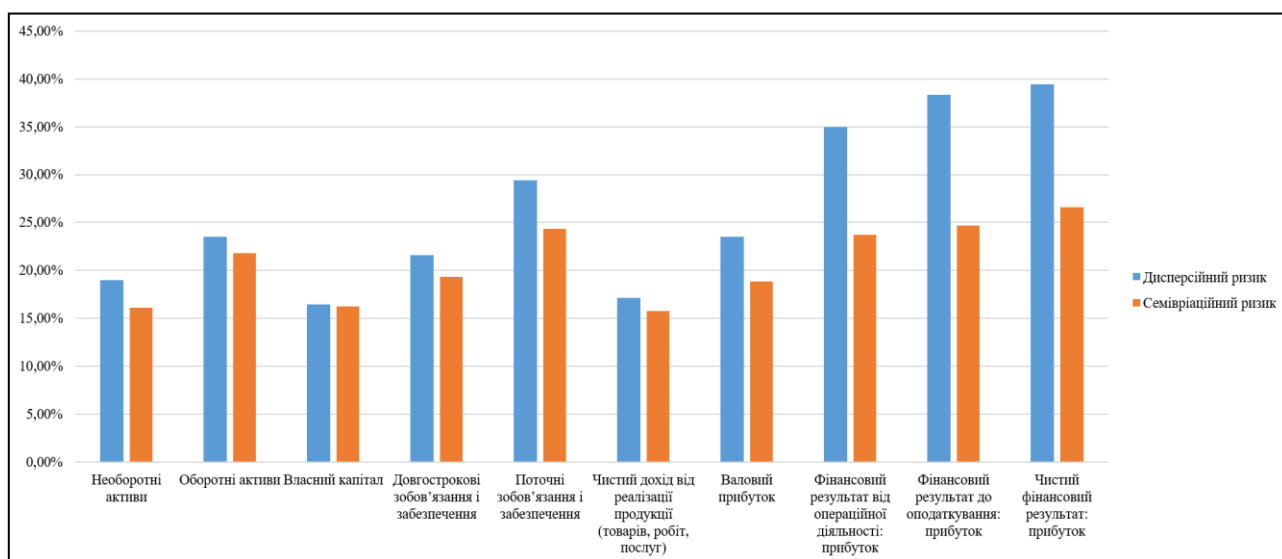

Рисунок 2 – Динаміка дисперсійного та семіваріаційного ризику за методом ковзного середнього значення

Джерело: обчислено автором за даними [1]

Останній третій спосіб за яким я проведу аналіз зміни показників діяльності підприємства буде метод прогнозного значення. Цей метод використовує також схожу форму та послідовність обчислення, але з відмінністю в доволі складній підготовці даних для подальшого розрахунку. Тому першим кроком для підготовки даних буде розділення всього періоду на X – (2011 – 2019 рр.) та Y – (2012 – 2020 рр.), далі складаю невелику таблицю з

такими розрахунками по вісім показникам діяльності:

- X середнє та Y середнє
- X дисперсія та Y дисперсія
- X та Y кореляція
- A – формула: $(Y_{\text{сер}} - B * X_{\text{сер}})$ і B – формула: $(XY_{\text{корел}} * Y_{\text{дисп}} / X_{\text{дисп}})$

Після знаходження цих показників складаю формули для прогнозних даних використовуючи A і B, формули мають такий вигляд: до $Y^* = A + B * X$ та після $Y^* = 1077492 + 0,74 * X$. Далі складаю таблицю Y прогнозне за допомогою готових формул, підставляючи в формулу замість X потрібне значення із вибраного періоду. Коли таблиця повністю готова я отримую повністю готові дані для подальшого розрахунку, який я вже використовував в двох інших методах для знаходження дисперсійного та семіваріаційного ризику.

Отже після дисперсійного та семіваріаційного аналізу за методом ковзного середнього значення можна побачити на графіку динаміку всіх показників за вибраний період з 2011 по 2020 рік (рис.3). Чистий дохід від реалізації продукції – 13,59%, Необоротні активи – 14,22%. Всі інші показники діяльності приблизно в цьому ж діапазоні значень які були вказані перед цим.

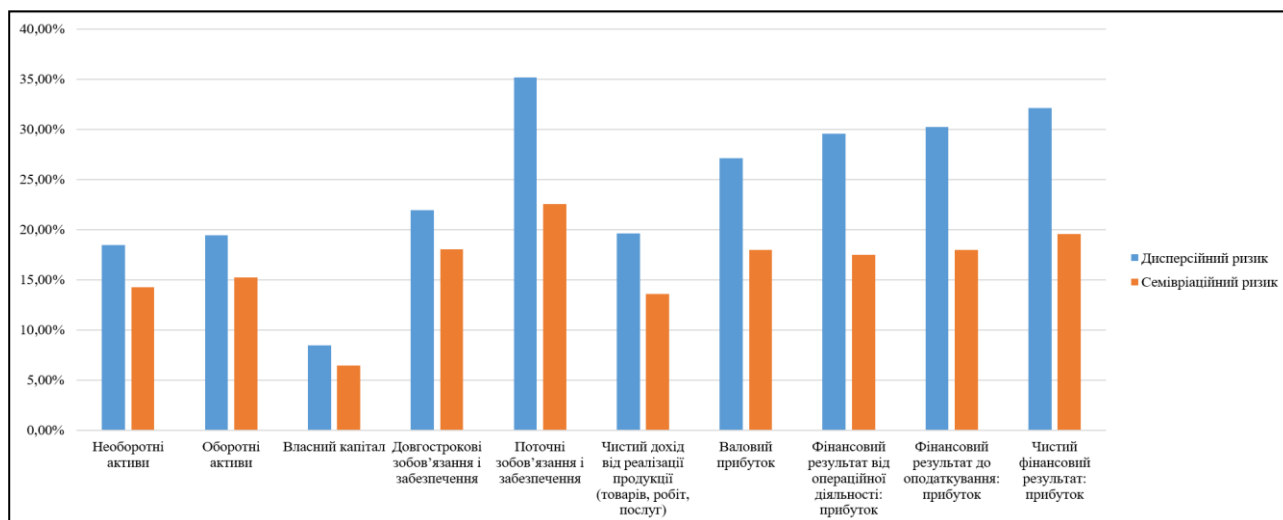

Рисунок 3 – Динаміка дисперсійного та семіваріаційного ризику за методом прогнозного значення

Джерело: обчислено автором за даними [1]

А тобто найбільший ризик змін у таких показників як Поточні зобов'язання (дисп. – 35,2%; семів. – 22,56%), Чистий фінансовий результат (дисп. – 32,13%; семів. – 19,53%), Фінансовий результат до оподаткування (дисп. – 30,21%; семів. – 17,96%). Найменші ж ризики змін за дисперсійним аналізом у таких показників як власний капітал – 8,47%, необоротні активи – 18,43%, оборотні активи – 19,47%. Найменший ризики зміни за семіваріаційним аналізом у таких показників як Власний капітал – 6,46%, Чистий дохід від реалізації продукції – 13,59%, Необоротні активи – 14,22%. Всі інші показники діяльності приблизно в цьому ж діапазоні значень які були вказані перед цим.

Отже, дисперсійний та семіваріаційний аналіз показників підприємства АТ

«Криворізький Залізорудний Комбінат» та з'ясовано найбільш та найменш ризиковані показники діяльності підприємства.

Список використаних джерел

1. Фінансова звітність АТ «Криворізький залізорудний комбінат» 2011 – 2020 р.. URL: <https://www.krruda.dp.ua/akcioneram/> (дата звернення 21.05.2023).

*Леуш Л.А., здобувач вищої освіти
Науковий керівник: Бондаренко О.О., к.е.н., доцент
Донецький національний університет економіки
і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг, Україна*

ПЕРЕВАГИ ЗАСТОСУВАННЯ АВТОМАТИЗОВАНИХ МЕТОДІВ ОБРОБКИ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ НА ПІДПРИЄМСТВАХ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ СЬОГОДЕННЯ

Жодна велика компанія чи підприємство сьогодні не обходиться без використання управлінських функцій, які забезпечують якісну працю підприємства та сприяють його конкурентоспроможності. Це такі функції, як:

- функція планування,
- функція організаційної діяльності,
- функція регулювання,
- функція контролю,
- функція мотивації,
- функція врахування діяльності та прийняття рішень [1].

Управління малим підприємством потребує не меншої уваги і часу, і так само складається із сукупності взаємопов'язаних функцій. Основними елементами системи також є керуюча, керована та інформаційна системи. Найголовніше призначення інформаційної системи є збір та обробка економічної інформації яка надається менеджеру для прийняття управлінських рішень (функція прийняття рішень). Що несе собою ця функція? Її головна мета – обробити чітко інформацію без помилок. Вона має певні послідовні дії, під час яких і відбувається обробка інформації. Вона має певні цикли обробки інформації, які відбуваються так:

1. Отримання і діагностика.
2. Пошук альтернатив.
3. Вибір рішення.
4. Впровадження рішення [2].

Під час отримання і діагностики відбувається ознайомлення із поданою інформацією, присутні такі методи: економіко-математичний, метод теорії масового обслуговування, теорії запасів, економічного аналізу. На етапі пошуку альтернатив зазвичай застосовується і індивідуальний і колективний метод.

Вибір рішення, напевно, найнеоднозначніший етап з усіх, оскільки він відбувається в умовах ризику, визначеності та невизначеності, відповідно, інформація досить відрізняється у даних обставинах.

Завершальний етап обробки інформації – впровадження рішення. Він містить в собі два методи: мережеве моделювання та поділ обов'язків.

Щодо визначення технологічного процесу автоматизованої обробки інформації – це також сукупність взаємопов'язаних технологічних операцій, які виконуються послідовно. Технологічний процес вмикає в себе операційний технологічний процес, предметний технологічний процес та змішаний тип побудови технологічного процесу.

Під час операційного технологічного процесу один або декілька працівників беруть на себе відповідальність за одну операцію з обробки інформації. Предметний технологічний процес відрізняється від попереднього тим, що працівники, які відповідають за процес обробки інформації, беруть на себе відповідальність лише за один вид обробки, наприклад: у першому технологічному процесі працівник відповідає за наявність інформації з документів на ПК, яку надає туди, у другому технологічному процесі працівник відповідає за збір і передачу інформації в ПЕОМ та за обробку і видачу результатів з обліку видачі матеріалів зі складу. У змішаному типі побудови технологічного процесу перша частина обробки інформації виконується за операційним типом, друга частина – за предметним [2].

Тому, можна сказати, що система пов'язаних між собою операцій має велике значення в особливості на малих підприємствах, оскільки сучасні проблеми можуть вирішуватися лише сучасними методами. Метод автоматизованої обробки інформації може бути перевагою на підприємствах, де рівнем управління є технічний та управлінський. Для більш якісного функціоналу необхідні досвідчені працівники, які можуть приймати управлінські рішення тим самим вирішити проблему, яка встигла набігти за певний період часу.

Подання економічної інформації неможливо уявити без Excel таблиць, які необхідно використовувати. Такими таблицями зручно користуватись, тому що вони містять наступні елементи:

- формули і функції, які вбудовані в табличний процесор;
- містять засоби побудови діаграм;
- містять засоби обробки даних у списках або базах даних Excel;
- мають засоби рішення завдань оптимізації;
- мають функцію статистичної обробки даних;
- містять засоби аналізу для прийняття рішень [3].

Головна функція табличного процесора полягає у тому, що він зберігає подані дані у вигляді електронних таблиць, властивістю яких є миттєвий розрахунок формул. Табличний процесор зручно використовувати не тільки для розрахунку формул, а й для інших видів аналізу. Зручністю є те, що при зміні якихось даних у таблиці змінюється повністю весь розрахунок, який змінює дані, які вже були розраховані попередньо.

Сама електронна таблиця має вигляд матриці, яка складається із стовпчиків та рядків, стовпці нумеруються латинськими літерами (А, В, С, D, Е...) на перетині яких утворюються комірки. В комірках пишуться цифри, дані та формули. За визначенням Excel файл із таблицею є робочою книгою. Сучасні табличні процесори мають засоби аналізу, які призначені вирішення, управлінських, статистичних і інженерних задач [4].

Отже, аналізуючи поняття табличного процесору, можна сказати, що він є невідмінною складовою для вирішення управлінських задач. Широкі функції процесору дозволяють здійснювати точні аналізи будь якого виду: однофакторний та двофакторний дисперсійний аналіз з повтореннями та без повторень, кореляційний аналіз, коваріаційний аналіз, описова статистика, експоненціальне згладжування, двофакторний F-тест для дисперсії, аналіз фур'є, гістограма, ковзне середнє, генерація випадкових чисел, ранг і перцентиль, регресія, виборка, парний двофакторний t-тест для середніх та двофакторний t-тест з однаковими та різноманітними дисперсіями. Без цих аналізів неможливо обійтись в управлінській діяльності, тому що всі рішення повинні бути прийняті і сформовані точно, це має таке ж значення як і висококваліфікований менеджер, і його завдання – формувати напрямки діяльності організації.

Прийняття більш точного рішення та вирішення управлінських задач є передумовою доброго функціонування підприємства та регулювання соціально-психологічних відносин на підприємстві. Від відповідальності працівників залежить те, наскільки добре підприємство зможе окупатись та який буде попит на послуги або продукти [3].

Можна зробити висновок, що для кожного підприємства необхідні кваліфіковані працівники, які можуть обробляти інформацію сучасними методами, проводити аналізи, які будуть супроводжувати гарні результати роботи підприємства, сприяти гарному функціоналу та конкурентоспроможності на ринку праці.

Список використаних джерел:

1. Пономаренко В. С. Інформаційні системи в управлінні персоналом. Навчальний посібник. Пономаренко, І. В. Журавльова, І. Л. Латишева. Харків: Вид. ХНЕУ, 2008. 336 с.
2. Інформаційно-обчислювальні системи в економіці / І. К. Карімов, О. М. Кісельова, О. І. Михальов, О. А. Рядно. 2 вид.; Дніпродзержинськ, Дніпродзержинський державний технічний університет (ДДТУ). Д.: 2013. 179 с.
3. Горлач В.М, Левченко О.М. Табличний процесор Microsoft Excel. Львів, ун.т ім. Івана Франка. Л.: 1998. 103 с.
4. Матьола Д. Використання табличних процесорів у сфері економіки. Тернопіль, Західноукраїнський національний університет. Т.: 2021. URL: <https://ua-referat.com/uploaded/vikoristannya-tablichnih-procesoriv-u-sferi-ekonomiki/index1.html>

*Олійник К.Д., здобувач вищої освіти
Науковий керівник: Лижник Ю. Б., ст.викл.
Донецький національний університет економіки
і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг, Україна*

АНАЛІЗ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ ПОСЛУГАМИ В УКРАЇНІ

На даному етапі розвитку економіки країн світу міжнародна торгівля послугами набуває все більшого значення. У більшості країн Європи у загальному обсязі зовнішньоторговельного обороту питома вага торгівлі послугами збільшується, оскільки в європейських країнах значна частка економічно активного населення зайнята саме в цій сфері. Також це є результатом науково-технічного прогресу у сфері матеріального виробництва та збільшення соціально-економічних потреб багатьох європейських країн [1].

У загальному вигляді торгівля є засобом, за допомогою якого країни можуть розвивати спеціалізацію, підвищувати продуктивність своїх ресурсів і у такий спосіб збільшувати загальний обсяг виробництва [2].

Отже, в сучасних умовах розвитку світового господарства суспільно-географічне дослідження міжнародного ринку послуг є важливим і актуальним [1].

У дослідженні ми б хотіли розглянути зовнішню торгівлю України за такими видами послуг:

- державні та урядові послуги;
- культурні та рекреаційні послуги;
- наукові та технічні послуги;
- послуги дослідження та розробки;
- телекомунікаційні послуги.

Для початку дослідимо зміну кількості грошей, що були отримані за кожен рік (з 2012 – по 2021), за цими видами послуг. За даними Держкомстату динаміка та темпи приросту зовнішньої торгівлі наведені на рисунку 1.

За даними рис.1 можна зробити такі висновки: найбільш динамічною зовнішньою торгівлею послугами є державні та урядові послуги. На другому місці телекомунікаційні послуги, але з 2018 року на другому місці наукові та технічні послуги. Наступними є послуги дослідження та розробки. А на останньому місці культурні та рекреаційні послуги, зовнішня торгівля була зовсім не активною, у 2013 році був різкий спад і до 2021 року так і не було активного зростання торгівлі цим видом послуг. Найбільший спад усіх показників, крім торгівлі державними та урядовими послугами, відбувся у 2014 році.

Також значний спад був у 2015 році. Найбільше зростання зовнішньої торгівлі культурними та рекреаційними послугами відбулося у 2018 році. Найбільше зростання зовнішньої торгівлі телекомунікаційними послугами

відбулося у 2013 році, а найбільше зростання торгівлі державними та урядовими послугами відбулося у 2014 році.

Рисунок 1 – Динаміка зовнішньої торгівлі послугами за видами (тис.дол. США), протягом 2012-2021 рр. та темпи приросту (%)

Джерело: за даними Держкомстату [3]

Для прогнозування майбутньої динаміки зовнішньої торгівлі, ми провели регресійний та авто регресійний одно факторні аналізи, а також багатфакторний авто регресійний аналіз. Провівши ці три аналізи та розрахувавши їх точність, ми отримали результати, що наведені в таблиці 1.

Таблиця 1 – Порівняння точності проведених аналізів за видами послуг (%)

Види послуг	Точність регресійного аналізу	Точність одно факторного авто регресійного аналізу	Точність трьох факторного авто регресійного аналізу
Державні та урядові послуги	41,08%	80,87%	86,87%
Культурні та рекреаційні послуги	68,89%	58,74%	61,79%
Наукові та технічні послуги	68,44%	74,65%	80,96%
Послуги дослідження та розробки	74,72%	70,23%	73,63%
Телекомунікаційні послуги	75,91%	57,23%	69,62%

Джерело: складено автором за даними Держкомстату [3]

Найбільші, але не такі значні, зростання торгівлі послугами дослідження та розробки були у 2016 році та 2020 році. Найменшим є зростання торгівлі наукових та технічних послуг, незначні зростання були у 2018 та 2019 роках.

Отже, порівнявши результати всіх аналізів, можна побачити, що для прогнозування торгівлі державними та урядовими послугами найточнішими є розрахунки отримані за допомогою трьох факторного авто регресійного аналізу. Для прогнозування торгівлі культурними та рекреаційними послугами найточнішими є розрахунки отримані за допомогою регресійного аналізу. Для прогнозування торгівлі науковими та технічними послугами найточнішими є розрахунки отримані за допомогою трьох факторного авто регресійного аналізу. Для прогнозування торгівлі послугами дослідження та розробки найточнішими є розрахунки отримані за допомогою регресійного аналізу. Для прогнозування торгівлі телекомунікаційними послугами найточнішими є розрахунки отримані за допомогою регресійного аналізу.

Майбутні показники на 2022 та 2023 рр. розраховані за цими аналізами, наведено в таблиці 2. (Показники, де найточнішими є розрахунки отримані за допомогою регресійного аналізу, наведено за допомогою менш точного, але також з високою точністю трьох факторного авто регресійного аналізу, так як за допомогою регресійного аналізу вираховуються приблизні показники).

Таблиця 2 – Прогнозована кількість грошей, що буде отримана у 2022-2023 роках за видами (тис.дол. США)

Вид послуг	2022 рік	2023 рік
Державні та урядові послуги	1049936	1022347
Культурні та рекреаційні послуги	2298,479	2274,622
Наукові та технічні послуги	110102,6	111009
Послуги дослідження та розробки	23669,21	20964,79
Телекомунікаційні послуги	102207,6	108334,9

Джерело: складено автором за даними Держкомстату [3]

Отже, ми дослідили динаміку зовнішньої торгівлі України за видами протягом 2012-2021рр. Побудували темпи приросту. Провели три види аналізу (регресійний, одно факторний та багато факторний авто регресійні аналізи), визначили їх точності та обрали найточніші. Та за допомогою обраних аналізів визначили прогнозні показники на 2022-2023рр.

Список використаних джерел:

1. Непрядкіна Н. Специфіка зовнішньої торгівлі послугами України з країнами східної Європи. *Вісник харківського національного університету імені В.Н.Каразіна*. 2017. С. 50–53.
2. Кущенко О. І., Шкіря Д. М. Аналітична оцінка зовнішнього ринку України. *Вісник ХНУ імені В.Н.Каразіна*. 2015. № 9. С. 42–49.
3. Державна служба статистики. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 31.03.2023).

СЕКЦІЯ 8. ФІНАНСОВІ ТА БУХГАЛТЕРСЬКІ ІНСТРУМЕНТИ В АКТИВІЗАЦІЇ МЕХАНІЗМУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ПІДНЕСЕННЯ

*Білоконь В. М., здобувач вищої освіти
Науковий керівник: Лижник Ю. Б., ст.викл.
Донецький національний університет економіки
і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг, Україна*

НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Фінансова стабільність національних економік має першочергове значення в сучасному світі, де економічна стабільність є ключовим фактором досягнення процвітання та забезпечення добробуту [1].

Однією з найпоширеніших проблем є стан банківської системи. Занадто великі банки, які оперують великими сумами грошей, можуть становити системний ризик, особливо якщо вони не перебувають під ефективним наглядом і регулюванням. Недокапіталізація банків, недостатня прозорість їхньої діяльності та відсутність ефективних механізмів управління ризиками можуть становити загрозу фінансовій стабільності [2].

Дефіцит державного бюджету та борговий тягар є ще однією загрозою фінансовій стабільності. Контроль над борговим навантаженням та раціональне управління фінансами є ключовими для забезпечення стійкості та стабільності.

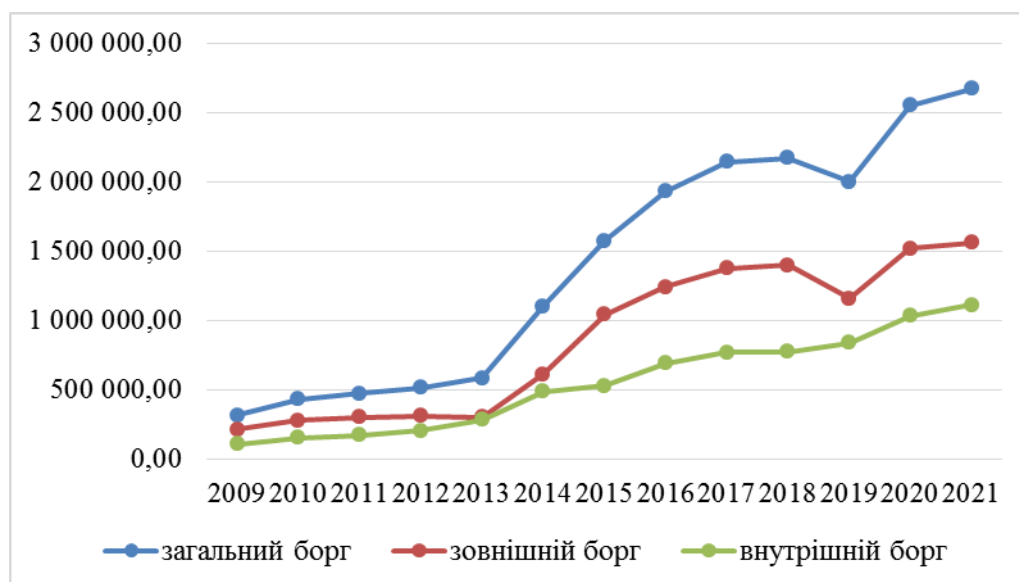

Рисунок 1 – Динаміка державного боргу України

Джерело: складено автором на Держкомстату [3]

На рис.1, бачимо що мінімальний борг в Україні становив 316 884,6 тис.грн, з 2009 по 2013 борг перевищив більш ніж 200000 тис.грн. З 2013 по

2015 борг виріс на 1000000 млн.грн, з 2015 по 2021 борг в Україні виріс на 1100000 млн.грн. Взагалі борг в Україні 2671828 млн.грн це може привести к значний дефіцит бюджету, залежність від зовнішніх кредиторів, зниження інвестиційного клімату, високі витрати на обслуговування боргу. Загроза державного боргу може призвести до надзвичайно вразливого обмінного курсу гривні, і бюджетне боргове навантаження стрімко зростає, коли валюта починає знецінюватися.

У світлі цих викликів важливо зосередитися на вирішенні проблем та впровадженні необхідних змін і політик для забезпечення фінансової стабільності в національній економіці [4].

Фінансова стабільність національної економіки досягається завдяки поєднанню різних аспектів, включаючи стан банківської системи, регулювання фінансових ринків, дефіцит державного бюджету, управління боргом та ефективність фіскальної політики. З огляду на швидкі зміни у світовій економіці та фінансовому секторі, очевидно, що необхідна більш ефективна регуляторна політика.

Фінансові установи часто передають значні ризики своїм клієнтам, особливо в умовах непередбачуваних економічних коливань та криз. Надмірне прийняття ризиків може призвести до банкрутства або неспроможності фінансових установ і загрожувати стабільності системи в цілому. [5]

Крім того, доступність фінансових послуг є важливим аспектом фінансової стабільності. Відсутність доступу до базових банківських послуг, кредитів, страхування та інших фінансових продуктів для певних груп населення може обмежити можливості для економічного зростання та фінансової стабільності.

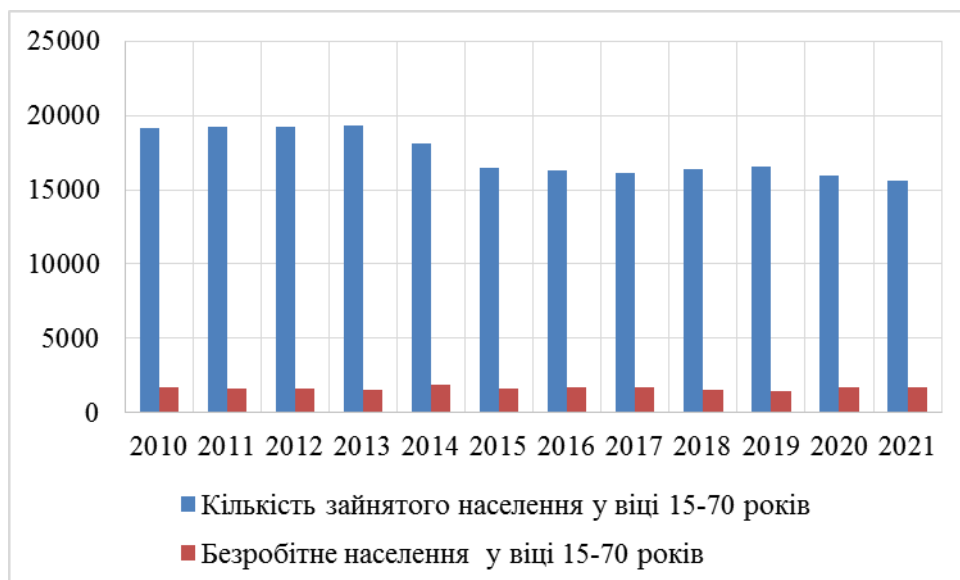

Рисунок 2 – Порівняння зайнятого населення та безробітного у віці 15-70 р.
Джерело: складено автором на Держкомстату [3]

З графіку ми бачимо що кількість зайнятого населення з 2010-2021 у віці з 15-70 років в рази більше ніж кількість безробітного населення. Ми бачимо по

графіку що зайнятого населення в рази більше ніж безробіття, тому можемо сказати що зайнятий народ має перспективне забезпечення фінансової стабільності в Україні. Вони впливають на такі фактори як: зростання економічної продуктивності, Розвиток підприємництва та малих підприємств, професійна підготовка та навчання, соціальні заходи підтримки зайнятості Зайнятість грає важливу роль у забезпеченні фінансової стабільності національної економіки.

Отже, високі рівні державного боргу можуть збільшити ризик девальвації валюти, зростання інфляції та знецінення українських активів, це може мати негативний вплив на інвестиції, експорт та загальне економічне зростання. Зі зростанням державного боргу збільшуються витрати на сплату відсотків та погашення зобов'язань.

Список використаних джерел:

1. Державне фінансове регулювання економічних перетворень: монографія /; за заг. ред. А.А.Мазаракі. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2015. 376 с.
2. Запровадження справедливого механізму нарахування єдиного соціального внеску / Урядовий портал. 14.11.2018. URL:<https://www.kmu.gov.ua/news/zaprovadzhennya-spravedlivogo-mehanizmunarahuvannya-yedinogo-socialnogo-vnesku>.
3. Державна служба статистики України: веб-сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 27.02.2023).
4. Бюджетна система / за заг. ред. В.П. Хомутенко. Одеса: Видавництво Бартенєва, 2014. 392 с.
4. Підвищення ефективності податкового контролю в Україні на основі реалізації міжнародних інструментів автоматичного обміну податковою інформацією: аналіт. зап. / Національний інститут стратегічних досліджень. Серія «Економіка». № 8, 2019. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/pidvischennya-efektivnosti-podatkovogo-kontrolyu-v-ukraini-na-osnovi>.

*Гринюк Н.А., к.е.н., доцент
Державний торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна*

ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ КОРПОРАТИВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Корпоративна форма підприємництва займає провідне місце в сучасному господарському житті практично всіх країн світу. Розвиток корпоративних підприємств обумовлений дією об'єктивних законів концентрації виробництва, адекватності виробничих відносин рівню і характеру розвитку продуктивних сил.

Сутнісною характеристикою корпоративного підприємства є процес об'єднання, а головними критеріями віднесення суб'єкту господарювання до корпоративного підприємства слід вважати кількість засновників та особливі механізми функціонування (формування капіталу/майна, управління діяльністю, участі засновників у розподілі доходів і ризиків).

Корпоративне підприємство, на відміну від унітарного, створюється не одним, а, як правило, двома або більше засновниками за їх спільним рішенням (договором). Відповідно діє воно на базі об'єданого ними майна, а також/або на об'єданій підприємницькій чи трудовій діяльності засновників. Спільна участь в управлінні справами корпоративного підприємства реалізується через участь в органах управління, створених засновниками та через розподіл доходів і ризиків підприємства [1].

Слід зазначити, що прийняття Господарського [1] та Цивільного Кодексів України [4] створили законодавчий фундамент функціонування корпоративної форми підприємництва, юридично узаконивши не тільки сутнісні характеристики, а й організаційно-правові форми корпоративних підприємств. Згідно ч.5 ст.63 Господарського Кодексу України корпоративними є кооперативні підприємства та підприємства, що створюються у формі господарського товариства [1]. В свою чергу, згідно ч.2 ст.83 Цивільного Кодексу України товариства поділяються на підприємницькі і непідприємницькі [4]. До підприємницьких товариств відносяться усі види господарських товариств та виробничі кооперативи, а непідприємницькими товариствами є споживчі кооперативи. Таким чином, відповідно до діючого законодавства України корпоративні підприємства за нормами Господарського Кодексу ототожнюються з товариствами за нормами Цивільного Кодексу.

Сучасні корпоративні підприємства здійснюють свою діяльність під впливом складного комплексу факторів зовнішнього і внутрішнього середовища. Особливістю сучасних видів корпоративних підприємств є різноманітність форм побудови внутрішньої структури і механізмів корпоративного управління залежно від прав і обов'язків учасників.

Кооперативні підприємства являють собою добровільні об'єднання фізичних та/або юридичних осіб на основі членства для ведення спільної господарської та іншої діяльності з метою задоволення своїх економічних, соціальних та інших потреб на засадах самоврядування [2]. Спільними рисами функціонування кооперативних підприємств є однаковий механізм членства шляхом сплати пайових внесків, субсидіарна відповідальність учасників і рівноправна участь в управлінні незалежно від розміру пайового внеску. Особливості цільових установок організації виробничого кооперативу обумовлюють обов'язкову трудову участь його членів в господарській діяльності із забезпеченням пропорційності отримання доходів. Діяльність споживчого кооперативу (споживчого товариства), який створюється з метою задоволення споживчих потреб його членів, вирізняється сукупністю форм економічної участі пайовиків і, відповідно, особливими механізмами участі в розподілі доходів залежно від розвиненості і затребуваності форм задоволення споживчих потреб [3].

Суттєві відмінності функціонування мають господарські товариства (партнерства), які створюються юридичними особами та/або громадянами шляхом об'єднання їх майна і участі в підприємницькій діяльності з метою одержання прибутку.

Серед сукупності видів господарських товариств досить вирізняється акціонерне товариство. Специфічний механізм формування статутного капіталу визначеною кількістю акцій однакової номінальної вартості, обумовлює особливі механізми участі вкладників залежно від кількості і вартості цінних паперів. Найсуттєвішими ризиками для акціонерів є відсутність гарантії повернення вкладених коштів і залежність доходів від ефективності діяльності товариства.

Особливості функціонування решти видів господарських партнерств обумовлюються здебільшого різними механізмами відповідальності учасників, що фактично відображається в юридичному статусі господарюючих суб'єктів. Об'єднуючими рисами для цих видів господарських товариств є подільний статутний фонд, розмір часток якого визначається установчими документами; залежність механізму розподілу доходів від розміру внесків і рівноправна участь в управлінні.

Особливості організації функціонування корпоративних підприємств обумовлюються правами учасників залежно від їх індивідуальної частки в капіталі: право власності в підприємстві, право контролю за діяльністю, право участі в розподілі доходів, право безпосередньої участі в управлінні через формування управлінських органів.

В узагальненому вигляді, в якості концептуальної основи особливостей корпоративного підприємства виступає сукупність наступних ознак, які можна означити як систему 4 «С»:

- співробітництво – сформовані механізми взаємозв'язків всередині організації;
- саморегулювання – наявність і функціонування чітких механізмів реагування на виклики внутрішнього і зовнішнього середовища;
- самореалізація – розробка особливих механізмів досягнення цілей діяльності;
- самовдосконалення – можливість засобів розвитку на основі індивідуалізованої логіки внутрішніх законів функціонування.

Сучасне корпоративне підприємство з точки зору зовнішнього сприйняття – це, насамперед, організаційно-правова форма, офіційний статус та суворо регламентовані права і обов'язки учасників. Корпоративне підприємство як внутрішнє бачення характеризується сукупністю внутрішніх характеристик, системою внутрішньо організаційних відносин та взаємозв'язками елементів.

Таким чином, корпоративні підприємства – з одного боку, особлива форма організації діяльності (як правило, підприємницької), яка визначається законодавчою базою і характеризується рядом зовнішніх ознак (дольова (пайова) власність, юридичний статус), а, з іншої – майновий комплекс, який характеризується особливою внутрішньою побудовою, індивідуалізованою логікою розвитку і внутрішніми законами функціонування (визначена загальна

мета, певна господарська самостійність, ієрархія управлінських рівнів, орієнтація на ефективність діяльності).

Зважаючи на сучасний стан формування і розвитку корпоративного сектору національної економіки питання особливостей організації і функціонування корпоративних підприємств набувають особливої актуальності. В процесі трансформації національних економік все більше зростає роль корпоративних утворень в системі економічного і соціального партнерства. Корпоративні підприємства як найбільш розповсюджена форма організації підприємницької діяльності, акумулюючи в собі різноманітні за галузевими і територіальними ознаками господарські утворення, складають основу економік більшості країн світу.

Переваги організації і функціонування корпоративного підприємства – внутрішня упорядкованість, ефективний механізм формування капіталу, самостійність і автономія діяльності, можливості розвитку і диверсифікації господарської діяльності, обмежена відповідальність – обумовлюють перспективи подальшого розвитку цієї організаційно-правової форми господарювання.

Список використаних джерел:

1. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV (зі змінами) / Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (Дата звернення: 25.04.2023).
2. Про кооперацію: Закон України від 10.07. 2003 р. № 1087-IV. (зі змінами і доповненнями) / Верховна рада України. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/1087-4> (Дата звернення: 25.04.2023).
3. Про споживчу кооперацію: Закон України [Електронний ресурс]: Закон України № 2265–XII-ВР від 10.04.1992 р. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/2265-12> (Дата звернення: 25.04.2023).
4. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV (зі змінами) / Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (Дата звернення: 25.04.2023).

Ільєнков М. С., магістрант

*Науковий керівник: Лижник Ю. Б., ст.викл.
Донецький національний університет економіки
і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг, Україна*

ДИСПЕРСІЙНИЙ ТА СЕМІВАРІАЦІЙНИЙ АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ПОКАЗНИКІВ ДІЯЛЬНОСТІ UKRSIBBANK

Фінансові установи, зокрема банки, відіграють важливу роль у господарському розвитку країни. З метою забезпечення ефективного функціонування банку необхідно регулярно аналізувати його фінансові

показники. Для отримання глибокого розуміння фінансової діяльності банку використовуються різні методи, включаючи дисперсійний та семіваріаційний аналіз. Укрсиббанк, що є одним з провідних комерційних банків в Україні, щоденно стикається з численними викликами і конкурентним середовищем, які можуть впливати на його діяльність. Аналіз основних фінансових показників може допомогти виявити проблемні аспекти та знайти шляхи для їх вирішення.

Поняття ризику зазвичай розглядають у трьох площинах, як ймовірність: виникнення негативних наслідків дій; будь-якого відхилення від запланованих результатів; виникнення як позитивних, так і несприятливих наслідків [1]. У такому розумінні відокремлюють два види ризику економічних показників: дисперсійний та семіваріаційний. Дисперсійний ризик економічних показників показує ризик їх зміни у часі, а семіваріаційний – їх негативної зміни у часі.

В якості досліджуваних показників Укрсиббанк було обрано: розміри кредитного портфелю, резерви під кредитні ризики, активи, ліквідні кошти, власний капітал, загальний обсяг внесків, депозити фізичних осіб, зобов'язання та чистий прибуток. Для оцінки дисперсійного та семіваріаційного ризику було взято метод простого середнього, метод ковзного середнього та прогнозний метод.

Показники дисперсійного та семіваріаційного аналізу за методом середнього наведено на рис. 1.

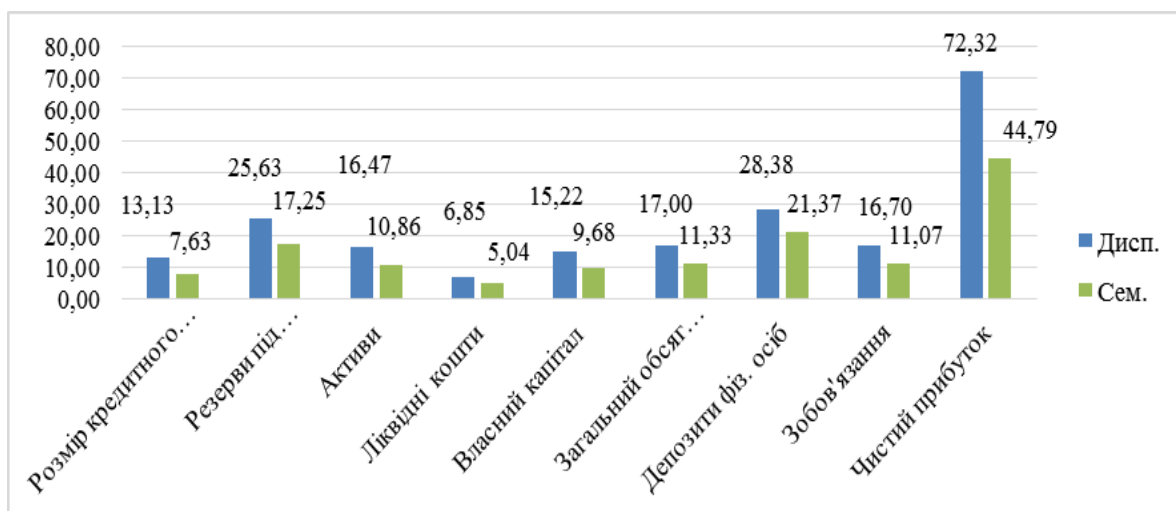

Рисунок 1 – Показники дисперсійного та семіваріаційного аналізу за методом середнього, %

Джерело: обчислено автором за даними [2]

Відповідно до рис. 1 за методом середнього найбільший ризик має показник чистого прибутку, де: ризик зміни (дисперсійний ризик) складає 72,32%, а ризик зменшення (семіваріаційний ризик) – 44,79%. Найменший ризик по ліквідним коштам, а саме ризик зміни – 6,85% та ризик зменшення – 5,04%. Також достатньо високі ризики прослідковуються за депозитами фіз. осіб та резервами під кредитні кошти. Ризик розміру кредитного портфелю, активів, власного капіталу, загального обсягу внесків та зобов'язань можна оцінити як середній.

Показники дисперсійного та семіваріаційного аналізу за методом ковзного середнього наведено на рис. 2.

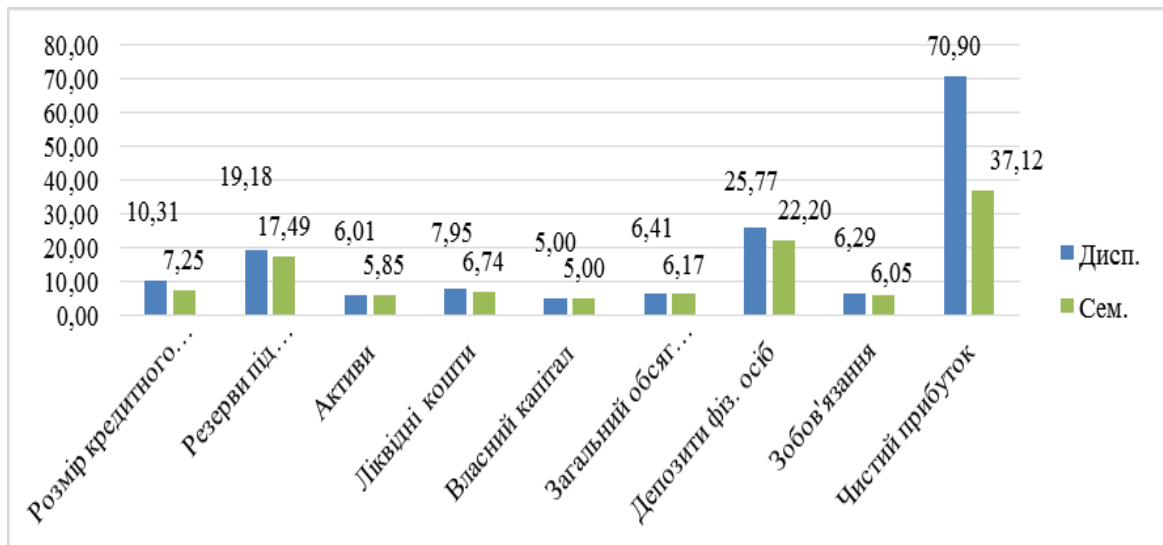

Рисунок 2 – Показники дисперсійного та семіваріаційного аналізу за методом ковзного середнього, %

Джерело: обчислено автором за даними [2]

За методом ковзного середнього найбільші ризики прослідковуються за чистим прибутком: ризик зміни складає 70,90%, а ризик зменшення – 37,12%. Найменші ризики за власним капіталом, де ризик зміни та зменшення становить 5%. Ризик за депозитами фізичних осіб та резервами під кредитні ризики є достатньо високим. Ризик за розміром кредитного портфелю можна оцінити, як середній. Низькі ризики мають показники активів, ліквідних коштів, загального обсягу внесків та зобов'язань.

Показники дисперсійного та семіваріаційного аналізу за прогнозним методом наведено на рис. 3.

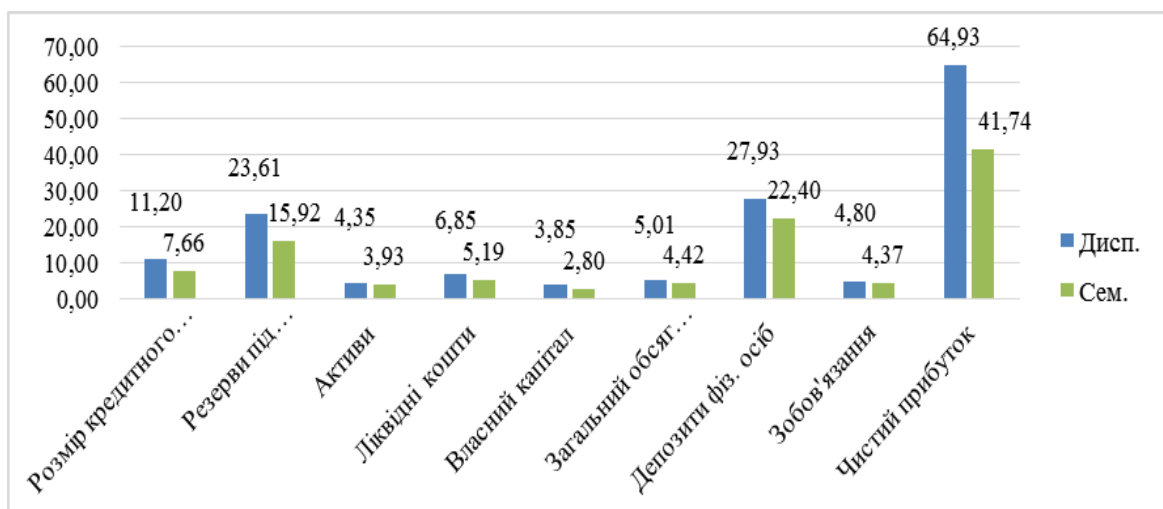

Рисунок 3 – Показники дисперсійного та семіваріаційного аналізу за прогнозним методом, %

Джерело: обчислено автором за даними [2]

На рис. 3 видно, що за прогнозним методом найбільші ризики є за чистим прибутком, а саме: ризик зміни становить 64,93%, а ризик зменшення – 41,74%. Найменший ризик по власним доходам: ризик зміни – 3,85% та ризик зменшення – 2,80%. Достатньо високий ризик за депозитами фіз. осіб та резервами під кредитні ризики. Середній ризик по розміру кредитного портфелю, а низькі по активам, ліквідним коштам, загальному обсягу внесків та зобов'язаннями.

Загалом за всіма методами найбільший ризик спостерігається по чистому прибутку. Це насамперед обумовлено такими факторами, як конкуренція та непередбачувані зміни в економічному середовищі. Ризик зміни чистого прибутку найменший за прогнозним методом, а ризик зменшення за методом ковзного середнього.

За методом середнього найменший ризик по ліквідним коштам. За методом ковзного середнього та прогнозним методом найменший ризик по власному капіталу. За розміром кредитного портфелю найменші ризики досягаються за рахунок методу ковзного середнього. За прогнозним методом ризик зменшення резервів під кредитні ризики менше, проте ризик зміни менше за методом ковзного середнього. За активами, загальним обсягом внесків та зобов'язаннями найменші ризики досягаються при використанні прогнозного методу. За депозитами фіз. осіб найменший ризик зміни за методом ковзного середнього, проте ризик зменшення менший за методом середнього. Тобто можна зробити висновок, що при застосуванні прогнозного методу у середньому досягаються менші ризики.

Укрсиббанку рекомендується зосередити увагу на чистому прибутку, що є найбільш ризиковим показником. Провести аналіз можливих причин цього ризику та розробити стратегії для зниження ризику, включаючи поліпшення процедур кредитування, ризик-орієнтоване управління та диверсифікацію доходів.

Окрім цього, потрібно звернути увагу на ризики, пов'язані з депозитами фізичних осіб та резервами під кредитні ризики. Оцінити кредитні процедури та ризики, зосередитися на поліпшенні управління цими ризиками.

Також, варто розглянути ризики, пов'язані з розміром кредитного портфелю, активами, власним капіталом, загальним обсягом внесків та зобов'язань. Навіть якщо ці ризики оцінюються як середні або низькі, важливо продовжувати контролювати їх і розробляти стратегії для забезпечення стійкості та зменшення можливих негативних наслідків.

Список використаних джерел:

1. Васильєва Т.А., Кривич Я.М., Леонов С.В. Економічний ризик: методи оцінки та управління : навч. посіб. Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2015. 208 с.
2. Фінансові результати Укрсиббанку. *Мінфін* : веб-сайт. URL: <https://minfin.com.ua/ua/company/ukrsibbank/rating/> (дата звернення 17.04.2023).

*Куцевол О. В., здобувач вищої освіти
Науковий керівник: Лижник Ю. Б., ст.викл.
Донецький національний університет економіки
і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг, Україна*

АНАЛІЗ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ ДИНАМІКИ ДОДАНОЇ ВАРТОСТІ ПО СУБ'ЄКТАМ ВЕЛИКОГО, СЕРЕДНЬОГО ТА МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Додана вартість формує основу національного багатства, яке є краєкутний камінь економіки розвитку територіальних громад, підприємств та держави. Поняття «доданої вартості» не є уніфікованим. В англійській мові розрізнено поняття «value added» (додана) та «surplus value» (додаткова вартість) [1].

Додана вартість – це вартість, яка створена протягом певного періоду суб'єктом господарювання і становить різницю між вартістю продукції суб'єкта господарювання та вартістю ресурсів, куплених у інших фірм [2].

Уперше поняття доданої вартості почали розглядати, досліджуючи ціну продажу, витрати та розрахунок прибутку. Згідно з Оксфордським словником, додана вартість – це сума, на яку збільшується вартість продукту на кожному етапі його виробництва, за винятком початкових витрат. Додана вартість є одним з показників, який характеризує рівень розвитку економіки. В офіційній статистиці України розраховуються два показники доданої вартості за двома методологічними способами [3].

Необхідною умовою ефективної діяльності малого і середнього бізнесу є удосконалення підходів до розробки державної політики стимулювання розвитку малого і середнього бізнесу[4].

Мале і середнє підприємництво в Україні останнім часом функціонує в складних умовах соціально-економічного розвитку. Уперше з 2014 році в Україні розпочалася економічна криза, у зв'язку з геополітичним конфліктом (тимчасовою окупацією території України внаслідок збройної агресії росії та проведення антитерористичної операції), як і тепер з лютого 2022 року. Ці фактори впливу призвели до руйнування виробничих потужностей та транспортної інфраструктури, втрати міжгалузевих і логістичних зв'язків ускладнення міжнародних відносин, недоступності енергетичної сировини (вугілля), підвищення цін, суттєвого зростання інвестиційних ризиків та негативних очікувань населення.

Аналіз динаміки доданої вартості за витратами виробництва суб'єктів великого, середнього, малого та мікро підприємництва за видами економічної діяльності у 2013-2020 роках показав, що починаючи з 2013 року спостерігається зростання доданої вартості за витратами виробництва по великим суб'єктам підприємництва, яке зумовлено, збільшенням обсягів виробництва продукції. У 2014 році додана вартість витрат по відношенню до 2013 року збільшилася на 27,6%, а у 2015 році збільшення складає 10,2%. В 2016 році відсоток збільшення доданої вартості складає 16,2%, а у 2017 році

цей показник складає -24,2%. З 2018 року спостерігається спад і показник складає всього 6%, у 2019 році спостерігається невелике збільшення доданої вартості на 11,7%, у 2020 році показник зменшився і складає від'ємне значення -6,4, по відношенню до 2019 року, абсолютне зменшення складає 63731739 тис. грн.

Ризики зміни у часі доданої вартості за витратками по великим суб'єктам підприємництва до середнього значення дорівнює 27%, а ризик що додана вартість буде зменшуватися становить 20%. При застосуванні методу прогнозного значення з'ясувалося, що ризик зниження доданої вартості великих суб'єктів підприємництва становить від очікуваного 26%, а ризик що додана вартість за витратами буде зменшуватися складає 19%, тобто розрахунок по прогнозному значенню кращій.

Прогноз доданої вартості витрат по великим суб'єктам підприємництва показав, що у 2022 році очікується підвищення і складатиме 11139906790 тис. грн., а в період між 2020 і 2021 року спостерігається зниження на 70115988 тис. грн, прогноз має точність 10,2%. Прогноз доданої вартості за витратами виробництва по великим суб'єктам підприємництва наведено на рис. 1.

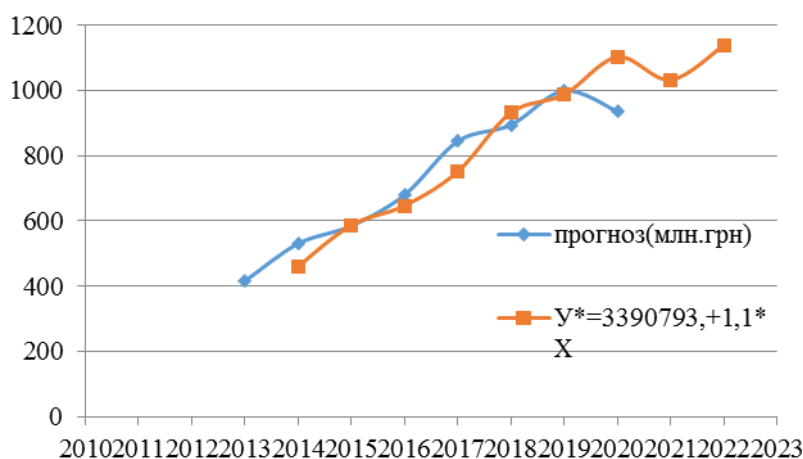

Рисунок 1 – Прогноз доданої вартості за витратами виробництва по великим суб'єктам підприємництва

Джерело: побудовано автором за даними [5]

Аналіз доданої вартості за витратами виробництва по середнім суб'єктам господарювання показав, що з 2013 року спостерігається зростання. Так у 2014 році додану вартість за витратами по відношенню до 2013 року збільшилася на 18,2%, у 2015 році збільшення складає 10,4%. В 2016 році відсоток збільшення доданої вартості складає 37,2%, зате у 2017 році цей показник складає -17,4%, цей показник зменшився по відношенню до 2017 року. З 2018 року спостерігається спад і показник складає всього 10,9%, у 2019 році спостерігається збільшення доданої вартості на 22,5%, у 2020 році показник зменшився і має від'ємне значення -2,4% по відношенню до 2019 року в гривневому виразі зменшився і складає 34499408,3 тис. грн.

Регресивний аналіз доданої вартості по суб'єктам середнього бізнесу показав, що ризики зміни у часі становить 35%, а імовірність що додана вартість

буде зменшуватися становить 25%. При застосуванні методу прогнозного значення ,з'ясували ризик від очікуваного 44%,а ризик що додана вартість за витратами буде зменшуватися складає 32%,тобто розрахунок по прогнозованому значенню кращій.

Прогноз доданої вартості витрат по середнім суб'єктам підприємництва виглядає так: у 2023 році очікується підвищення в загальній сумі 2061907034,8 тис. грн., а в період між 2020 і 2021 року спостерігається зниження , прогноз має точність 28,2%.

Аналіз показників доданої вартості по малим суб'єктам підприємництва показав, що з 2013 року спостерігається зростання, яке, зумовлено збільшенням обсягів виробленої продукції. Отже у 2014 році додана вартість витрат виробництва по відношенню до 2013 року збільшилась на 31,4%,у 2015 році збільшення складає від'ємне значення -0,9%.В 2016 році відсоток збільшення доданої вартості складає 41,7%-максимальне значення, так у 2017 році цей показник складає 41,3%.З 2018 року спостерігається спад і показник складає всього 20%,у 2019 році спостерігається збільшення доданої вартості на 21,7%, у 2020 році показник збільшився і склав 33,5%.

Як бачимо, спостерігається коливання, але з 2017 року по 2020 рік спостерігається поступове підвищення. Ризики зміни у часі доданої вартості за видатками виробництва по малим суб'єктам підприємництва до середнього значення дорівнює 53% це означає, що додана вартість буде зменшуватися ,показник становить 33%.При застосуванні методу прогнозного значення, встановили ризик доданої вартості малих суб'єктів підприємництва становить від очікуваного 26%,а ризик що додана вартість за витратами буде зменшуватися складає 18%,тобто розрахунок по прогнозованому значенню кращій. Прогноз доданої вартості витрат по малим суб'єктам підприємництва показав що у 2023 році очікується підвищення до 2312800184,28 тис. грн., і протягом з періоду 2013 і 2023 рік спостерігається динаміка збільшення доданої вартості малих суб'єктів підприємництва , прогноз має точність 13,1%.

Згідно прогнозу, абсолютні відхилення становлять по великими та середніми суб'єктами підприємництва в середньому 163,23 млн. грн, тобто очікувана додаткова вартість за витратами виробництва по середнім суб'єктам підприємництва більше ніж прогноз по великим суб'єктам. Абсолютні відхилення по малим і середнім суб'єктам в середньому становлять 55,33млн.грн.Абсолютні відхилення доданої вартості за витратами виробництва по малим і великим суб'єктам в середньому становлять 218,65млн.грн.

Так прогноз на 2023 рік показав ,що додана вартість по малим суб'єктам збільшиться , очікуване значення становить 2312,8млн.грн,по середнім суб'єктам прогноз очікуваної доданої вартості становить 2061,9млн.грн.,по великим суб'єктам підприємництва очікувана додана вартість за витратами виробництва становить, згідно прогнозу 1257,5 млн. грн. Прогноз по малим суб'єктам підприємництва найкращій. Графік прогнозу доданої вартості за витратами виробництва по великим, середнім та малим суб'єктам підприємництва наведено на рис.2.

Рисунок 2 – Прогноз доданої вартості за витратами виробництва по великим, середнім та малим суб'єктам підприємництва.

Джерело: побудовано автором за даними [5]

Порівнявши дані прогнозу доданої вартості за витратами по великим, середнім та малим суб'єктам підприємництва можемо зазначити, що динаміка по великим, середнім та малим суб'єктам підприємництва має поступове зростання, але найкращий прогноз по суб'єктам малого підприємництва. Очікуваний прогноз доданої вартості за витратами має такі позиції на першому місці – суб'єкти малого підприємництва, на другому – суб'єкти середнього підприємництва і на третьому місці – суб'єкти великого підприємництва. Можемо зазначити що зростання доданої вартості за витратами виробництва має прямий зв'язок з об'ємами виробництва, отже згідно аналізу, суб'єкти малого підприємництва за прогнозом отримують найбільші обсяги доданої вартості за витратами та відповідно обсяги виробництва. Така тенденція пов'язана з тим, що суб'єкти малаго господарювання більш мобільні та більш ефективні за великі не даремно саме суб'єкти малого та середнього підприємництва, згідно статистичних даних, прямо чи опосередковано формують більшу частину ВВП нашої держави.

Список використаних джерел:

1. Гурняк І. Л. Додана вартість як базис економічного розвитку територіальних громад / І. Л. Гурняк, О. І. Дацко, О. І. Яремчук // Регіональна економіка. 2015. №1. С. 37-47.
2. Гриценко А. А. Додана вартість. *Енциклопедія Сучасної України*. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2008. URL : <https://esu.com.ua/article-20494>
3. Крилова А.О. Валова додана вартість як індикатор порівняння фінансових систем. *Регіональна економіка*. 2008. № 3. С. 90-95.
4. Розпорядження від 24.05.2017 № 504-р Про схвалення Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року URL : <https://ips.ligazakon.net/document/KR170504>
5. Офіційний сайт Державної служби статистики України URL : <http://www.ukrstat.gov.ua>

*Святенко С. В., старший викладач
Грох А. С., здобувач вищої освіти
Криворізький національний університет,
м. Кривий Ріг, Україна*

УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА НА ОСНОВІ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

На сьогоднішній день головною метою будь-якого підприємства є розвиток його діяльності, а саме, прикладання чималих зусиль для зниження рівня витрат та прагнення до збільшення прибутку. Аналіз фінансової звітності підприємства є невід'ємною складовою для розробки плану по удосконаленню фінансово-господарської діяльності, тому дослідження цього питання є актуальним.

Пошуком шляхів покращення діяльності підприємства на основі його фінансових показників займалися чимало вчених, таких як В. В. Ковальов, Є.В. Мних, М. С. Білик, Г. В. Савицька, Г. І. Кіндрацька, А. Г. Загородній, В.П. Привалов, Н. А. Русак, В. І. Стражев та багато інших.

Розглянемо сутність поняття фінансово-господарської діяльності за Господарським та Податковим кодексами України. За першим джерелом фінансово-господарська діяльність – це функціонування господарюючих суб'єктів у виробничій діяльності, діяльність яких спрямовується на процеси виробництва та реалізації продукції (надання послуг, виконання робіт) [1].

За другим джерелом її сутність – це діяльність, яка пов'язана з виготовленням, реалізацією товарів (наданням послуг, виконанням робіт) з метою отримання прибутку та здійснюється суб'єктом господарювання, відокремленими підрозділами [4].

Також доцільно розглянути сутність аналізу фінансової звітності, він являє собою процес оцінювання та прогнозування діяльності підприємства на основі даних бухгалтерської та іншої звітності.

Основним завданням аналізу фінансової звітності є виявлення певних недоліків у діяльності підприємства і формування відповідних резервів для їх покриття, а також покращення фінансового становища і здатності розраховуватися за своїми борговими зобов'язаннями.

В цій роботі ми розглянемо, які існують прийоми аналізу, форми фінансової звітності, напрямки удосконалення фінансово-господарської діяльності підприємства, та вплив цього удосконалення на соціально-економічне піднесення країни.

Дослідимо, які існують прийоми аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства за даними фінансової звітності (табл. 1).

Тобто, запорукою здорового функціонування підприємства є постійний контроль за його фінансовими показниками.

При проведенні оцінки фінансової звітності підприємства ми можемо виявити недоліки та позитивні аспекти у функціонуванні підприємства, а саме: аналіз фінансової стабільності дає можливість оцінити готовність підприємства

до погашення своїх боргів, його фінансову незалежність, тенденції зміни рівня цієї незалежності, відповідність стану активів і пасивів підприємства основним завданням його фінансово-господарської діяльності. Базуючись на аналізі, розробляється стратегія удосконалення фінансово-господарської діяльності.

Таблиця 1 – Прийоми в аналізі фінансово-господарської діяльності підприємства [3]

Назва	Сутність
1. Горизонтальний (часовий) аналіз	Відбувається порівняння кожної статті звітності з попереднім періодом. Цей вид аналізу допомагає визначити абсолютні та відносні зміни в статтях балансу в періоді, який аналізується.
2. Вертикальний (структурний) аналіз	Дає змогу визначити структуру кінцевого фінансового показника та виявляє вплив кожної статті звітності на результат в цілому. Даний вид аналізу дає змогу вирахувати питому вагу кожної статті балансу в загальному підсумку.
3. Трендовий аналіз	Кожна стаття звітності порівнюється з групою попередніх періодів та будується лінія тренду. Цей вид аналізу використовують для виявлення певних тенденцій та факторів, які впливають на зміну показників.
4. Коефіцієнтний аналіз	За основу беруться відносні фінансові показники, досліджуються їх значення та динаміка, потім ці показники порівнюють з нормативними.
5. Порівняльний аналіз	Внутрішньо фірмовий аналіз показників консолідованої звітності порівняно з власними показниками компанії та зовнішній аналіз показників компанії у порівнянні з конкурентами або середніми показниками в цій галузі.
6. Факторний аналіз	Визначає вплив окремих факторів (причин) на результативні показники детермінованого (обмеженого в часі) або імовірного (не в певному порядку) методу дослідження. Факторний аналіз у цьому випадку включає прямий аналіз (істинний аналіз), який розкладає результативний показник на окремі фактори, і зворотний аналіз (синтез), який об'єднує окремі фактори в загальний результативний показник.

Розглянемо, які існують форми фінансової звітності підприємства (рис. 1).

Розглянемо, як процес удосконалення фінансово-господарської діяльності підприємства впливає на соціально-економічне піднесення:

1) при зростанні прибутку підприємства, зростає і рівень податкових платежів до бюджетів, що позитивно відображається на соціально-економічному становищі країни;

2) залучається більша кількість робітників, тобто створюються нові робочі місця;

3) увага акцентується на задоволенні потреб споживачів;

4) підвищується кваліфікація працівників;

5) впровадження інноваційних технологій, сприяє технологічному розвитку країни в цілому, дозволяє виходити на нові галузі світового ринку, тобто країна стає більш конкурентоздатною.

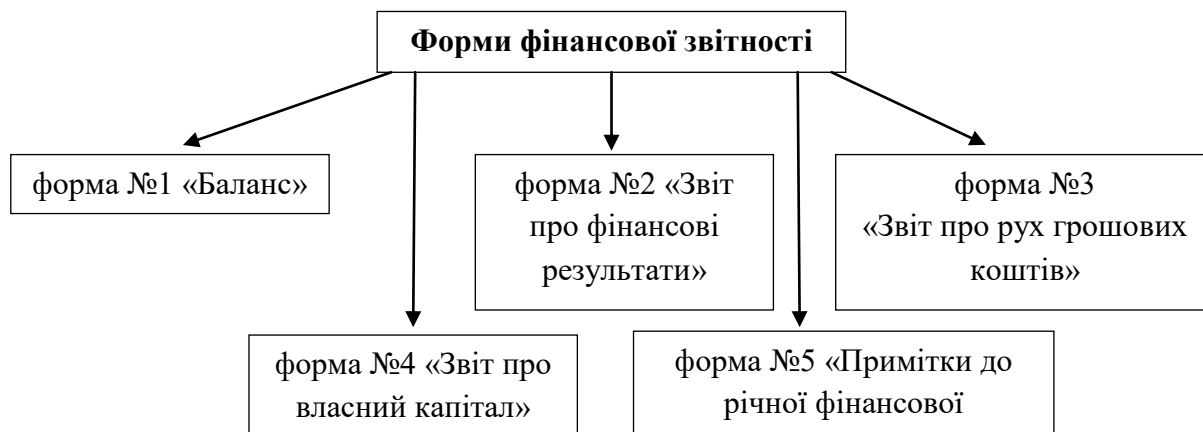

Рисунок 1 – Форми фінансової звітності підприємства [2]

Розглянемо, як процес удосконалення фінансово-господарської діяльності підприємства впливає на соціально-економічне піднесення:

1) при зростанні прибутку підприємства, зростає і рівень податкових платежів до бюджетів, що позитивно відображається на соціально-економічному становищі країни;

2) залучається більша кількість робітників, тобто створюються нові робочі місця;

3) увага акцентується на задоволенні потреб споживачів;

4) підвищується кваліфікація працівників;

5) впровадження інноваційних технологій, сприяє технологічному розвитку країни в цілому, дозволяє виходити на нові галузі світового ринку, тобто країна стає більш конкурентоздатною.

Отже, враховуючи результати аналізу фінансової звітності, підприємствам слід вживати таку низку заходів: досягати переважання власних коштів над позиковими та залученими; прагнути до зростання рівня рентабельності, а також ліквідності; запобігати різним фінансовим ризикам; підвищувати рівень платоспроможності та конкурентоздатності. Для цього важливою складовою процесу удосконалення фінансово-господарської діяльності є висококваліфіковані працівники.

Фінансово-господарську діяльність підприємств необхідно аналізувати з метою надання об'єктивного оцінювання фінансового становища підприємства, а також кінцевого підсумку від його фінансово-господарської діяльності та знайти резерви для майбутнього зростання економічної ефективності, тобто поліпшення показників, які визначають фінансово-господарську діяльність.

Список використаних джерел:

1. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, № 19-20, № 21-22. Ст. 144.

2. Кабаченко Д. В. Використання системного підходу під час формування комплексної оцінки фінансового стану підприємства. *Держава та регіони*. 2010. № 3. С. 56–61.

3. Кіндрацька, Г. І., Білик М. С., Загородній А. Г. Економічний аналіз: підручник. 3-тє вид., перероб. і доп. Київ: Знання, 2008. 487 с.

4. Податковий кодекс України: Закон України від 01.01.2011 р. №2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13-14, № 15-16, № 17. Ст. 112.

Сук П. Л., д.е.н., професор

*Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і природокористування України «Ніжинський агротехнічний інститут»,
м. Ніжин, Україна*

ОБЕРНЕНИЙ МЕТОД АМОРТИЗАЦІЇ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ НА ОСНОВІ ВАЛОВОГО ПРИБУТКУ

Щоб здійснювати господарську діяльність підприємство повинне мати необоротні активи. Їх вартість поступово переноситься у витрати через нарахування амортизації.

При розрахунку амортизації необоротних активів необхідно дотримуватись принципів, які визначені в Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» і НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», а саме:

– обачність – застосування в бухгалтерському обліку методів оцінки, які повинні запобігати заниженню оцінки зобов'язань та витрат і завищенню оцінки активів і доходів підприємства. Метод амортизації повинен правдиво відображати розподіл вартості необоротних активів протягом строку їх корисного використання;

– повне висвітлення – фінансова звітність повинна містити всю інформацію про фактичні та потенційні наслідки господарських операцій та подій, здатних вплинути на рішення, що приймаються на її основі. Треба застосовувати такий метод амортизації, який би не занижував і не завищував розподілені витрати по періодах;

– автономність – кожне підприємство розглядається як юридична особа, відокремлена від її власників, у зв'язку з чим особисте майно та зобов'язання власників не повинні відображатися у фінансовій звітності підприємства. При амортизації не потрібно відображати у бухгалтерському обліку і фінансовій звітності підприємства особисті необоротні активи власника;

– послідовність – постійне (з року в рік) застосування підприємством обраної облікової політики. Зміна облікової політики можлива лише у випадках, передбачених національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку, міжнародними стандартами фінансової звітності та національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку у державному секторі, і повинна бути обґрунтована та розкрита у фінансовій звітності. Не потрібно часто і без потреби змінювати методи амортизації

необоротних активів. Необхідно постійно із року в рік використовувати обраний метод амортизації необоротних активів;

- безперервність – оцінка активів та зобов'язань підприємства здійснюється виходячи з припущення, що його діяльність буде тривати й надалі. При виборі методу амортизації необоротних активів потрібно виходити із припущення, що діяльність підприємства буде здійснюватися надалі, а необоротний актив буде використовуватись протягом визначеного терміну його корисного використання;

- нарахування – доходи і витрати відображаються в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності в момент їх виникнення, незалежно від дати надходження або сплати грошових коштів. Метод амортизації необоротних активів повинен враховувати доходи і витрати, що виникають у відповідних періодах використання необоротних активів;

- превалювання сутності над формою – операції обліковуються відповідно до їх сутності, а не лише виходячи з юридичної форми. При виборі методу амортизації необоротних активів необхідно щоб сума їх зносу відповідала нарахованій амортизації за певний період, а не формально розподіляти вартість необоротних активів по періодах;

- історична (фактична) собівартість – пріоритетною є оцінка активів підприємства, виходячи з витрат на їх виробництво та придбання. Метод амортизації необоротних активів повинен забезпечити розподіл їх вартості по періодах, щоб правильно визначити історичну (фактичну) собівартість виготовленої продукції;

- єдиний грошовий вимірник – вимірювання та узагальнення всіх господарських операцій підприємства у його фінансовій звітності здійснюються в єдиній грошовій одиниці. Нарухування амортизації необоротних активів здійснюється в єдиній грошовій одиниці – гривні;

- періодичність – можливість розподілу діяльності підприємства на певні періоди часу з метою складання фінансової звітності. Необоротні активи приймають участь більш як в одному операційному циклі, а тому їх вартість повинна бути розподілена по періодах протягом строку їх корисного використання [1; 2].

В міжнародній практиці існують різні методи розрахунку амортизації необоротних активів. Зокрема, можна використовувати обернений метод амортизації на основі валового прибутку.

Валовий прибуток (збиток) розраховується як різниця між чистим доходом від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) і собівартістю реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) з урахуванням сум, які наведені у додаткових статтях.

У Звіті про фінансові результати (Звіті про сукупний дохід) (форма № 2) валовий прибуток знаходиться в статті «Валовий прибуток» (код рядка 2090) [2; 3].

При визначенні амортизації за оберненим методом на основі валового прибутку необхідно спочатку прорахувати амортизацію за методом на основі

валового прибутку і суми поставити у протилежному порядку: 1-й рік – у останній, 2-й – у передостанній і т.д.

Річна сума амортизації за методом на основі валового прибутку визначається як добуток вартості, що амортизується (різниця між первісною і ліквідаційною вартістю), та коефіцієнта амортизації, який розраховується діленням валового прибутку від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за відповідні періоди на плановий обсяг валового прибутку від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за період розподілу.

Розрахунок амортизації необоротних активів за методом на основі валового прибутку здійснюється за формулами:

$$\text{ВП} = \text{ЧД} - \text{СРП},$$

де ВП – валовий прибуток;

ЧД – чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг);

СРП – собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг).

$$\text{СА} = (\text{ПВ} - \text{ЛВ}) \times \text{КА},$$

де СА – сума амортизації;

ПВ – первісна вартість об'єкта;

ЛВ – ліквідаційна вартість об'єкта;

КА – коефіцієнт амортизації.

$$\text{КА} = \text{СВП} : \text{ПСВП},$$

де СВП – сума валового прибутку;

ПСВП – планова сума валового прибутку від реалізації продукції.

Амортизацію за методом на основі валового прибутку можна розрахувати також за іншим варіантом:

$$\text{СА} = \text{СВП} \times \text{КА};$$

$$\text{КА} = (\text{ПВ} - \text{ЛВ}) : \text{ПСВП}.$$

Амортизацію необоротних активів за оберненим методом на основі валового прибутку можна розраховувати двома способами: 1) від початкової вартості необоротних активів; 2) від залишкової (балансової) вартості необоротних активів.

Нарахування амортизації необоротних активів можна здійснювати за оберненим методом амортизації на основі валового прибутку. Валовий прибуток (збиток) є одним із видів прибутку. Він визначається як різниця між чистим доходом від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) і собівартістю реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг).

Цей метод розраховується із методу на основі валового прибутку, а суми проставляються у зворотному порядку: 1-й рік – у останній, 2-й – у передостанній і т.д.

Обернений метод на основі валового прибутку можна визначати за двома способами: 1) від початкової вартості необоротних активів; 2) від залишкової (балансової) вартості необоротних активів.

Законодавством не передбачено використовувати обернений метод амортизації на основі валового прибутку. Тому підприємство може його застосовувати на свій розсуд у встановлених випадках.

Список використаних джерел:

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні. Закон України № 996-XIV від 16 липня 1999 р. Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>.

2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджено наказом Міністерства фінансів України 07 лютого 2013 р. № 73, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 28 лютого 2013 р. за № 336/22868. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>.

3. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності, затверджено наказом Міністерства фінансів України 28 березня 2013 р. № 433. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0433201-13/conv#Text>.

*Тіщенко С.С., здобувач вищої освіти
Святенко С.В., старший викладач
Криворізький національний університет
Кривий Ріг, Україна*

УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА НА ОСНОВІ ОЦІНКИ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Віддзеркаленням усіх виробничо-господарських процесів є рівень фінансових результатів підприємства. Фінансовий результат є якісним та кількісним критерієм (не)ефективності існуючого менеджменту, продуктивності праці, рівня виробничих затрат тощо. Саме ефективний розвиток підприємства відображає прибуток який є фінансовим результатом удосконалення фінансово-господарської діяльності будь-якого підприємства.

Розглянуті теоретичні аспекти удосконалення фінансово-господарської діяльності підприємства на основі оцінки фінансових результатів підприємства у таких вчених, як Ф.Ф.Бутинца, М.В. Чебанова, Ю.А. Василенко. Вивчаючи їх праці можна дійти до результату, що при ефективному фінансовому результаті, тобто при отриманні прибутку на підприємстві у підприємства є змога накопичення резервних фондів, а це допомагає боротися з ризиком банкрутства на підприємстві.

Мета статті полягає в обґрунтуванні теоретичних аспектів щодо удосконалення фінансово-господарської діяльності підприємства на основі оцінки фінансового результату.

Метою будь-якого підприємства є отримання достатнього фінансового результату, який характеризується за допомогою суми прибутку та рівня рентабельності, у такому розмірі, що буде задовольняти потреби власника(ів).

Важливим показником, що характеризує фінансовий результат, є прибуток. При зростанні прибутку, фінансовий стан підприємства підвищує ступінь незалежності від зовнішніх чинників.

Фінансовий результат визначається у співвідношенні між доходом та витратами або приростом (зменшенням) власного капіталу підприємства [2].

При оцінці фінансово-господарської діяльності підприємства слід зазначити, що прибуток є головним джерелом фінансування витрат підприємства. В прибутку акумулюються результати виробництва й реалізації продукції (робіт, послуг) їх якості асортименту, ефективності використання виробничих і фінансових ресурсів, результати ділового партнерства та виробничо-фінансового менеджменту. Враховуючи те, що діяльність господарюючого суб'єкта може бути не тільки прибутковою, а й збитковою, в обліку аналізу дали загальну оцінку фінансових результатів, які характеризуються системою абсолютних і відносних показників[1].

Абсолютними показниками є суми прибутку (збитку) за структурою його утворення, розподілу і використання. Відносні показники – це значення рентабельності, які характеризують відносний (у процентах) ступінь прибутковості вкладеного капіталу в цілому і за його структурою, здійснених витрат чи отриманого доходу[1].

Основною метою проведення аналізу фінансових результатів є підвищення ефективності підприємства та пошук підвищення резервів, здобуття певної кількості ключових параметрів, які дають об'єктивну й точну картину фінансового стану підприємства, його прибутків/збитків, змін у структурі активів та пасивів, у розрахунках з дебіторами та кредиторами [3].

Фінансовий результат підприємства буває позитивним, як ми знаємо це прибуток, також негативний – це збиток. Нульовим прибуток також може бути, але це рідко зустрічається, а якщо й зустрічається то це значить, що на підприємстві взагалі не проводилась будь-яка діяльність протягом певного періоду. На рис. 1 наведемо формулу по якій розраховується фінансовий результат.

$$\text{Фінансовий результат} = \text{доходи} - \text{витрати} = \text{прибуток} \\ (\text{збиток})$$

Рисунок 1 – Арифметична дія знаходження фінансового результату

Тобто згідно рисунку 1 зрозуміло, щоб визначити прибуткове підприємство чи збиткове потрібно виконати арифметичну дію – віднімання доходів від витрат, тим самим це і буде наш фінансовий результат.

Так як фінансовим результатом будь-якої діяльності підприємства є прибуток, який задає визначені гарантії для майбутнього існування

підприємства, звідси й відповідь, що накопичення резервних фондів допомагає боротися з наслідком ризику, пов'язаного з реалізацією товарів на ринку.

Для того щоб підприємство мало прибуток потрібно: 1) досконале панування та прогнозування підприємства; 2) фінансування на закупівлю обладнання/транспорту; 3) своєчасні угоди на поставку продукції; 4) зменшувати витрати та збільшувати доходи підприємства.

Удосконалення фінансово-господарської діяльності підприємства на основі оцінки фінансового результату як облікова категорія визначається як відношення між доходом та витратами або приростом (зменшенням) власного капіталу підприємства за звітний період. А прибуток, віддзеркалює себе зі сторони ефекту підприємницької діяльності, за допомогою якого підприємство створює фінансові результати, які необхідні для формування його стабільності і конкурентоспроможності на ринку, і підкреслює собою різницю між загальними доходами та витратами (з вирахуванням податків), понесеними в процесі цієї діяльності.

Список використаних джерел:

1. Бухгалтерський фінансовий облік : підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів / за ред. проф. Ф. Ф.Бутинця. 6-те вид., доп. і перероб. Житомир : ПП «Рута», 2005. 756 с.

2. Чебанова М. В., Василенко Ю.А. Бухгалтерський фінансовий облік: навчальний посібник. Київ, 2002. 672 с.

3. Мета, завдання, джерела інформації та формування фінансових показників для проведення аналізу фінансових результатів діяльності підприємства: веб-сайт. URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/342>

*Ткаченко А.А., к.е.н., доцент
Туманова А.Т., здобувач вищої освіти
Черкаський державний бізнес-коледж, м. Черкаси, Україна*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ»

В ринкових умовах економіки господарювання суб'єкти економіки прагнуть оптимізувати економічні вигоди для ефективної господарської діяльності, основним показником якої є фінансовий результат, а саме – прибуток чи збиток. Фінансовий результат – є узагальнюючим показником, що характеризує всі сторони діяльності підприємства та використовується суб'єктами господарювання з метою подальшого розвитку. Позитивний фінансовий результат – прибуток – є базовим джерелом розширеного відтворення, формування резервного та додаткового капіталу, фінансування капітальних інвестицій, утримання невиробничої сфери та є резервом майбутніх витрат.

Проблемам, що пов'язані з тлумаченням сутності фінансових результатів присвячено багато наукових статей та досліджень, зокрема Бутинця Ф.Ф., Пархоменка Н.М., Пасенко В.В., Свідерського Д.Є., Калайтан Т.В., Янка Д.Я. та інших авторів.

Метою дослідження виступає проблематика визначення сутності економічної категорії «фінансові результати».

Науковці по різному трактують сутність цього поняття. Сучасна економічна наука розглядає два базових підходи до розрахунку фінансових результатів:

1. Шляхом порівняння загальної суми доходів та витрат, тобто прибуток чи збиток визначається за принципом нарахування і відповідності доходів і витрат, а саме, обчислюється різниця між доходами та витратами, що були понесені задля їх отриманні у певному розрахунковому періоді.

2. Порівняння змін чистих активів, а саме, розрахунок приросту у чистому капіталі за звітний період. Тобто, якщо власний капітал суб'єкта господарювання зростає, – то підприємство має прибуток, в іншому випадку – збиток.

Аналіз нормативно – правових документів показав, що в законодавстві відсутнє визначення категорії «фінансовий результат», але Н(П)СБО 1 визначає, що таке прибуток. Прибуток – це сума, на яку доходи, перевищують пов'язані з ними витрати [2].

В Податковому кодексі України теж відсутній термін «фінансові результати». Прибуток визначається шляхом зменшення суми доходів звітного періоду на собівартість реалізованих товарів, виконаних робіт чи наданих послуг та суму інших витрат звітного періоду [1]. Таким чином, поняття прибутку ототожнюється з фінансовими результатами.

В Міжнародних стандартах (МСФЗ) термін «фінансовий результат» теж не поширений, а вживаються більш конкретні категорії «прибуток» чи «збиток».

Дослідження нормативно – правових актів показало, що термін фінансові результати ніде конкретно не наведений, а визначена лише сутність окремих понять – «доходи», «витрати», «прибуток», «збиток».

Отже, термін «фінансовий результат» більш ширший, ніж «прибуток (збиток)». У фінансових результатах знаходять відображення всі показники діяльності суб'єкта господарювання, в ньому поєднані якісні і кількісні показники результативності.

Фінансовий результат – це складна та багатовимірна категорія. Головною метою діяльності господарюючих суб'єктів є позитивний фінансовий результат, що визначає ефективність його функціонування. Важливими є показники, що надають характеристику фінансово – економічній діяльності підприємств – вони є базою для складання фінансової звітності і практичної оцінки основних показників діяльності, як базових, так і розрахункових – ліквідності, фінансової стійкості, платоспроможності. Результати оцінювання використовуються при прийнятті управлінських рішень зацікавленими користувачами.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України: Закон України від 18.03.2020р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», наказ МФУ від 07.02.2013р. №73 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

*Ткаченко А. А., к.е.н., доцент,
Шевченко А. В., здобувачка вищої освіти
Черкаський державний бізнес-коледж
м. Черкаси, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ І АНАЛІЗУ ГРОШОВИХ КОШТІВ У ЛІСОВОМУ ГОСПОДАРСТВІ УКРАЇНИ

Організація обліку і аналізу грошових коштів є важливими інструментами для ефективного управління в лісовому господарстві України. Бухгалтерський облік передбачає запис, класифікацію та узагальнення фінансових операцій для надання інформації корисної для прийняття управлінських рішень. Ефективність проведення аналізу наявності грошових коштів та грошових потоків – як методу оцінки їх надходжень і відтоків за певний період для визначення реального фінансового стану господарства. При управлінні лісами в Україні бухгалтерський облік і аналіз грошових коштів відіграють вирішальну роль у забезпеченні сталого ведення лісового господарства, яке приносить користь як навколишньому середовищу, так і економіці нашої держави [4].

Над дослідженням питання щодо організації обліку та аналізу грошових коштів в галузі економіки працювали такі вчені-економісти, як: Білик М.С., Бутко А.Д., Івахненко В.М., Каракоз І.І., Павленко А.Ф., Попович П.Я., Самборський В.І., Чумаченко М.Г. та багато інших [3].

Лісогосподарства в Україні згідно із законодавством зобов'язані вести належний бухгалтерський облік. Державне агентство лісових ресурсів України (Держлісагентство) відповідає за регулювання та моніторинг бухгалтерської практики лісогосподарських організацій та забезпечує відповідність практики застосування бухгалтерського обліку до НП(С)БО та МСЗФ [1].

Відповідальними за управління лісовими ресурсами в Україні є лісогосподарські організації, що включають в свою діяльність планування, заготівлю та реалізацію деревини. Для забезпечення належного обліку лісогосподарські організації повинні вести точний облік усіх операцій які пов'язаних з лісовими ресурсами. Це також включає придбання та продаж деревини, витрати які понесені при управлінні лісовими ресурсами, і будь-який дохід отриманий від недеревних лісових продуктів.

Організаційні процедури та принципи бухгалтерського обліку в управлінні лісами включають використання обліку за нарахуванням, який визнає доходи та витрати тоді, коли вони понесені, а не тоді, коли оплата отримана або

здійснена. Крім того, лісогосподарські організації зобов'язані вести належну документацію для підтвердження всіх фінансово-господарських операцій.

Відповідна поетапна побудова організації обліку і аналізу грошових коштів здійснюється бухгалтерською службою або планово-економічним відділом для збору інформації та проведення аналітичних робіт щодо прийняття ефективного управлінського рішення.

На сьогодні, в нашій державі, ще триває реформування, зміна принципів та методів управління лісовим господарством, тому доцільно використовувати децентралізовану форму організації проведення аналізу. Що дасть змогу врахувати кожен аспект лісового господарства та швидше врегулювати негативні зміни, як зовнішнього, так і внутрішнього середовища.

Для ефективного проведення аналізу грошових коштів умовно можна розділити на три етапи:

На першому етапі аналітичного процесу здійснюється вхід інформації до системи та проводиться підготовка її до подальшої аналітичної обробки.

Другий етап полягає у застосуванні різних методичних, технічних та аналітичних розрахунків для обробки інформації та її перетворення у зручний для використання формат при прийнятті ефективних управлінських рішень. Цей етап є найважливішим, оскільки від якості та повноти проведеного аналізу залежить обґрунтованість висновків та пропозицій.

Третій етап передбачає узагальнення всієї аналітичної інформації та підготовку на її основі висновків, пропозицій та рекомендацій щодо поліпшення ефективності діяльності лісового господарства та усунення недоліків і використання можливостей щодо покращення його функціонування [2]

Отже, можна стверджувати, що незаперечним є факт актуальності особливостей в здійсненні організації обліку і аналізу грошових коштів при управлінні вітчизняним лісовим господарством. Встановлено, що цей процес неможливий без дотримання ряду організаційних положень та принципів облікового та аналітичного характеру. Якість управлінських рішень, які формуються на основі організації та побудови обліку і аналізу грошових коштів, залежить від оперативності і точності інформаційного забезпечення даного процесу та швидкості реагування на зміни в ньому. Для більш ефективного налагодження системи організаційно-облікового забезпечення управління грошовими коштами необхідно створювати всі умови в вітчизняному лісовому господарстві, оскільки від прибутковості за фінансово-економічними показниками діяльності підприємств лісового господарства буде визначатися стратегія в управлінні.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Положення про Державне агентство лісових ресурсів України : Закон України від 8 жовт. 2014 р. № 521. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/521-2014-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.04.2023).

2. Перчук О., Яременко Л., Бородина Т. Обліково-аналітичне забезпечення управління грошовими активами лісогосподарських підприємств. *Економічний вісник університету*. 2021. №50. С. 76-83.

3. Організація аналітичної роботи на сільськогосподарських підприємствах. *Облік і фінанси АПК: освітній портал* : веб-сайт. URL: <https://magazine.faaf.org.ua/organizaciya-analitichnoi-roboti-na-silskogospodarskih-pidpriemstvah.html> (дата звернення: 17.04.2023).

4. Стоянчева Н. В. Актуальність проблеми з обліку, аналізу і аудиту руху грошових коштів. URL: <http://feb.tsatu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/06/4-1.pdf> (дата звернення: 20.04.2023).

*Тростянська К. М, к.е.н.
Гавриленко О. В., здобувачка вищої освіти
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна*

СУЧАСНИЙ СТАН ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

Проблема оподаткування доходів фізичних осіб є актуальною в Україні в зв'язку з потребою забезпечення стійких надходжень до державного бюджету та забезпечення соціальних потреб населення. Податки, отримані від фізичних осіб, є одним з важливих джерел доходів місцевих бюджетів, адже ці кошти використовуються місцевими органами влади для забезпечення різноманітних потреб громадян та розвитку місцевої інфраструктури.

Останнім часом в Україні спостерігається зростання державного боргу та дефіциту бюджету, що потребує посилення податкових надходжень. З іншого боку, підвищення податкового тягаря на фізичних осіб може стати перешкодою для розвитку бізнесу та економіки в цілому.

Нерідко платники податків знаходять шляхи ухилення від сплати податків або перенесення витрат на споживачів, що може призвести до зниження конкурентоспроможності українських товарів та послуг.

Система оподаткування доходів фізичних осіб в Україні нещодавно пройшла декілька змін, що призвели до значних змін у її структурі. На сьогодні вона включає такі складові елементи, як податок на доходи фізичних осіб (який в Україні має форму РІТ), військовий збір та єдиний податок. Ці зміни дозволили зробити систему більш динамічною та адаптивною до потреб сучасного ринку, але водночас вони поставили перед платниками податків нові виклики та завдання [1, с. 44].

Фахівці часто враховують єдиний внесок на соціальне страхування, який суб'єкти господарювання (фізичні особи підприємці) мають нараховувати, утримувати та сплачувати до державного бюджету, з метою оцінки навантаження на доходи фізичних осіб [2].

Питання реформування оподаткування фізичних осіб в Україні входить у загальний процес реформування податкової системи. Згідно з Податковим кодексом України, системи оподаткування підприємців можна узагальнити як загальну та спрощену форми. Загальна система оподаткування базується на податку на прибуток, тоді як спрощена система передбачає розподіл платників податків на чотири групи та сплату єдиного податку. Однак, ця система має обмеження, які стосуються кількості працівників, рівня доходів та видів діяльності.

Згідно з Законом № 2120-IX від 15 березня 2022 року «Про внесення змін до Податкової постанови України та інших законодавчих актів України щодо застосування нормативів на період воєнного стану» з 1 квітня 2022 року внесені зміни щодо застосування єдиного податку під час воєнного стану.

У 2022 році в Україні була впроваджена інформаційна система контролю за рухом готівки, що спрямована на регулювання обігу готівки у підприємств та громадян. Ця система надає можливість виявляти недекларовані грошові операції та уникнення сплати податків. Впровадження цієї системи має суттєвий вплив на підприємства з великим обсягом готівки в обігу, оскільки вони змушені будуть дотримуватися нових правил і подавати звіти про рух готівки.

Відбулися зміни і в оподаткуванні криптовалют, які передбачають сплату фізичними та юридичними особами, що здійснюють операції з криптовалютами, податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) або податку на прибуток (ПДВ) відповідно до величини отриманих доходів. Однією з цілей цих змін є регулювання ринку криптовалют та забезпечення сплати податків з операцій з криптовалютами [3, с. 42].

В останні роки є певні зміни у структурі надходжень до бюджету від фізичних осіб (рис. 1).

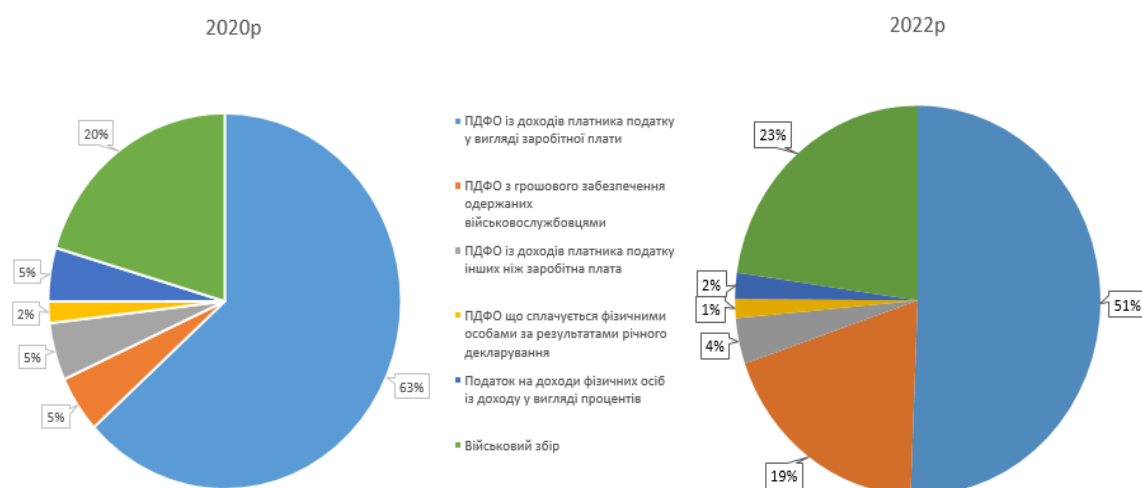

Рисунок 1 – Структура надходжень до зведеного бюджету України від оподаткування доходів фізичних осіб за 2020 та 2022 роки

Джерело: узагальнено авторами на основі [4]

Так, у 2020-2022 роках основну частину надходжень ПДФО із доходів у вигляді заробітної плати, однак за 2022 рік їх частка скоротилася з 63% до 51%.

У 2022 році в Україні було введено та з 2023 року почне діяти новий порядок розрахунку земельного податку, що ґрунтується на оцінці землі проведеної кожні п'ять років. Описана зміна спрямована на покращення точності розрахунку земельного податку та запобігання можливості корупції та зловживань у сфері земельних відносин. Також були запроваджені нові правила розрахунку земельного податку на основі земельної оцінки, що сприятиме більш точному розрахунку податку та зменшенню корупції в цій сфері.

Такі структурні зміни відбулися внаслідок значного збільшення надходження з грошового забезпечення одержаного військовослужбовцями, що обумовлено військовим станом та початком повномасштабної війни в Україні, та збільшення надходжень у вигляді військового збору (рис. 2).

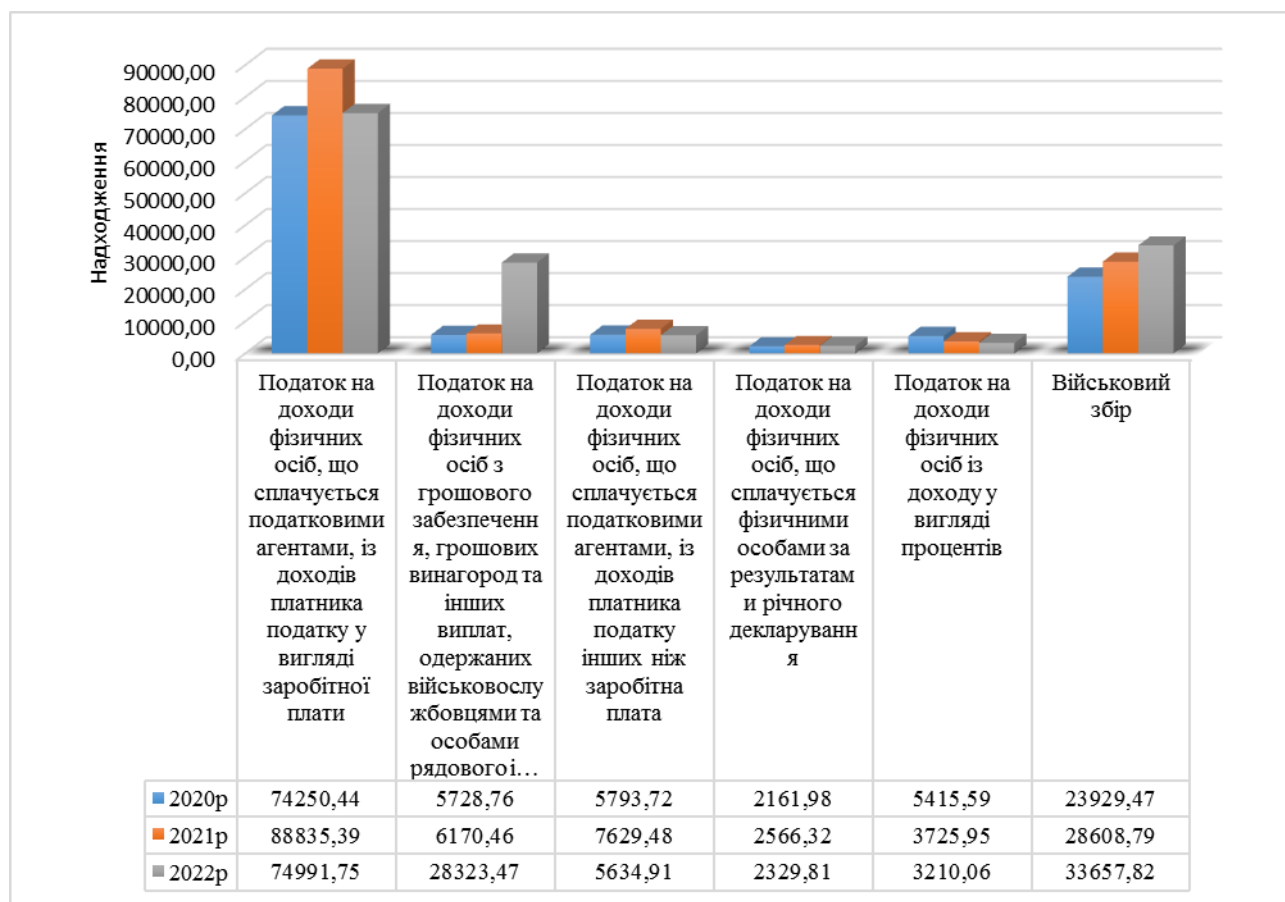

Рисунок 2 – Надходження податків до бюджет України від фізичних осіб за 2020 -2022 рр., в млн.грн.

Джерело: узагальнено авторами на основі [4]

Щодо ПДФО із доходів платника податку інших, ніж заробітна плата, ПДФО що сплачується за результатами річного декларування, а також ПДФО із доходу у вигляді процентів, то їх сума в 2022 році зменшилась на 1 % в порівнянні з 2020 роком.

Отже, оподаткування доходів фізичних осіб в Україні є важливим елементом фіскальної політики держави. Сучасний стан оподаткування відображається в системі ставок податку на доходи фізичних осіб, а також у правових нормах та механізмах контролю за сплатою податків. Україна активно

впроваджує нові підходи до оподаткування, зокрема, відходить від старих методів на користь більш прозорих та раціональних. Однак, є деякі проблеми з практичною реалізацією нових правил та контролю за виконанням законодавства. На сьогоднішній день, доходи фізичних осіб залишаються однією з найбільш оподатковуваних категорій доходів в Україні, що потребує подальшої реформи та удосконалення системи оподаткування.

Список використаних джерел:

1. Дерев'янюк І. Податкова реформа 2022: нові правила оподаткування доходів фізичних осіб. Бухгалтерський облік і аудит, 2(85), 2022. С. 44-47.
2. Підгаєцька І. М. Податкове навантаження на фізичних осіб в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії, (2), 2022. С.92-97.
3. Семенюк О. Основні напрямки реформування оподаткування доходів фізичних осіб в Україні. Економіка і регіон, 1(77), 2022. С.42-46
4. Надходження до бюджету. Доходи. URL: <https://openbudget.gov.ua/national-budget/incomes>

СЕКЦІЯ 9. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

*Gorina Ganna, Doctor of Economic Sciences, Professor
Donetsk National University of Economics and Trade
named after Mykhailo Tugan-Baranovsky, Kryvyi Rih, Ukraine*
*Usarek Włodzimierz, Professor, Rector
Prince Mieszko I University of Applied Sciences in Poznan,
Poznan, Poland*

THE IMPACT OF COVID-19 ON THE TOURISM DEVELOPMENT IN EUROPE

The pandemic caused an unprecedented disruption to tourism, with a massive fall of international demand amid widespread lockdowns and travel restrictions put in place by countries in order to contain the spread of the virus. This resulted in huge economic and social impacts, placing over 100 million direct tourism jobs at risk, especially in micro, small and medium sized enterprises (MSMEs) which represent 80% of the sector and employ a high share of women and young people. International travel plunged by 72% in 2020, the worst year on record for tourism, resulting in 1.1 billion fewer international tourists worldwide (overnight visitors), putting the number of travellers back to levels of 30 years ago [2].

Europe is the global leader in international tourism, accounting for roughly two-thirds of international tourist arrivals worldwide. The growth rate of inbound tourism in the region accelerated in the 2010s, with Europe reporting a peak of 745 million international visitors in 2019. With the onset of the coronavirus (COVID-19) pandemic in 2020, the volume of inbound tourists dropped dramatically, as lockdowns and emergency measures adopted during the health crisis disrupted non-essential travel worldwide.

The COVID-19 pandemic has had a significant and far-reaching impact on tourism development in Europe. The tourism industry, which is a major contributor to the economies of many European countries, experienced a severe downturn due to travel restrictions, lockdowns, and overall reduced travel demand. Here are some key impacts of COVID-19 on tourism development in Europe:

1. Travel restrictions and border closures: To contain the spread of the virus, European countries implemented strict travel restrictions and border closures. This led to a significant decline in international arrivals and a sharp decrease in tourism revenue. Many countries imposed mandatory quarantine periods for incoming travelers, further deterring tourism.

2. Decline in international arrivals: The pandemic resulted in a drastic decrease in international arrivals across Europe. Travelers canceled or postponed

their trips due to health concerns, travel advisories, and uncertainties. The closure of international air routes and reduced flight operations also limited travel options and connectivity.

3. Struggles of the hospitality industry: Hotels, restaurants, and other tourism-related businesses faced immense challenges. Lockdown measures and social distancing requirements led to closures, reduced capacity, and financial difficulties. Many businesses, particularly small and medium-sized enterprises, were unable to sustain operations, resulting in closures and job losses.

4. Impact on popular tourist destinations: Europe is home to numerous popular tourist destinations, such as Paris, Barcelona, Rome, and Venice. These places heavily rely on tourism for their economies. With the pandemic, these destinations experienced a significant decline in visitor numbers, resulting in economic hardships and job losses for the local communities.

5. Shift in travel patterns: The pandemic prompted a shift in travel patterns and preferences. International travel declined sharply, while domestic and regional travel gained prominence. Travelers sought destinations closer to home, focusing on nature, outdoor activities, and less crowded areas. This shift affected tourism development plans that were reliant on international tourism.

6. Adaptation to health and safety measures: Tourism businesses had to adapt to stringent health and safety measures to ensure the well-being of both visitors and employees. This involved implementing social distancing protocols, enhanced hygiene practices, and sanitization measures. These additional requirements increased operating costs for businesses.

7. Digital transformation and innovation: The pandemic accelerated the adoption of technology and digital solutions in the tourism sector. Virtual tours, online booking systems, contactless payment options, and digital health passports became more prevalent. Tourism businesses had to embrace technology to stay connected with customers and adapt to changing circumstances.

8. Slow recovery and uncertain future: While vaccinations and easing of restrictions have led to a gradual recovery of tourism in some parts of Europe, the industry still faces uncertainties. Variants of the virus, changing travel restrictions, and evolving consumer behavior continue to impact tourism development. Recovery will likely be gradual, with some segments of the industry recovering faster than others.

It is important to note that the impact of COVID-19 on tourism development varies across European countries, depending on factors such as their reliance on tourism, government policies, healthcare infrastructure, and the effectiveness of containment measures.

International tourism saw stronger than expected results in 2022, backed by large pent-up demand and the lifting or relaxation of travel restrictions in a large number of countries. Over 900 million tourists travelled internationally in 2022, double those in 2021 though still 37% fewer than in 2019 (Fig. 1).

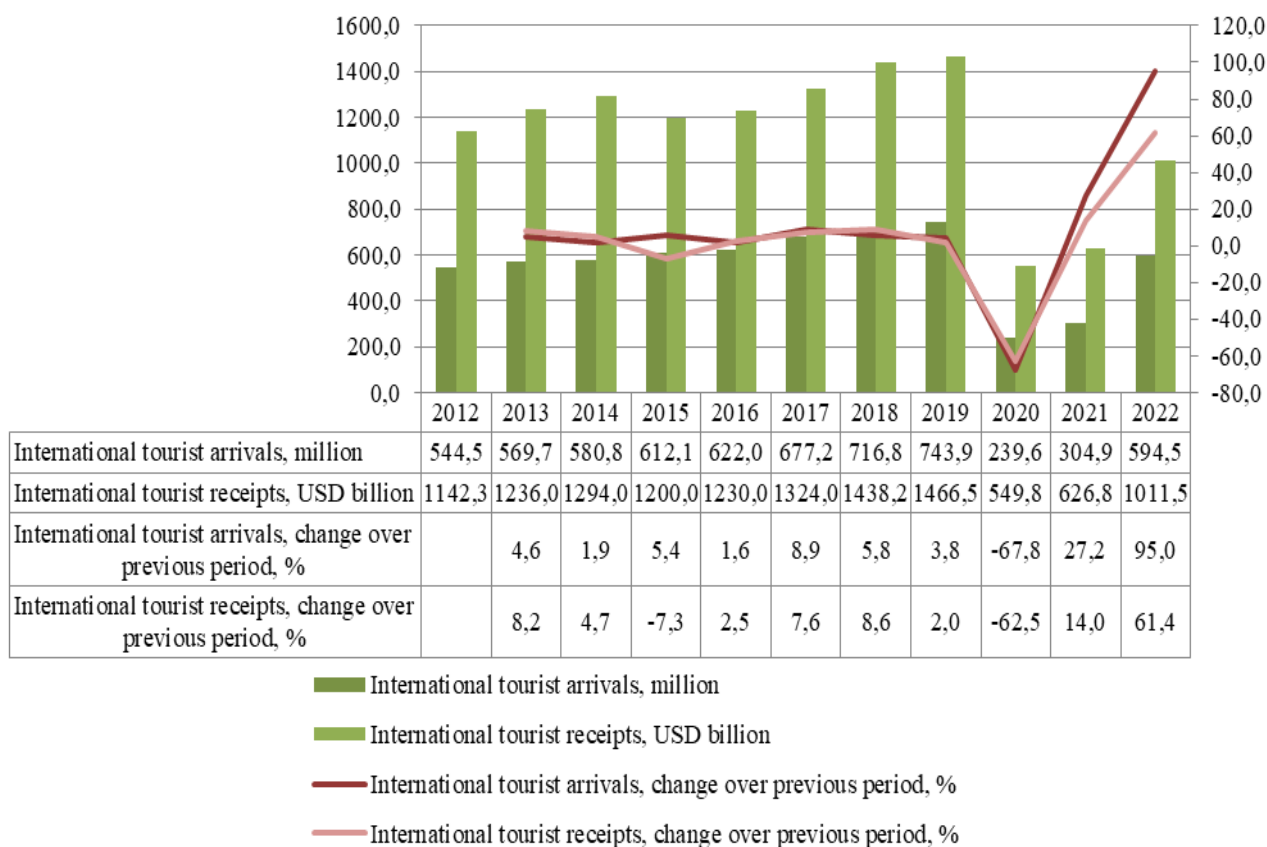

Figure 1 – International tourist arrivals and receipts dynamics in Europe
 Source: the authors' own study based on the data of the [1]

Therefore, according to UNWTO data, 2020 was marked by the largest decrease in the number of international tourist arrivals in Europe during the analyzed period, which amounted to 67.8% (504.2 million people). The decrease in tourist flows was reflected in the number of international tourist receipts, the volume of which decreased by 62.5% (916.7 USD billion). Europe, the world's largest destination region, recorded 585 million arrivals in 2022 to reach nearly 80% of pre-pandemic levels (-21% over 2019). By subregions, Western Europe (87%) and the Caribbean (84%) came closest to their pre-pandemic levels.

References

1. UNWTO tourism data dashboard. URL: <https://www.unwto.org/tourism-data/unwto-tourism-dashboard>. Accessed 03.03.2023
2. UNWTO (2021). The economic contribution of tourism and the impact of COVID-19, Madrid, Spain. URL: <https://www.e-unwto.org/doi/epdf/10.18111/9789284423200>. Accessed 03.03.2023

*Бочарова Ю.Г., д.е.н., професор
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг, Україна,
Маловичко А.С., к.е.н., доцент
Варшавська філія Академії прикладних наук ім. Князя Мешка І,
м. Познань, Польща
Іщенко О.В.,
Інститут економіки промисловості НАН України, м. Київ, Україна*

ДИНАМІКА ГЛОБАЛЬНИХ РИЗИКІВ У ХХІ СТОЛІТТІ

Фокус наукового та суспільного дискурсу кінця ХХ – початку ХХІ століття на ризиках та загрозах, підвищення уваги до забезпечення безпеки всіх рівнів, зумовлений трансформаціями як самої людської цивілізації, так і контексту її розвитку.

Сучасне суспільство, з огляду на його значний ризикогенний потенціал, а отже спроможність активно генерувати, акумулювати, синтезувати та забезпечувати дифузію ризиків, можна з впевненістю назвати суспільством ризику.

Концепт суспільства ризику не є новим, він наприкінці ХХ століття був запропонований У. Беком. Згідно із У. Беком та прибічниками концепту суспільства ризику [1-2], атрибутом сучасного суспільства є не стільки створення та накопичення багатства, скільки виробництво та накопичення ризиків. За таких умов, головною цінністю сучасного суспільства є безпека, яку неможливо забезпечити без своєчасної ідентифікації та управління ризиками.

В умовах інтенсифікації, всеохоплюючого та детермінуючого характеру глобалізаційних процесів дослідження, орієнтовані на виявлення глобальних ризиків, що загрожують цілісності світогосподарської системи та людства в цілому, а отже характеризуються глобальним масштабом, міжгалузеву релевантністю, невизначеністю, значними економічними ефектами, множинністю агентів ризику, становлять значний науковий та практичний інтерес.

Серед інституцій, що систематично визначають та диференціюють глобальні ризики, найбільш комплексне, репрезентативне та авторитетне дослідження проводить Всесвітній економічний форум (ВЕФ). Так, починаючи із 2006 року ВЕФ систематично ідентифікує та оцінює глобальні соціальні, економічні, екологічні, технологічні та геополітичні ризики за ймовірністю прояву та силою впливу та за результатами свого дослідження видає звіт – The Global Risks Report.

У основу дослідження ризиків ВЕФ покладено метод експертного опитування. Для ідентифікації глобальних ризиків ВЕФ опитує 12 000 представників наукової спільноти, бізнесу, уряду тощо із 121 країни світу.

Контент-аналіз проведених ВЕФ досліджень щодо глобальних ризиків у 2010–2023 рр. [3-10] дозволяє констатувати, що:

1. Основними системними ризиками безпеки світогосподарської системи та людства у XXI столітті є: обвал цін на активи (бульбашки активів); колапс системоутворюючих галузей; боргові кризи; тінізація економіки та розповсюдження незаконної економічної діяльності; тривала економічна стагнація; значна та стійка інфляція; значна волатильність цін на сировину; значні втрати біорізноманіття та колапс екосистем; неможливість до ефективної адаптації до змін клімату; неефективність заходів щодо пом'якшення наслідків зміни клімату; техногенний вплив на навколишнє середовище; стихійні лиха та екстремальні погодні умови; значна криза пропозиції товарів, зокрема енергії, продуктів харчування та води; геоекономічні суперечки та протистояння; геополітична боротьба за стратегічні ресурси; міждержавні конфлікти; недієздатність держав; терористичні атаки; розповсюдження та використання зброї масового ураження; колапс соціальних послуг та громадської інфраструктури; криза вартості життя; криза засобів до існування та зайнятості; розмивання соціальної згуртованості та єдності; розповсюдження інфекційних захворювань; масштабна вимушена міграція; дезінформація; шкода здоров'ю людини, спричинена забрудненням навколишнього середовища; погіршення психічного здоров'я; розчарування молоді; автоматизація та переміщення робочих місць; колапс критичної інформаційної інфраструктури через кібератаки; концентрація та монополізація цифрових технологій; кібербезпека; обмеження у розвитку цифрових послуг та значна цифрова нерівність.

2. Протягом 2010-2023 рр. відбулися суттєві зміни у природі глобальних ризиків (табл. 1). Так, якщо до 2014 року топ-5, а пізніше топ-10 глобальних ризиків, здебільшого був представлений економічними ризиками (3 з 5 у 2010 році), то з 2014 року – соціальними та екологічними (6 з 10 у 2014, 2020-2022 рр.; 5 з 10 у 2016-2018 рр.; 6 з 10 у 2020 році; 7 з 10 у 2023 році).

3. Серед ризиків, що стабільно входять до переліку системних екологічних ризиків, що вже сьогодні чинять та продовжать чинити у найближчі 2 роки вплив на світогосподарську систему та людство, виділяють: екстремальні погодні явища, стихійні лиха, неспроможність пом'якшити наслідки зміни клімату та адаптуватися до них; серед соціальних - водні кризи, масштабна вимушена міграція, розмивання соціальної згуртованості та поляризація суспільства.

Беручи до уваги все зазначене вище, основні загрози безпеки світогосподарської системи та людства у XXI столітті виникають у економічній, екологічній та соціальній сферах, а отже спроможність суспільства ризику до розвитку визначається його здатністю ефективно управляти ризиками в зазначених сферах, дотримуватися настанов сталого розвитку.

Таблиця 1 – Топ глобальних ризиків за ймовірністю появи у найближчі 2 роки

№	Рік							
	2010	2012	2014	2016	2018	2020	2022	2023
1	Обвал цін на активи	Значна нерівність у доходах	Фіскальні кризи в ключових економіках	Масштабна вимушена міграція	Екстремальні погодні явища	Екстремальні погодні явища	Екстремальні погодні явища	Криза вартості життя
2	Уповільнення китайської економіки (<6%)	Хронічні фінансові дисбаланси	Високий рівень структурного безробіття/неповної зайнятості	Екстремальні погодні явища	Стихійні лиха	Неефективність кліматичних дій	Кризи засобів до існування	Стихійні лиха та екстремальні погодні явища
3	Хронічні хвороби	Зростання викидів парникових газів	Водна криза	Невдалі спроби пом'якшити наслідки зміни клімату та адаптуватися до них	Кібератаки	Стихійні лиха	Неефективність кліматичних дій	Геоекономічне протистояння
4	Фіскальні кризи	Кібератаки	Значна нерівність у доходах	Міждержавний конфлікт	Шахрайство або крадіжка даних	Зменшення біорізноманіття	Ерозія соціальної згуртованості	Нездатність адаптуватися до зміни клімату
5	Прогалини в глобальному управлінні	Кризи водопостачання	Невдалі спроби пом'якшити наслідки зміни клімату та адаптуватися до них	Природні катастрофи	Невдалі спроби пом'якшити наслідки зміни клімату та адаптуватися до них	Антропогенні екологічні катастрофи	Інфекційні захворювання	Розмивання соціальної згуртованості та поляризація суспільства
6	н/д	н/д	Більша кількість екстремальних погодних явищ (наприклад, повені, шторми, пожежі)	Провали національного урядування	Масштабна вимушена міграція	Шахрайство з даними або їх крадіжка	Погіршення психічного здоров'я	Великі інциденти, що завдають шкоди навколишньому середовищу
7	н/д	н/д	Провал глобального управління	Безробіття/неповна зайнятість	Екологічні техногенні катастрофи	Кібератаки	Збої кібербезпеки	Невдалі спроби адаптуватися до зміни клімату
8	н/д	н/д	Продовольчі кризи	Шахрайство з даними або їх крадіжка	Терористичні атаки	Водні кризи	Боргові кризи	Широко розповсюджена кіберзлочинність і кібербезпека
9	н/д	н/д	Неефективність основного фінансового механізму/інституції	Водні кризи	Незаконна торгівля	Провал глобального управління	Цифрова нерівність	Кризи природних ресурсів
10	н/д	н/д	Глибока політична та соціальна нестабільність	Незаконна торгівля	Бульбашки активів у найбільших економіках	Бульбашки активів	Вибух бульбашки активів	Масштабна вимушена міграція

Джерело: складено авторами на основі даних [3-10]

- соціальні ризики
  - економічні ризики
  - екологічні ризики
  - геополітичні ризики
  - технологічні ризики

Список використаних джерел:

1. Beck U. Risk Society. Towards A New Modernity. Sage Publications, 1992. 260 p.
2. Florio Cristina, Wiczorek-Kosmala Monika, Linsley Philip Mark, Shrivs Philip. Risk Management: Insights from Different Settings. Springer, 2022. 270 p.
3. Global Risks Report 2023. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_Global_Risks_Report_2023.pdf
4. Global Risks Report 2022. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_The_Global_Risks_Report_2022.pdf
5. Global Risks Report 2020. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_Global_Risk_Report_2020.pdf
6. Global Risks Report 2018. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_GRR18_Report.pdf
7. Global Risks Report 2016. URL: https://www3.weforum.org/docs/GRR/WEF_GRR16.pdf

8. Global Risks Report 2014. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalRisks_Report_2014.pdf

9. Global Risks Report 2012. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalRisks_Report_2012.pdf

10. Global Risks Report 2010. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_Global_Risks_Report_2010.pdf

*Бочарова Ю.Г., д.е.н., професор,
Філонова А.К., здобувач вищої освіти
Донецький національний університет економіки
і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг, Україна*

СТАН ТА ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТРАНСПОРТНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ

На сучасному етапі розвитку економіки та економічної думки інфраструктура в цілому та транспортна інфраструктура зокрема є критично важливим фактором розвитку національних економік, адже забезпечує інтеграцію всіх їх елементів, сприяє ефективному розподілу ресурсів, регулює процеси виробництва та споживання.

Транспортна інфраструктура представляє собою різновид виробничої інфраструктури, а отже специфічну систему, що характеризується визначеним переліком складових та забезпечує переміщення вантажів та/або пасажирів у пункт призначення. При цьому основними складовими транспортної інфраструктури, незалежно від різновиду, є об'єкти, що забезпечують обслуговування пасажирських та вантажних перевезень; шляхи сполучення; транспортні засоби (рухомий склад), об'єкти технічного обслуговування та ремонту; об'єкти, що забезпечують управління розвитком транспортної інфраструктури.

Як свідчить контент-аналіз джерел [1-3], у 2016-2021 рр.:

1) Україна:

- не належала до групи найбільш конкурентоспроможних країн за рівнем розвитку транспортної інфраструктури;

- характеризувалася порівняно низьким рівнем розвитку транспортної інфраструктури. Так, у 2020-2021 рр., відповідно до результатів дослідження Європейської бізнес-асоціації, інтегральний показник Інфраструктурного індексу української транспортної галузі становив в середньому 2,67 при максимальному можливому значенні 5;

2) транспортна інфраструктура України характеризувалася:

- розгортанням суб'єктної структури та підвищенням рівня їх рентабельності діяльності. Так, у 2016-2021 рр. кількість підприємств, що забезпечували функціонування та розвиток транспортної інфраструктури

України, збільшилася на 2471 одиниць або з 15148 підприємств у 2016 р. до 17619 підприємств у 2021 р. У структурі підприємств, що забезпечують функціонування та розвиток транспортної інфраструктури України, переважають суб'єкти малого підприємництва (в середньому 92,7% підприємств, що здійснювали діяльність у сфері транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності). Рівень рентабельності діяльності підприємств, що здійснювали діяльність у сфері транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності, підвищився на 1,9% - з 1,8% у 2016 році до 3,7% у 2021 році. Більшість транспортних підприємств (в середньому 72,35%) були прибутковими;

- скороченням шляхів сполучення загального користування, що використовувалися більшістю видів транспорту. У 2016-2021 рр. експлуатаційна довжина залізничних колій скоротилася на 1,3 тис. км, автомобільних доріг – на 1,2 тис. км, трамвайних колій – 0,1 тис. км;

- скороченням рухомого складу. У 2016-2021 рр. рухомий склад залізничного транспорту зменшився більше, ніж на 308 одиниць, зокрема кількість тепловозів – на 181 одиницю, електровозів – на 125 одиниць; паровозів – на 2 одиниці; авіаційного транспорту – більше, ніж на 50 одиниць.

- значним та зростаючим рівнем зносу основних засобів, незважаючи на зростання обсягів капітальних інвестицій в сфері транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності. У 2016-2021 рр. рівень зносу основних засобів за у сфері транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності збільшився на 0,4%, при цьому середній рівень зносу основних засобів в сфері транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності перевищував 50%, у т.ч. в сфері наземного і трубопровідного транспорту – 51,7%, авіаційного транспорту – 53%. Так, наприклад, більша частина тепловозів, вантажних вагонів були випущені 26-40 років тому, електровозів та паровозів – більше 40 років тому; пасажирських вагонів – більше 28 років тому. Обсяги капітальних інвестицій в сфері транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності протягом періоду, що аналізується, збільшилися на 12266,9 млн.грн становив в середньому трохи більше, ніж 38 млрд грн на рік, становили в середньому 22,5% загального обсягу капітальних інвестицій в економіці України;

- скороченням обсягів пасажироперевезення. У 2016-2021 рр. обсяги перевезення пасажирів всіма видами транспорту зменшилися на 2284 млн – з 4854 млн у 2016 році до 2655 млн у 2021 році; пасажирообіг зменшився на 39,5 млрд.пас.км. Найбільш динамічно зменшувався пасажирообіг залізничного транспорту та пасажирообіг автомобільного (автобусного) транспорту;

- нарощенням обсягу перевезення вантажів. Так, якщо у 2016 році усіма видами транспорту в Україні було перевезено 1543 млн т. вантажів, то у 2020 році – 1641 млн. т. Разом із тим, протягом періоду, що аналізується, спостерігалось суттєве скорочення вантажообігу трубопровідного транспорту – на 35,2 млрд.ткм;

- суттєвими асиметріями та диспропорціями розвитку транспортної інфраструктури як за видами транспорту, так і регіонами. Так, як свідчать дані Європейської Бізнес Асоціації, найбільш успішно в Україні розвивається інфраструктура авіаційного та автомобільного транспорту. Відповідно до даних Державного комітету статистики України, протягом періоду, що аналізується, в Україні спостерігалися суттєві регіональні відмінності за кількістю транспортних підприємств, середньообліковою кількістю штатних працівників підприємств, що здійснювали свою діяльність у сфері транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності. Так, наприклад, до регіонів-лідерів за середньообліковою кількістю штатних працівників, що здійснювали свою діяльність у сфері транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності, відносилися: Дніпропетровська, Донецька, Харківська та Одеська області, а також м. Київ. На частку зазначених областей припадало в середньому 9,7%, 5,7%, 7,2%, 10,4%, 14% від середньооблікової кількості штатних працівників підприємств, що здійснювали свою діяльність у сфері транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності в Україні відповідно.

Крім того, як свідчить проведений аналіз у 2016-2021 рр. фіксувалося підвищення рівня інтернаціоналізації транспортної інфраструктури України, що знаходило прояв у збільшенні зовнішньоторговельного обороту транспортних послуг України.

У 2016-2021 рр. підприємства транспортної інфраструктури України активно експортували свої послуги за кордон. Найбільш активно експортувалися послуги трубопровідного транспорту – в середньому 52% від загального обсягу експорту транспортних послуг та послуги повітряного транспорту – в середньому 18% від загального обсягу експорту транспортних послуг; найменш активно – послуги річкового транспорту – в середньому 0,17% та послуги автомобільного транспорту – 5,3%.

Основними географічними напрямками експорту транспортних послуг України у 2021 році були такі країни, як: Кіпр (2,8% від загального обсягу експорту транспортних послуг України у 2021 році), Німеччина (5,4%), ОАЕ (7,1%), росія (38%), Об'єднане Королівство (2,6%), США (5%), Туреччина (2,9%), Швейцарія (5,7%). Так, на частку 5 найбільших експортерів транспортних послуг України (росія, ОАЕ, Швейцарія, Німеччина, США) припадало понад 60% сукупного експорту транспортних послуг України.

При цьому протягом періоду, що аналізується, Україна не була нетто-експортером транспортних послуг, вона також й активно їх імпортувала. Найбільш активно Україна імпортує послуги морського та повітряного транспорту – 22% та 39% від загального обсягу імпорту транспортних послуг відповідно; найменш активно Україна імпортує послуги річкового транспорту та трубопровідного транспорту – 0,01% та 1,8% від загального обсягу імпорту транспортних послуг України. Основними країнами-імпортерами транспортних послуг в Україну були такі країни, як: Туреччина (11,7%), Німеччина (10,1%), Польща (8,7%), Китай (8,6%), росія (6,1%). На частку зазначених 5 країн припадає понад 45% від сукупного імпорту транспортних послуг України.

У 2016-2021 рр. для України було характерно додатне сальдо зовнішньої торгівлі транспортними послугами.

Список використаних джерел:

1. Всесвітній економічний форум. URL: <https://www.weforum.org/>.
2. Європейська бізнес асоціація. URL: <https://eba.com.ua>.
3. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.

*Бочарова Ю.Г., д.е.н., професор,
Карлаш О.Р., здобувач вищої освіти
Донецький національний університет економіки
і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг, Україна*

ГЛОБАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРЯМОГО ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТУВАННЯ У 2000-2021 РОКАХ

Міжнародна інвестиційна діяльність в цілому та пряме іноземне інвестування зокрема, враховуючи їх значний вплив як на економіку приймаючих країн, так і країн-походження інвестицій, не тільки не втрачають своєї актуальності з плином часу як об'єкти наукового дослідження, а й значно актуалізується, становлять значний науковий та практичний інтерес в умовах зростаючої взаємозалежності світу, активізації міжнародного руху капіталу.

Як свідчать дані ЮНКТАД [1], у 2000-2021 р. у світі спостерігалось нарощення обсягів руху капіталу у вигляді прямих іноземних інвестицій (ПІІ). Так, протягом 2000-2021 рр. обсяг прямих іноземних інвестицій в світі збільшився більше, ніж на 225 млрд дол – з понад 1356 млрд дол у 2000 році до понад 1582 млрд дол у 2021 році.

У структурі потоків прямих іноземних інвестицій протягом 2000-2021 рр. відбулися суттєві зміни. Якщо у 2000 році основними реципієнтами капіталів (ПІІ) були розвинені країни (на частку зазначених країн припадало 83,6% від загальносвітового обсягу ПІІ у 2000 році), то у 2021 році – країни, що

розвиваються (на частку зазначених країн припадало 52,9% від загальносвітового обсягу ПІІ у 2021 році).

Таким чином, протягом періоду, що аналізується, частка ПІІ розвинених та частка ПІІ країн, що розвиваються, відповідно зменшилася та збільшилася на 36,5%.

Основним реципієнтом ПІІ серед макрорегіонів були, як свідчать дані ЮНКТАД [1], Америка та Азія – на частку зазначених макрорегіонів припадало 40% та 32% від загальносвітового обсягу ПІІ. В той же час на Європу припадало в середньому 25%, Африку – 3%.

ПІІ були нерівномірно розподілені не тільки між макрорегіонами, але й всередині самих макрорегіонів. Так, в Азії основним реципієнтом ПІІ були країни Східної та Південно-східної Азії (25,3% від загальносвітових обсягів ПІІ); у Америці – Північна Америка (22,8% від загальносвітових обсягів ПІІ); Європі – країни ЄС (23,6% від загальносвітових обсягів ПІІ); Африці – Південна Африка (1% від загальносвітових обсягів ПІІ).

Основними країнами-реципієнтами ПІІ у 2000-2021 рр. були: США, Китай, Сінгапур, Канада, Бразилія, Індія, Британські Віргінські острови, росія, Мексика, Німеччина. На частку зазначених країн припадало 56,25% загальносвітових обсягів ПІІ.

У 2000-2021 рр. у топ-10 країн-реципієнтів ПІІ в світі здебільшого спостерігалось зростання обсягів ПІІ, виключення становили лише Канада, Німеччина, де обсяги ПІІ протягом періоду, що аналізується, зменшилися. Так, зменшення ПІІ у 2000-2021 рр. у Канаді становило 7119,4 млн дол, в Німеччині – 167013 млн дол. Найбільше збільшення обсягів залучених ПІІ у групі зазначених країн спостерігалось у Китаї (збільшення становило 140242 млн дол) та США (збільшення становило 53369 млн дол).

У 2000-2021 рр. обсяг накопичених ПІІ в світі збільшився на 38071 млрд дол і становив станом на 2021 рік понад 45448 млрд. дол. У структурі накопичених ПІІ найбільша частка була притаманна розвиненим країнам, на частку яких в середньому припадало протягом періоду, що аналізується, 73,4% від загальносвітового обсягу накопичених ПІІ. На частку країн, що розвивається, припадало в середньому 26,6%. Незважаючи на той факт, що обсяги накопичених ПІІ розвинених країн у 2000-2021 рр. суттєво перевищувати обсяги накопичених ПІІ країн, що розвиваються, частка розвинених країн у загальносвітовому обсягу накопичених ПІІ зменшилася на 6,6%.

До топ-10 країн за обсягами накопичених ПІІ у 2000-2021 рр. належали: США, Об'єднане Королівство, Нідерланди, Китай, Гонконг, Сінгапур, Канада, Швейцарія, Ірландія, Німеччина. На частку зазначених країн припадало в середньому 63,1% від загальносвітових обсягів накопичених ПІІ. ПІІ всіх топ-10 країн стабільно зростали.

Основні обсяги прямих зарубіжних інвестицій припадали на розвинені країни. Так, на частку зазначеної групи країн припадало в середньому 73,8% загальносвітових обсягів прямих зарубіжних інвестицій (ПЗІ). Однак, разом із тим, слід зазначити, що протягом періоду, що аналізується, частка зазначеної

групи країн у загальносвітових обсягах ПЗІ зменшилася на 18,5% - з 92,8% у 2000 році до 74,3% у 2021 році. Протилежна ситуація спостерігається по групі країн, що розвиваються. У зазначеній групі країн спостерігалось нарощення частки ПЗІ у загальносвітових обсягах.

У 2000-2021 рр. мало місце суттєві макрорегіональні особливості у розподілі ПЗІ. Найбільш активно здійснювали інвестування країни Європи та Америки. На зазначені макрорегіони припадало майже 40% та 29,2% від загальносвітових обсягів ПЗІ відповідно. Найменш активно інвестували за кордон такі макрорегіони, як Океанія та Африка. При цьому слід зауважити, що протягом 2000-2021 рр. обсяг ПЗІ динамічно зростав по всіх макрорегіонах, виключення становить лише Океанія та Європа, де протягом періоду, що аналізується, спостерігалась протилежна тенденція. Найбільше ж нарощення обсягів ПЗІ фіксувалося в Азії та Америці. Так, протягом аналізованого періоду обсяги ПЗІ Азії збільшилися на 319949,5 млн дол, обсяги ПЗІ Америки – на 372641,2 млн дол.

У межах самих макрорегіонів також фіксувалися суттєві асиметрії щодо обсягів ПЗІ. Так, в Азії найбільш активно інвестували за кордон країни Східної Азії; в Америці – країни Північної Америки; в Європі – країни ЄС; Африки – країни Західної та Північної Африки. У зазначених складових макрорегіонів мало місце й найбільше зростання обсягів ПЗІ у 2000-2021 рр.

Серед країн світу найбільші обсяги ПЗІ характерні для: США, Німеччини, Японії, Китаю, Об'єднаного Королівства, Канади, Гонконгу, росії, Ірландії, Республіки Кореї. На частку зазначених країн у 2000-2021 рр. припадало в середньому 65,9% від загальносвітового обсягу ПЗІ.

Обсяги накопичених ПЗІ у світі, так само, як і обсяги накопичених ПШ, у 2000-2021 рр. стабільно збільшувалися. За 2000-2021 рр. обсяги накопичених ПЗІ в світі збільшилися більше, ніж на 34389 млрд дол.

Найбільша частка накопичених ПЗІ протягом періоду, що аналізується, припадала на розвинені країни. Так, наприклад, у 2000 році частка зазначеної групи країн у загальносвітових обсягах накопичених ПЗІ становила 91%, у 2010 році – 85,8%, у 2020 році – 78,7%, у 2021 році – 79%. Разом із тим, протягом 2000-2021 рр. намітилася стала тенденція до скорочення частки групи розвинених країн у загальносвітових обсягах ПЗІ. У 2000-2021 рр. частка зазначеної групи країн скоротилася на 12% - з 91% у 2000 році до 79% у 2021 році. Слід зауважити, що у 2000-2021 рр. фіксувалося лише скорочення частки, тобто відносного показника накопичених ПЗІ розвиненої групи країн, абсолютні ж показники накопичених ПЗІ зазначеної групи країн постійно збільшувалися – з 6740421,1 млн дол у 2000 році до 33008669,8 млн дол у 2021 році, отже збільшення становило 26268249 млн дол. Протилежна ситуація спостерігалась із часткою групи країн, що розвиваються. По цій групі країн мало місце нарощення частки у загальносвітових обсягах накопичених ПЗІ на 12%, зростання абсолютних показників накопичених ПЗІ. Так, протягом періоду, що аналізується, обсяги накопичених ПЗІ групи країн, що

розвиваються, збільшилися на 8121334,4 млн дол – з 668480,6 млн дол у 2000 році до 8789815,0 млн дол у 2021 році.

Таким чином, у 2000-2021 рр. міжнародний рух капіталу у вигляді іноземних інвестицій характеризувався суттєвими макрорегіональними та країновими асиметріями та диспропорціями.

Список використаних джерел:

1. UNCTAD. World Investment Report. URL: <https://unctad.org/topic/investment/world-investment-report>

Валіон О. П., к.і.н., доцент

*Тернопільський національний педагогічний університет
ім. В. Гнатюка, м. Тернопіль, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ГЕНЕЗИ І РОЗВИТКУ БІЛОРУСЬКОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ МОДЕЛІ: СУЧАСНИЙ КОНТЕКСТ

Трансформаційні процеси на пострадянському просторі, що тривають понад тридцять років, дозволяють аналізувати досвід, моделі, сценарії переходу до ринку, цілі та результати соціально-економічної політики країн регіону. На нашу увагу заслуговує білоруський шлях розвитку в економічній сфері, оскільки він відрізняється від загальноприйнятих моделей перехідних процесів.

Вибір соціально-економічних пріоритетів Білорусі був зумовлений особливостями її історії, традиціями господарювання, національним характером, менталітетом народу. Перебуваючи у складі СРСР, економіка Республіки Білорусь розвивалася доволі потужними темпами, була «складальним цехом» радянської країни [1, с. 4-5].

Ринкове реформування соціально-економічного сектору Білорусі у 1990–1995 рр. в цілому відбувалося за загальними принципами переходу від командно-адміністративної системи до ринкової економіки: приватизація держсектору, лібералізація цін, створення інституційного ринкового середовища, розвиток конкуренції тощо. Проте перехідні процеси здійснювалися у складних зовнішніх і внутрішніх умовах, пов'язаних із розпадом СРСР, розривом господарських зв'язків, втратою традиційних ринків збуту білоруських товарів, закупівель сировини і матеріалів, низької ефективності й конкурентоспроможності продукції, інфляції та безробіття. Усе це призвело до системної економічної кризи, що вразила всі сфери соціально-економічного життя республіки. Основні макроекономічні показники, такі як обсяг та динаміка ВВП, індекс зростання споживчих цін, рівень продуктивності праці, темпи зростання виробництва, рівень життя населення почали стрімко знижуватися.

Вихід із глибокого трансформаційного спаду, у якому країна перебувала у першій половині 1990-х рр., передбачав здійснення структурної перебудови економіки на ринкових засадах з регулюючою роллю держави в оптимізації

соціально-економічних процесів. Республіка Білорусь обрала власний варіант переходу до ринку, відмінний від інших посткомуністичних держав, що передбачав еволюційні зміни, утримуючись від здійснення швидких і масштабних ринкових реформ.

Вважаємо, що генеза специфічної моделі соціально-економічного розвитку Білорусі відбувалася із середини 1990-х рр., історичними передумовами формування якої були традиції патерналістської держави та «кращої республіки», закладені у радянському минулому. У білоруському суспільстві спостерігалася ностальгія за відносно успішним періодом розвитку республіки у складі СРСР, а також розчарування і негативне ставлення білорусів до ринкових реформ, що проводилися у першій половині 1990-х рр., супроводжуючись потужною соціально-економічною кризою. Цією ситуацією скористався Олександр Лукашенко, який, прийшовши до влади у 1994 р., пообіцяв народу повернення до часів, коли вони жили добре. Він зупинив ринкові реформи, згорнув масову приватизацію, проголосив курс на побудову соціально орієнтованої ринкової економіки, що передбачала поєднання соціальних та економічних критеріїв розвитку, переваг ринкової конкуренції та широкої системи соціального захисту.

Білоруські економісти запропонували класифікувати економічну систему, котра розвивалась у Білорусі, «державний капіталізм». Вона вказує на відмінності від радянської планової системи, та, водночас, показує ту значну роль, яку держава відіграє в економіці [2].

Нормативно-правові документи, які відображають розвиток білоруської економічної моделі, засвідчують про те, що її сутність не змінювалася, водночас відбувалася еволюція окремих елементів системи, коригувалися цілі, завдання та пріоритети соціально-економічної політики, враховуючи глобальні тенденції світового розвитку, інтеграційні процеси, а також внутрішні можливості.

Серед основних характеристик білоруської економічної моделі виділимо наступні: активна роль держави в економіці; рівність усіх форм власності; економіка, що базується на знаннях та інноваціях; багатовекторність зовнішньоекономічної політики; розвиток інтеграційних процесів із країнами СНД і Євразійського економічного союзу, перш за все з росією та іншими державами; державна і суспільна підтримка соціально незахищених груп населення; екологічна спрямованість політики держави; вирішення проблем сталого розвитку та ін.

За оцінкою Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР), державний сектор домінує у всіх секторах білоруської економіки. Близько половини зайнятого населення працюють на підприємствах із державною власністю. Державним підприємствам надають значну фінансову підтримку, зокрема, діють механізми «цільового кредитування», а також податкові і митні преференції, при цьому відсутні «жорсткі бюджетні обмеження» на їх функціонування, що призводить до нераціонального розподілу ресурсів у масштабах усієї економіки.

Поряд із держсектором функціонує приватний сегмент економіки, що є одним із драйверів економічного зростання республіки. Недержавні підприємства генерують близько 50% ВВП, на їх частку доводиться половина зайнятості. Потрібно наголосити, що приватний сектор у Білорусі постав не шляхом приватизації, а у результаті створення нових підприємств, так званих, грінфілдів.

Адміністративний контроль здійснюється над державними підприємствами, які зобов'язані виконувати показники зайнятості та плани обсягів виробництва (індикативні показники), що обмежує їх ініціативність, не сприяє збільшенню прибутку, унеможлиблює орієнтуватися на ринкові стимули. Він також розповсюджений і на приватний бізнес. Держава здійснює контроль за цінами, зарплатами, зайнятістю, а також на законодавчому рівні передбачена можливість ренаціоналізації приватних компаній.

Варто зауважити, що білоруська економіка впродовж 2000–2013 рр. демонструвала високі темпи розвитку, зокрема, її приріст становив у середньому на 8% щорічно, відбувалося підвищення зарплати і рівня життя населення, скорочення бідності.

Однак темпи економічного зростання у Білорусі поступово знизилися після світової фінансово-економічної кризи 2008-2009 рр., змінилася зовнішня кон'юнктура функціонування соціально-економічної системи республіки, зменшувалися зовнішні джерела валютних надходжень, зокрема, з росії через скорочення її ринку в зв'язку із кризою, а також загострилися білорусько-російські суперечності у нафтогазовій сфері.

У результаті країна стикнулася із трьома значними хвилями девальвації національної валюти (2009, 2011 і 2015 рр.), що вплинули на появу диспропорцій в її економіці. Крім того, події масових мирних протестів, що охопили Білорусь у 2020 р., як відповідь на фальсифікацію президентських виборів, засвідчили про розпад «соціального контракту» між владою і суспільством, який у межах встановлених гарантій, тривалий час зберігав соціальну стабільність у республіці.

Отже, зниження темпів економічного зростання та проблеми, що спостерігаються у білоруській економічній моделі за останній час, свідчать про необхідність її реформування, подальшої трансформації із зменшенням масштабів державного втручання в економіку, підвищенням ролі ринкових механізмів, що сприятиме усуненню дисбалансів, які накопичилися, дасть змогу забезпечити перехід білоруської економіки та соціальної сфери на новий рівень. Зазначимо, що впродовж тривалого часу з росії у Білорусь у рамках інтеграційних домовленостей, надходить значна фінансово-економічна допомога (енергетичні субсидії, кредити, доступ до ринків збуту), яка стримує ринкове реформування білоруської економіки.

Таким чином, Білорусь накопичила власний досвід переходу до ринку, відмінний від інших посткомуністичних держав, що передбачав поступові, еволюційні зміни, відмовившись від проведення радикальних ринкових реформ. Однак, він також призвів до відповідних економічних перетворень.

Впровадження білоруської економічної моделі дозволило подолати трансформаційний спад першої половини 1990-х рр., забезпечити перехід до соціально-економічного зростання на початку ХХІ ст. Проте подальший розвиток соціально-економічної сфери Республіки Білорусь потребує здійснення назрілих ринкових реформ, зокрема, реструктуризації сектору держпідприємств, підвищення ролі підприємницької діяльності, зменшення залежності від зовнішніх позик, що слугуватиме формуванню конкурентного ринкового середовища, створенню рівноправних умов для функціонування різноманітних форм власності, сприятиме підвищенню продуктивності праці, ефективності й конкурентоспроможності білоруської економіки.

Список використаних джерел:

1. Валіон О. П. Білорусь: соціально-економічні аспекти розвитку (кін. 80-х рр. ХХ – поч. ХХІ ст.). Тернопіль: Астон, 2014. 274 с.
2. Добрински Р., Адаров А., Борнукова К., Хавлик П., Хуня Г., Крук Д., Пиндюк О. Белорусская экономика: вызовы застопорившихся реформ / The Vienna Institute for International Economic Studies. Аналитический доклад 413. Ноябрь 2016. 173 с.

Ільїна М. В., д.е.н., ст.н.с.

ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України», Київ, Україна

АДАПТИВНЕ УПРАВЛІННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ІНСТИТУЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕЗИЛІЄНТНОСТІ ЕКОСИСТЕМ

Стале управління екологічними системами передбачає врахування усієї складності та неоднозначності розвитку соціоекологічних систем. Нова, така, що стрімко розвивається, концепція екологічної резилієнтності, є парасольковою та інтегруючою для концепцій екологічного менеджменту та сталого розвитку [1]. При цьому резилієнтність закордонні автори визначають як міру кількості збурень, які соціоекологічна система здатна витримати і залишатися при цьому незмінною в частині своєї структури та функцій. Вона також означає спроможність системи продовжувати надавати увесь обсяг екосистемних послуг в умовах зовнішніх змін [2].

Стійкість екологічної підсистем зумовлена насамперед резилієнтністю навколишнього природного середовища до зовнішніх впливів, його спроможністю нівелювати незначні порушення без жодних наслідків для цілісності системи або пристосовуватися до негативних впливів. Натомість одним із показників стійкості соціальної підсистеми є її здатність належним чином реагувати на екологічні проблеми, аби забезпечувати відновлення, збереження екосистем та запобігати екологічній шкоді [3]. Проте стійкість соціальної підсистеми цим не обмежується. Важливим фактором ефективності її взаємодії з екологічною підсистемою є система управління – діяльність

органів, що ухвалюють та реалізують рішення у сфері захисту довкілля, розробляють загальну стратегію та впроваджують екологічну політику. Інституціональне забезпечення природокористування, спрямованого на досягнення резилієнтності екосистем потребує, окрім іншого, гарантування того, що ухвалені рішення однозначно і максимально сприятимуть зміцненню стійкості цих систем. Завдання це не є простим, оскільки екосистемам притаманні складність організації і внутрішніх зв'язків, а також високий ступінь невизначеності їх поведінки – особливо в умовах зовнішніх негативних впливів [4].

У цьому контексті особливої ваги набуває т. зв. адаптивне управління – процес, який передбачає можливість змін та коригування управління екологічною підсистемою безпосередньо в процесі реалізації раніше ухвалених стратегій та планів дій. Ефективність такої адаптації зумовлена тим, що зазвичай лише у процесі реалізації заходів, що стосуються такої складної системи, як навколишнє природне середовище, стають зрозумілими спрямованість, сила та наслідки різноманітних зворотних зв'язків. Саме тому адаптивне управління є одним з найбільш рекомендованих підходів до управління екосистемами, спрямованим на досягнення їх резилієнтності [5].

Складність адаптивного управління полягає у неможливості прогнозування усіх його особливостей, етапів та наслідків і, відповідно, детального планування. Практично це означає необхідність розробки складного, варіативного і багатоаспектного інструменту ухвалення рішень – алгоритму, що представлятиме усе різноманіття дій органів управління за умов різних сценаріїв поведінки екосистем. Натомість на рівні фундаментальної науки проблема полягає у неможливості більш-менш точно змодельовати поведінку екосистем. Відповідно, з інституційної точки зору проблема полягає у необхідності подолання можливої різноспрямованості адаптаційних властивостей екосистем та ухвалюваними рішеннями.

Традиційний підхід до управління екосистемами передбачає регулювання процесу отримання екосистемних послуг. При цьому акцент робиться на оптимізації або обмеженні використанні ресурсів екосистем. З огляду на непередбачуваність поведінки екосистем (особливо у надзвичайних умовах), такий підхід призводить не лише до недовикористання природних ресурсів, але й до недоврахування їх економічного потенціалу. Неспроможність управлінського підходу, ґрунтованого на оптимізації й обмеженні природокористування, зберегти і застосувати для економічних потреб повний спектр екосистемних послуг, є ключовим аргументом, що стимулює науковців до розробки альтернативних концепцій – зокрема, екосистемної резилієнтності. Дійсно, оптимізація природокористування на рівні екосистем здатна запобігти втраті певних її компонентів – але, на жаль, лише цільових. Натомість з огляду на комплексність зв'язків всередині екосистем передбачити стан решти її елементів може виявитися доволі складно. Відтак концепція резилієнтності дає можливість перейти від оптимізованого управління природокористуванням до адаптивного управління, заснованого на визнанні складності екосистем та призначеного запобігти негативним сценаріям і завдяки вчасній адаптації до

змін. Передбачається, що лише за такого підходу може відбутися підвищення резилієнтності соціо-екологічної системи.

Науковці, залучені до розробки концепції резилієнтності, зазвичай розрізняють технічну та екологічну резилієнтність. Так, Рул зазначає, що обидва поняття мають спільну основу, але відрізняються в частині механізмів та стратегій використання. Технічна резилієнтність полягає в тому, щоби використати усі наявні ресурси, але зберегти при цьому рівноважний стан системи. Натомість екологічна резилієнтність враховує можливість функціонування екосистеми далеко від стану її рівноваги [6, с. 377]. Таким чином, перший тип резилієнтності орієнтований на функціональні показники екосистеми, а другий – на структурні. Певну специфіку також має поняття резилієнтності по відношенню до аспектів управління екосистемами – законів (принципів), стратегій, інструментів регулювання, організаційно-інституційної структури. Саме в цьому контексті виникло поняття адаптивного управління, заснованого на моніторингу і дослідженні змін стану екосистеми та подальшій поступовій адаптації системи управління. Визначають чотири критерії адаптивного управління: поліцентризм або правовий плюралізм; участь громадськості; інноваційний підхід до управління ресурсами; управління в масштабі окремих екосистем.

Таким чином адаптивне управління відображає співпрацю між різними рівнями й органами влади, де можуть траплятися дублювання повноважень та дій органів влади, професійних та громадських установ і організацій. Найчастіше адаптивне управління означає управління в умовах взаємодії кількох незалежних одне від одного органів влади та обов'язкове залучення численних неурядових організацій. З огляду на це, при адаптивному управлінні актуалізується пошук інструментів, здатних обмежити негативні наслідки дублювання управлінських функцій на кінцевий результат. Натомість варто зосередитися на обґрунтуванні вибору щодо використання або невикористання ресурсів, а також визначення цілей подальшого функціонування конкретних екосистем. Відповідно, при адаптивному управлінні значно посилюється вага інструментів, спрямованих на координацію та ефективну співпрацю залучених сторін.

Потреба трансформації традиційних концепцій управління екосистемами на користь адаптивного підходу зумовлена різноманіттям зв'язків всередині екосистеми та її реакцій на зовнішні впливи, що призводить до неможливості більш-менш точно прогнозувати стан і поведінку екосистеми в умовах виникнення надзвичайних ситуацій. Натомість впровадження адаптивного управління потребує дотримання чіткого порядку та набору дій і процедури ухвалення рішень. Останнє передбачає також посилену координацію діяльності на всіх рівнях управління.

Результатом впровадження адаптивного підходу буде не лише забезпечення більшої стійкості (резилієнтності) екосистем, але й зменшення ймовірності ухвалення хибних рішень завдяки більшій гнучкості управління, залученню більшої кількості сторін, що представлятимуть більш різноманітні інтереси і точки зору, у т.ч. громадськості. Останнє особливо важливо тому, що

будь-яка екосистема обмежена територіально і зазвичай тісно і нероздільно пов'язана з середовищем життєдіяльності місцевих спільнот.

Список використаних джерел:

1. Walker B., Salt D. Resilience Thinking: Sustaining Ecosystems And People in a Changing World. Island Press, Washington, D.C., USA. 2006.
2. Holling C., Gunderson L. Resilience And Adaptive Cycles. In Gunderson L., Holling C. editors. Panarchy: Understanding Transformations In Human And Natural Systems. Island Press, Washington, D.C., USA. 2002. P. 25-62.
3. Folke C., Hahn T., Olsson P., Norberg J. Adaptive Governance of Social-Ecological Systems. *Annual Review of Environmental Resources*. 2005. Vol. 30. Pp. 441-473. <http://dx.doi.org/10.1146/annurev.energy.30.050504.144511>.
4. Cosens B. Legitimacy, Adaptation and Resilience in Ecosystem Management. *Ecology and Society*. 2013. 18 (1): 3. <http://dx.doi.org/10.5751/ES-05093-180103>.
5. Huitema D., Mostert E., Egas W., Moellenkamp S., PahlWostl C., Yalcin R. Adaptive Water Governance: Assessing The Institutional Prescriptions of Adaptive (Co) Management From a Governance Perspective and Defining a Research Agenda. *Ecology and Society*. 2009. Vol. 14 (1). Pp. 26. URL.: <http://www.ecologyandsociety.org/vol14/iss1/art26/>.
6. Ruhl J. General Design Principles for Resilience and Adaptive Capacity in Legal Systems. *North Carolina Law Review*. 2011. Vol. 89. Pp. 1373-1403.

Князевич А. О., д.е.н., професор
Останчук В. О., магістрант

ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука», м. Рівне, Україна

ТРАНСКОРДОННЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНА-ЄС: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ

Ефекти та бар'єри транскордонного співробітництва виявляються саме в практичному аспекті його реалізації. Для відображення практичної складової цього явища розглянемо певні кейси, що були реалізовані за різними напрямками діяльності та галузями.

Партнерство та геостратегічне значення Польщі та України сприяє формуванню у регіоні Центральної Європи тандему регіональних лідерів, здатних протистояти викликам і зарозам міжнародному порядку, що змінюється. У відносинах між Польщею та Україною треба визначити чітку спільну мету та стратегічний інтерес, який стане відправною точкою для прийняття політичних рішень. Стратегічне партнерство повинно мати спільну мету та стратегічний інтерес. Новий етап відносин між державами вимагає схвалення Стратегії розвитку стратегічного партнерства між Польщею та Україною і, зокрема, Дорожньої карти як документу операційно-тактичного

значення. Основою формули стратегічного партнерства між Польщею та Україною має бути симетричне партнерство та прагматизм у реалізації визначених стратегічних напрямків співпраці. Варто зауважити, що під час війни, саме Польщею, активно піднімається питання створення союзу «Тримор'я». Дана ініціатива ще з 2016 р. не може знайти консенсусу між 12 країн учасницями. Це переважно держави Центральної та Східної Європи, об'єднані трьома морями — Балтійським, Чорним та Адріатичним. Основна мета союзу це реалізація масштабних інфраструктурних та логістичних проєктів [5, с. 72].

Наявність преференцій у транскордонних регіонах діє стимулюючим фактором для іноземного інвестування, освоєнні та впровадженні нових інноваційних технологій. Механізм дії таких режимів на територіях спеціальних економічних зон (СЕЗ) і територіях пріоритетного розвитку (ТПР), створених в українсько-польському (СЕЗ «Яворів», СЕЗ «Курортполіс Трускавець», Львівської області; ТПР Волинської області), та українсько-угорсько-словацькому транскордонних регіонах (СЕЗ «Закарпаття») сприяв реалізації ряду інноваційно-інвестиційних проєктів із залученням потужних іноземних інвесторів, а саме: «Jabil Circuit, Inc.» (США), «Yazaki Corporation» (Японія), «Eurocar, VW Group» (Німеччина), «Flex Ltd.» (США), «Groclin Group» (Польща), «Forschner Group» (Німеччина), «IndustrieElektrik GmbH» (Німеччина), «Gentherm» (США), «Ungwire» (США, Швеція), «Fischer» (Австрія), «Снежка» (Польща) та інші [2].

Вишеградська група є важливим регіональним утворенням, що продовжує функціонувати в рамках ЄС та структурно впливає на процес європейської інтеграції. Співпраця між членами Вишеградської четвірки передусім передбачає узгодження спільних позицій із різних питань, які згодом представляються на форумах ЄС.

Відносини України та країн Вишеградської четвірки активно розвиваються в напрямі посилення регіональної та транскордонної співпраці. Особливе значення при цьому мають питання формування відповідної прикордонної інфраструктури, розвиток вигідного економічного співробітництва між прикордонними регіонами України та країнами Вишеградської групи, врегулювання руху робочої сили [4, с. 6].

Щодо прикладів українсько-словацького транскордонного співробітництва, саме в прикордонні сформувалися точки високої інвестиційної активності, які потребують підтримки урядів обох країн. Це зокрема Чірна-над-Тісов (Словацька Республіка) та Соломоново (Україна), де визріли об'єктивні передумови утворення масштабного міжнародного транспортно-логістичного комплексу з розбудовою системи логістичних складів на Словацькій території, індустріального парку на українській території та нового мостового переходу через річку Тиса. На українсько-словацькому кордоні продовжується створення індустріального парку «Соломоново» (автомобілебудування) за участю ЗАТ «Єврокар» та індустріального парку «Розівка» (автоагрегатна промисловість) з участю ТОВ «Ядзакі-Україна» та їх девелоперів і постачальників «Фольксваген – Братислава», «ПЕК-Словачина»

та «Ядзакі-Міхаловце», де в майбутньому планується створення транскордонних парків. Індустріальний парк «Соломоново», як одна з найбільш перспективних інвестиційних промислових площадок Центрально-Східної Європи [6].

Існування Європейського об'єднання територіального співробітництва (далі – ЄОТС) ТИСА є єдиним і унікальним в Україні. У контексті інтенсифікації економічних відносин із державами – членами ЄС у процесі виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, а також Європейської політики сусідства Закарпатська область у 2015 році ініціювала розвиток ТКС з Угорщиною.

З часів створення ЄОТС ТИСА довело свою функціональну спроможність і впродовж понад 5 років набуло досвіду у сфері позиціонування шляхом розвитку інформаційної та іміджевої комунікації, а також у сфері практичної діяльності з ТКС. З метою подальшого розвитку ТКС з угорською стороною ЄОТС ТИСА також стало партнером у виконанні Програми Академії лідерства Ради Європи з питань транскордонного співробітництва між Україною та Угорщиною, яка була реалізована Центром експертизи доброго врядування Ради Європи.

Члени ЄОТС пересвідчилися, що регулювання його діяльності є гнучким та дозволяє місцевим і регіональним органам влади швидко адаптувати його можливості до потреб своїх громад [8, с. 93-96]. ЄОТС ТИСА є бенефіціаром міжнародних проєктів у рамках операційної Програми прикордонного співробітництва Європейського інструменту сусідства «Угорщина–Словаччина–Румунія–Україна» (HUSKROUA – ENI): проєкт «ZeroWaste: Нуль відходів: теорія для всіх, практика для кожного у транскордонному регіоні»; проєкт «Оцінка навколишнього середовища для ревіталізації природних ресурсів в смт. Солотвино з метою запобігання подальшому забрудненню Басейну Верхньої Тиси шляхом підготовки комплексної системи моніторингу REVITAL I»; проєкт «ClimateGuard – планування транскордонної системи протиградовго захисту у прикордонних регіонах Угорщини, Румунії та України».

Таким чином, на основі вивчення прикладів впровадження та розвитку основних елементів транскордонного співробітництва України з різними країнами Євросони, можливою є розробка рекомендацій та ефективних механізмів посилення такої співпраці в умовах війни та післявоєнної відбудови України. Необхідним є врахування кардинальної перебудови потреб економіки та суспільства, кризові та подекуди патові явища сучасних воєнних реалій, необхідність значної донорської підтримки та залучення якомога більшої кількості учасників такої співпраці.

Список використаних джерел:

1. Smętkowski M., Kniazevych A., Olechnicka A., Orchowska J., Przekop-Wiszniowska E. (2023) Research for REGI Committee: Cooperation between EU cities and regions with their Ukrainian partners. Brussels: Policy Department for

Structural and Cohesion Policies Directorate-General for Internal Policies.
https://www.euroreg.uw.edu.pl/dane/web_euroreg_publications_files/9676/ipol_stu_2023_733117_en.pdf

2. Ерфан Є.А., Заяць М.Т. Оцінка впливу факторів зони вільної торгівлі на транскордонне співробітництво між країнами ЄС та Україною. Ефективна економіка. 2020. № 5. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/5_2020/94.pdf

3. Державна програма розвитку транскордонного співробітництва на 2021-2027 роки. Постанова Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 р. № 408. Київ. 2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/408-2021-%D0%BF#Text>

4. Лизун М.В., Ліщинський І.О. Транскордонне співробітництво України та країн Вишеградської четвірки. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент. 2020. Вип. 46. С. 4-10.

5. Окуньовська Ю.В. Транскордонне співробітництво з Україною в умовах війни. Вісник ДонНУ імені Василя Стуса. Сер.: Політичні науки. 2022. 7. С. 70-74.

6. Приходько В.П., Голоніч Я., Бобрик В.О. Транскордонне економічне співробітництво в карпатському єврорегіоні в контексті сталого просторового розвитку. Ефективна економіка. 2019. № 10. Режим доступу: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/10_2019/20.pdf

7. Про транскордонне співробітництво. Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 45, ст. 499. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-15#Text>

8. Транскордонне співробітництво України в контексті євроінтеграції: моногр. / Н.А. Мікула, В.В. Засадко. К.: НІСД, 2014. 316 с.

Назаров Н. К., к.е.н., доцент

*Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця
м. Харків, Україна*

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВИХ КОНФЛІКТІВ: МІЖНАРОДНИЙ АСПЕКТ

Механізм міжнародного правового регулювання в сфері праці і соціальних відносин – це система правових засобів, які забезпечують реалізацію міжнародних правових норм [1]. Цей правовий механізм має наступні характеристики:

1) будується на взаємодії міжнародних і внутрішньодержавних (національних) засобів правового регулювання. Тому виділяються стадія ратифікації (визнання) міжнародних правових актів, міжнародний і внутрішньодержавні механізми імплементації норм міжнародного права.

2) включає дві сторони: регулятивну і захисну. Регулятивна частина цього механізму призначена для безконфліктного використання прав та виконання учасників, в той час як захисна пов'язується з обставинами негативного характеру, що виражаються в наявності або реальної небезпеки

порушення міжнародних правових норм. Ця частина правового механізму не що інше, як міжнародний контроль за дотриманням діючих міжнародних стандартів стосовно трудових та соціально-забезпечувальних прав, а також розгляд скарг на порушення названих міжнародних правових норм.

3) механізм міжнародного правового регулювання в сфері праці та соціальних відносин має в своїй основі соціально-партнерські, тристоронні засади. Це є його відмінною особливістю. МОП функціонує на основі тристороннього складу, держави-члени представлені в організації урядовими делегатами і делегатами від об'єднань трудящих та роботодавців. Делегати приймають участь у проведенні всіх етапах нормотворчої діяльності – від визначення порядку денного Конференції до прийому міжнародних правових актів. Проте їх участь в механізмі міжнародного правового регулювання цим не обмежується. Принцип тристороннього співробітництва не обмежується стадією прийняття міжнародних законодавчих та правових норм, він поширюється і на стадії реалізації цих норм.

У багатьох конвенціях МОП передбачається зобов'язання держави перед прийманням нормативно-правових чи законодавчих актів щодо застосування окремих положень міжнародної конвенції проводити консультації з організаціями працівників та роботодавців. До складу інших конвенцій МОП входять положення, які ставлять конкретну мету створення тристоронніх органів (наприклад, Конвенції про служби зайнятості або про мінімальну заробітну плату) [3].

Спочатку відбувається розробка і прийняття міжнародних правових актів про працю і соціальне забезпечення за участю соціальних партнерів, потім відбувається процедура їх ратифікації державою. На цій стадії рішення про ратифікацію приймається монополюю державою. Очевидно, що і на стадії, що передує ратифікації міжнародних правових актів у сфері праці і соціального забезпечення, і на стадії їх реалізації необхідно забезпечення трипартизму. МОП таким правовим засобом визнає тристоронні консультації. Йдеться про Конвенцію № 194 та Рекомендації МОП № 152 про трьохсторонні консультації (1976 г.), яка включена до переліку Конвенцій МОП, які Україні належить ратифікувати [2].

Наступним етапом повинна бути реалізація цих актів та міжнародних договорів державою у відповідності до загально визнаного принципу виконання державою своїх міжнародних зобов'язань. Відзначимо, що основним міжнародним правовим актом, який регулює процес укладання, дії і припинення договорів між країнами, є Віденська конвенція про право міжнародних договорів 1969 р. Вона в загальних рисах регулює питання реалізації міжнародних договорів. У ній містяться деякі дуже важливі положення, які стосуються виконання міжнародних договорів.

Склалися два основних підходи до розробки та прийняття міжнародних правових актів [4].

Перший підхід громіздкий, хоча там вже сформовані більш прогресивні механізми. Даний підхід базується на традиційній схемі дії міжнародних угод

та договорів: складання текстів договорів по всьому спектру питань міжнародного співробітництва, їх підписання та виконання.

Другий підхід використовують Європейський союз, ряд інших міжнародних організацій. Вони пішли по шляху створіння окремого фундаментального рамкового договору, в якому прийняли на себе далекосяжні зобов'язання і ратифікували його. А вже органи, створені на основі цього договору, приймають рішення і діють більш оперативно. Ці рішення не потребують ратифікації або затвердження в якихось частинах, в яких передані повноваження цим органам. На підставі міжнародного досвіду можна стверджувати що посередництво є різновидом примирення, в ході якого посередник пропонує різні варіанти розв'язання трудового конфлікту, спираючись на інформацію, отриману попередньо на кожну з сторін.

Список використаних джерел:

1. Бонтлаб В. Нормативно-правове забезпечення вирішення колективних трудових спорів (конфліктів): науково-теоретичний аспект. *Підприємництво, господарство і право*. № 11. 2018. С. 50-55.
2. Водник В. Конфлікти в трудовому колективі: причини, шляхи попередження та розв'язання. *Бюлетень НСПП*. 2005. №11. С. 50-54.
3. Жарик Б. М. Поняття трудового конфлікту та причини його виникнення. *Правова держава*. 2018. Вип.29. С. 455-463.
4. Карлов Т. Концептуальні підходи до управління конфліктами у взаємодії влади та громадськості: зарубіжний та вітчизняний досвід. *Теорія та історія державного управління. Державне управління та місцеве самоврядування*, 2016, №4 (31), С. 14-20.

Наукове видання

**СТІЙКИЙ РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ: АКТУАЛЬНІ
ПРОБЛЕМИ ТА МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ**

Збірник матеріалів
VI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції
(Кривий Ріг, 27 квітня 2023 р.)

Тексти друкуються в авторській редакції

Відповідальні за формування збірника:
Лижник Юлія Борисівна, Бочарова Юлія Геннадіївна

Формат 60×84/8. Ум. др. арк. 15,4

Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського
50042, Дніпропетровська обл.,
м. Кривий Ріг, вул. Курчатова, 13.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4929 від 07.07.2015 р